

magazin istoric

SERIE NOUĂ - MARTIE 1997

•Gheorghiu-Dej
îl amenință pe
Titel Petrescu

•Basarabia -
noi documente

•Domnitorii
români și
papucul
sultanului

Director – redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Revistă de cultură istorică
Anul XXXI – nr. 3 (360)
martie 1997

București, Piața Valter Mărăcineanu,
nr. 1-3, sau prin Intrarea Victor
Eftimiu, nr. 2 (fostă Dr. Marcovici),
etaj III, camerele 281, 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1,
Căsuța poștală 1-702, Cod 70711,
Telefon: 615.09.91

ECHIPA REDACȚIONALĂ

Secretar general de redacție: Ioana Ursu
Redactori: Florentina Dolghin (responsabil de număr), Ioan Lăcustă, Dorin Matei, Doina Pascu, Marian Ștefan
Secretar de redacție: Theodor Lianos
Macheta artistică: arh. Marian Oproiu
Corectura: Georgeta Apreotesei, Constanța Avram
Dactilo: Floarea Dragne, Tudora Petre
Consilier onorific: Radu Ion Popescu
Editor: Fundația Culturală Magazin Istoric. Revistă tipărită la R.A.I. – IMPRIMERIA „CORESI” – București, director general Dumitru Constantinescu; director economic M. Vlădeanu; director M. Soare

SUMAR

A fi român: Ovid Densusianu	2
Basarabia – pagini de istorie necunoscută: Valeriu Stan, Charles Tissot, Dumitru Șandru	3
21 august 1945. Gh. Gheorghiu-Dej reglează conturile cu Titel Petrescu: Ioan Scurtu	11
1941-1945. Prizonieri de război în România și Crucea Roșie Internațională: Alesandru Dușu, Florica Dobre, Andrei Șipero	16
Evreii în epoca fanariotă: Paul Cernovodeanu	25
Antonescu îi deportează pe țigani în Transnistria: Cristian Troncotă	29
Gubernatorii: Ion Mamina	33
La Tel Aviv și Ierusalim prin A.C.M.E.O.R.: Cristian Popișteanu	36
Rhône-Poulenc. Pentru o lume mai curată: Dorin Matei	37
Cum a finanțat Kremlinul Partidul Comunist Francez	40
1939-1940. Cominternul și Partidul Comunist din România: T.A. Pokivailova	45
Pentru prima oară, Constantin Brâncuși în Parlament	49
În București, acum 50 ani: Ioan Lăcustă	50
Tirana, 1931. Recunoștință pentru ajutorul românesc: Vasile Stoica	54
Secretul „Miracolului Pinay”: Cristian Popișteanu, Dumitru Hîncu	58
Cronici de familie – Moruzi: Georgeta Penelea Filitti	59
Scene de ceremonii medievale: Sorin Iftimi	64
Fățete ale spionajului rus: Agenția RIA–Novosti	67
Gerhard Ritter și revizuirea istoriei germane: Camil Mureșanu	71
Cannes – 50: C. Popișteanu	74
Capriciile istoriei – Doamna de Tencin	77
Revoluția franceză în ținuturile de peste mări	81
Vikingii atacă Peninsula Iberică	85
„Mica Orhidea” a marelui imperiu Qing: Anna Eva Budura	89
• Cărți sosite ... 5 • Concursul Magazin istoric 30 ... 91 • Rebus istoric ... 93	
• Dialog ... 94	

Cartea dumneavoastră de istorie
în fiecare lună

OVID DENSUSIANU

Lângă cei care au dat daruri de lumină

Nu închipuirea și nici laude împărțite fără rost – când știm de câte ori totuși ne-au ponegrit streinii – ne dau dreptul să ne credem un neam binecuvântat. Suntem însă departe de a înțelege ce înseamnă aceasta, de a prețui tot ce este al firii noastre și de a pune în lumină cu stăruință de fiecare clipă minunatele însușiri cu care am fost înzestrați.

Trăim încă sub stăpâniri demult inconștient, ne lăsăm duși de înșelări, ne mulțumim cu nimicuri poleite ori cu vechituri care trebuiau să moară de mult, ne pierdem în șovăiri, moțaim lângă priveriști care lasă în jurul nostru atâtea paragini și se înțelege atunci de ce vedem sub ochii noștri astăzi, înzecit, dacă nu chiar înșutit ceea ce ne era cunoscut mai dinainte...

Chiar și cei care au fost în streinătate, prin țări unde se muncește dâr, nu au ajuns să înțeleagă că dacă vrem să fim o țară mare și într-adevăr modernă trebuie să căscăm mai puțin și să nu se vadă atâtea brațe încrucișate. Dacă și aceștia, care au avut aiurea sub ochi pilde de hârnicie, nu sunt impresionați de lăncezeala de la noi, ajung să o găsească foarte plăcută și pentru ei, ce să mai zicem de aceia care o duc așa cum s-au

deprins, adormiți, zăbavnici, printr-o întinsă molișcă...?

Să începem de unde trebuia mai demult, să nu mai legăm amânări, să dăm la o parte, hotărâți și repede, nepăsări, incoherențe, falsificări și deprinderi ce nu mai pot fi de azi. Cu agerimea minții noastre putem fi mâine lângă cei care au dat nenumărate daruri de lumină tuturor; de la vigoarea pe care am moștenit-o, dar am cam risipit-o și denaturat-o prea des, paragini ale sufletului și pământului, pe care ne place să-l slăvim, așteaptă răsăriri cum prea mult le-am oprit; înțele-

gători ai frumosului de fire, nu prin imitație și prin lungi dascăliri, suntem în stare să ne înfrumusețăm tot mai mult viața; pricepători ai oamenilor, cum alții adeseori nu se arată – ne-au făcut așa împrejurările în care am trăit, între atâtea seminții, la răspântia unde am fost așezați – putem ajunge să înțelegem ce trebuie să ne apropiem și, mai ales, să ne deosebească – în bine – de alții.

Înainte de toate, deci: muncă aprigă și însuflețire în viziunea descătușărilor de tot ce ne-a micșorat până acum.

(Fragmente din vol. *A fi român*, București, 1933, culegere de articole publicate în revista *Viața nouă* în 1922-1924)

Intrată în componența Imperiului rus ca urmare a raptului teritorial consfințit prin pacea de la București din mai 1812 (Magazin istoric, nr. 2, 3/1993), Basarabia a fost supusă unui intens proces de deznaționalizare. Prin introducerea limbii ruse în administrație, școală, biserică și justiție, dar și prin colonizări masive cu populație alogenă s-a urmărit în mod deliberat și constant modificarea compoziției etnice a acestei provincii. Dar, cu toate măsurile luate de administrația rusă, Basarabia și-a păstrat în toată perioada stăpânirii țariste caracterul preponderent românesc. Potrivit statisticilor vremii, românii au reprezentat întotdeauna populația majoritară a provinciei, iar legăturile cu țara, adică cu conaționalii lor din Principate, în pofida opreliștilor de tot felul puse în cale de curtea din Petersburg, au existat neîntrerupt. Au fost chiar perioade, în cursul ocupațiilor militare ruse din anii 1828-1834, 1848-1851 sau 1853-1854, când granița de pe Prut a fost practic inexistentă.

Faptul că Basarabia – după cum constata pe bună dreptate istoricul I. Nistor –, „a rămas ceea ce fusese din vechime, o țară românească”, este confirmat și de unele mărturii străine. Publicăm în acest număr o astfel de mărturie, datând din primăvara anului 1864 și avându-l ca autor pe consulul francez la Iași, Charles Tissot.

Adresat ministrului de externe Drouyn de Lhuys, raportul respectiv dovedește buna informare a autorului său în problemele privitoare la situația demografică și tendințele care animau, la mijlocul sec. XIX, pe românii basarabeni. El subliniază faptul că eforturile administrației ruse de a deznaționaliza provincia dăduseră greș, populația majoritară rămânând românească și manifestându-se ca atare mai mult ca niciodată în trecut. Trăsătura specifică nu numai a românilor de peste Prut – rezistența la deznaționalizare – începuse să capete forme active, vechea inerție și pasivitatea cedând locul unei mișcări generale ce nu aștepta – după părerea consulului francez – decât un moment favorabil pentru a se traduce în fapt.

În fine, documentul la care ne referim surprinde încă un aspect interesant privitor la conștiința națională a românilor basarabeni și anume impactul pe care l-a produs asupra lor constituirea statului național român prin unirea Principatelor în 1859. Se știe că acest eveniment a trezit „mare bucurie și vajnice nădejdi în inimile basarabenilor patrioți”, fapt oglindit, între altele, de scrisoarea de felicitare adresată de Alexandru Hasdeu cu prilejul dublei alegeri a lui Al. I. Cuza. Consulul francez de la Iași remarcă și el că pentru românii din Basarabia, ca și pentru cei din Transilvania, noul stat devenise un veritabil centru de atracție. Viața politică din Principatele Unite era urmărită cu „cel mai arzător interes”, iar domnitorul Cuza era considerat deja un adevărat „rege”, un suveran autentic, fiind privit cu un entuziasm mai mare chiar decât în Principate, fapt

Basarabia în documente inedite franceze

PROVERBUL FAVORIT

AL ROMÂNILOR:

„APA TRECE,

PIETRELE RĂMÂN”

ce îl determina pe Ch. Tissot să conchidă că provinciile românești aflate atunci sub stăpâniri străine erau, „dacă nu mai românești, în orice caz mai unioniste decât Principatele Unite”.

Dar să parcurgem conținutul integral al acestui raport.

Valeriu STAN

Intrarea trupelor ruse în Hotin (1788)

În p. 3: inscripția pusă de Ștefan cel Mare la Cetatea Albă (1476)

Consulatul Franței la Iași Direcția politică Nr. 14

Iași, 6/18 martie 1864

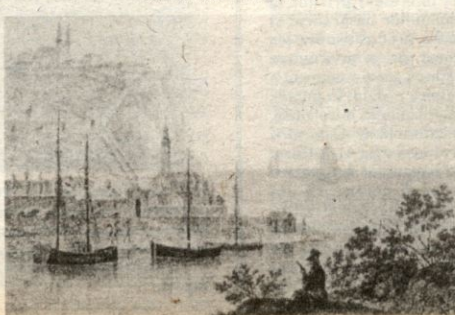
Domnule Ministru,

Cu toată dorința mea de a informa pe Excelența Voastră asupra măsurilor militare luate de guvernul rus în Basarabia, nu am putut culege, până acum, decât informații foarte incomplete și a căror proveniență le diminuează și mai mult valoarea. Deși Iașul se află doar la două ore depărtare de frontieră, aici nu se cunosc decât foarte puține lucruri despre ceea ce se petrece dincolo de Prut: comunicațiile între cele două țări sunt rare și administrația rusă dovedește o grijă specială pentru a le face încă și mai dificile. Puținele știri care ne parvin despre provinciile limitrofe sunt furnizate de negustorii evrei care, lucru ușor de înțeles, pun o oarecare rezervă în informațiile lor. Fără a mă opri asupra cifrelor, foarte diferite de altfel, la care este evaluat numărul trupelor răspândite pe tot cuprinsul Basarabiei, se poate afirma că linia de frontieră de la Cetatea Albă la Ialpuș, de la Ialpuș la Prut și de la Prut la Hotin era deja puternic apărată în timpul expediției lui

Milkowski¹ și ea nu a încetat de a fi astfel și după aceea. Acord, de altfel, puțină importanță zvonurilor răspândite în ultimul timp de ziare potrivit cărora noi concentrări de trupe ar fi avut loc în Basarabia; nimic nu mă îndreptățește până acum să le consider întemeiate.

¹ Se referă la încercarea unui grup înarmat de polonezi, condus de colonelul Sigmund Milkowski, de a traversa teritoriul românesc și a pătrunde în Rusia, spre a veni în ajutorul conaționalilor răsculați. Acțiunea lui Milkowski din vara anului 1863 a fost inițiată fără știința și încuviințarea autorităților românești și ar fi putut antrena țara într-un conflict cu Rusia. Al. I. Cuza a fost obligat să intervină, dând dispoziții trupelor române să dezarmeze detașamentul polon. (Vezi detalii la C.C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, 1966, pp. 176-182.)

Cetatea Chilia Nouă (1820)

Dețin însă informații mai precise cu privire la tendințele actuale din Basarabia. În ciuda tuturor eforturilor administrației rusești de a deznaționaliza această veche provincie moldovenească, masele au rămas aici românești și ele sunt astăzi românești mai mult ca niciodată. Se poate înțelege ușor de ce ele au rezistat influențelor rusești, atunci când se cunoaște măsura în care poporul moldo-vlah este atașat limbii, obiceiurilor și tradițiilor sale, atunci când se are în vedere forța invincibilă de inerție pe care el o opune oricărui element străin care încearcă să-i modifice ființa. Înconjurat de popoare de origine diferită și inamice, întotdeauna amenințat, adesea invadat, neavând altă pază pentru a-și apăra naționalitatea decât sentimentul profund pe care îl păstrează acesteia, neamul românesc nu s-a lăsat absorbit nicăieri: pretutindeni el s-a menținut pur de orice amestec, păstrând sentimentul superiorității originii, obiceiurilor și legilor sale, măcinând prin perseverență și răbdare forțele cărora nu le-a putut rezista în mod direct, lăsând să treacă valul invaziilor și justificând, în toate epocile, proverbul său favorit: „Apa trece, pietrele rămân”. Astfel

poate fi el văzut în Carpați, acest veritabil sanctuar al naționalității sale, astfel îl regăsești în Rumelia, unde a format, între Vardar și Olimp, acele republici cuțo-vlahe, care de secole n-au putut fi asimilate nici de turci, nici de greci, nici de slavi; astfel se prezintă el și în Bucovina, unde binefacerile materiale ale administrației austriece nu au putut împăca masa populației cu dominația imperială și nu a putut să învingă aversiunea locuitorilor de a se alia cu „neamțul”, în sfârșit, astfel este situația și în Transilvania, unde se cunoaște modul în care românii și-au susținut, în 1848, programul lor politic: „Nu vrem să fim maghiarizați”. Populația moldovenească a Basarabiei a opus aceeași rezistență invadărilor spiritului rus și, dacă este să dau crezare informațiilor care îmi parvin în această privință, ea nu-și mai mărginește, ca până acum, aspirațiile la a nu deveni slavă, ci tinde în mod energetic să redevină românească; forța inerției, rezistența

pasivă de altă dată au cedat locul, în ultimul timp, unei mișcări generale care nu așteaptă decât anumite împrejurări favorabile pentru a se traduce în fapte. Un proprietar din Chișinău îmi spunea nu demult că atunci când districtele Basarabiei au fost invitate, ca de altfel și cele din restul imperiului, să se pronunțe asupra mărimii sacrificiilor ce erau dispuse să le facă, la nevoie, în favoarea guvernului rus, marșalii nobilimii ar fi răspuns „*ca deși Basarabia fusese despărțită de România fără să fi fost consultate dorințele ei, iar toate simpatiile rămăneau câștigate în favoarea vechii sale patrii*” (subl. în original), ea își va îndeplini totuși datoriile față de împărat”. Reproduc faptul așa cum mi-a fost relatat și fără să-l garantez, deoarece nu i-am putut verifica exactitatea, dar multe alte informații similare, culese din diferite surse, îmi permit să afirm că în Basarabia, ca și în Transilvania, se vede în viața politică din

Principate, care este urmărită cu cel mai arzător interes, mijlocul prin care eforturile lor pot ajunge să constituie și să afirme o veritabilă națiune română. Sentimentul național este în aceste provincii cu atât mai viu cu cât el este mult mai des ofensat de dominația străină; în plus, cum aici nu se îndură nici greșelile, nici sfâșierile prin care România propriu-zisă și-a dobândit și își va mai dobândi încă, după toate aparențele, laborioasa realizare a unității sale politice și administrative, [românii - n.n.] se declară aici pentru prințul domnitor [Al. I. Cuza - n.n.], care este salutat deja, în cercuri intime, cu titlul de rege, un entuziasm care nu există, trebuie s-o spun, în nici unul din cele două Principate. Vechile provincii detașate de Moldo-Valahia sunt, într-un cuvânt, dacă nu mai românești, cel puțin mai unioniste decât Principatele Unite. ■

Charles TISSOT

CĂRȚI DESPRE BASARABIA

Am primit la redacție, acum câteva luni, cinci cărți. Le-am primit după multe insistențe. Probabil că dumneavoastră, cei care citiți aceste rânduri, nici nu le-ați văzut sau nici măcar nu ați auzit despre apariția lor.

Cele cinci cărți pe care le vom prezenta fac parte, în actualul context geopolitic, din tot ceea ce putem întreprinde pentru integrarea culturală dintre noi și Republica Moldova: să nu lăsăm să se stingă ideea. Cu atât mai laudabilă inițiativa Inspectoratului pentru cultură al Municipiului București de a reedita textele cuprinse între copertele celor cinci volume. Tirajul simbolic și slaba publicitate care s-a făcut în jurul lor (n-au fost trimise nici măcar cele mai citite reviste de istorie din România) au restrâns, până la urmă, aria lor de pătrundere. Dar iată cele cinci cărți despre care trebuie spus că sunt de un real și valoros temei istoric.

● **Gheorghe I. Brătianu - BASARABIA. DREPTURI NAȚIONALE ȘI ISTORICE** (ediție îngrijită și note de Florin Rotaru; traducerea de Ecaterina Holban).

Editura Semne, București, 1995, 144 pp.: apărută cu sprijinul material și susținerea intelectuală a Așezământului Cultural „Ion C. Brătianu”, pornește de la ediția primă, din 1943, având în anexă textul lui Gheorghe Tătărescu, **Internaționala a III-a și Basarabia**, apărut în 1926.

● **SUFERINȚELE BASARABIEI ȘI RĂPIRILE RUSEȘTI**. Antologie (ediție îngrijită, note și comentarii de Florin Rotaru).

Editura Semne, București, 1996, 548 pp.: texte de Ioan Pelivan, Ștefan Ciobanu, protoiereul Ioan Stoicov, Z.I. Husărescu, N.P. Smochină, Gheorghe Tătărescu, generalul R. Rosetti, Mihai A. Antonescu și un text elaborat de Guvernământul Basarabiei.

● **ROMÂNITATEA TRANSILVIANĂ. ANTOLOGIE** (ediție îngrijită, note și comentarii de Florin Rotaru).

Editura Semne, București, 1996, 420 pp.: pagini semnate de Alexandru V. Boldur, Ion I. Nistor, Vasile Harea, Nicolae M. Popp,

Constantin C. Giurescu, Th. Holban, Onisifor Ghibu, Nicolai P. Smochină, Mailat N. Ioan, G. Gh. Constantinescu, Mihai A. Antonescu.

● **BASARABIA ROMÂNĂ. ANTOLOGIE** (ediție îngrijită, note și comentarii de Florin Rotaru).

Editura Semne, București, 1996, 551 pp.: sunt incluse două studii semnate de Mihai Eminescu, alte două de Nicolae Iorga, unul apărut la New York, în 1927, sub semnătura lui Charles Upson Clark, cel al lui William Howell Reed, din 1918, tot la New York tipărit prima oară, o lucrare a lui Onisifor Ghibu, alta a generalului M.N. Schina, câte un studiu semnate de Th. Holban, Mihai Ciachir și Ion Nistor.

● **Nicolae Iorga - ISTORIA RELATIILOR ROMÂNE** (antologie, ediție îngrijită și note de Florin Rotaru; traducere de Anca Verjinschi).

Editura Semne, București, 1995, 294 pp.: jumătate din această carte este consacrată relațiilor româno-ruse, adică problematice prezente și în celelalte lucrări.

PAGINI BASARABENE

NECUNOSCUTE

Documentele inedite pe care le publicăm aduc mărturii dintr-o perioadă istorică mai puțin cercetată până acum: anii interbelici în Moldova de peste Prut, revenită la 27 martie 1918 la România.

Sunt ani de refacere a vieții românești în provincia aflată mai bine de un secol sub stăpânire țaristă, de integrare în structurile politice, sociale, economice și culturale ale țării, de confruntare cu propaganda antiromânească.

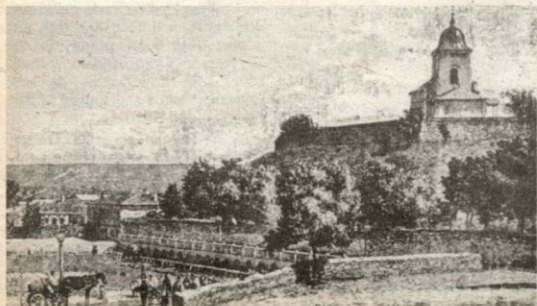
Primul document este un raport informativ alcătuit, probabil, pentru conducerea Partidului Național-Țărănesc la 13 octombrie 1930 și aflat în Fondul I. Mihalache de la Arhivele Naționale ale României, din București. Pe fundalul crizei economice generale, care afectase și România, în Basarabia tensiunile sociale căpătau un grad sporit de acuitate, speculat de agitatorii comuniști.

Celălalt document este datorat unui tânăr (pe atunci) folclorist și lingvist, Dumitru Șandru (1907-1972), care a făcut în anii '30 mai multe călătorii documentare în Basarabia, străbătându-i satele, cunoscându-i oamenii și adunând material folcloric și lexical. Însemnările sale se păstrează la Serviciul Colecții Speciale al Bibliotecii Naționale din București. Din ele am selectat câteva pagini, ca o mărturie a întâlnirii unui intelectual în formare cu lumea fraților de peste Prut.

Să mai precizăm că Dumitru Șandru a fost asistent la Facultatea de litere și filosofie din București (1933-1947), profesor secundar (1950-1960), iar apoi profesor universitar la Facultatea de filologie a Universității din Craiova. Dintre studiile publicate menționăm Cercetări în Țara Oltului (1941) și Mocanii din Dobrogea (1946). În 1969 a publicat o ediție în două volume a lucrării lui D. Caracostea, Poezia tradițională românească.

Acum să ne îndreptăm spre lumea basarabeană din urmă cu șase decenii și jumătate, descifrată prin cele două documente, în lumina unei realități câtuși de puțin idilică și care diagnostichează situația românilor de peste Prut în anii '30.

I. LĂCUSTĂ

13 octombrie 1930

Notă asupra situației actuale din Basarabia

În ultimul timp se constată o neliniște în Basarabia, manifestată în special:

Prin nemulțumirea generală a populației.

Printr-o intensificare a propagandei subversive, în special comunistă, care găsește astfel un teren de dezvoltare prielnic.

Printr-o stare de agitație în special în județele din sud și

Printr-o scădere a prestigiului autorităților.

Starea de spirit a populației

Populația, în general, este foarte nemulțumită din următoarele cauze:

1) Scăderea neașteptată a prețului cerealelor, lipsa de tranzacțiuni de orice fel, greutatea de export a produselor viticulturii și horticulturii produc o continuă și din ce în ce mai accentuată stare de enervare în toate clasele sociale.

2) Țăranii nu-și pot valorifica munca lor de un an din cauza prețurilor derizorii ale cerealelor lor, pe care sunt nevoiți să le vândă pe nimic pentru a putea trăi; speculatorii, și în special evreii, profită de această situație disperată.

Pe piața Soroca un pud de grâu (16 kg) se vinde cu 18 lei, ceea ce revine la 1,15 lei kilogramul.

3) Nemulțumirea agricultorilor este sporită de exigențele fiscoșului, care adeseori a sechestrat de la locuitori chiar grâul de sămânță.

Persecuțiile băncilor și creditorilor completează exasperarea lor.

Până în prezent, aceste nemulțumiri sunt manifestate indi-

vidual. Populația rurală este încă răbdătoare și așteaptă măsuri grăbnice de îndreptarea situației.

Totuși, nu este exclusă posibilitatea ca aceste nemulțumiri să se manifeste foarte repede în mod colectiv și prin surprindere.

Propaganda subversivă și agitațiile comuniste

Agitatorii comuniști, profitând de situația disperată a locuitorilor, au început o vie propagandă prin manifeste, presă, curieri care cutreieră satele, descriind în imagini înfloritoare situația de dincolo de Nistru.

Dumping-ul economic rusesc este prezentat de ei ca rezultat al acestei stări înfloritoare, izvorâtă din binefacerile ideilor comuniste.

Această propagandă are răsunet nu numai la sate și în pătura muncitoare a orașelor, dar chiar în clasa mijlocie care începe să se îndoiască de veracitatea celor ce se scriu asupra stării economice precare din Rusia Sovietică.

Zona cea mai bântuită de curentul comunist este sudul Basarabiei și în special județele Cetatea Albă, Bolgradul și Ismail.

În această zonă s-au descoperit recent organizațiuni similare celor de la Tatar Bunar, care au răspândit și împănat toate satele cu manifeste revoluționare.

Până în prezent nu s-au descoperit arme la aceste organizațiuni; cercetările și trierea celor suspecți se face de autoritățile respective.

Se observă că zona frontierei este ocolită de propagandiști comuniști, fiind mult mai refractară acestor idei, din cauza populației românești mai avută în această zonă și a multor refugiați

de dincolo de Nistru, care descriu adevărata situație din Rusia Sovietică.

În schimb, regiunile din interior, și în special acelea cu un contingent mai mare de minorități, sunt complet contaminate.

Această propagandă comunistă care prinde teren a început să îngrijoreze populația pașnică și refractară acestor idei, care se vede amenințată în liniștea ei de o eventuală revoluție.

În afară de propagandă comunistă se constată existența din ce în ce mai virulentă, mai ales în județele Bălți și Soroca, a propagandei antisemite care prinde teren tocmai din cauza nemulțumirii populației față de speculații evrei.

Nu sunt excluse, în special, în zonele arătate, oarecare excese.

Dar nemulțumirea populației față de evrei se datorește și faptului că s-a constatat că cercurile evreiești culturale și de sport nu sunt altceva decât tot organizații comuniste, care redactează manifeste infectând regiuni întregi.

Astfel se citează cazul din comuna Leova, județul Cahul, unde cercul cultural evreiesc din localitate a răspândit un mare număr de manifeste incendiare ale comunității israelite din București.

Aceste manifeste au caracter pur revoluționar, prin îndemnarea populației la răcoale, la insubordonarea față de autorități și neplata impozitelor.

Propaganda prin presă

Dacă în ultimul timp propaganda prin presă a ideilor comuniste s-a mai diminuat, totuși se constată din când în când în ziarul *Basarabscoe Slovo*

articole cu totul incendiare și îndemnătoare la revoluție.

Se citează articolul *Lăcomia*, publicat în nr. 2078 de acest ziar din 5.X.1930.

Scăderea prestigiului autorităților

Situația din acest punct de vedere pare că nu s-a îndreptat deloc, deși a fost semnalată încă din primăvara acestui an.

La această scădere au contribuit cazurile frecvente descoperite în Basarabia de nereguli în administrațiile publice, acte de spionaj la autorități importante, traficul de influență în actele administrațiilor publice de tot felul.

De asemenea, promisiunile făcute locuitorilor de diferiți oameni politici ajunși apoi în capul administrațiilor publice și comunale și care au fost imposibil să fie realizate au contribuit la scăderea acestui prestigiu.

Propaganda prin publicații în contra capilor autorităților este iar un element dizolvant din acest punct de vedere.

Se citează cazul publicațiilor din ziarul *Nașa reci* ce apare la Chișinău, în care Î.P.S.S. Mitropolitul Gurie este ridiculizat prin romanul *Tainele casei mitropolitane*.

În concluzie, situația din Basarabia a început să fie din nou îngrijorătoare. Ea nu are un caracter de acuitate încă, dar ținând seamă că criza economică și financiară nu a ajuns la maximul ei, ci este în continuă creștere, este de prevăzut că această stare de lucruri se va înrăutăți din ce în ce și va avea o formă foarte acută în timpul iernii și la începutul primăverii. ■

BINEVOITORI ȘI BUNI

DUMITRU SANDRU

Luni 21 decembrie 1931. Plec cu acceleratul de 8 seara peste Galați la Chișinău. Am loc bun, clasa a III-a, cu bănci capitonate.

Discut cu un student basarabean diferite probleme naționale.

La 8.30, cu întârziere, ajung în Chișinău.

Timpul nu e prea frumos. Viscoleşte puțin și adie crivățul. De la gară plec pe jos.

Orașul la margine are aspect de sat pur și simplu. Doar tramvaiul face să te gândești că ești într-un oraș. Merg peste 1 km pe strada Alexandru cel Bun, ce e drept foarte largă, foarte lungă și mai spre centru foarte frumoasă.

Mă apropiu de centru, întâlnindu-mă cu o înfățișare curioasă a orașului: amestec de orientalism cu occidentalism; aici o gheretă scundă, aci un palat somptuos; aci un parc frumos, aci un loc viran plin de gunoi etc.

La ora 10.30 întâlnesc pe dl. [Tache] Papahagi [lingvist și folclorist] care venise cu o zi înainte. Până atunci vizitasem ceva. Vizităm împreună Muzeul de istorie și arheologie bisericească, plin cu interesante lucruri.

Seara luăm masa la restaurantul „Suisse” (antreprenor un macedonean, Vulcan). Mă impresionează solidaritatea macedonenilor. Se ceartă ei, nu-i vorbă, dar când e ceva trec peste orice ambiție personală și, cot la cot, își dau mâna. De notat că ei cunosc mai pe toți macedonenii zvârliti prin diferite părți ale țării.

Dormim la hotel „Londra”, vis-à-vis de Mitropolie. Înainte de somn dl. Papahagi îmi povestește frumoase amintiri din excursiile d-sale.

Marti 22 decembrie. Ne sculăm la 3.45. Plecăm la gară cu o trăsură, cu dl. Albă [învățător din orașul Nisporeni, care-i însoțea]. Trenul oprește la Bucovăț. De la Bucovăț la Nisporeni, 30 km, mergem cu o mașină, îmbulziți ca găluște.

Pe la 10, cu sania d-lui Ciobanovski, controlor financiar, facem cei 2 1/2 km până la mănăstirea Vărzărești, unde aveam să rămânem câteva zile.

Mănăstirea Vărzărești, dacă nu cea mai veche, una din cele mai vechi mănăstiri basarabene, ctitorie, se zice, a lui Alexandru cel Bun, e locuită de peste 200 maici și surori care se ocupă cu țesutul covoarelor (foarte frumoase), facerea lănei etc. Curățenia este exemplară. Suntem primiți bine de maica stareță, Egumenia.

Joi 24 decembrie. Facem o raită prin sat; nu putem fotografia nimic, timpul e viscos. Folclor încă nu putem culege, nefiind familiarizați cu oamenii.

Seara, econoama Emilia ne dă rău de mâncare. Dl. Papahagi nici nu vrea să mănânce. Suntem saturați de fasole, varză și bob.

25 decembrie. Întăia zi de Crăciun. Numai pentru intelectuali, deoarece norodul serbează „pe stil vechi”.

Înainte de masă fotografiem și culegem ceva material lexical. Facem cunoștință cu bunătatea de

aur a moldoveanului basarabean, care nu te lasă să nu intri în casă și să guști un pahar de vin.

26 decembrie. La 10 plecăm, cu două sănii, spre mănăstirea Hâncu.

Întoarcerea e grea. Cărutașul e beat mort. Ajungem totuși cu bine pe la 6 seara.

30 decembrie. Plecăm spre [mănăstirea] Căpriană. Biserica veche are încă stilul lui Ștefan cel Mare (turla, stâlpii colonali). Interiorul e refăcut. Alături, o biserică mare, frumoasă, în stil pur rusesc.

Întoarcerea foarte grea. Mergem mai mult pe jos. Ajungem seara târziu.

Luăm cina la dl. Burlacu, unde se înșinge, între mine și dl. Papahagi, o aprigă discuție pe chestia lui Hitler și Liga Națiunilor.

31 decembrie. Plecăm la Vorniceni. Vizităm gospodăria țaranului fruntaș M. Luchian, model de gospodărie curată și îngrijită.

Interesantă biserica veche, de lemn, asupra căreia parohul satului, Grosu, a scris teza lui de licență. Culeg un plugușor.

Ne ospătam la părintele, unde mă pun în curent cu noutățile zilei, citind ultimele numere din *Curentul*.

1 ianuarie 1932, vineri. La 1. p.m. sunt în Cornova. Trag la familia învățătorului Vascanu. Mă întâlnesc apoi cu monografiștii lui Gusti – Brauner, Golopenția, Focșa, Sârbu și două domnișoare.

Am o discuție de programe cu monografiștii, care, convingi că lumea se razimă-n ei, privesc lucrurile de la oarecare înălțime.

2 ianuarie, sâmbătă. Civilizația și-a înfipt adânc ghiarele aici. Țăranii joacă „Valencia Tango“.

[Fără dată] Preoții sunt adevărați spoliatori. Iau pentru o înmormântare între 2000-6000 lei. Pentru un extras de botez 500-1500 lei.

Legătura între ei și norod e inexistentă. Obişnuiți cu regimul țarist, care-i făcea un fel de

satrapii, nu se pot obişnui acum cu regimul mai democratic, care are oarecare legătură cu poporenii.

Generația tânără se deosebește cu totul de cea mai bătrână: portul acestora e o imitare grotescă a

Imagini din Basarabia interbelică: mănăstirea Hârbovăț, din jud. Orhei, un grup de tinere și o casă țărănească din jud. Lăpușna

În p. 6: Chișinăul la începutul veacului nostru

portului de la țarg; cântecele vechi moldovenești sunt cu totul necunoscute de cei tineri, chiar dacă 2-3 mai cunosc ceva din ele.

Tinerii – și cred că basarabeni în general – sunt foarte influențabili. Destul de deștepți, prind repede orice e al civilizației și-i dau frâu liber, împământenind-o.

Dansul și vechile jocuri – lasă că nu prea sunt ele naționale – sunt cu totul înlocuite cu valsuri, schimmy etc.

Cântecele vechi încep să se piardă, părăsite în schimbul celor nouă.

Încolo oameni de treabă, omenoși, binevoitori și buni. Tot împărțiți în clase sociale (răzeși, mazili și țărani).

20-21 iulie 1932. Iași. La ora 5 dimineața iau trenul de Chișinău, până la Șipoteni, unde mă dau jos.

De la Șipoteni până la mănăstirea Hârjauca cei vreo 5-6 km îmi fac foarte greu; ranița e supraîncărcată și căldura din ce în ce mai oboseitoare. Fac, de altfel, același drum pe care l-am mai făcut, în sens invers, acum doi ani cu Societatea „Graiul nostru”.

Ajuns la Hârjauca, în primul moment sunt primit destul de rece. Mănânc la trapeză, cu lucrătorii și frații.

Numai a doua zi, după ce vorbesc cu Î.P.S. Gurie, încep să fiu mai bine tratat. Ce folos, că aveam să plec, scopul neputându-mi-l ajunge aici, deoarece satele înconjurătoare sunt rusești.

24 iulie, Anișcani, duminică. Merg la biserică. După ieșire, stau puțin de vorbă cu oamenii și apoi lucrez ceva. Nu însă prea mult.

Am credința, scoasă din experiență, că cel mai propice anotimp cercetărilor este iarna. Vara, chiar în sărbători, oamenii

sunt oboșiți de munca de peste săptămână și prea puțin dispuși să-ți spună ceva.

26 iulie. Plec spre Meleșeni. Până la Hodginești sunt întovărașit de un evreu care-mi spune că și el a votat cu Cuza. Pe aici mai toți oamenii au votat pe cuziști, care au și luat un loc de deputat.

Trec prin Hodginești, sat ai cărui locuitori se ocupă cu olăritul, fără să mă opresc.

Ajung în Țibinca, sat curat moldovenesc, „di șiobeni”, foarte bine așezat.

Sunt bine primit de primarul Petrovici, un național-tărănist înfocat, bun vorbitor, deși tânăr, cu reale calități de politician.

Plec cu trăsura acestuia la Meleșeni, la dl. Arventiev, pe care-l cunoscusem la comisia de bacalaureat de la Turnu Măgurele.

Sunt primit cu deosebită bucurie la „dacea” sa din marginea Meleșenilor, cu ospitalitatea caracteristică moldoveanului.

27 iulie. Seara dorm la fratele și sora d-lui Arventiev. Fratele, Stioapa (Ștefan), a călătorit mult

prin Elveția, Italia (Davas) și mi-arată o mulțime de strașnice fotografii, pe care abia le terminăm pe la 1 noaptea.

31 iulie. Plecăm de dimineață cu o căruță spre Onești. În Brăseia (2 km) facem un apreciable popas pentru a mă tunde, bem bere, cvas, mâncăm înghețată etc.

În Onești ajungem pe la 11. Tragem la familia învățătorului Crăciun. Fotografiez biserica de lemn, care mai există încă în acest sat.

Pe seară plecăm la bal. Deși la 300-400 m de noi, mergem cu carul cu boi, pentru ca domnișoarele să nu-și murdărească pantofii.

La bal e bine. Cunosc lume nouă – plutonierul de jandarmi Giuriște, originar din Turda.

1 august. Abătându-mă pe la primărie, găsesc un primar național-tărănist de o prostie și înfumurare crasă.

Vizitez câteva case care lucrează olărie. Găsesc lucruri foarte interesante, pe care nu le pot cerceta, din cauza timpului scurt.

Trebuie să revin. ■

FATA NEVĂZUTĂ A MAGAZINULUI ISTORIC

Iată titlul celui de **al doilea Caiet Magazin istoric**, ce va vedea în curând lumina tiparului. Oameni, vremuri, fapte, întâmplări din istoria de trei decenii a revistei noastre. Ce aniversare ce ne obligă la rememorarea drumului parcurs de **Magazin istoric** timp de 30 de ani – cu împliniri și neîmpliniri, însă cu tot ceea ce a fost necesar pentru ca această publicație să fie și să rămână o prezență activă a spiritualității noastre contemporane. Fiind un dar aniversar, pentru cititorii noștri – și într-un fel pentru istoriografie – **Caietul Magazin istoric nr. 2** va fi inclus în numărul 4, din aprilie 1997, când se vor împlini 30 de ani de la apariția primului număr al **Magazinului istoric**. Așadar, în același preț, **Magazin istoric**, nr. 4/1997 vă oferă, stimați cititori, un supliment de 32 de pagini de lecturi sperăm atractive și interesante, ce vă vor dezvălui **Fata nevăzută a Magazinului istoric**.

În zilele de 17 iulie-2 august 1945 s-a desfășurat Conferința de la Potsdam, la care au participat conducătorii U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii. Cu acel prilej s-a discutat și problema încheierii tratatelor de pace cu Italia, România, Bulgaria, Finlanda și Ungaria. În cadrul conferinței, reprezentanții S.U.A. și Marii Britanii au apreciat că, întrucât guvernele din Bulgaria, România și Ungaria nu erau reprezentative, nu vor accepta să poarte tratative cu ele.

La conducerea României se afla, de la 6 martie 1945, guvernul prezidat de dr. Petru Groza, la instalarea căruia sovieticii avuseseră un rol hotărâtor. Imediat după Conferința de la Potsdam, în ziua de 6 august, Uniunea Sovietică a decis să stabilească relații diplomatice cu România, recunoscând, astfel, guvernul Groza și dându-i un important gir internațional.

La rândul său, Roy Melbourne, locțiitorul reprezentantului S.U.A. la București, a prezentat, în ziua de 17 august, o notă Ministerului de externe în care se arăta că guvernul american „nu are nici o obiecție de făcut reluării relațiilor diplomatice între U.R.S.S. și Româ-

nia, fiecare din cele trei guverne aliate fiind libere a hotărî, conform vederilor sale, în această privință“. Nota preciza însă că guvernul american „nu poate relua raporturile diplomatice cu România“, „nu admite să aibă tratative și nici să semneze un tratat de pace final româno-american, decât cu un guvern român reprezentativ, democratic, deplin recunoscut de către Casa Albă“. La 19 august, o notă similară a înaintat regelui și John Helier Le Rougetel, reprezentantul guvernului englez la București.

Au urmat consfătuiri politice, la care au participat Iuliu Maniu, Constantin I.C. Brătianu, Constantin Titel Petrescu, delegați ai Casei Regale, precum și reprezentanții diplomației ai S.U.A. și Marii Britanii la București. Aceștia au hotărât să recomande regelui înlăturarea guvernului Groza.

La 20 august, regele i-a cerut președintelui Consiliului de Miniștri să-l „ajute“ pentru a ieși din situația în care se afla, ca urmare a notelor americană și engleză. Drept răspuns, dr. Petru Groza a apreciat că cele două note nu aveau nici o valoare, deoarece S.U.A. și Marea Britanie nu aveau relații diplomatice cu România, astfel încât ele nu se puteau adresa direct guvernului român și regelui, ci prin intermediul Înaltei Comisii Aliate de Control.

La 21 august, regele Mihai I a trimis câte o scrisoare guvernelor sovietic, american și britanic în care se afirma: „Având în vedere că președintele Consiliului, Groza, refuză să-și dea demisia, rog să interveniți“. Până la rezolvarea situației, suveranul a întrerupt legăturile cu guvernul, declarându-se astfel așa-numita „grevă regală“.

În aceeași zi de 21 august 1945 s-a desfășurat o ședință a Frontului Unic Muncitoresc, la care au participat lideri ai Partidului Comunist din România (Ana Pauker, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Teohari Gheorgescu, Lucrețiu Pătrășcanu, Gheorghe Apostol și Miron Constantinescu) și ai Partidului Social Demo-

crat (Constantin Titel Petrescu, Ștefan Voitec, Șerban Voinea, Teodor Iordăchescu și Mișa Levin).

S-a discutat despre atitudinea față de cele două note diplomatice și situația guvernului Groza. Cu acest prilej a avut loc o aprigă confruntare între Gheorghiu-Dej și Constantin Titel Petrescu, relevând nu doar divergențele de opinii, ci și brutalitatea liderilor comuniști. Este un moment rău-prevestitor pentru ceea ce avea să se întâmple cu liderul social-democrat și partidul său după numai câteva luni. Dar să reproducem cele mai importante pasaje din Procesul verbal al acestei ședințe, document păstrat în Arhivele Naționale ale României, Direcția Arhivelor Istorice Centrale, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, Dosar 61/1945, filele 1-28.

Prof. univ. dr. Ioan SCURTU

Sedința Frontului Unic Muncitoresc din 21 august 1945

GH. GHEORGHIU-DEJ REGLEAZĂ CONTURILE CU TITEL PETRESCU

• Într-o bună zi poporul se poate supăra pe americani • Avantajul de a fi vecini cu U.R.S.S. • Gh. Gheorghiu-Dej și proverbele sale despre morți • Balonul social-democrat și acul comunist • Exemplul cu ciocanul și capul spart

La începutul ședinței, Gheorghe Gheorghiu-Dej i-a întrebat pe liderii social-democrați dacă a intervenit vreo schimbare fundamentală în viața politică a țării care să facă necesară o revizuire a acordului de colaborare în cadrul Frontului Unic Muncitoresc; le-a cerut, apoi, să-și clarifice poziția în legătură cu notele guvernelor american și britanic și să răspundă clar la întrebarea dacă guvernul Groza era sau nu reprezentativ și dacă el reprezenta „forța reală a țării” sau principala forță a țării? „Și o ultimă întrebare formulată de el: „pe baza cărui principiu ați ținut legături paralele, ați avut discuții în afara cadrului F.U.M.? Și ne-ați informat dv. de aceste conciliabile?”

A răspuns Constantin Titel Petrescu: „În privința asta și Ana [Pauker] a spus: «Tot timpul ați vorbit cu Maniu și Dinu Brătianu». Vă mărturisesc că 5 luni nu i-am văzut. Acum cu chestia asta [cele două note] i-am văzut de 2-3 ori.

Tov. Ana: Adică «chestia asta» ține de vreo două luni?

Titel Petrescu: Până acum vreo 10 zile nu i-am văzut. Este inexact. Până acum vreo 10 zile nu i-am văzut vreo 4-5 luni și acum, evident, că am dreptul, în numele partidului, să iau informații politice. Sunt om politic. Și voi puteți avea dreptul să stați de vorbă cu Mihalache, să vă informați. Am și eu dreptul. Nu pot să nu-i cunosc.

Tov. Gheorghiu: Acordul de F.U.M. presupune un contact strâns cu realitățile vieții noastre

politice, dar în privința relațiilor noastre cu factori care constituiau principala frână în aplicarea în practică a hotărârilor luate de comun acord, n-avea nici un rost să avem convorbiri cu dânsii, sau chiar dacă aveam convorbiri era o datorie elementară pentru cele două părți să ne informăm.

Titel Petrescu: Dovada este că după discuții și în urma informațiilor date mie de americani și rege, am venit să examinăm chestiunea, căci este o problemă mare. Când era o chestiune de partid, aveam delegații noștri, dar când este o problemă mare, care se pune pentru țară, chestiunea principală la pace, relațiile diplomatice cu Anglia și America, să vedem dacă suntem de ajuns...

Tov. Gheorghiu: Așa, cu mâna pe inimă și cărțile pe față, tovărășește, spune, ați luat în discuție eventualitatea unei crize de guvern?

Titel Petrescu: Sigur că da.

Tov. Gheorghiu: Și ieșirea Partidului [Social-Democrat] din guvern?

Titel Petrescu: Asta-i chestia noastră, a partidului. Ieri am examinat chestiunea.

Tov. Gheorghiu: Și ați stabilit ce?

Titel Petrescu: Să venim să vă consultăm pe voi.

Tov. Gheorghiu: Dar nu cu tendința de a provoca criza de guvern?

Titel Petrescu: Să vedem cu voi împreună și vom vedea noi pe urmă, ca să găsim o formulă în F.U.M.

Tov. Gheorghiu: Credeți că ar fi justificată criza provocată de o simplă notă?

Titel Petrescu: Păi, aici ne diferențiem de voi. Spuneți că-i o simplă notă și noi spunem...

Tov. Gheorghiu: De acord. Cu pecetea Majestății Sale Imperiale George al... al nu știu câtealea [aluzie ironică la regele George VI], și președintele Americii... ar fi justificată deschiderea unei crize azi?

Titel Petrescu: Au avut ei o consfătuire și o hotărâre în Trei și cu Stalin la Potsdam.

Tov. Gheorghiu: Cunoașteți conținutul textului sovietic și în special al lui Stalin, cu privire la guvernul Groza?

Titel Petrescu: Eu cunosc comunicatul. A dat ceva special? Eu nu știu.

Tov. Gheorghiu: «Rador» nu știe nimic? Dar dv. ca oameni politici puteți aprecia căruia fapt se datorește că...

Titel Petrescu: (întrerupe)...

Tov. Gheorghiu: Ascultă, Titel, că poate fi hotărâtoare această discuție a noastră; căruia fapt se datorește că guvernul Petru Groza a obținut avantajele cunoscute: 1) Ardealul; 2) Acordurile economice cu importanța lor, pot să spun, extrem de mare; 3) Declarațiile făcute din partea cercurilor sovietice responsabile, cum că guvernul Petru Groza se bucură de încredere; 4) Că după Potsdam nici nu s-a odihnit bine și s-au făcut formalitățile de reluare a raporturilor diplomatice cu România, cu alte cuvinte de lămurirea situației juridice a României...

Tov. Ana: Și guvernului...

Tov. Gheorghiu: Și a guvernului. Admitem un moment ipoteza că cei trei aliați nici la Potsdam și nici la Conferința

păcii nu vor cădea de acord asupra compoziției guvernului în România sau în țările limitrofe...

Titel Petrescu: Cred că vor cădea.

Tov. Gheorghiu: Dacă U.R.S.S. singură și-ar da acordul regimului stabilit la 6 martie 1945 și n-ar fi de acord cu acest punct de vedere celelalte 2 părți, credeți că s-ar putea naște un conflict pe chestia României?

Titel Petrescu: Nu, asta-i imposibil...

Tov. Gheorghiu:

Vreau să mă documentez și eu... Ce părere ai d-ta despre această notă?

Titel Petrescu: Este foarte serioasă.

Tov. Gheorghiu:

Dar cum poate fi interpretată din punctul de vedere al principiului alianței între cele 3 Mari Puteri, de a nu se amesteca în treburile interne?

Șerban Voinea: De unde scoateți voi asta? Când ei se amestecă?

Tov. Gheorghiu:

Nu mai când are de-a face cu elemente fasciste ca Maniu și Brătianu. Trebuie să știți că nu va tolera U.R.S.S. un regim, la granița ei, decât unul în care are deplină încredere, supere-se englezii și americanii... că dacă nu-l recunoaște Anglia și America, apoi n-au recunoscut U.R.S.S. 25 de ani... vorbind așa, ca socialist... Englezii și americanii au ce pierde în România, noi nu avem ce pierde la ei. Nu noi avem sonde și

capitaluri investite în America și Anglia, ci ei la noi, notează bine tov. Șerban și se prea poate într-o bună zi ca poporul nostru să se supere pe acești americani... Noi avem marele avantaj să fim vecini cu marea și puternica U.R.S.S., ca unicul stat socialist din lume, ce ar fi fost oare dacă am fi fost în situația grecilor sau în situația oamenilor care trăiesc în teritorii controlate de reprezentanții celorlalte democrații?... Noi încă n-am discutat în această privință

Tov. Gheorghiu: Dezgroparea a ceea ce a murit, Titel, nu mai este posibil. Se spune în popor o vorbă simplă de tot: «Morții cu morții, viii cu viii» și, cine a murit «Dumnezeu să-l ierte, fie-i țărâna ușoară!». Aceștia fac coadă după Maniu și Brătianu; le-am spus-o în guvern, când au provocat criza, că e actul de înmormântare al Partidului Național-Tărănesc. Procesul de dezagregare a Partidului Național-Tărănesc încă nu a atins punctul culminant, dar îl va atinge în curând. Eu n-aș dori...

Titel Petrescu: Aici mă deosebesc de voi. Cred că ați făcut o greșeală; Partidul Național-Tărănesc se dezagrega încetul cu încetul, lăsându-l să ia parte la viața politică, pentru că acum, prin faptul că-i ostracizat, lumea se duce cu cel ostracizat și mai există mitul Maniu.

Tov. Gheorghiu: Atât timp cât se vor mai găsi oameni care să stea

de vorbă cu acest hoit...

Titel Petrescu: Fac propagandă în Ardeal în special, ca să atragă elementele lui în partidul meu, îl combat ca să-i atrag la mine în partid.

Tov. Ana: Am văzut noi!...

Tov. Gheorghiu: Nu te-am văzut niciodată deschizând gura împotriva lui Maniu și Brătianu, ca socialist moderat; o singură dată nu te-am văzut luând atitudine împotriva categoriei celei mai conservatoare, celei

Constantin Titel Petrescu vorbește la mitingul organizat în Capitală cu prilejul zilei de 7 noiembrie 1945. La tribună, alături de vorbitor, doi dintre cei mai înverșunați adversari ai săi — Ana Pauker și Miron Constantinescu

și, la întruniri, nu ne-am ocupat de principiile înalte «democratice» ale celor de la Londra și Washington. Ne place să primim mai mult interesele noastre românești și ele au cerut acest guvern de concentrare. Nu există nici o justificare de provocare a unei crize, decât numai atunci când anumite interese meschine, legate de stărpiturile hitleriste din țara noastră, ar cere-o. Întoarce-te, Titel, la trecut...

Titel Petrescu: Nu-i vorba a...

mai reacționare din țara noastră, reprezentată prin Maniu și Brătianu. Nu te-am auzit niciodată ca socialist, ca președinte al partidului socialist, luând atitudine împotriva celor care împing țara noastră spre dezastru.

Titel Petrescu: Lasă-i să participe la viața politică, fiindcă nu vor face nimic, nu pot face nimic. Dacă noi activăm pe teren, prin acțiunea noastră democratică prin fabrici câștigăm masele, dar nu nelăsându-i să ia parte la lupta politică...

Tov. Gheorghiu: Vreau să spun un mic secret, că nu suntem chiar așa...

Titel Petrescu: Și el recunoaște că oamenii lui vin la noi...

Tov. Ana: Păi a dat ordin în privința asta...

Tov. Gheorghiu: ... un secret despre care vorbește toată lumea: că de câte ori mișcă Titel Petrescu în propagandă electorală, Maniu și Brătianu dau dispoziție – și avem documente – «cu toate puterile sprijiniți pe Titel, că el este speranța noastră!» Ei văd în tine instrumentul principal de aplicare în practică a liniei lor, de apărarea intereselor lor.

Titel Petrescu: Aș fi încântat să absorb toate elementele cinstite ... Îi desființez prin absorbire în partidul meu.

Tov. Gheorghiu: Atât de mult i-ai absorbit, că nu numai ți-ai schimbat starea lăuntrică, dar și fizionomia, că-mi face impresia că văd pe Maniu și Brătianu...

Titel Petrescu: Zău? Cu lavalieră?...

Tov. Gheorghiu: A rămas din socialism în tine doar lavaliera. În momentul când toate forțele poporului trebuiau mobilizate în vederea ridicării vieții noastre și poporului nostru, în cea mai mare bătălie în care și noi și

guvernul și, implicit, noi cu toții din F.U.M. trebuia să fim în frunte..., ai început să vorbești o limbă puțin precisă și deosebit de semnificativă...

Titel Petrescu: Socialistă. Asta am vorbit totdeauna și mă deosebește de voi. Am rămas socialist, după cum voi ați rămas comuniști. Eu fac propagandă...

Tov. Gheorghiu: Ca socialist nimeni nu poate să-ți reproșeze nimic, nici idealurile tale politice, nici altceva, dar cât timp ești angajat printr-un acord al celor două partide, acord care la rândul său este legat de angajamentul sprijinirii guvernului Groza, oriunde te duci, este o datorie a ta să vorbești despre acest guvern și să-ți întărești pozițiile. Ori...

Titel Petrescu: Acordul acesta nu înseamnă că am renunțat noi și voi la independența sau autonomia și propaganda noastră. Eu nu fac decât propagandă, să recrutez, să iau moștenirea lui Maniu și Dinu Brătianu și ce are mai bun. Prin absorbire...

Tov. Gheorghiu: Să continui, pentru că e interesant. Tov. Titel, ca socialist, e bine să știi: ne vorbești o limbă cu totul deosebită de cea întrebuințată de noi, cei care respectăm acordul F.U.M. și F.N.D. ... Tu aveai o anumită linie când vorbeai, ai precizat despre acest guvern, ai opinat pentru acest guvern socialist, fără să amintești de angajamentul partidului [P.S.D.] în F.U.M., fără să spui o vorbă despre F.N.D.

Tov. Miron [Constantinescu]: Ba a amintit. A spus că celelalte partide guvernamentale nu mai corespund năzuințelor noastre.

Tov. Gheorghiu: ... În punctul dv. de vedere despre socialism s-au strecurat asemenea păreri că

miroase mai degrabă a politicianism decât a socialism. Se împacă așa socialismul cu Evanghelia, cum se împacă munca cu capitalul, cum se împacă focul cu apa. Asta poate doar pe proști să-i înșele.

Titel Petrescu: Eu cred că-s mai socialist ca voi, care faceți mai mult oportunism. Eu mă mențin pe principiile mele.

Tov. Gheorghiu: Și când om atinge acel pas necesar, când s-o pune chestia înfăptuirii societății socialiste, Titel, ține minte ce-ți spun eu acum: așa ai să fugi de socialism ca dracul de tămâie. N-are nimic comun socialismul cu concepția ta... Și Marx, vorbind despre acei învățăcei așa ziși marxiști, spunea... și a luat atitudine împotriva lor cu cea mai mare severitate...

Titel Petrescu: Aici este vorba de partid, nu numai de mine.

Tov. Ana: De mult partidul nu mai este de acord cu tine... Noi știm bine cum stau lucrurile. Ne-am interesat, ne-am informat...

În acest moment, discuția a luat o turnură cu totul neașteptată. Renunțând la orice fel de argumente, Gh. Gheorghiu-Dej a trecut la amenințări, formulând acuzații extrem de dure. Aceleași, pe baza cărora, câțiva ani mai târziu, C. Titel Petrescu va simți din plin efectele represiunilor comuniste.

„Tov. Gheorghiu: Ai început să înghiți partizanii lui Maniu și Brătianu; sunt obligat să recunosc că ai avut succes cu acești oameni ai lui Maniu și Brătianu, dar mă tem ca nu cumva, tot înghițind la membri național-tărăniști și liberali, să nu te umfli așa tare, că ai să pocnești într-o bună zi și nu va trebui decât un ac comunist ca să pocnească

acest balon. Căci pentru oameni care vorbesc despre socialism, dar care uneltesc împotriva unității clasei muncitoare și nu fac nimic pentru restabilirea F.U.M.-ului și unității politice a clasei muncitoare, aceștia sunt cei mai mari dușmani nu numai ai clasei muncitoare dar și ai poporului întreg, indiferent dacă aceasta se petrece conștient sau inconștient. Eu spun singur că dacă am să iau un ciocan, să-ți trag un ciocan să-ți sparg capul, dacă o fac dinadins sau din greșeală, nu te doare capul? Capul nu ar rămâne crăpat? Inconștient sau conștient, lucrând împotriva F.U.M.-ului, ești un dușman al clasei muncitoare.

Titel Petrescu: Amenințări!...

Tov. Gheorghiu: Nu înțeleg păstrarea acordului, respectarea acordului F.U.M.-ului dintr-o parte și din cealaltă subminarea sau ruperea lui pe la spate. Asta-i necinstit. Noi vorbim deschiși și ce avem din punct de vedere al divergențelor, discutăm și combatem, dar ieșim în public vorbind pentru F.N.D., cu o linie unitară. Jocul între culise, pe la spate, nu-i caracteristic partidului comunist... Vreau să mă descarc în seara asta, pentru că este bine să ne descărcăm în familie, înainte de a ne descărca în afara familiei.

Șerban Voinea: Cu ciocanul...

Tov. Gheorghiu: Eu am dat un exemplu. Dar spun: muncitorii au o conștiință de clasă și se simte ridicarea conștiinței. Să vină să vorbească cineva împotriva F.U.M.-ului!... Noi îl vom păstra împotriva oricui va încerca să-l slăbească, căci e un trădător și-l vom arăta așa că nu va fi bine, tov. Titel...

Titel Petrescu: Văd, amenințări...

Tov. Gheorghiu: Nu amenințări, eu spun cinstit, cu social-democrații cinstiți și consecvenți dau mâna și merg mână în mână cu dâșnii.

Titel Petrescu: Cinstiți sunt cei la remorca voastră.

Tov. Gheorghiu: ... să ne credeți dv. că o hotărâre luată în cadrul Partidului Social-Democrat de a provoca criza poate fi...

Tov. Iordăchescu: Dar nu s-a luat nici o hotărâre de-aceasta.

Tov. Gheorghiu: Eu urăsc, nu vreau să-ți atribui...

Tov. Iordăchescu: Vorbești de hotărâri...

Tov. Gheorghiu: Spun că există tendința de provocarea crizei. Spune deschis, dacă ești pentru interesul clasei muncitoare și al partidului... Poate nu-i bine să ne pieptănăm între noi, că nu știm cine rămâne cu părul rupt de pe cap...

Sunt partizanul adâncirii F.U.M.-ului, creării condițiilor prealabile unității clasei muncitoare, pentru aceasta lupt. Însă nu prin înțelegeri cu Maniu și Brătianu. Azi spun părerea mea deschis, sincer. D-ta te-ai făcut un moment instrumentul lui Maniu și Brătianu, al acelor elemente care doresc subjugarea economică, politică și socială a țării noastre, doresc împiedicarea adâncirii regimului democratic la noi în țară, a acelora care se tem că procesul acesta duce tocmai la socialism.

Să fiu mincinos...

Șerban Voinea: Și ai să fiu...

Tov. Gheorghiu: ... dacă evenimentele nu mă vor confirma. Criza de guvern însă, asta nu-i o afirmațiune goală, nu se va produce.

Tov. Iordăchescu: Și în nici un caz nu o vom provoca noi.

Tov. Gheorghiu: Indiferent ce atitudine va lua Partidul So-

cial-Democrat, noi ne simțim angajați în angajamentul vechi, noi nu ne simțim obligați să luăm atitudine față de intriga întreprinsă la Palat, ci să luăm măsuri...

Pentru asta am luptat ani de zile, pentru asta am suferit? Ca să slăbim pozițiile câștigate la 6 martie? Înțeleg să facem un pas înainte, în sensul întăririi pozițiilor de la 6 martie, dar un pas care să readucă elementele cunoscute, adică pe Maniu și Brătianu sau reprezentanții lor?...

Titel Petrescu: Fiecare are concepțiile sale personale...

Tov. Gheorghiu: Se vor găsi la dv. oameni înțelepți care să-și dea seama că se joacă o carte care în viitorul apropiat...

Titel Petrescu: O carte mare, carte social-democrației...

Tov. Gheorghiu: Cine are această carte în mână, acela va ieși victorios. Noi am vrut ca această carte s-o avem împreună, nu numai o parte. Pentru că jucată, ar putea avea repercusiuni destul de serioase politice. Nu vreau să mă opresc acum asupra lor.

Termin afirmând că ar fi o crimă, nu vorbesc de greșeala politică, ar fi o crimă să considerăm, să luăm în considerare notele care au apărut, să nu ținem seama că pozițiile guvernului Petru Groza sunt mai tari ca oricând, că toate încercările lui Maniu și Brătianu sunt îndreptate tocmai împotriva acestor poziții întărite. Cu câtă înfrigurare, de câte ori n-a încercat Maniu să ia legătura cu Groza și cu noi... Mie mi-a trimis vorbă de patru ori Mihalache să iau contact cu el. Eu i-am răspuns că timpul vorbelor a trecut, noi îi considerăm trecuți în istorie, au jucat un rol și azi nu mai pot fi considerați decât ca elemente periferice...

Asta-i poziția mea... ■

1941-1945

Pagini
dintr-o
istorie nescrisă

PRIZONIERI DE RĂZBOI ÎN ROMÂNIA...

Col. dr. ALESDRU DUȚU,
FLORICA DOBRE

După aproape un an și două luni de la efectuarea primului raid aerian asupra României (12 iunie 1942), aviația strategică americană a executat un nou asalt (1 august 1943) asupra zonei petrolifere Ploiești, considerată de W. Churchill „rădăcina pivotantă a puterii germane“, iar de atașatul militar american la Cairo, colonelul Bonner F. Fellers, drept „obiectivul strategic al războiului“. Mai apoi, între 4 aprilie și 19 august 1944, alte serii de atacuri executate de aviația anglo-americană angajată în așa-zisa „Bătălie aeriană a Ploieștilor“, pe care generalul N.F. Twining o aprecia ca fiind „una din cele mai mari epopei ale celui de-al doilea război mondial“, s-au abătut asupra multor localități din România. Forțele Aeriene Strategice Aliate din Mediterana au produs pierderi grele economiei românești, cifrate la circa 193 miliarde lei (la nivelul prețurilor din

1945), cauzând peste 7 500 morți și peste 7 800 răniți. Pierderile anglo-americanilor au constat în 324 avioane doborâte (286 americane și 38 engleze) și numeroși piloți uciși sau capturați.

Din 1 156 prizonieri anglo-americani existenți în România în august 1944, majoritatea erau americani, oameni foarte tineri, cu o vârstă medie de 22 ani, deși unii dintre ei aveau la activ o vechime de 2-3 ani. Cu foarte mici excepții, când la unii dintre ei prizonieratul însemna sfârșitul peripețiilor și riscurilor războiului, cei mai mulți manifestau o stare de spirit foarte bună, fiind gata să participe din nou la război, fiind convinși că luptă pentru o cauză dreaptă. „Atât pericolele vieții de aviator, cât și starea lor actuală de captivitate – menționa o sinteză a Secției 2 a Marelui Stat Major Român – sunt privite de ei într-un spirit de sportivitate incontestabilă“.

Prizonierii despre România și soarta ei

Deși noțiunile pe care le aveau despre România se confundau în general cu acelea despre Balcani – zonă pe care ei o considerau un „izvor al discordiei europene” – majoritatea au declarat că nu au nici un fel de ostilitate față de poporul român, pe care nu-l socoteau inamic, afirmând că bombardamentele executate de ei îi vizau în special pe germani, distrugerile provocate făcând parte din „prețul alianței cu Germania”. În nota cu sfaturi practice găsită asupra aviatorilor americani capturați se arăta că „poporul român, în special țărani, sunt cinstiți, prietenoși, buni și ospitalieri cu străinii. Ei iubesc pe francezi, englezi și americani și se tem de ruși”. Asupra fiecărui prizonier s-au mai găsit câte o hartă, o busolă mică de mărimea unei monede de 1 leu,

un fierăstrău mic (11/1,5 cm) de formă dreptunghiulară, ingenios camuflat într-o cămașă de cauciuc, un săculeț cu un carnet și cu două plăcuțe de identitate pe care erau imprimate numele și prenumele aviatorului respectiv, numărul matricol, numele părinților sau al acelora care trebuiau anunțați în caz de deces, cu localitatea și adresa, grupa de sânge și religia. În caz de deces, o plăcuță rămânea pe cadavru, iar cealaltă era trimisă pentru identificare și anunțarea familiei.

Echipamentul aflat asupra lor era „dintre cele mai bune și complete, inclusiv cu materiale pentru salvare pe mare (bărce de cauciuc, lopeți, undițe, aparate de semnalizare optică și radio-electrică), truse medicale complete, bani (echivalentul a 48 dolari).

Considerând România ca un „teritoriu ocupat de germani, lipsit de libertate și autonomie politică”, ei îi reproșau faptul de „a fi furnizat Germaniei petrolul, oferindu-i

astfel un sprijin mai eficient chiar decât colaborarea militară”. Ei susțineau că lupta alături de Germania, în acele momente, era „definitiv pierdută” și că România „ar trebui să-și dea seama din timp că singura ei salvare nu poate veni decât de la anglo-americani, de care o leagă comunitatea de interese în viitor”. Majoritatea erau convinși că la sfârșitul războiului S.U.A. aveau să fie în stare să impună Uniunii Sovietice „frontierele Europei de mâine, care vor fi determinate în lumina principiilor de libertate și democrație”. Considerând că alianța cu U.R.S.S. convenea Statelor Unite atât timp cât „noi dăm material și ei sânge”, ei apreciau că eforturile americane aveau să fie dirijate „în sensul organizării unor mari confederații care să conducă finalmente la crearea Statelor Unite ale Europei”.

Evident impresionați de modul în care erau tratați de către autoritățile românești și de popu-

...ȘI CRUCEA ROȘIE INTERNAȚIONALĂ

ANDREI ȘIPERCO

Spre deosebire de cei sovietici (Magazin istoric, nr. 2/1997), prizonierii de război americani și englezi din România au putut beneficia, în baza acordurilor internaționale în vigoare atunci, de apărarea intereselor lor atât de către Puterea protectoare (Elveția), cât și de Comitetul Internațional al Crucii Roșii (CICR).

Neutralitatea permanentă a Elveției, recunoscută prin dreptul internațional, a făcut ca ea să fie aleasă de majoritatea beligeranților pentru a le apăra interesele în tabăra inamică. Chiar de la începutul războiului, la Berna s-a creat un organism special – Divizia pentru interese străine (DIE) – care funcționa pe lângă Departamentul Politic Federal și care va utiliza până la 153 funcționari și angajați, în timp ce în străinătate acționa cu peste 1 000 de persoane în cadrul diviziilor special create în legațiile și consulatele elvețiene.

O demonstrație de bunăvoință

Conform art. 86, alin. 1 din Convenția de la Geneva din 27 iulie 1929, Puterea protectoare era însărcinată cu apărarea intereselor beligeranților și cu asigurarea aplicării cu consecvență a prevederilor acestei convenții. Dintre sarcinile speciale, cea mai

importantă consta în efectuarea de vizite de control în lagărele de prizonieri. În conformitate cu art. 88 din aceeași convenție, CICR nu se ocupa decât cu probleme umanitare.

În ceea ce privește România, Elveția – ca Putere protectoare – și CICR n-au intervenit în conformitate cu prevederile convențiilor de la Geneva decât începând cu vara anului 1943, odată cu capturarea primilor prizonieri anglo-americani. La

lație, piloții prizonieri au declarat în unanimitate că „regretă în mod sincer cele întâmplate” (victimele omeșene), că au avut ordine stricte să bombardeze „numai obiective militare”. Alitudinea mare de zbor, instrucția incompletă a unor echipaje, reacția fermă a artileriei antiaeriene și a aviației de vânătoare româno-germane, arătau ei, i-au pus în situații dificile, bombe nemişcate fiind lansate cu precizia cuvenită. Semnificativă este în această privință precizarea piloților englezi: „Nu avem de ce să urmărim teroarea în România deoarece această țară nu are posibilitatea să facă altceva decât exact ceea ce face acum. Putem să bombardăm orașele ei zi și noapte; prin aceasta nu se poate spera nici o schimbare politică atât vreme cât trupele roșii au invadat o mare parte din teritoriul ei și amenință cu invadarea restului. Situația României este din cele mai nenorocite și în Anglia se cunoaște lucrul acesta”.

Având o îndelungată experiență de zbor, aviatorii britanici erau „foarte disciplinați și respectuoși, în contrast cu prizonierii americani, nepătrunși de disciplina militară și foarte degajați în discuțiuni”, după cum consemna un document militar românesc. Ei respectau „cu strictețe păstrarea secretului militar”, refuzând, la interogatorii, „în cea mai politicoasă formă” să dea relații cu caracter militar. Cultura lor generală era superioară celei a camarazilor lor americani, cunoscând mai bine problemele specifice românești. Dar și ei au ignorat pericolul sovietic, apreciind că în momentul în care se va dovedi că U.R.S.S. va urmări „anexiuni teritoriale și răspândirea comunismului în dauna libertății și democrației”, se vor lua măsuri. Erau convinși că mai târziu sovieticii „vor fi siliți să-și retragă trupele”.

Este interesant că unii prizonieri considerau că „România se afla de

partea celor care au pierdut războiul”, dar că „prin lupta ei pentru libertate se situează însă alături de noi”. Apreciau că și românii și americanii „au interese comune deoarece și unii și alții luptă pentru libertate, pentru pace și pentru principiul integrității teritoriale”.

Deși se înțelegeau foarte bine între ei, americanii și englezii se tachinau deseori chiar și în privința lucrurilor serioase. Sugestive sunt și schimburile de replici în privința preciziei bombardamentelor, cei din urmă considerând pe americani „novici în aviație și amatori în război”. La rândul-le, americanii îi ironizau pe englezi — „de ce mai vizați când bombardați, că tot nu nimeriți nimic?” (lansaseră bombe la întâmplare, inclusiv cele șase căzute în curtea Regimentului „Mihai Viteazul” din București, în fața dormitoarelor în care fuseseră cazați aviatorii americani). În replică, englezii le spuneau că trecând prin București au văzut

la 18 și 19 august 1943, CICR și Divizia specială a Legației Elveției la București au primit din partea Ministerului afacerilor străine al României lista cu numele celor 110 ofițeri și subofițeri luați prizonieri pe teritoriul românesc în urma raidului efectuat de aviația americană la 1 august 1943 asupra instalațiilor petroliere de la Ploiești și Cămpina.

La 23 august 1943, Vladimir de Steiger, delegatul Comisiei Mixte de Ajutorare în România, însoțit de Eufrosina Ioan, directoarea Secției prizonierilor de război din cadrul Crucii Roșii Române, a vizitat Spitalul militar din Ploiești și Spitalul militar nr. 415 din Sinaia, în care se aflau internați 2 și, respectiv, 66 aviatori aliați răniți. La 14 septembrie 1943, reprezentantul Crucii Roșii Americane la Geneva, Francis B. James, a fost informat de CICR, printr-o telegramă, de faptul că: „Toți prizonierii sunt mulțumiți de tratament și nici o plângere nu a fost înaintată delegatului nostru, dimpotrivă, s-au exprimat mulțumiri pentru medici și pentru Crucea Roșie Română”. La rândul său, Paul Ritter, șeful Diviziei speciale din cadrul Legației Elveției la București, a prezentat guvernului american, într-o notă din 26 august 1943, constatările făcute în cursul vizitei pe care o efectuase cu o zi înainte la Spitalul militar din Sinaia. „Trebuie declarat în primul rând că reprezentanții Elveției nu au primit nici o plângere

privind tratamentul medical sau alimentația. În special în privința tratamentului medical, toți prizonierii erau foarte elogioși și o bună parte dintre ei au rugat ca recunoștința lor să fie exprimată personalului medical pentru tot ce s-a făcut pentru ei. În privința hranei care, după cum s-a mai menționat, este în mod special preparată pentru pacienți, toți prizonierii s-au declarat pe deplin satisfăcuți, atât sub raportul calității, cât și al cantității...”

În concluzie, reprezentanții Puterii protectoare au părăsit spitalul de la Sinaia cu impresia că, prizonierii americani răniți nu numai că au beneficiat de toate facilitățile prevăzute de Convenția de la Geneva, dar, în plus, au primit și un tratament medical excepțional de bun. Primirea pe care le-a făcut-o Statul Major General Român a fost în fapt una foarte prietenoasă, aparent dorită a fi o demonstrație intenționată de bunăvoință în tratamentul prizonierilor de război.”

Sublocotenentul american Richard W. Britt, care fusese internat în august 1943 în Spitalul din Filipești, a avut, la rândul său, numai cuvinte de laudă la adresa tratamentului primit din partea personalului medical românesc: „Am venit aici într-o misiune de distrugere, dar eram tratat ca un vizitator regal. Eram singurul pacient [aliat] din spital, astfel că am beneficiat de serviciile complete

„vreo 6 000 de bombe americane căzute în alte locuri decât obiectivele cărora le fuseseră destinate“.

„Mai bine ca pe soldații lor“

Cu tot tragismul unor situații, autoritățile și populația românească au făcut dovada unor sentimente și atitudini la care prizonierii nu se așteptau. Mulți au declarat că după ce oamenii aflau că sunt americani și nu ruși, sătenii încetau „orice acțiune de molestare“, i-au „așezat la masă, le-au dat să mănânce, să bea, au stat de vorbă cu ei, le-au dat o mică provizie de merinde, după care au anunțat jandarmii și i-au predat“. În mai toate cazurile, prizonierii au

rugat „să nu fie predați autorităților germane“.

Prizonierii valizi capturați la 1 august 1943 au fost internați, inițial, în curtea Seminarului central din București, iar cei răniți la Spitalul de zonă interioară nr. 415 din Sinaia. La 24 septembrie 1943, prizonierii din București au fost transferați în Lagărul de la Timișul de Jos, fiind cazați în două clădiri: vila funcționarilor Primăriei municipiului Brașov (56 locuri) și vila Primăriei orașului Giurgiu (30 locuri). „Cazarea – menționează un document al M.St.M. –

este asigurată în foarte bune condițiuni și pentru iarnă, toate camerele având sobe de teracotă, instalații de baie și closete în interior“.

Prizonierii au primit solda corespunzătoare gradelor din armata română, dispuneau de popotă (cantină) separată, costul mesei (în limita a 200 lei) fiind reținut din soldă. Suma rămasă disponibilă era folosită de fiecare pentru cumpărături, inclusiv pentru alimente neraționalizate. Deoarece art. 11 al Convenției de la Geneva nu prevedea acordarea de solde și

pentru subofițeri și trupă, acestora li s-au alocat sume pentru cele necesare, egale cu ale ostașilor români. Ulterior, guvernul român a hotărât să plătească soldă și subofițerilor și trupe și să înființeze și pentru ei o popotă, cheltuiind pen-

Vizița mareșalului Antonescu și a soției sale Maria Antonescu în Lagărul de prizonieri de la Calafat (23 iulie 1943)

În p. 16: prizonieri germani sub escortă românească

a doi doctori și de cel mai bun tratament medical disponibil în timp de război“.

În scurt timp, guvernul român a organizat un lagăr

pentru prizonieri la Timișul de Jos. Aici au fost transferați, într-o primă fază, 41 ofițeri și subofițeri americani valizi, care fuseseră internați anterior la București, la Seminarul central: 20 ofițeri și 1 subofițer americani, 2 subofițeri și 2 civili britanici evadați din Germania și capturați la București (sergenții Doug Collins și Ted Lancaster, Jerry Caminada, corpondent de război din Africa de Sud și Robert Johnson, veterinar) și 1 ofițer iugoslav.

La 28 septembrie 1943, Lagărul de la Timișul de Jos a fost vizitat atât de Paul Ritter cât și de Vladimir de Steiger. Ei au constatat că prizonierii ofițeri fuseseră instalați într-un fost hotel-pensiune, care dispunea de camere cu două, trei și cinci paturi, de o sală mare de mese, bucătărie, sală de lectură, o mică sală pentru tenis de masă, două camere de baie și toalete, toate în bună stare. Solda primită era utilizată pentru hrană, care era abundentă și variată. O ordonanță română era pusă în mod special la dispoziția prizonierilor ofițeri pentru a le aduce, de

la un han din apropiere, tot ceea ce își doreau ca supliment.

În schimb, situația subofițerilor prizonieri nu era la fel de bună. Ei fuseseră instalați

într-o vilă prea mică și nepregătită pentru a fi locuită. La etajul 1 nu erau încă instalate sobe și nu exista o sală de baie. Subofițerii nu primeau soldă, iar cei 62 lei alocați pe zi pentru hrană le erau insuficienți, meniul fiind, în consecință, sărac și deloc pe gustul americanilor. De aceea s-au primit reclamații privind hrana, cazarea, lipsa de apă caldă, a cărților, țigărilor și a banilor. Un singur prizonier încercase să evadeze, sergentul Russel D. Huntley, dar fusese prins numai după o zi. În urmă intervențiilor făcute de delegatul CICR și de Legația elvețiană, Mihai Antonescu le-a adus la cunoștință, la 25 octombrie 1943, că dăduse dispoziții pentru ca sergenților prizonieri să li se dea solde, în ciuda faptului că în armata română sergenții nu erau plătiți.

Paul Ritter a făcut o nouă vizită, la 30 octombrie 1943, atât la Timișul de Jos cât și la Spitalul militar nr. 415 din Sinaia. Situația subofițerilor de la Timișul de Jos nu se îmbunătățise, dar la Sinaia, prizonierii erau în continuare „plini de elogie față de personalul medical și de tratamentul pe care îl

tru fiecare persoană 120 lei pe zi. În privința echipamentului, la început, prizonierii au purtat uniforme din momentul capturării lor, ulterior fiind echipați cu efecte românești, tip aviație.

Nu am putea înțelege însă esența poziției autorităților române față de prizonierii de război anglo-americani dacă am ține seama numai de latura umanitară a acestei chestiuni. A fost vorba în primul rând despre o atitudine politică ce se înscria perfect în concepția guvernului român (în special a vicepreședintelui Consiliului de Miniștri și ministrului de externe Mihai Antonescu), dispus, prin astfel de atitudini, să faciliteze tatonările în vederea unei desprinderi de Germania cu concursul celor două mari puteri occidentale.

Acest fapt e și mai evident începând cu primăvara anului 1944, când, în urma sporirii numărului de prizonieri anglo-

americani, s-au luat noi măsuri pentru a li se asigura condiții din cele mai bune. Astfel, la București a fost înființat Lagărul nr. 14, unde prizonierii cazați, chiar dacă nu s-au bucurat de aceleași condiții ca cei de la Timișul de Jos, au avut și ei "posibilitatea să...se întâlnească în turnee de bridge, să monteze un spectacol de estradă și alte mijloace de amuzament".

Lată câteva spicuri din scrisorile pe care prizonierii au avut posibilitatea să le trimită familiilor și celor dragi. „Guvernul român face tot ce se poate ca să ne facă șederea cât se poate de confortabilă” (lt. Paul A. Lahr); „Niciodată n-aș fi crezut că pot să fie așa de ospitalieri cu inamicii lor” (lt. John J. Roades); „Natural că fiind prizonieri de război, suntem lipsiți de câteva (puține) libertăți, dar suntem tratați foarte bine” (lt. James C. Lambadi); „Suntem tratați, într-adevăr, bine, mai mult ca niște musafiri, nu ca

niște prizonieri” (lt. James W. Stone); „Esté o vacanță pentru nebulon nostru echipaj” (lt. Jojin Akins); „Ne tratează mai bine ca pe soldații lor” (Frederich C. Mee). Thomas Fallon își informa familia că „toți băieții sunt foarte recunoscători” pentru că li se promisese că în fiecare duminică li se va oficia „slujba religioasă catolică”, iar James E. Mann remarcă cum în spitale „lumea ne tratează ca și cum am fi de-ai lor”.

Ca un corolar, trebuia menționată aici solicitundea autorităților române care și-au dat concursul pentru ca repatrierea foștilor prizonieri să se facă în mod rapid și într-o perfectă ordine. Chiar dacă, în vara anului 1944, au trebuit să suporte, alături de întreaga populație a Capitalei, consecințele intensificării bombardamentelor executate de camarazii lor, prizonierii anglo-americani avuseseră ocazia să se convingă de „spiritul de umanitate și de

primeau”. Totuși, doi sergenți – Charles Bridges și Donald G. Wroght, încercaseră să evadeze. Drept urmare, după ce au fost prinși, au fost încarcerați timp de o zi, iar ceilalți prizonieri lipsiți de țigări pe timp de o săptămână.

Ca-ntr-o tabără de vacanță

Informată de Geneva despre situația prizonierilor americani din România, Crucea Roșie Americană a cerut CICR, la 12 noiembrie 1943, să transmită Crucii Roșii Române „aprecierea Crucii Roșii Americane pentru cooperarea ei și pentru serviciile aduse prizonierilor americani de război aflați acum în România”. La rândul său, în 22 noiembrie același an, Legația S.U.A. din Berna a rugat CICR să transmită lui Vladimir de Steiger recunoștința ei pentru acțiunea desfășurată în favoarea prizonierilor americani.

În noiembrie 1943, după sosirea în România a celui de-al doilea delegat al CICR, Charles Kolb, vizitele făcute prizonierilor aliați s-au intensificat. În aceeași lună au sosit în România primele colete trimise de Crucea Roșie Americană și Charles Kolb a luat contact, pentru prima dată la 29 noiembrie 1943, cu prizonierii de la Timișul de Jos și cu cei de la Spitalul militar din Sinaia. În decembrie 1943 acest spital a fost închis și cei câțiva prizonieri aliați,

încă bolnavi, au fost internați la Spitalul militar „Regina Maria” din Brașov. La 20 ianuarie 1944, cei 6 pacienți americani internați aici au fost vizitați de Paul Ritter. În raportul său, acesta menționa: „Se poate afirma nu numai că prizonierii nu au avut ce să se plângă, dar și că toți s-au declarat pe deplin mulțumiți de tratamentul pe care îl primiseră și pe care îl mai primeau în spital”. În aceeași zi, șeful Diviziei speciale a Legației Elveției a vizitat Lagărul de la Timișul de Jos, constatând că cei 36 ofițeri și 67 subofițeri primiseră cotele de alimente și tutun trimise de la Geneva și că, din punct de vedere al alimentației, subofițerii beneficiau de câteva săptămâni de același regim alimentar ca și ofițerii. Asistența medicală era bună, un medic militar și un stomatolog vizitând prizonierii în fiecare zi, respectiv de două ori pe săptămână. Problema băii nu fusese însă nici acum rezolvată pentru subofițeri. P. Ritter a stat de vorbă cu grupul celor 6 subofițeri americani și 2 britanici care, la 6 noiembrie 1943, încercaseră să evadeze. Conform mărturiilor lor, fuseseră prinși aproape imediat, se plângeau că în timpul capturării lor fuseseră loviți. Drept pedeapsă, au fost închiși în camerele lor și apoi, timp de opt zile, într-o celulă. De aici fuseseră trimiși apoi în Lagărul de la Slobozia, unde au rămas 30 de zile, supuși unui regim alimentar sever.

sentimentele creștinești cu care au fost întâmpinați" (vezi în acest sens, *Magazin istoric*, nr. 8/1982, 1/1992 și 2/1993).

„După o somație categorică“

Evenimentele au evoluat de asemenea natură încât România a fost pusă în postura de a avea prizonieri din principalele armate angajate în război (sovietici, anglo-americani, germani și italieni). O situație cu totul deosebită au avut-o prizonierii germani, a căror soartă a fost decisă prin intervenția brutală a autorităților militare sovietice. Dar să vedem, pe scurt, cum s-au desfășurat evenimentele.

După 23 august 1944, până la 12 mai

La 5 martie 1944, mareșalul Ion Antonescu a vizitat și el Lagărul de la Timișul de Jos. Conform informațiilor primite ulterior de Charles Kolb, impresia fusese excelentă de ambele părți. Prizonierii declaraseră că nu aveau reclamații de făcut, cu excepția neplăcerilor provocate de ordinul comandantului lagărului care interzicea contactele directe între prizonierii ofițeri și cei negrađați; acesta era un ordin de dată recentă, motivat de dorința de a se împiedica comploturile de evadare. Mareșalul a revocat pe loc acel ordin.

Dacă nu ar fi existat restricții cu privire la dreptul de mișcare și garda militară română, viața celor internați la Timișul de Jos ar fi putut fi asemănată cu aceea dintr-o tabără de vacanță. Organizația YMCA din Geneva a trimis prizonierilor de aici instrumente muzicale, mingi și fileu pentru jocul de volei, iar în interiorul lagărului a fost amenajat chiar și un bazin de înot.

„Creștea prea mult în greutate“

În preajma Crăciunului 1943, în comuna Plosca (Teleorman) au fost parașutați trei ofițeri englezi:

1945, armata română a capturat 117 798 militari germani și maghiari (66 275 în România, 21 045 în Ungaria și 20 478 în Cehoslovacia). Convenția de armistițiu din 12 septembrie 1944 nu prevedea nimic special în legătură cu soarta prizonierilor germani, aceștia urmând, conform convențiilor și reglementărilor internaționale în vigoare, să fie puși la dispoziția înaltului comandament român. În total dezacord cu acestea, sovieticii au preluat marea majoritate a prizonierilor germani și maghiari,

de cele mai multe ori fără acte scrise, sau, în cel mai fericit caz, numeric. Așa s-a întâmplat la 3 septembrie 1944, când generalul Kolciuk i-a cerut locotenent-colonelului Constantin Daminescu, comandantul garnizoanei Călărași, să-i predea 5 425 prizonieri germani capturați de trupele române, la preluarea acestora eliberând o simplă adeverință.

La București, printre cei preluați abuziv de către sovietici s-au aflat și 5 dintre cei 14 generali germani capturați în august 1944 (Erik Hansen, Rainer Stahel, Alfred Gerstenberg, Erkhart von Tschammer und Osten, K. Spalke). La 2 septembrie 1944 aceștia au fost preluați de generalul sovietic Gorohov și locotenent-colonelul Zusmanovici din sediul legației ger-

În timpul vizitei pe care, în 26 iulie 1943, Vladimir Steiger a efectuat-o la Spitalul militar din Sinaia...

Alfred George Gardyne de Chastelain – locotenent-colonel în armata engleză, șeful Biroului pentru afacerile române de la

Comandamentul interaliat de la Cairo, fost, timp de 14 ani, director al Societății petroliere „Unirea“, Silviu Mețianu – căpitan în armata engleză, român ardelean plecat după primul război mondial în Anglia, și Ivor Porter – căpitan în aceeași armată, radiotelegrafist, fost, timp de mai mulți ani, profesor de limba engleză în România. Asupra lor s-au găsit un aparat de radio-emisie cu opt cristale, cu lungimi de undă și indicative diferite, trei rânduri de cifruri, 2 000 de dolari și o sumă în lei. Cei trei ofițeri britanici fuseseră trimiși în România pentru a lua legătura cu opoziția politică română în vederea ieșirii României din război. Deși germanii au cerut în repetate rânduri aprobarea spre a-i duce în Germania pentru cercetări, autoritățile române s-au opus, pe considerentul că aceștia fuseseră capturați pe teritoriul românesc și fiind îmbrăcați în uniforme militare ei erau considerați și tratați, în conformitate cu regulile internaționale, ca prizonieri de război ai guvernului român.

Inspectoratul General al Jandarmeriei dispunea, la ultimul etaj al sediului său din București, de un apartament compus din trei camere, hol și baie, în

mane din București, unde se aflau sub arestul autorităților române. Generalul Aldea, ministrul de interne al noului guvern român (*Magazin istoric*, nr. 8/1996), a considerat „acest lucru de nedorit”, cum informa Moscova generalul Zaharov (șeful de stat major al Frontului 2 ucrainean). Tot el afirma că, „după o somație categorică”, generalul Aldea luase legătura cu șeful guvernului român și ministrul de externe, comunicând apoi că va preda prizonierii, dar „consideră necesar” să facă „un protest formal împotriva acțiunii respective a reprezentanților comandamentului sovietic” (*Magazin istoric*, nr. 11/1992). Tot generalul Zaharov a trimis la Moscova și fotografii ale cadavrelor ministrului german la București, Manfred von Killinger, care se sinucisese în aceeași zi de 2 septembrie (*Magazin istoric*, nr. 8/1986). Aceeași cale a sinuciderii o alesese și generalul Hoffmeyer,

capturat de trupele române; în momentul în care urma să fie preluat de sovietici, la Craiova, el s-a împușcat cu un pistol ce nu fusese depistat la perchezițiile din momentul capturării sale.

Până la 5 octombrie 1944, au fost preluați, cu acte, 36 433 prizonieri germani (9 generali, 1 215 ofițeri, 4 244 subofițeri și 30 965 trupă) care au fost transferați în lagărul sovietic de la Focșani. Lor li se adăugau prizonierii ridicați de sovietici din diferite garnizoane ce nu apucaseră să-i predea lagărelor de la Romula, Budești, Calafat, București, Turnu Măgurele, Maia, Râmnicu Tulcea (toate pentru prizonieri germani), Corbeni (prizonieri unguri), Bărbătești (prizonieri secui), Lugoj și Feldioara. Dacă la 12 septembrie 1944 în lagărele românești se aflau 54 958 prizonieri (44 459 germani, 959 maghiari și 540 de alte naționalități), la 12 februarie 1945 rămăseseră numai 6 920 (2 966

germani, 2 664 maghiari și 1 290 de alte naționalități). 54 617 fuseseră predați sovieticilor cu acte (47 707 germani, 4 458 maghiari și 2 452 de alte naționalități), 368 fuseseră eliberați (majoritate originari din partea de nord-vest a României) și 84 decedaseră. Restul prizonierilor germani și maghiari fuseseră preluați fără acte de predare.

Membrii fostului corp diplomatic german au fost internați inițial în internatele de la Sfântul Andrei și Elena Doamna din București. În urma vizitei pe care a efectuat-o aici, în ianuarie 1945, colonelul Leontiev de la Comisia Aliată (Sovietică) de Control a cerut guvernului român la 10 februarie 1945 să-i treacă pe internați sub paza Ministerului de război român, determinând transferarea lor, la 25 februarie același an, în lagărul de la Ghencea, unde li s-a aplicat regimul ofițerilor prizonieri.

care au fost instalați ofițerii englezi. Ei au rămas aici până la 23 august 1944, când au fost puși în libertate.

La 25 martie 1944, Charles Kolb a avut posibilitatea să-i viziteze, cu aprobarea lui Mihai Antonescu. Delegatul Comitetului Internațional al Crucii Roșii menționa în raportul său din 25 aprilie 1944: „Toți cei trei prizonieri se află într-o stare de sănătate perfectă și lt. colonelul de Chastelain m-a asigurat că sunt extrem de mulțumiți de îngrijirile ce li se acordă... Conform informațiilor primite, nu li se plătește soldă, dar tot ceea ce cer ca hrană, alcool, țigări, li se acordă gratuit. Ca atare, este foarte de înțeles că lt. col. de Chastelain mi-a putut spune că singurul lucru care îi displacea era faptul că creștea prea mult în greutate”.

Începând cu luna aprilie 1944, sute de aviatori americani și britanici au căzut pe teritoriul României. În luna mai 1944, Charles Kolb a efectuat prima sa vizită la Școala normală din București, unde se aflau sub îngrijire 338 prizonieri (325 ofițeri și subofițeri americani și 13 britanici). Alți 54 aviatori se aflau sub interogatoriu, iar 17 dintre ei, răniți, erau internați la Spitalul Colțea și la Spitalul militar „Regina Elisabeta” din București.

În aceeași lună, Lagărul din Timișul de Jos a fost vizitat de delegatul CICR (la 26 mai), cât și de

șeful Diviziei speciale a Legației Elveției (la 29 mai). În raportul său, Paul Ritter scria: „Se poate chiar spune că viața în acest lagăr este atât de ușoară, încât unii internați par aproape să uite că sunt prizonieri de război”. Atmosfera liniștită din lagăr fusese însă tulburată la 13 aprilie de o tentativă de evadare. Paza română a surprins pe locotenentul Lawrence Lancashire și pe civilul britanic Robert Johnson în timp ce săpau un tunel în dormitorul ofițerilor. Ca măsură disciplinară, ofițerul fusese trimis în Lagărul de la Slobozia.

Numărul aviatorilor aliați capturați în România în intervalul aprilie-jumătatea lunii iunie 1944 s-a ridicat la 607 (589 americani și 18 britanici). La 19 iunie 1944, Paul Ritter a făcut o vizită în Lagărul de prizonieri nr. 13 din București, care funcționa în clădirile Școlii normale, cazărnilor „Mihai Viteazul” și Spitalul militar „Regina Elisabeta”, în care erau adăpostiți 607 prizonieri. Cu excepția tratamentului medical, situația igienică lăsa de dorit, iar dormitoarele erau aglomerate. Hrana nu era nici ea suficientă. În noaptea de 25/26 mai 1944, sergentul american Peter Beyerle încercase să evadeze. Fusese prins și trimis în lagărul de la Slobozia. La 18 iunie 1944, alți 12 prizonieri americani evadați au fost prinși de trupe germane la 12 km de București. În momentul vizitei lui P. Ritter, aceștia se aflau la izolare sub pază românească.

Referindu-se la situația din lagărele de prizonieri germani, colonelul Matei Mateescu, șeful Secției prizonieri, arăta, la 28 octombrie 1944, cum reprezentanții sovietici din Comisia Aliată de Control au cerut ca ofițerilor germani prizonieri să nu li se plătească solda cuvenită și să fie tratați ca simpli soldați. Concomitent, au interzis înființarea de cantine în lagăre, vizitarea prizonierilor de către reprezentanții Societății de Cruce Roșie Română, distribuirea de țigări și a pachetelor cu alimente și haine etc. La 4 noiembrie 1944, reprezentanții mareșalului Tolbuhin au cerut comandantului Lagărului de la Calafat (aici se aflau și 2 300 prizonieri italieni aduși de sovietici din Iugoslavia) să predea numai prizonierii, ci și „întreaga gospodărie a

lagărului organelor ruse“, deși aceasta era proprietatea statului român. În aceleași condiții fusese preluat și Lagărul de la Timișoara.

„Dezaprobam, dar nu comentăm“

În primii ani de război, pe teritoriul României s-au aflat și trupe italiene, deși mult limitate numeric, și chiar o Misiune militară. Trecerea Italiei de partea Națiunilor Unite, în septembrie 1943, a determinat și schimbarea

atitudinii față de militarii italieni, chiar dacă Ion Antonescu declarase: „Nu ne amestecăm. Păstrăm rezerve și ne purtăm cu tact. Dezaprobam ținuta Italiei, dar nu o comentăm“. Datorită faptului că relațiile cu guvernul Badoglio nu au fost rupte, militarii italieni au fost considerați prizonieri de război. După ce guvernul italian a declarat război Germaniei, 360 militari italieni (din cei 469 aflați în România), nemaiputând fi considerați „aliați sau invitați pe teritoriul nostru“, au fost internați în Lagărul de la Oești-Argeș, creându-li-se condiții pentru a putea lucra, la cerere, cu drept de salariu plătit direct de Secția prizonieri.

Ofițerii activi puteau fi lăsați liberi, după ce dădeau o declarație scrisă „pe cuvânt de onoare de ofițer că vor respecta legile inter-

...a discutat pe îndelete cu prizonierii englezi și americani internați acolo (ultimile trei imagini au fost selecționate din Fototeca Comitetului Internațional al Crucii Roșii)

În ciuda faptului că raidurile aeriene aliate se intensificau și provocau numeroase victime și serioase pierderi materiale, autoritățile românești au continuat să aplice același tratament prizonierilor anglo-americani. La 30 iunie 1944, Charles Kolb a informat Geneva despre onorurile ce se aduceau aviatorilor anglo-americani decedați și înmormântați în România: „Toți aviatorii au fost înmormântați după ritul creștin și au primit toate onorurile militare. Populația locală a urmat cortegiile și mormintele au fost acoperite cu flori. Într-un sat, primarul a ținut să angajeze bocitoare, pentru ca, în lipsa rudelor, să fie, totuși, vărsate lacrimi pe sicriu. Cruci, purtând numele și data înmormântării, s-au pus la fiecare mormânt“.

„Acele curajoase doamne din București“

Începând cu luna iulie 1944, prizonierii anglo-americani aflați la București au fost transferați în două lagăre separate: ofițerii în Școala normală și subofițerii la Spitalul militar „Regina Elisabeta“. Situația igienei și a alimentației lor erau în

continuare precare, dar delegatul CICR nu a uitat să menționeze faptul că și ofițerii români erau supuși aceluiași privațiuni.

Activitatea desfășurată de Divizia specială a Legației Elveției și de delegația CICR în România în favoarea prizonierilor de război anglo-americani a luat sfârșit o dată cu alăturarea acesteia la Coaliția Națiunilor Unite. La sfârșitul lunii august 1944, toți prizonierii, respectiv 1 095 americani, 52 britanici, 5 iugoslavi, 2 olandezi și 2 civili britanici, au fost evacuați pe calea aerului în sudul Italiei. Un număr de 56 bombardiere B-17 au decolat de la bazele din jurul Foggiei și au aterizat la Popești, lângă București; în trei zile, cei 1 156 foști prizonieri au fost transferați, cu asistența guvernului român.

Trebuie subliniat că deși U.R.S.S. le era aliată, aviatorii anglo-americani primiseră instrucțiuni să nu aterizeze pe teritoriul acesteia. Stalin ceruse ca toți cetățenii sovietici care se găseau sub controlul aliaților occidentali să fie predați U.R.S.S. și pentru a forța mâna aliaților săi în această privință, el hotărâse să fie reținuți ca ostateci atât prizonierii anglo-americani eliberați de trupele sovietice din lagărele puterilor Axei, cât și aviatorii care, dintr-un

naționale, abținându-se de la orice act care ar pune suveranitatea românească în dificultate, și că vor respecta legile de ordine publică ale României". Pentru cei care s-au aflat în această situație, autoritățile române s-au obligat să le procure „actele necesare pentru șederea în România ca cetățeni liberi”, cu condiția de „a nu părăsi localitățile respective fără aprobarea organelor de poliție”. Cei care nu doreau să lucreze sau nu și-au găsit de lucru au rămas în taberele de la Oești (trupa) și de la Curtea de Argeș (ofițerii), guvernul român plătindu-le solda corespunzătoare gradului. Încercând poziția guvernului român, colonelul Bodini, atașatul militar italian, care se declarase adept al mareșalului Badoglio, și-a exprimat recunoștința pentru „deplină înțelegere și sollicitudine”.

După proclamarea de către Mussolini a Republicii sociale

italiene (Republica de la Salo), însărcinatul cu afaceri al acesteia la București, Franco Trandafiro, a obținut, în noiembrie 1943, acceptul lui Ion Antonescu pentru numirea locotenentului aviator George Moreli ca ofițer de legătură între Legația Italiei la București și Marele Stat Major Român. Prin intermediul acestuia, câțiva militari italieni care au declarat în scris că vor să plece în Italia au fost predați legației italiene fasciste.

În încercarea de a obține condiții cât mai bune de trai pentru militarii italieni din România, autoritățile militare superioare române au făcut, în perioada până la 23 august 1944, numeroase intervenții pe lângă cele germane, promițând că garantează pentru „disciplina și ordinea acestora”. În final însă, sub presiunea germanilor, Consiliul de Ordine Publică a decis, la 21 aprilie 1944, ca militarii italieni internați la Oești să fie supuși

„aceluiași regim care se aplică prizonierilor de război cu drepturile corespunzătoare”. Tehnicienilor, specialiștilor și muncitorilor calificați li s-a lăsat însă și de această dată posibilitatea de a lucra în întreprinderi românești „cu salariile potrivite meritelor sau capacității profesionale a fiecăruia”.

*

Acestea au fost principalele date rezultate din investigarea fondurilor de arhive cu privire la situația prizonierilor de război în România în perioada 1941-1945. Ele vor fi completate – suntem siguri – prin eforturile conjugate ale specialiștilor. Deocamdată, ele recompun un segment de istorie pe care istoriografia ultimilor ani s-a străduit să-l scoată de sub incidența politicului și ideologizării, atât de păgubitoare adevărului. ■

motiv sau altul, fuseseră nevoiți să aterizeze pe teritoriile sovietice. Așa s-a întâmplat că, spre deosebire de aviatorii foști prizonieri în România, echipajele a două bombardiere B-17, care după ce bombardaseră Ploiești, fiind avariate, aterizaseră forțat în Uniunea Sovietică și alți 45 de camarazi ai lor capturați de germani pe teritorii române, transferați în Germania și „eliberați” de sovietici, au suportat o lungă captivitate în lagărele staliniste.

În luna februarie 1945, în semn de recunoștință pentru serviciile pe care Crucea Roșie Română le acordase foștilor prizonieri anglo-americani în România, comandantul general al forțelor aeriene din Mediterana, generalul Ira C. Eaker, a donat Crucii Roșii Române o cantitate însemnată de medicamente, care au fost distribuite spitalelor de pe front. Doi ani mai târziu, la 11 februarie 1947, la Spitalul militar „Regina Elisabeta” din București a avut loc dezvelirea unei plăci de bronz donată de foști subofițeri din aviația S.U.A. și care purta gravat următorul text: „Acelor femei din București care ne-au ajutat cu curaj și devotament, această placă le este dedicată în semn de recunoștință și afecțiune de către 580 subofițeri din armata aeriană americană 1941-1944”. Cu acel prilej, generalul Schuyler, șeful reprezentanței militare americane în Comisia Aliată de Control, a declarat că acei militari americani „și-au amintit că, deși prizonieri de

război, au fost îngrijiți cu sollicitudine de medici și de infirmierele Crucii Roșii care... au continuat în numeroase cazuri să depășească cu mult cerințele datoriei. În îngrijirea bolnavilor și răniților americani. Acești tineri și-au amintit de acele curajoase doamne din București care... au găsit și timpul și mijloacele pentru a vizita zi de zi pe prizonierii americani, îmbărbătându-i prin cuvinte pline de optimism, interesându-se personal de micile lor probleme și sfărâcând tot ce era omenește posibil pentru a goni singurătatea și depresia”.

*

În afara prizonierilor de război sovietici și anglo-americani, de ajutorul delegației Comitetului Internațional al Crucii Roșii au mai beneficiat și alți militari străini internați în România. Este vorba, în primul rând, despre cei 560 militari italieni care optaseră pentru guvernul Badoglio și care au fost internați în Lagărul de la Curtea de Argeș și Oești, 10 militari francezi internați pe timp de trei luni (octombrie-decembrie 1943) în Lagărul de la Slobozia, 5 militari iugoslavi internați în Lagărul de la Timișul de Jos (3 din 1941 și 2 din august-septembrie 1943) și 2 militari din marina olandeză evadați dintr-un lagăr german din Polonia și internați la Timișul de Jos: contraamiralul E.A.C. Doorman și locotenentul Diederick Baron von Lynden. ■

Regimul de care s-au bucurat Revereii din Țara Românească și, îndeosebi din București, în epoca domniilor fanariote, a fost aproape identic cu cel din Moldova. În secolul XVIII, comunitatea evreiască din București era condusă de un staroste – cu rol fiscal – administrativ –, dar prin faptul că din punct de vedere religios conducătorul obștei, „Haham-bașă”, își avea reședința la Iași, cu timpul acest staroste și-a arogat și anumite drepturi de „leader” spiritual în calitate sa de „vechil” sau locțiitor de „Haham-bașă”. Oricum, prin hrisovul acordat în mai 1764 de către Ștefan vodă Racoviță stărostei din București și din alte târguri unde locuiau evrei, el întărește autoritatea lui „Haham-bașă” Isac ben Beșall, membru al „dinastiei” Cohen din Iași, asupra lor, urmând a primi câte un leu pe an de la fiecare membru al comunității din principatul muntean pentru carnea de vită tăiată „cușer”. Cu un an înainte, la 25 iunie 1763, murise un Ișaiahu (Isaia) ben Beșall, care trebuie să fi fost fratele lui Isac și probabil staroste și vechil de „Haham-bașă”. Această dublă demnitate este întărită de Alexandru vodă Ipsilanti în 1775 unui anume Pilat sau Pelet, printr-un hrisov unde se înșiră și scutirile fiscale de care beneficia comunitatea, adică fumărit, vinăriciu, dijmărit pe case, vin, bucate și 200 de stupi și dreptul evreilor de a-și ține povernele și sinagoga lor. La 7 octombrie 1783 Mihai vodă Suțu a acordat un hrisov identic lui Iosif Simion, pe care Nicolae Mavrogheni îl va reintări cu Divanul său la 10 ianuarie 1787.

După Pacea de la Iași (1791), Mihai vodă Suțu, revenit în scaunul de domnie de la București, a reintărit privilegiile comunității evreiești la 2 decembrie 1792, recunoscând ca staroste și vechil de „Haham-bașă” pe învățatul David. Acesta a condus destinele conaționalilor săi până în 1812, dezbrându-se de tutela de la Iași și îngăduindu-și el însuși adoptarea de măsuri fără a mai consulta pe „Haham-bașă”. David s-a considerat reprezentantul autorizat al

Ne-am ocupat în numărul trecut de viața comunităților evreiești din Moldova veacului fanariot. Am început cu Moldova pentru că aici a existat o populație evreiască mai numeroasă și cu un mod de viață specific mult mai bine organizat. Să vedem care era situația din celălalt principat românesc.

EVREII

ÎN EPOCA

FANARIOTĂ

PAUL
CERNOVODEANU

În mersul lor dezordonat spre Dunăre bandele lui Ipsilanti (surprins în această imagine în momentul trecerii Prutului) s-au dat la jufuri și omoruri împotriva populației evreiești din Moldova

evreilor din principatul muntean și a numit, cu de la sine putere, câte un „vechil de staroste la Focșani, Craiova și Ploiești. „Sudiții” (evreii supuși străini) au îndurat cu greutate „tutela” autohtonilor și profitând de protecția consulară au căutat să se sustragă de la obligațiile lor bănești față de comunitate. De aceea, spre a împlini nevoile crescânde de bani ale comunității, Mihai vodă Suțu a aprobat în 1802 urcarea taxei pe ocaua de carne „cușer” la două parale, „nepunând întâmpina într-alt chip cheltuielile trebuințelor ce are breasla într-această vreme”.

În timpul ocupației ruse din vremea războiului ruso-turc din 1806-1812 se ajunge la un conflict deschis între „hrisovoliții” și „sudiții”, aceștia din urmă obținând de la generalul rus Stetter să aibă în locul lui David ca sindic al „obștei” pe un neamț! Scandalul nu a încetat decât după pacea de la București, când Ioan vodă Caragea a confirmat ca staroste al obștei pe Haim Hers, în 1813, însărcinându-l să exercite un control riguros și asupra „sudiților”. Același domn, după raportul marelui postelnic Nicolae Scanavi, a hotărât, totodată, că numai breasla „ovreilor pământeni” avea dreptul să taie carnea „cușer”, nu și străinii, decizie pe care domnia o va repeta și în 1817. În sfârșit, în 1819, Alexandru vodă Suțu, ultimul fanariot, confirma ca staroste și „Haham-bașă” pe Moise, fiul lui David, a cărui erudiție întrecea pe aceea a părintelui său. Toate vechile scutiri și prerogative ale stărostei și „Haham-bășiei” au fost reconfirmate în hrisovul domnesc, alături de privilegiile breslei întregi din cuprinsul „acestei pravoslavnice Țări Românești”.

În privința numărului evreilor din principatul muntean – *askenazii* (galițienii) coborându-se dinspre Milcov, iar *sefarzii* (spaniolii), cu un standard de viață mai ridicat decât primii, provenind din Imperiul otoman – nu dispunem de date precise. Dionisie Fotino îi înglobează laolaltă cu toți ceilalți străini la 1 500 de familii,

Negustori din Țările române la târgul din Lipsca (1825)

pe când elvețianul François Reardon îi socotește cam la vreo 5-6 000 de indivizi. Acest secretar domnesc al lui Caragea vodă recunoaște de altfel că evreii „în Țara Românească se bucură de o mare libertate în exercițiul cultului lor din partea stăpânirii, dar suferă aici, ca pretutindeni, insultele plebei. Ei sunt aproape toți reușiți la București, Craiova și Ploiești, unde trag mai bine folos din negoțul și meseriile lor decât în celelalte orașe”. În catagrafia incompletă ce ne-a rămas, efectuată de administrația militară rusă privind orașul București în 1810-1811, sunt recenzați individual doar 862 evrei de ambe sexe, populând în special mahalalele Colții, Sf. Gheorghe și Stelea. Cu o excepție, toți evreii

Eteriști, așa cum apar ei într-o iconă din 1821...

recenzați locuiau cu chirie; cei mai mulți erau deservii de personal domestic și doar unul singur, localnic, ce era și proprietar de casă, dispunea de un rob țigan. Din punct de vedere al cetățeniei, numai câțiva erau localnici, majoritatea având cetățenie austriacă, iar alții germană, franceză, rusă și chiar turcă, pentru cei veniți din sudul Dunării. În 1820 erau înregistrați în București doar 127 evrei capi de familie birnici (însușind probabil cu familiile lor aproximativ 635 persoane) ce plăteau o capitație de 14 lei, adică un total de 1 778 lei. În Țara Românească mai este întâlnită de prin 1719-1720 o comunitate și la Ploiești, continuând, cu multă probabilitate, pe una mai veche instalată la Bucov, fosta capitală a județului Prahova, decăzută în urma avântului luat de centrul urban Ploiești. Majoritatea evreilor din acest oraș se ocupa cu negoțul, posedând dugheni în oraș. Comunitatea a fost împrăștiată în 1806 cu emigranți sefarzi veniți de peste Dunăre, cărora li s-a îngăduit să-și ridice și o sinagogă, în fundul unei curți, în ulița evreiască, plătind pentru ea o chirie anuală de 50 de lei, sumă ce înțrecea valoarea unei proprietăți în acel timp. Alți sefarzi, pribegind și din pricina tulburărilor provocate în Imperiul otoman de rebelul pașă de Vidin, Pazvantoglu, au populat Craiova în deceniul 1805-1815, deși o comunitate cu negustori și meseriași este atestată încă din 1786; printre ei se aflau și proprietari de case, plătind bezmân la mănăstirea Hurez. Comunități evreiești mai mici sunt întâlnite și la Cerneți, oraș populat de sefarzi strămutați din Vidin între 1797-1807, precum și la Focșani (1798) și la Buzău, înainte de 1821.

Din punct de vedere profesional, ca și cei din Moldova, evreii din Țara Românească se ocupau cu comerțul, arendășia și meșteșugurile. Comunitatea evreiască din București își avea o principală ramură de activitate în industria și comerțul băuturilor: „povernele”

de „horilcă” (rachiu) sunt menționate în toate actele de privilegii din 1775, 1783, 1787, 1792, 1805 ș.a. și ridicate pe locuri puse anume la dispoziția lor de către domnie. Alți evrei, cu deosebire cei sefarzi, erau factori comerciali, samsari, zarafi, practicând camăta; alții se ocupau cu negoțul de manufactură, „lipcănie”, ajungând la situații prospere, ca aceea a lui Herș Finkelstein (1818). Cea mai mare parte a populației evreiești din capitala principatului muntean era alcătuită însă din meseriași repartizați pe specialități: prelucrători ai textilelor (ceaprazarii, croitori, îșlicari), ai pieilor (cizmari, legători de cărți), sticlari (geamgii, sticlari), metalelor (tinichigii), metalelor prețioase (argintari, aurari), pietrelor prețioase (giuvaiergii), la serviciile cărora recurgeau, în afara locuitorilor de rând, chiar și boierii și uneori Curtea domnească. În domeniul alimentar întâlneam – și în restul țării – brutari și cășieri (preparatori de caș). În toate comunitățile evreiești erau întâlniți „povarnagiii”, telalii și boceagarii, iar la Craiova halvagii, ceaprazarii și tinichigii. Printre profesiunile liberale erau întâlniți dascăli și medici, dintre care cel mai însemnat a fost savantul sefard Daniel Fonseca (1672-1733), funcționând la curtea lui Nicolae vodă Mavrocordat, ca pedagog, cârturar și diplomat ilustru.

În Țara Românească exista prejudecata – izvorâtă probabil și din concurența comercială – de a nu se vinde imobile evreilor. Șicanele administrative erau destul de frecvente. De pildă, negustorii evrei ce nu desfășeau produse alimentare erau opriți, încă din 1783, de a ține dughenele deschise în zilele de duminică și „praznicele cele mari împărătești și ale Maicei Preciste”. În 1808 s-a interzis orice fel de comerț, până și cel ambulant, în orice zi de sărbătoare ortodoxă, iar în 1811 trebuiau respectate „sâmbetele, duminicile și celelalte zile de sărbătoare, evreiești și creștine”. Renegații erau tot așa de favorizați, ca și în Moldova, acordându-li-se tot felul de privilegii.

Despre lăcașul de cult al comunității evreiești din București posedăm cele mai relevante date. După distrugerea sinagogii existente în 1715, comunitatea și-a refăcut altă casă de rugă în cartierul evreiesc „Mahalaua Popescului”, cuprinzând ulițele din preajma Jigniței, fiind amintită în hrisoave domnești între 1764-1802. Evreii au încercat să-și ridice sinagogi și în alte colțuri ale orașului, dar fanatismul vremurilor și prejudecăților antisemite, puternic înrădăcinate în conștiința înalților ierarhi ai Orientului Orthodox, atotputernici atunci, le-au zădărnicit eforturile. Astfel, în timpul lui Alexandru Scarlat Ghica (1766-1768), comunitatea și-a făcut o sinagogă lângă hanul Sf. Gheorghe Nou, dar la intervenția lui Efreim al II-lea, patriarhul Ierusalimului (1766-1770), hanul fiind închinat Sf. Mormânt, lăcașul a fost dărâmat; la fel și în vremea

lui Alexandru Ipsilanti (1774-1782), evreii au izbutit să-și ridice o sinagogă „mai jos de casele dumnealui vornic răposat [Stefan] Pârșcoveanu”, dar și aceasta „cu poruncă iarăși s-au stricat”; în sfârșit, o a treia încercare nereușită datează din 10 noiembrie 1793, când locuitorii din mahalaua Răzvanului s-au plâns lui Alexandru vodă Moruzi că evreii, „din cari cei mai mulți sunt sudiți”, au înființat o sinagogă în hanul Niculescului, într-o casă pe „care o țin cu chirie de sunt ani patru”. Domnul a poruncit la 9 ianuarie 1794 dărâmarea ei, adevăratul motiv fiind concurența comercială pe care le-o făceau localnicilor negustorii evrei din amintita mahala.

Abia peste câțiva ani evreii au obținut dreptul de a-și clădi o altă sinagogă de lemn în mahalaua Schitu Măgureanu, ce devenise un nou cartier evreiesc și unde se afla și baia comunității, iar în apropiere vechiul cimitir – dezafectat de mult – situat la capul Podului Mogoșoaiei (fost odinioară la

intrarea prin strada Sevastopol). Noua sinagogă a ars complet în toamna anului 1813, ca și cea din mahalaua Popescului, existentă de mai înainte, iar în locul lăcașurilor de rugăciune oficiale se improvizează mai multe „Bate-Midrășim” în case luate cu chirie. Situația s-a prelungit până târziu în vremea regimului regulamentar, când, în 1845, stărostia condusă de Israel Herș (Bareț) va întemeia „Sinagoga Mare” aparținând obștei evreilor lehi.

Până la sfârșitul sec. XVIII, evreii sefarzi, deosebiți de coreligionarii lor askenazi, n-au avut la București o sinagogă proprie, fiind prea puțini la număr. Abia pe la începutul veacului XIX numărul lor a crescut prin așezarea câtorva zeci de emigranți din Turcia. Ei au înființat la 1811 o „Confrerie Sacră” aparte și au izbutit să-și

...și într-un desen de epocă

clădească o sinagogă în 1818, cu îngăduința lui Ioan vodă Caragea, tot în mahalaua Popescului; din inițiativa lui Gabriel Cohen și Marcu Alșech.

În ceea ce privește integrarea comunității evreiești în sânul obștei autohtone românești, ea a fost, în general, pașnică, coabitarea dovedindu-se benefică, mai ales în desfășurarea activităților economice. Totuși, prejudecățile, superstițiile și obscurantismul dominând pătri destul de însemnate ale societății majoritarilor, insuficient maturizate, au dus și la reprobabile acte de fanatism și intoleranță din partea localnicilor. Au fost lansate acuze împotriva evreilor de pretins „omor ritual” săvârșit la Onițcani (Orhei) în 1726, ce au dezlănțuit persecuții pe cât de crude pe atât de injuste în

timpul domniei lui Mihai Racoviță în Moldova. În aceeași provincie, la 1747 Ioan vodă Mavrocordat a condamnat la moarte prin spânzurătoare la Iași, pe un negustor evreu din Rădăuți, fugit la Constantinopol și acuzat de uneliri la Poartă împotriva sa. În 1765, comunitatea evreilor din Roman a fost acuzată pe nedrept de prădarea unei biserici, suferind jafuri și bătăi până la descoperirea adevăraților făptași, niște răufăcători greci. Tot la Iași, în 1803, în urma publicării unei cărți calomnioase și provocatoare intitulată *Înfruntarea jidovilor*, tipărită pe cheltuiala mitropolitului Iacob Stamati, răposat în luna martie a aceluiași an, plebea excitată a încercat să se dedea unei răfuiei sângeroase împotriva comunității evreiești. Membrii ei și-au găsit, însă, refugiu la Mitropolie, pe lângă persoana noului mitropolit

Veniamin Costache, o figură luminată și înțelegătoare, care a potolit spiritele atărate și a condamnat pornirile sălbătice ale mulțimii, împiedicând o tragică vărsare de sânge. Un incident similar a fost din nou provocat în capitala Moldovei de către niște greci exilați în 1819, în preajma dezlănțuirii răscobilei Eteriei, tot ca urmare a tipăririi, în 1818, a unei cărți injurioase, intitulată *Răsturnarea religiei evreilor*.

În Țara Românească nu cunoaștem cazuri de persecuții vădite împotriva evreilor în perioada fanariotă, exceptând șicanele administrative amintite, care n-au degenerat însă în răfuiei sângeroase. Se cuvine, totodată, a aminti pitacul (act domnesc) lui Constantin vodă Ipsilanti, domn cultivat și animat de vederi iluministe, pe care l-a înaintat mitropolitului Dositei Filitti la 19 aprilie 1804 și în care combatea intoleranța, obscurantismul și prejudecățile dovedite față de evrei în privința legendei atât de suspecte a „omorului ritual”.

Documentul este revelator pentru inteligența și spiritul de libertate și echitate ale acestui fanariot care și-a depășit epoca și mediul de unde a izvorât. „Prea Sfinția Ta Părinte Mitropolitule, unii din locuitorii politiei [orașului] Bucureștilor, hrănind în cugetul lor o deșartă părere că adică neamul ovreiesc ar fi omorând creștini într-adins ca să ia sânge de la cel omorât, ei pricinuesc dintr-această planie [invenție, fantezie] a lor multe netrebnicii și turburări norodului de obște, căci dintr-aceasta dându-se pricină la cei mai mulți din... oameni proști... ca să se folosească pre sineși cu jafuri și hrăpiri, fac porniri asupra ovreilor, de care și este știut că nici este la orânduiala legii lor un lucru ca acesta, nici s-au găsit prin cercetare vinovați la acest fel de urmare; de aceea dar poruncim ca să facă din partea Prea Sfinției Tale cărți, atât către tot norodul de obște, cât și mai vârtos către duhovnicii și preoții din toată politia, care cărți să se citească prin biserici în auzul tuturor de obște, adevărind și încredințând pre toți că deșartă este această planie ce hrănesc în cugetul lor și nici într-un chip la legea și la neamul ovreiesc nu se urmează o faptă ca aceasta, ci asta o fac, precum s-a zis, acei netrebnici și proști numai și numai a se dobândi pe sineși cu nedrepte jafuri, care nedreptate nu poate fi primită, nici suferită a se auzi măcar la Domnia noastră, căci nu numai nu este faptă creștinească de vreun folos sufleteș, ci mai vârtos este și păcat a pătimi nedreptate și jafuri oameni ce nu sunt vinovați“; dacă s-ar mai întâmpla asemenea fapte „unii ca aceia strașnic se vor pedepsi de Domnia mea, de care și însuși preoții vor fi învinovați“.

Desigur, prejudecățile au fost greu de înfrânt și abia în timpul lui Ioan vodă Caragea se poate constata o definitivă renunțare la legenda „neagră“ a omorului ritual.

Sfârșitul perioadei fanariote în Principate, la 1821, provocată de mișcarea lui Tudor Vladimirescu și dezlănțuirea „zaveriei“ eteriste, până la revenirea regimului

domniilor pământene, nu s-a desfășurat pașnic nici pentru comunitățile evreiești din Moldova și Țara Românească. În marșul lor dezordonat spre Dunăre, bandele indisciplinate de „zaverii“ ale lui Alexandru Ipsilanti, animate de un antisemitism primitiv, s-au datat la jafuri și omoruri într-o serie de localități din Moldova, unde au avut de suferit nu numai locuitorii turci, ci și cei evrei. Cruzimii au fost înfăptuite la Fălticeni, Târgu Frumos, Herța, Piatra Neamț, în acest din urmă oraș fiind ucis peste o sută de evrei; la Galați membrii comunității au reușit să scape cu viață fugind peste Prut, la Reni, cu ajutorul vice-consulului austriac, dar sinagoga orașului a fost incendiată. Alți evrei au fost închiși de „zaverii“ la mănăstirea Secu, unde au fost torturați de fanatici călugări greci.

În Țara Românească, unde autoritatea eteriștilor era mult mai slabă, fiind contracarată de administrația lui Tudor Vladimirescu, persecuții anti-evreiești au avut loc doar la Târgoviște.

Intervenția militară otomană în Principate a dus la zdrobirea mișcării eteriste, slăbită după trădarea săvârșită împotriva lui Tudor Vladimirescu și a pandurilor săi. Rămășițele „zavergiilor“ au fost urmărite și masacrate fără milă, însă în timpul ocupației otomane din 1821-1822 represaliile s-au extins și asupra populației locale nevinovate.

Evreii, deși au avut de suferit atât de mult din partea eteriștilor fanatici, au comis puține acte de vindictă împotriva acestora, îndeosebi la Secu și la Slatina. În schimb, atitudinea lor față de localnicii români a fost, în majoritatea cazurilor, plină de solicitudine, apărându-i, când au putut, ca de pildă la Tecuci, Focșani și Odobești, de furia soldătimii turcești dezlănțuite. Totuși s-a întâmplat ca și evrei să cadă victime exceselor turcești, în special la București și Iași, unde au fost ucis alături de români și armeni, incendiindu-li-se casele și

prăvăliile. Încetarea intervenției militare a Porții otomane, retragerea trupelor sale și reînstaurarea domniilor pământene la 1822 au readus, în sfârșit, pacea în rândul încercatelor comunități evreiești din Moldova și Țara Românească, prin restabilirea ordinii și reîntrarea vieții pe făgașul normal.

În concluzie, istoria comunităților evreiești din Principate a cunoscut în perioada fanariotă importante restructurări, prin creșterea numărului membrilor acestei etnii, datorită atât sporului natural, cât mai cu seamă din pricina imigrărilor și colonizărilor cu elemente provenind din Galiția poloneză, Ucraina, Rusia și Imperiul otoman. În același timp s-a produs o cristalizare a instituțiilor comunitare din Moldova și Țara Românească prin stratificarea evreilor în bresle cu caracter etnic, având drept conducători pe „Haham-bașă“ și staroști. A crescut, totodată, ponderea elementului evreiesc în viața economică a Țărilor române prin participarea sa la prosperitatea generală. Totuși, pentru păstrarea specificului etnic și religios, atât askenazii cât și sefarzii și-au conservat valorile vieții spirituale îndrumate de rabini prin învățătură sinagogală. De aceea și numărul convertirilor la creștinism a fost redus, în pofida privilegiilor ce le obțineau cei ce păreauau iudaismul. În Principate evreii și-au găsit adăpost mai sigur împotriva persecuțiilor etnice suferite în special în Ucraina și Rusia, datorită toleranței de care au dat dovadă – în general – autoritățile centrale care și stimula, adeseori, colonizările cu elemente alogene. Treptat, evreii din Moldova și Țara Românească au început să capete un anumit specific în ansamblul comunităților iudaice din Europa, considerându-se mai târziu *evrei români*, coabitând – în genere pașnic – cu populația majoritară, în pofida unor asperități sau neînțelegeri trecătoare. ■

„Problema țiganilor era următoarea: din cauza camuflajului din București și din celelalte orașe, se întâmplau furturi și omoruri. Opinia publică mi-a cerut s-o apăr, fiindcă țiganii intrau noaptea în case și jefuiau. După multe investigații, s-a constatat că erau țigani înarmați cu arme de război. Toți acești țigani au fost deplasați. Cum domnul Alexianu avea nevoie de brațe de muncă în Transnistria, am făcut-o. Este hotărârea mea“.

Astfel explica Ion Antonescu decizia luată în 1942 privind deportarea unor categorii de țigani în Transnistria. Era o tentativă de a rezolva, prin metodele specifice unui regim militar, în vreme de război, o problemă socială nesoluționată

nici astăzi. Ea s-a transformat într-o „contribuție“ românească la holocaustul țiganilor, despre care am aflat, în anii din urmă, că a avut loc în timpul celui de-al doilea război mondial (Magazin istoric, nr. 5-10/1992).

Punerea în aplicare a hotărârii marelui Antonescu a dat naștere la abuzuri, ce au generat drama suplimentare. Ni s-au păstrat o serie de mărturii și credem că ele trebuie să vadă lumina tiparului. Asumarea propriului trecut – ceea ce nu înseamnă, cum greșit înțeleg unii, că noi, cei de azi, trebuie să plătim pentru greșelile unora de atunci – este o dovadă de maturitate pe care trebuie să o trecem.

Țigancă, desen de Nicolae Grigorescu

După război, fostul prefect al județului Oceakov din Transnistria, locotenent-colonelul Vasile Gorski, a alcătuit un memoriu în care s-a referit pe larg la problema țiganilor deportați. Iată ce scria el: „La o conferință a prefecților din Transnistria, în vara anului 1942, dl. guvernator Alexianu mi-a comunicat că din ordinul marelui Antonescu vor fi aduși cu trenul din țară și repartizați județului Oceakov mai multe mii de țigani nomazi și certați cu justiția pe care-i voi întrebuița la muncile agricole și la meseriile la care se vor pricepe, repartizându-i la ferme“. Obiecțiile prefectului, legate de imposibilitatea adăpostirii, pe timp de iarnă, a unui număr atât de mare de oameni într-un teritoriu peste care

trecuse războiul nu au fost luate în seamă.

La sfârșitul lunii august au început să vină trenurile cu deportați. Într-o săptămână au sosit 15 000 de țigani, într-o stare de mizerie de neînchipuit. Iată cum descria fostul prefect imaginea pe care i-o ofereă o asemenea coloană: „I-am întâlnit pe drum, grupuri, grupuri, îndreptându-se pe jos și cu căruțele spre sovhozuri. Erau mulți bătrâni, femei și foarte mulți copii. În căruțe erau paralitici, bătrâni de peste 70 de ani, orbi, cerșetori, unii muribunzi. Marea majoritate aproape goi în zdrențe“. O altă problemă o constituiau alimentele necesare pentru a hrăni atâtea guri. Țiganii s-au descurcat potrivit deprinderilor

„DEȘI SUNTEM ȚIGANI,
VREM SĂ PLECĂM LIBERI“

CRISTIAN TRONCOTĂ

nației. „În popasul țiganilor, pe lângă sate, intrau noaptea în sat și furau ce găseau: păsări, porci, vite, lucruri din casă etc. S-au putut vedea mult timp locurile unde au poposit ei, deoarece fugii păsărilor acopereau pământul pe întinderi mari. Câteva țigani au fost împușcați de nemții din satele germane și apoi arși (ex. Schönfeld). Sanctiunile civile cu arme nu au permis nimănui apropierea sau trecerea, decât după completa carbonizare a cadavrelor“.

Foarte mulți dintre țigani erau revoltați și dintr-un alt motiv: „Mi-au făcut dovada că aveau copii pe front, femei ai căror soți erau pe front; unora le muriseră pe front fiii sau soții. Alții aveau de-ai lor răniți în spitale“. Era o evidentă încălcare a Ordinului nr. 11813 din 5 septembrie 1942 dat de Ministerul afacerilor interne prin care se specifica faptul că urmau să fie deportați doar țiganii nemobilizați și periculoși pentru ordinea publică.

Ni s-au păstrat și o serie de memorii adresate de țigani autorităților, uneori direct mareșalului Ion Antonescu. Astfel, cinci țigani din Bacău, „parte din noi proprietari de case, parte comercianți și muncitori calificați“ cereau să fie deportați și ei. Motivul: „Văzând că unii membri din familia noastră au fost ridicați și trimiși în Transnistria, neputând trăi despărțiți de ei, respectuos vă rugăm să binevoiți a ne aproba să plecăm și noi acolo, împreună cu restul familiilor, dând ordin să ni se pună la dispoziție un vagon, urmând ca cheltuielile de transport să le suportăm noi, din avutul nostru“. Cei cinci petiționari continuau: „Dacă interesele țării dictează azi ca să fim colonizați în Transnistria, ne supunem bucușori măsurilor Înalțului Guvern și suntem mândri că și în felul acesta ne putem servi patria, pentru că Transnistria face astăzi

parte din pământul patriei și «ubi patria, ibi bene». O singură mândrie avem și noi: Deși suntem țigani, vrem să plecăm liberi, așa cum liberi am trăit pe pământul scump al Vechiului Regat“.

Alte memorii trimiteau Bazgai Gheorghe și Bazgai Petrache (nu rezultă din documente dacă erau rude). Ambii erau invalizi de război, aveau doi, respectiv patru copii și fuseseră trecuți pe liste de poliție pentru a fi deportați. Iată ce-i scria conducătorului statului Bazgai Gheorghe: „Eu sunt sergent voluntar din Regimentul 5 grăniceri, sunt decorat pentru bravurile ce le-am făcut și credința care am avut-o către neam, Rege și Conducător. Am fost răspălit cu cea mai bună și prețioasă decorație, «Virtutea Militară» și «Bărbăție și Credință»... Îmi este rușine mare și prefer să mor decât să fiu bârfit în așa hal. Rog cu lacrimi fierbinți a mi se controla actele și să mi se dea cinstea cuvenită, că eu sunt și vreau să mor român“.

Cu lacrimi în ochi

O femeie din Bacău, în vârstă de 62 ani, se plânga că băiatul îi este plecat pe front, într-un batalion de pionieri, iar fata – singurul sprijin care îi mai rămăsese – i-a fost luată și dusă în Transnistria. „Vă rog cu lacrimi în ochi, D-le Mareșal, să dați ordin să dea drumul la fata mea și să vină acasă la mama ei bătrână și neputincioasă“ – își încheia petiția.

Să mai cităm un singur memoriu adresat lui Ion Antonescu. Era semnat de soldatul Dumitru Alexandru, din Batalionul 53, Regimentul 2 transmisiuni. „Familia mea, compusă din soție și doi copii mici în vârstă de 3-5 ani, se află în prezent expulzată din țară în comuna Niceanaia, jud. Ovidiopol,

Transnistria, trăind într-o mizerie de nedescris, neavând aproape nimic de mâncare și dormind sub cerul liber. Cum subsemnatul mă găsesc concentrat, servindu-mi patria, încă din anul 1939, și cum am casa proprie în orașul Bacău... cu lacrimi în ochi vin a vă ruga să binevoiți a interveni locului în drept pentru a i se da drumul familiei mele...“. Dintr-o declarație dată la 10 septembrie 1942 în fața șefului Circii 3 Poliție, aflăm că soția soldatului ceruse să își însoțească părinții deportați „oriunde vor fi evacuați. Îmi urmez părinții împreună cu copiii mei... de bună voie și nu vreau să rămân în Bacău singură până va veni soțul meu de pe front“.

Să menționăm și cazul unui grup de 13 țigani refugiați din Ardealul de Nord. Conform dispozițiilor și ordinelor emise de Ministerul de interne, toți țiganii ce veneau din acea parte a țării trebuiau să fie trecuți înapoi peste graniță. Grănicierii români au refuzat să facă acest lucru, pentru că nu aveau ordine similare; ulterior, la 28 octombrie 1942, s-a emis ordinul nr. 28567, prin care se preciza că aveau să fie returnați autorităților horthyiste doar țiganii ce treceau frontiera după 1 septembrie 1942. Până la urmă, cei 13 țigani au fost lăsați liberi.

Plăngerile trimise de țigani și cele constatate de autoritățile locale din zona în care fuseseră deportați au determinat reacția factorilor de resort. După câteva săptămâni au început să sosească răspunsuri și aprobări pentru înapoierea în țară a celor deportați pe nedrept. Fostul prefect al județului Oceaov, locotenent-colonelul Gorști, expediască și el o telegramă către Președinția Consiliului de Miniștri din București, în care semnala cele constatate. „Ca rezultat al acestei telegrama au venit în luna decembrie trei comisiuni prezidate de colonelii Moldoveanu S.,

Moldoveanu C. și Ivașcu care au stat 8-10 zile, au controlat situația fiecărei familii, întocmind tablouri de diferite categorii". În luna februarie 1943, au sosit noi aprobări pentru înapoierea în țară a celor deportați pe nedrept.

„Între timp însă, au venit din țară la Prefectură la Oceaokov mulți țigani în uniformă, de pe front, alții din spitale, foști răniți și chiar invalizi în acest război, fără picior sau mână spre a-și căuta soțiile, copiii și părinții. Revolta acestora, îndreptățită, era grozavă. Pe timp de iarnă au plecat din Oltenia, Transilvania etc. spre a veni tocmai la Oceaokov spre a-i căuta pe ai lor... Îmi amintesc de unul din Transnistria care mi-a spus că a trebuit să se ducă de trei ori la București până ce a obținut aprobarea; i se cereau mereu alte acte”.

Condițiile în care erau obligați să trăiască în plină iarnă cei deportați erau inumane. Iată cum le descrie fostul prefect al județului Oceaokov: „Neprimind lemne și scânduri de la Guvernământul Transnistriei - C.T.] pentru facerea bordeielor, am primit ordin să-i adăpostesc în cazarmile de la Alexandradov și Balșaiia Carinika, care nu aveau uși și nici ferestre. Au stat deci până la începutul lunii noiembrie, timp în care din cauza frigului de noapte am distrus toată lemnăria de la acoperișuri, dușumele, magazii, copaci, stâlpi de telegraf”. Până la urmă, singura soluție găsită a fost evacuarea a patru sate dinspre Bug, în care au fost mutați deportații. Dar problema lemnelor pentru încălzit tot nu a putut fi rezolvată. Țiganii „au început a tăia arborii fructiferi din apropierea satelor, gardurile și magazinele... și chiar bărnele de la acoperișuri. Distrugeau apoi, rând pe rând, ferestrele, ușile, podelele, de la câte o cameră, ei retrăgându-se treptat, treptat, în mai puține camere, clae peste grămadă. Până în primăvara anului 1943,

satele ocupate de țigani nu au mai fost de recuperat; erau numai ruine”.

Rezultatul - un fiasco

Fostul prefect al județului Oceaokov, locotenent-colonelul Vasile Gorski, aducea și multe elemente semnificative privind maniera în care se făcuse selecția țiganilor deportați. „Marea lor majoritate au fost ridicați de pe ulițe și străzi, așa cum au fost prinși, și îmbarcați în trenuri, fără a li se permite a lua de acasă o haină mai groasă, un țol, o strachină, o lingură... O femeie de la Craiova mi-a prezentat o carte poștală, primită de la comandamentul unei companii din Regimentul 35 infanterie, prin care i se răspundea la o petiție a ei că fiul i-a murit ca un erou pe front, făcând cinste regimentului și țării. Altă femeie mi-a spus că jandarmul a forțat-o să-i vândă pe 10 000 lei o vacă ce făcea 40 000 lei, spre a nu o trimite în Transnistria. Femeia, totuși, după câteva zile a fost arestată și expedită. O altă femeie, foarte cumsecade, cu trei fete, din Craiova, mi-a arătat o carte poștală primită de la sora ei, prin care i-a scris: «proastă ai fost că nu ai dat d-lui comisar 5 000 lei, căci eu i-am dat și am scăpat». A fost adusă o țigancă din Transilvania cu doi copii români. Ea fusese măritată cu un român, văduv cu doi copii; el a murit, iar soția fiind țigancă, a fost trimisă și cu cei doi copii (de 10 și 12 ani) născuți din mamă româncă”. Concluzia locotenent-colonelului Gorski era: „Cred că este absolut necesar a se face cercetări în toată țara, ce ordine au avut polițiile și jandarmii, cum s-a executat ordinul, precum și abuzurile făcute de aceștia, deoarece foarte mulți țigani și țigănci mi-au spus că mulți dintre cunoscuți, care au avut condamnări multe, au fost lăsați în pace pentru că au plătit bani, iar ei neavând ce da sau nevoind să

dea, au fost ridicați, fără milă și trimiși în Transnistria”.

Toate semnalele venite au determinat o anumită stare de îngrijorare a autorităților din țară. Am văzut deja că fuseseră trimise comisii de anchetă. La rândul lor, comisariatele de poliție din țară informau despre starea de spirit existentă în rândul țiganilor. Astfel, comisariatul Moinești trimitea, la 31 decembrie 1942, următoarea adresă: „La ordinul nr. 30129/1942, avem onoarea a raporta următoarele: starea de spirit a țiganilor de pe raza oficiului nostru este în prezent liniștită. Pe nici unul din ei nu îl mai frământă ideea deportării în Transnistria. Nu tot astfel a fost situația în luna septembrie 1942, când era ordin de evacuare a lor... Mulți din ei spuneau că sunt tratați mai rău decât evreii. Nici unul însă nu a avut intenții să treacă în Ungaria”. Ultima precizare era determinată de informații care sugerau că țiganii ar fi avut asemenea intenții.

Care au fost consecințele acțiunii de deportare a țiganilor în Transnistria? Un răspuns final îl vom putea avea abia după investigarea întregului fond documentar existent pe această temă. Dar răspunsul, în linii mari, nu este greu de anticipat. O făcea și locotenent-colonelul Gorski în finalul Memorului său: „Rezultatul practic al trimerii țiganilor în Transnistria s-a soldat cu un fiasco colosal material și moral. În Rusia Sovietică se spunea înainte că românii sunt un neam de țigani. Aducerea celor 15 000 de țigani la Oceaokov i-a întărit pe băștinașii județului în ideea că este adevărat. Rezultatul material s-a resimțit în țară, unde lipsa atâtor brațe a fost imediat constatată, iar acolo, în județul Oceaokov, s-a soldat cu sate complet distruse, plantații de arbori fructiferi arse, precum și aproape 4 000 de morți dintre țigani, precum și alte câteva sute din populația civilă, jandarmi și soldați”.

Când negustorii își strigau mărfurile...

La prima vedere – scrie Fernand Braudel în *Jocurile schimbului* – economia reprezintă două zone uriașe: producția și consumul. De o parte, totul se împlințește și se distruge; de cealaltă, totul începe și reîncepe. Între aceste două universuri se strecoară schimbul sau, altfel spus, economia de piață.

În evul mediu, piața (târgul sau iarmarocul) era locul de baștină al ofertei și al cererii, al recursului la celălalt, fără de care nu ar fi existat o economie în sensul obișnuit al cuvântului, ci doar o viață închisă, în autosatisfacere, adică non-economie. În general, la oraș exista atunci un târg o dată sau de două ori pe săptămână. În rest, distribuția mărfurilor era asigurată de colportori, comercianți ce se deplasau din târg în târg, pentru contactul direct cu consumatorul.

Imaginea negustorului medieval din Occident este cea a unui itinerant jegos, colbăit, un pribeg ce purta agățate de gât sau pur și simplu în cărcă niște obiecte de vânzare. Colportorii umpleau golurile rețelei obișnuite de distribuție a mărfurilor. Ei mișunau pretutindeni și un pomelnic întreg de nume îi semna în Franța, *colporteur, contreporteur, porte-balle, mercelot, camelotier, brocanteur*; în Anglia, *hawker, huckster, petty chapman, pedlar, packman*; în Germania, fiecare regiune îi boteza în felul ei: *Höcke, Hueker, Grempler, Hausierer, Ausrufer*, i

se spunea și *Pfuscher* (cârpaci) și *Bönhasen*; în Italia, el era *mercatajulo*; în Spania, *el buhonero*. Avea numele lui anume până în Europa de Răsărit: *seyyar satıcıl*, în turcă (care însemna, în același timp, vânzător ambulant și tarabagiu); *sergidzyja*, în bulgară (de la turcescul *sergi*); *torbar* (de la turcescul *torba* „sac”), *torbar* i *srebar* sau *kramar*, *Krämer* (cuvânt de origine evident germană, care desemna și pe vânzătorul ambulant și pe cărăvănar sau pe micul burghez) în sârbo-croată etc.

Colportajul stimula, întreținea schimburi, le propaga. Într-o zi acest pribeg – care își striga mărfurile – și-a deschis o prăvălie. S-a stabilizat și arăta mai puțin nevoiaș decât înainte.

Dar încă multă vreme, comercianții au continuat să meargă din târg în târg, din cătun în cătun – cu piciorul, cu balotul pe umeri sau cei mai bogați cu calul, riscând permanent să fie prădați – furnizând mărfuri: cărți populare și almanahuri, toată sticlăria de Boemia, distribuită în sec. XVIII de către colportori în țările scandinave, Anglia, Rusia, Imperiul otoman, țesături, cuțite, foarfece, ochelari, batiste, vechituri etc. Până în veacul XIX în Europa occidentală comerțul ambulant a rămas modalitatea de vânzare „en detail” cea mai răspândită, pentru că ea corespundea cel mai bine nevoilor unei societăți încă rurale.

F.D.

COPERTELE

① ④ Chipuri ce populau străzile evului mediu occidental – imagini color dintr-un manual pe care copiii erau învățați să citească (*Când negustorii își strigau mărfurile...*, p. 32)

② Considerat de Nicolae Iorga drept „unul dintre cei mai buni principii, după o epocă eroică de războaie însângerate și de victorii strălucite”. Constantin Moruzi, domn al Moldovei (1777-1782), a rămas vestit și prin actul ce interzicea luxul, în încercarea de a combate extravaganțele boierimii moldovene (*Moruzi*, p. 59)

PLANȘELE

Continuăm prezentarea unor nunți ce au stărnit valvă în Bucureștiul de dinainte de 1947, făcând din nou apel la atât de interesanta publicație *Je sais tout de Bucarest* (vezi *Magazin istoric*, nr. 3/1997). Este un prilej de a readuce în fața cititorilor – sau chiar de a le prezenta pentru prima oară – chipurile unor personaje care au făcut istorie în țara românească.

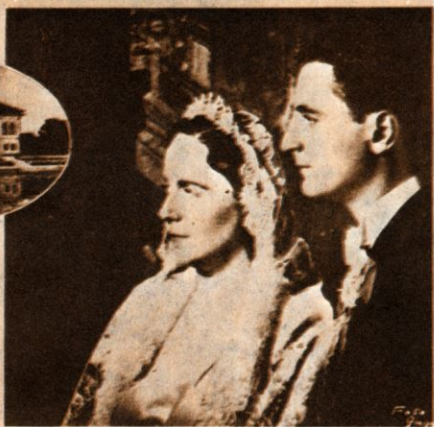
În acest număr, reproducem imagini de la nunta prințesei Marina Știrbey (fiica lui George și Elisabeta Știrbey) cu prințul Brâncoveanu (fiul lui Constantin Basarab Brâncoveanu – foto 1-5) și de la nunta prințesei Ioana Suțu cu prințul Ioan Sturdza (fiul lui Constantin Sturdza – foto 6-9):

1. Mirii și, în medalion, Palatul Mogoșoaia
2. Baronul Radu Meitani, prințesa Cantacuzino, baroana Meitani și prințul Dimitrie Sturdza, fiul lui Grigore, nepotul domnului Mihai Sturdza al Moldovei (1834-1849)
3. Prințesa Mavrocordat, Paul Penescu și prințul Vladimir Mavrocordat
4. Georgeta Nanu și George I.G. Duca
5. Maria Arion, doamna Oromolu. Constantin Bușilă și dirijorul George Georgescu
6. Georgeta Nanu, Klugkist, consilier la Legația germană și Constantin Nanu
7. Mirii
8. Doamna Miculescu-Prăjescu și Radu Cruțescu, ministru plenipotențiar
9. Mireasa și nașa, prințesa Cantacuzino-Pășcanu

la abbazia di San Giuliano

La Duchessa Maria, sposa di Carlo
d'Asburgo, a Vienna, Castello, C.
Erasmio Perinetti

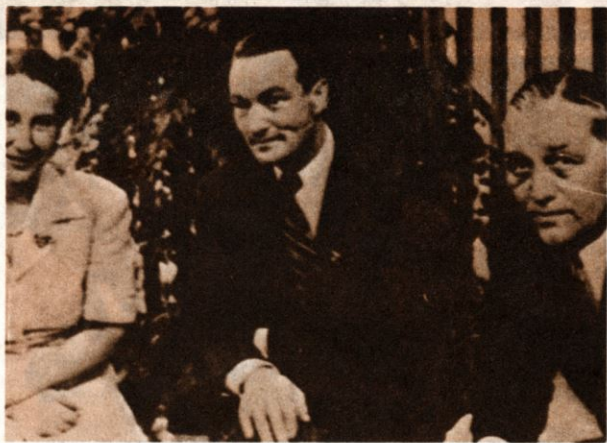
①

Album istoric

②

6

7

8

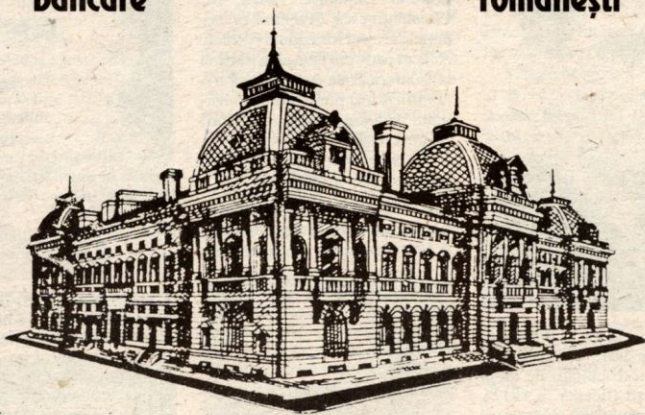

9

**Istoria
bancare**

**civilizației
românești**

GUVERNATORII

Am grupat în acest număr schițele biografice ale ultimilor șase guverneri ai Băncii Naționale până la preluarea totală a puterii de către comuniști. Din 1948 instituția a intrat într-o altă fază a existenței sale, suportând și ea rigorile regimului comunist.

Istoria B.N.R. în anii dictaturii comuniste este un capitol care așteaptă încă să fie descifrat, analizat și apoi scris.

GRIGORE DIMITRESCU. Fiu de colonel, Dorel Dumitrescu, cum era el cunoscut îndeobște, s-a născut la Ploiești, în ziua de 1 februarie 1882. Licențiat în drept la București (1904), a plecat la Paris, obținând doctoratul în drept, economie și finanțe.

În 1907 era profesor suplinitor de drept civil la Universitatea din Iași și judecător supleant la Tribunalul Iași. Din 1 decembrie 1909, a devenit profesor de drept roman (titular la 1 aprilie 1914). În martie 1920 s-a transferat la Facultatea de drept din București.

A făcut politică liberală (deputat din 1922). Specialist în finanțe, la 3 februarie 1934 a fost numit *guvernator al B.N.R.*, funcție pe care a ocupat-o până la 26 iulie 1935, când și-a înaintat demisia. Până la numirea noului guvernator, postul a fost girat de către Constantin T. Teodorescu, fost administrator al B.N.R., care, tot cu data de 26 iulie 1935, a fost numit viceguvernator al B.N.R.

După cel de-al doilea război mondial, Grigore Dimitrescu a fost arestat și înțemnițat la Sighet, unde a încetat din viață, în iunie 1955.

MITIȚĂ CONSTANTINESCU.

Cel care se numea de fapt Dumitru Constantinescu s-a născut la

20 octombrie 1890, la București. A urmat cursurile Liceului „Gh. Lazăr” și ale Facultății de drept din București (licența în 1912), după care a obținut doctoratul în drept și științe economice la Paris. În timpul războiului de întregire, a căzut prizonier, fiind internat în Lagărul de la Spandau (Germania).

A fost membru marcant al Partidului Național Liberal, ocupând funcții importante de-a lungul anilor: șef de cabinet al lui Al. Constantinescu (ministru industrie și comerțului în 1919), secretar general la Ministerul agriculturii (1922-1926), deputat (din 1926), subsecretar de stat la Ministerul de finanțe (5 ianuarie-1 octombrie 1934; 2 octombrie 1934-23 septembrie 1935) și guvernator al B.N.R. (23 septembrie 1935-17 septembrie 1940).

În timpul regimului de autoritate monarhică a ocupat postul de ministru al mai multor departamente: economie națională (30 martie 1938-1 februarie 1939), finanțe (1 februarie-28 septembrie 1939); 28 septembrie-23 noiembrie 1939; 24 noiembrie 1939-11 mai 1940; 11 mai-4 iulie 1940); a fost membru în Directoratul Frontului Renașterii Naționale (20 ianuarie 1939).

După război, a activat în cadrul Uniunii Patrioților, transformată mai apoi în Partidul Național Popular (ianuarie 1946), M. Constantinescu devenind președintele acestei formațiuni politice. A făcut parte din delegația română la Conferința de pace de la Paris (1946). A fost președinte al consiliului de administrație al Editurii „Cartea rusă”.

S-a stins din viață la 20 septembrie 1946, în București.

ALEXANDRU OTTULESCU.

S-a născut la București, în 1881. A urmat cursurile Liceului „Gh.

Lazăr”, după care și-a luat licența în drept la Universitatea din București (1903).

O vreme a practicat avocatura în Baroul de Ilfov și timp de peste 20 de ani a fost avocatul Ministerului de finanțe și consilier juridic al Ministerului afacerilor străine, al Băncii Comerciale Române și al mai multor societăți; membru în Consiliul de administrație al C.F.R., membru în Consiliul Superior Bancar și consilier juridic al B.N.R. În perioada 17 septembrie 1940-1 aprilie 1944 a fost guvernator al B.N.R.

A încetat din viață la Câmpulung (Muscel), la 15 mai 1944.

ION LAPEDATU. Frate gemă cu al cunoscutului istoric și om politic Al. Lapedatu, s-a născut la

2 septembrie 1876, în Cernatu, județul Brașov. Și-a început studiile în comuna natală, le-a continuat la Brașov și Iași și din nou la Brașov, unde absolvă cursurile Școlii comerciale superioare (1898). S-a înscris la Universitatea din Budapesta, urmând în același timp și cursurile de pregătire a profesorilor pentru școli comerciale superioare, obținând diploma în 1904. În timpul studiilor universitare a fost ales președinte al Societății „Petru Maior” a studenților români din Budapesta și s-a aflat printre fondatorii revistei *Luceafărul* (1902).

I. Lapedatu a fost secretar al ASTREI, iar de la 1 noiembrie 1905 a lucrat la Banca „Ardeleana” din Oradea, fiind ales director în 1906. După cinci ani a preluat conducerea Băncii Generale de Asigurare din Sibiu, iar din 1909 a fost ales și în sinodul arhiepiscopalian din Sibiu.

Membru al Partidului Național Român, a luat parte la Adunarea Națională de la Alba Iulia, fiind ales în Consiliul Dirigent, ca secretar general la resortul finanțelor; deputat (din 1919) și senator.

În ianuarie 1921 i s-a încredințat misiunea de președinte al Comisiei române de la Budapesta însărcinată cu rezolvarea problemelor economico-financiare dintre România și Ungaria, îndeplinind și unele misiuni speciale pe lângă

delegația română în Comisiunea de reparații de la Paris. La 1 ianuarie 1922 a fost numit titular al catedrei de finanțe publice și private de la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj, iar din 25 mai 1936 a fost ales membru de onoare al Academiei Române.

Ion Lapedatu a fost ministru de finanțe (30 martie 1926-19 martie 1927), iar în martie 1928 a fost ales director la B.N.R., viceguvernator și apoi *guvernator al B.N.R.* (30 septembrie 1944-14 martie 1945), după care a funcționat în calitate de director în cadrul aceleiași instituții.

I. Lapedatu a încetat din viață la București, în ziua de 24 martie 1951.

CONSTANTIN TĂTĂRANU. S-a născut la 24 octombrie 1893, la Râmnicu Sărat. După studii

juridice la Universitatea din Paris, a obținut doctoratul în drept și a profesat avocatura.

S-a lansat în politică în cadrul Partidului Național Liberal, îndeplinind o serie de funcții importante; secretar politic al lui I.G. Duca, șef al direcției cenzurii presei în guvernul I.I.C. Brătianu (1924-1926), secretar general al Ministerului de interne (1927). S-a impus ca lider al grupului „Părerii libere” din cadrul P.N.L.; a fost deputat (din 1933) și șef al organizației județene P.N.L. Râmnicu Sărat.

În timpul regimului de autoritate mōnarhică, l-a susținut pe Gheorghe Tătărescu. În 1939 a devenit membru în Consiliul Superior Național al Frontului Renașterii Naționale. A fost președinte al Uzinelor „Silva”, membru în consiliul de administrație de la „Sonametan”, președinte al consiliului de administrație al Monopolului Alcoolului și Tutunului.

După război, C. Tătăranu l-a urmat pe Gh. Tătărescu în constituirea unui Partid Național Liberal dizident (decembrie 1944). A fost desemnat *guvernator al B.N.R.* (14 martie 1945-21 mai 1946). La 28 aprilie 1946, s-a opus recomandării partidului său de a-și da adeziunea la constituirea Blocului Partidelor Democratice, în vederea formării unei singure liste pentru alegerile parlamentare din noiembrie 1946. În divergență de păreri cu partidul său, C. Tătăranu și-a dat demisia din funcția de guvernator al B.N.R. și s-a întors în rândurile partidului mamă, P.N.L. (Dinu Brătianu).

În anul 1950 a fost arestat și înțemnițat la Sighet, unde a și încetat din viață, în octombrie 1953.

TIBERIU MOȘOIU. Fiu al cunoscutului general Traian Moșoiu, s-a născut la 23 iunie

1898, în Târgoviște. Doctoratul în drept la Universitatea din Bruxelles (1928).

A fost numit profesor de drept roman la Academia de Drept din Oradea (titular din 1 aprilie 1930). La 22 august 1934, Academia de Drept de la Oradea s-a contopit cu Facultatea de drept din Cluj.

Tiberiu Moșoiu a fost membru al P.N.L. și deputat pe listele acestui partid (din 1927). A fost primar al orașului Oradea, subsecretar de stat la Ministerul agriculturii și domeniilor (17 noiembrie-28 decembrie 1937).

După război, l-a urmat pe Gh. Tătărescu, intrând în partidul dizident creat de acesta în decembrie 1944. A fost director al ziarului *Dreptatea*; în perioada 21 mai 1946-8 noiembrie 1947 a fost *guvernator al B.N.R.*

A încetat din viață la București, în anul 1953.

Dr. Ion MAMINA

Aici se încheie seria de microbiografii ale guvernatorilor Băncii Naționale a României. Cercetând cu atenție lista lor, se poate observa că opt dintre ei au fost miniștri în diferite guverne (unul chiar președinte de Consiliu de Miniștri), trei au ocupat fotolii ale Academiei Române, iar cinci dintre ei s-au bucurat de „atenția” deosebită a regimului comunist, sfârșindu-și viața în temnița de la Sighet.

Serialul nostru nu se oprește aici. El va continua să aducă în atenția cititorilor alte personaje și momente semnificative din istoria Bătrânei Doamne. Este datoria noastră de a căuta un răspuns potrivit numeroaselor sugestii pe care cititorii ni le-au făcut.

În numărul viitor, academici-anul Costin Kirițescu, el însuși un cunoscut om de bancă, va împărtăși câteva amintiri despre marile personalități ale B.N.R. în apropierea cărora a avut norocul să se afle ca funcționar al Bătrânei Doamne.

(Va urma)

LA TEL AVIV ȘI IERUSALIM PRIN A.C.M.E.O.R.

Atunci când după revoluția din 1989 reprezentanții Asociației Culturale Mondiale a Evreilor Originari din România (A.C.M.E.O.R.) ajungeau la București și se prezentau la Ministerul afacerilor externe, Ministerul culturii, Fundația Culturală Română, Direcția generală a Arhivelor statului, Academia Română, am crezut că președintele A.C.M.E.O.R., dr. Șlomo Leibovici-Laiș face doar o vizită protocolară la *Magazin istoric*. Aveam să constat însă curând nu doar seriozitatea acestei instituții, ci și prietenia și valoarea ei pentru relațiile bilaterale româno-israeliene. Am povestit (*Magazin istoric*, nr. 8/1994) care este impresia ce ți-o lasă o vizită la A.C.M.E.O.R. în Tel Aviv. O adevărată oază de istorie, poezie, geografie, limbă românească, un sanctuar al fraternității intelectuale româno-israeliene. Temeinica activitate a A.C.M.E.O.R. și-a dat întreaga măsură în premiile acordate anual din 1994 (cu concursul la fel de temeinic al domnului Bruno Tercatin, sponsorul acestor premii). Rând pe rând, regretatul scriitor și ziarist Adrian Dohotaru, fost secretar de stat la M.A.E., și doamna Ioana Ursu, de la *Magazin istoric*, acad. Răzvan Theodorescu și regretatul profesor Edmond Nicolau, cu o medalie pentru neobositul Victor Bărlădeanu, secretar general al Asociației de prietenie România-Israel, iar anul trecut avocatul doctor Constantin Vișinescu și autorul relatării de față au devenit laureații acestor premii. După ce la 6 mai 1996 a avut loc la București festivitatea decernării diplomelor și medaliilor respective (medalia Ierusalim, Oraș al Păcii) la 27 octombrie și la 30 octombrie s-au ținut ceremonii identice la Tel Aviv și Ierusalim.

Imaginați-vă un cochet amfiteatru în ultra moderna clădire a Primăriei din Tel Aviv în care într-o zi de duminică la orele 16 împreună cu domnul Constantin Vișinescu am fost nu doar martorii, ci și beneficiarii entuziasmului și admirației unei săli întregi, într-o demonstrație autentică de prietenie româno-israeliană. Numeroasele personalități care au ținut să fie de față au exprimat gândurile lor pentru țara unde s-au născut și cultura în care au crescut. Primarul municipalității Tel Aviv, domnul Roni Milo, unul dintre cei mai cunoscuți oameni politici ai țării, subliniind contribuția celor doi laureați la legăturile culturale, a insistat asupra necesității ca Israelul să aibă prieteni. Și noi știm că Israelul se poate bizui pe mulți, pe foarte mulți prieteni români.

Întreaga conducere a A.C.M.E.O.R. m-a primit la sediul central, unde biblioteca și arhiva se îmbogățesc

mereu cu noi volume și documente. Tot timpul acestei primiri, ca și în cele câteva zile cât a durat vizita noastră în Israel (de fapt în această constă premiul propriu-zis), domnul președinte dr. Șlomo Leibovici-Laiș, ca și Iehuda Epștein, Baruh Tercatin, Mioara Cohen, Marta Bittel, familia Grossmann, Silvia Khigler s-au metamorfozat în gazde permanente și invizibile în același timp, gata să ne conducă în orice loc am fi dorit să mergem. Ambasadorul României în Israel, domnul Aurel Sanislav, a fost unul dintre diplomații remarcabili în toate momentele principale ale vizitei noastre.

Imaginați-vă acum o sală de consiliu în care peste 60 de personalități s-au adunat la Primăria din Ierusalim, pentru a arăta aceleași sentimente și aprecieri față de premianții A.C.M.E.O.R. Ceea ce era de-a dreptul mișcător era să vezi la Primăria din Ierusalim acești oameni vorbind numai românește. Ar trebui să-i citez pe toți, dar mă limitez prin rigoare spațiului doar la arhitect Solari Grinberg, Iulia și Beno Azriel, Tania Lovinescu, dr. Ina Minei. Fostul ambasador al Israelului la București, un mare diplomat israelian, domnul S. Govriș, a ținut să ne onoreze cu prezența sa, anunțându-ne că este pe cale să scrie o lucrare despre România. Surpriza și bucuria cea mare a fost însă reîntâlnirea la această reuniune festivă cu fostul redactor șef adjunct al *Magazinului istoric*, dr. Nicolae Minei, care cu aceeași loialitate, exigență și pasiune, cu care s-a investit în munca anilor de început ai revistei noastre, a ținut să releve în fața tuturor rolul acestei publicații de-a lungul a 30 de ani în publicistica și istoriografia românească. Nu pot decât să-i mulțumesc.

Satul celebrului artist Marcel Iancu, noile descoperiri arheologice de la Ierusalim, muzica modernă în anticul Jaffa au intrat și ele în obiectivele călătoriei-premiu.

Sentimentul cu care am părăsit Israelul este că viața pulsează ritmic în schimburile intelectuale dintre cele două țări. Erau gata ocupate toate locurile pentru turnee pe care o trupă a Naționalului care-i avea pe afiș pe îndrăgiții actori Carmen Stănescu și Damian Crășmaru îl începea în luna noiembrie. Se pregăteau noi volume de literatură. Se definitivau noi proiecte de sesiuni științifice comune ale istoricilor.

Și pe această hartă în continuă mișcare afectivă rolul A.C.M.E.O.R. și al celor ce o animă rămân ale convergențelor istorice și culturale. ■

Cristian POIȘTEANU

În imagine: medalia comemorativă Ierusalim 3000 - Oraș al Păcii.

Mediul ambiant – condiție istorică sine qua non

RHÔNE-POULENC

În Austria, în fiecare gospodărie, există câte șapte puține, fiecare destinată exclusiv unui anumit gen de gunoi. Iar amenziile pentru contravenienți pot atinge echivalentul a 4 000 dolari S.U.A. O asemenea informație este elocventă pentru importanța acordată în această țară aspectelor ecologice.

Și totuși, chiar și aici efectele unor tehnologii poluante folosite cu ani în urmă mai sunt încă prezente, cerând ample operațiuni de depoluare. Astfel, la Bruckl, un sat situat la 400 km de Viena, filiala austriacă a GRUPULUI

RHÔNE-POULENC a început în 1993 o acțiune vastă de curățire sau – în termeni de specialitate – de remediere a solului. După un an de zile fuseseră recuperate 30 tone de solvenți. Operațiunea a început cu evaluarea amplitudinii poluării și localizarea ei precisă. Încă din 1987 s-au efectuat 100 foraje, cu o adâncime de doi metri. În 1989 au intrat în funcțiune șase puțuri de aspirare, care, până în 1991, au „pompat” 12,1 tone de solvenți. Apoi, procedeul a fost perfecționat, instalându-se o rețea interconectată de 38 puțuri în paralel.

PENTRU O LUME MAI CURATĂ

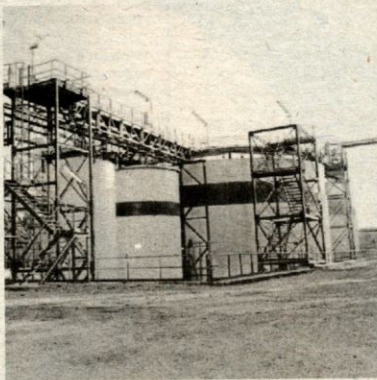
Protecție și rentabilitate

La Staveley, în Marea Britanie, **RHÔNE-POULENC** studiază de mai mulți ani utilizarea plantațiilor de stuf pentru depoluarea solului. Rădăcina acestor plante conține bacterii capabile să degradeze nitrații și amoniacul din deșeurile provenite de la uzina din Staveley. Singura problemă: abia după trei ani atinge plantația maturitatea necesară pentru a fi eficace. Luând în considerare faptul că zona poate deveni un adăpost pentru o mare varietate de păsări, insecte și alte plante și că operațiunea costă cu 10-20% mai puțin decât procedeele clasice, avantajele ei sunt evidente.

Știm cu toții că asemenea zone cu sol contaminat există în destule locuri și în România. Înainte de ultimul război mondial, în cazul construirii unor rafinării de petrol, de exemplu, nu se luau nici un fel de măsuri pentru prevenirea poluării solului. Prin anii '70 s-au conceput amenajări menite să împiedice poluarea accidentală (sau prin procesul de producție) a solului. Cel mai bun exemplu în acest sens îl constituie Combinatul petrochimic de la Năvodari. Dar nu a existat o politică coerentă, iar chiar acolo unde se prevăzuseră inițial o serie de măsuri, ele n-au mai fost susținute financiar.

Cazul cel mai popularizat în mass-media în România, în ultima vreme, îl constituie cel de la Rafinăria Brazi. Situația de acolo este gravă din mai multe motive. În primul rând, pentru că ea durează de foarte mulți ani și

în toată această perioadă s-a acumulat o cantitate foarte mare de hidrocarburi în sol. A fost poluată pânza de apă freatică, pământurile sunt de necultivat, viața oamenilor a devenit un coșmar. Se adaugă apoi bine cunoscuta lipsă de fonduri. Este adevărat, în ultima vreme, sub presiunea atât a situației existente, cât și a conștientizării în tot mai mare măsură, și la noi în țară, a importanței factorului ecologic, în noile strategii au început să se prevadă și măsuri

Unitate de stocare a acidului sulfuric, Roches (Franța)

pentru protecția mediului. Dar înlăturarea efectelor deja instalate se face foarte greu.

Am văzut deja, în linii foarte generale, este adevărat, în ce constă experiența **GRUPULUI RHÔNE-POULENC** în acest domeniu. Să vedem acum ce oferte poate face și ce proiecte a demarat deja **RHÔNE-POULENC ROMÂNIA**.

Toate cele cinci mari rafinării (Arpechim Pitești, Petrolul și Petrobrazii, din Ploiești, Rafo Onești și Petro Midia) au adoptat catalizatorul CRS 31, cel care,

am văzut în numărul trecut al revistei noastre, asigură o desulfurare cu recuperare până la un procent de 99%. De asemenea, în lunile ianuarie-februarie 1997, specialiștii de la Procatylise au prezentat pentru reprezentanții tuturor celor cinci mari rafinării avantajele pe care le oferă procedeul de desulfurare în trei trepte.

De curând, **GRUPUL RHÔNE-POULENC** a integrat în structurile sale societatea A.T.E., care dispune de excelente capacități în următoarele domenii: efectuarea studiului de caz; recomandarea celei mai potrivite tehnologii; punerea ei în practică. Societatea A.T.E. poate efectua fiecare dintre aceste operații separat sau pe toate, în funcție de solicitarea clientului. Reprezentanții ai A.T.E. au ținut deja două seminarii cu specialiști în protecția mediului din rafinării și din producția de țiței, care s-au arătat interesați într-o colaborare viitoare. La sfârșitul lunii februarie a acestui an, directorul general A.T.E. a fost în România pentru a selecta trei-patru

persoane ce vor forma grupa A.T.E. din România. De asemenea, a vizitat centre petroliere, pentru a-și face o părere în legătură cu amploarea lucrărilor necesare.

În marea majoritate a cazurilor, A.T.E. reușește să asigure unei acțiuni de protecție a mediului și rentabilitate, prin reutilizarea hidrocarburilor recuperate. De la 20 sonde, de exemplu, care poluează solul în procesul de extracție, se poate recupera atâta țiței, încât operațiunea devine rentabilă.

Cursuri de perfecționare în Franța

Prima preofertă a fost făcută la ASTRA, pentru prelucrarea noroiilor de la stațiile de epurare de pe platforma Ploiești.

Pentru reziduurile acide rezultate din procesul de rafinare, **RHÔNE-POULENC ROMÂNIA** propune utilizarea lor ca agent combustibil la fabricarea cimentului (alături de cocs, de alți agenți). Procedeul prezintă avantajul că oxizii de sulf degajați sunt reținuți în componentele cimentului.

În privința regenerării acidului sulfuric (prin metoda descrisă în numărul trecut), rezultat în urma obținerii nitroderivaților organici, tema –

pusă de Nitranomia Făgăraș – este în studiu în Franța. Metoda devine rentabilă economic doar de la o anumită capacitate în sus.

Un alt proiect urmărește determinarea justificării economice (și o posibilă cooperare între Procatalyse, Eurekat și Vega și INCERP-Ploiești) pentru decontaminarea și regenerarea catalizatorilor uzați. Aceștia rețin, printre altele, și compuși poluanți. Regenerarea lor se face prin ardere, proces în cursul căruia poluanții (fosfor etc.) sunt degajați în atmosferă. În România, regenerarea se face prin reacțiile industriale, noxele fiind deci eliminate în atmosferă.

RHÔNE-POULENC ROMÂNIA promovează și ambalajele ecologice. La noi, produsele chimice granulate sunt

încă ambalate în butoaie de tablă sau plastic. Am văzut deja oferta făcută de Abzac, prin butoaiile din carton, în care produsele sunt păstrate într-o folie de plastic, după utilizarea conținutului ele putând fi refolosite. Indirect, se realizează și economie de material lemnos. **RHÔNE-POULENC** este cel mai mare utilizator de asemenea ambalaje. Se încearcă realizarea la noi a unui joint-venture între Abzac și unele firme românești, pentru a se produce un milion de asemenea butoaie. Am

Atenția acordată cercetării asigură GRUPULUI **RHÔNE-POULENC** succesele obținute în lumea întreagă

putea astfel exporta produse chimice granulate în țări din Occident, fără a mai suporta penalizări pentru ambalaje neecologice.

Să menționăm și faptul că **RHÔNE-POULENC** oferă stagii de formare (prin intermediul E.N.S.P.M., filială a Institutului francez al petrolului) în domeniul protecției mediului în exploatarea unităților de rafinare, petrochimie și chimie, cu o durată de patru zile. Ele vizează lămurirea importanței protecției mediului, protecția aerului, a apei și subsolului, eliminarea deșeurilor solide, protecția contra zgometelor, organizarea protecției mediului.

Care sunt deci avantajele ofertelor promovate în România de către **RHÔNE-POULENC**?

În primul rând, metodele **RHÔNE-POULENC** fiind agregate de Comisia Europeană și de programul PHARE pentru protecția mediului, se poate obține un sprijin financiar pentru completarea resurselor proprii investite într-o acțiune de protecția mediului, deja aprobate de partea română.

Tehnologia **RHÔNE-POULENC** este verificată în propriile unități, din țări unde legislația este extrem de severă, inclusiv în S.U.A., chiar dacă nu este

încă testată aici, la noi.

Prin A.T.E. se pot realiza toate fazele unei acțiuni de depoluare, începând cu studiul de caz și terminând cu predarea „la cheie” a instalației.

Se acordă asistență tehnică și post-garanție în mod automat.

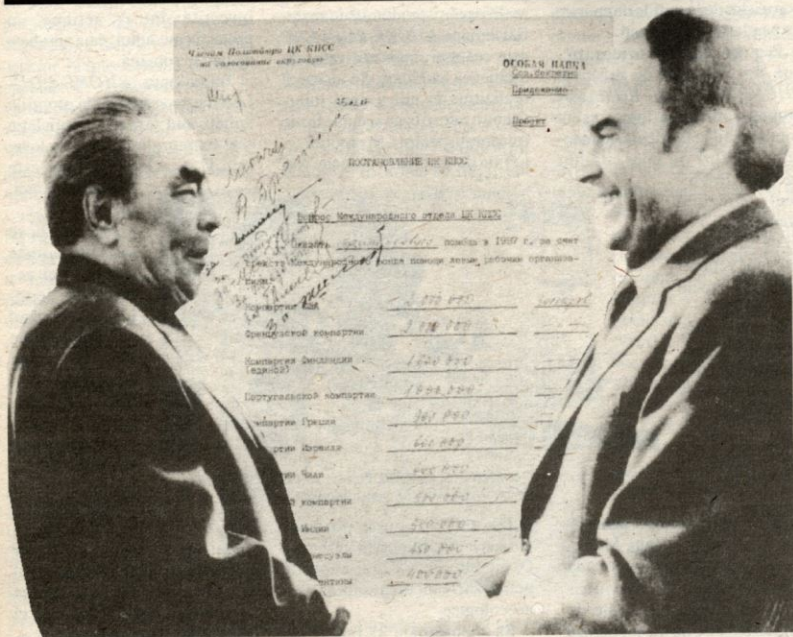
RHÔNE-POULENC asigură școlarizarea celor care vor participa la elaborarea studiului de caz, la implementarea tehnologiei, la conducerea ei ulterioară.

În încheiere, le reamintim tuturor celor interesați că pentru toate solicitările și informațiile legate de problematica pe care am abordat-o până acum, calea cea mai sigură o reprezintă adresarea prin intermediul lui **RHÔNE-POULENC ROMÂNIA**. Cererile trimise direct instituțiilor menționate din Franța se întorc, oricum, la **RHÔNE-POULENC ROMÂNIA** pentru avizare, ceea ce nu face decât să lungească durata de așteptare și să complice lucrurile. ■

(Va urma)

Dorin MATEI

CUM A FINANȚAT KREMLINUL PARTIDUL COMUNIST FRANCEZ

Decenii de-a rândul, Partidul Comunist Francez a primit importante subsidii din Uniunea Sovietică. Mulți au făcut această afirmație, dar nimeni nu a putut furniza dovada. Recent, Vincent Jauvert, un ziarist de la revista pariziană *Le Nouvel Observateur*, din care am adaptat pentru Magazin istoric textul care urmează, a găsit la Moscova documente privind funcționarea unor relații strict financiare între „partidele frățești”. Cu probe în sprijin, el descrie mecanismul uneia dintre principalele filiere create în 1950, sub Stalin, și păstrate până în 1990, sub Gorbaciov.

„Strict secret. De la KGB către Comitetul Central al P.C.U.S. 13 octombrie 1983. Tovarășului Ponomarev, șeful Secției Internaționale. Raport al întâlnirii cu tovarășul Gaston Plissonnier (P.C.F.): în conformitate cu indicația dv. din 23 septembrie anul trecut, întâlnirea cu tovarășul Plissonnier și omul său de

încredere a avut loc la Berlin. În cadrul ei, am remis prietenilor francezi suma de 1 milion de dolari ce le fusese alocată. Din motive de securitate, tovarășul Plissonnier a refuzat să semneze pe loc chitanța pentru banii livrați, făcând referire la un acord mai vechi cu Moscova. Totuși, el a ordonat omului său de încredere

să semneze chitanța de primire a banilor, fără a se preciza suma... Semnat: general Gruško, director adjunct al Direcției 1 Principale a KGB”.

În octombrie 1983 în guvernul Pierre Mauroy, existau patru miniștri comuniști, iar Gaston Plissonnier era membru al Biroului Politic al P.C.F. Fiind un

apropiat al lui Georges Marchais, el era și persoana însărcinată cu contactele cu demnitarii sovietici și cu agenții lor de legătură. Dar el nu a recunoscut niciodată că P.C.F. a primit bani de la Moscova. Iar Georges Marchais, Roland Leroy și alții nici atât.

Cu toate acestea, adevărul ne stă în față: în pofida dispariției Cominternului, în 1943, Partidul Comunist Francez a continuat, și după război, să primească bani de la Moscova. În fiecare an, din 1950 până în 1990. Sursa: fondul secret „de ajutorare a organizațiilor muncitorești de stânga”. Intermediarul? Direcția 1 Principală a KGB, însărcinată cu spionajul. Dolarii au fost livrați indiferent de situația politică din Franța sau din Uniunea Sovietică. Între 1971 și 1990, P.C.F. a fost partidul cel mai ajutat de Kremlin: 50 milioane de dolari (față de 47 acordați P.C. Italian și 42 minusculului P.C. American). Totul în bani lichizi și în bancnote cu valoare mare.

Partidele comuniste trebuiau trase de urechi

Fondul internațional nu era singura sursă de finanțare. Și nici P.C.F. singurul beneficiar: prin alte canale și *L'Humanité*, și Confederația generală a muncii, și firme controlate de partid au primit subsidii de la Kremlin. Altfel spus, întreaga structură comunistă franceză a fost întreținută de Moscova. De la Eliberare până la căderea lui Gorbaciov.

Dovezile se află clasate sub sigla OP (*osobaia papka*): „mape speciale”, adică ultraconfidențiale. Se găesc aici tot felul de lucruri, hotărârile Biroului Politic, instanța supremă a puterii sovietice, corespondența șefului Secției internaționale a Comitetului Central cu KGB etc. Toate

sub semnăturile lui Brejnev, Gromiko, Suslov, Ponomarev, Cernenko, Andropov, Gorbaciov.

Din biroul său din sediul Parchetului general al Rusiei, judecătorul Serghei Aristov a prezentat ziaristului francez dosarul intitulat *Finanțarea relațiilor externe ale P.C.U.S.*, altfel spus, banii către partidele frățesti. Până la puciul din august 1991, acest dosar a fost bine păstrat în arhivele Comitetului Central, la Kremlin.

Istoria a început la 19 iulie 1950, la Moscova. În ziua aceea Prezidiul Comitetului Central, strămoșul Biroului Politic, condus de Stalin, a decis printr-o hotărâre strict secretă, P76/122, crearea „fondului sindical internațional de ajutorare a organizațiilor muncitorești de stânga, pe lângă Consiliul sindicatelor române”. Suma lui totală pentru 1950: 2 milioane de dolari. Cei șapte donatori: VKP, fosta denumire a P.C.U.S. (1 milion de dolari), Partidul Comunist Chinez (200 000 dolari), partidele comuniste din Germania de Est, Polonia, Cehoslovacia, România și Ungaria (160 000 dolari fiecare). Creată trei ani după Cominform, această organizație își avea oficial sediul la București. Dar nu era decât o acoperire: fondul nu era nici sindical – din anii '60 nu se mai numea decât „fondul internațional de ajutorare a organizațiilor muncitorești de stânga” –, nici girat în România. El acorda bani partidelor și era condus de la Moscova.

Partidele comuniste din Europa Centrală trebuiau trase puțin de urechi pentru a plăti. Foarte repede, numărul partidelor finanțate a crescut rapid (de la 11 în primul an, au ajuns la 30, apoi la 50 și, până la 80, în 1990). Apoi, în plin război rece, partidele frățesti puternice din Occident – mai ales P.C.F. – au

avut din ce în ce mai multă nevoie de bani pentru a apăra linia sovietică. Într-o notă a Biroului Politic din 1954, se scria: „Întrucât, printr-o hotărâre specială, 1,2 milioane de dolari au fost deja vărsați P.C.F., fondul este epuizat. Acesta din urmă a fost raportat în 1955 la 5 milioane, iar în 1956 la 6 milioane”.

„Tutun” pentru prieteni

Până în 1990, teancurile de bancnote destinate exclusiv finanțării partidelor frățesti au fost depozitate într-o ladă din subsolul Vneșekonombank (Banca de comerț exterior). Circuitul lor implica numai vreo 20 de persoane, fiind foarte bine pus la punct. Sufletul lui era un funcționar al Secției internaționale a Comitetului Central: fie un adjunct al șefului secției, fie șeful Secretariatului. În anii '80 aceștia au fost succesiv Aleksandr Balmașnov, Vladimir Verșinin și Anatoli Smirnov.

În ce constă misiunea lor secretă? Din momentul în care Biroul Politic hotăra suma ce urma a reveni anual sau suplimentar unei țări, funcționarul telefona la bancă persoanei care răspundea de Depozitul nr. 1 și îi cerea să aducă suma în bani lichizi într-un sac sau într-o valiză. Banii odată numărați, aducătorul fondului se întorcea cu o chitanță. Funcționarul telefona atunci la Direcția 1 principală a KGB, la Secția țării respective (pentru Franța, nr. 5). Puțin mai târziu, un agent de legătură lua banii contra chitanței.

După aceea nu se cunosc încă toate canalele de circulație a banilor: secret de stat. Un singur fost rezident al KGB la Copenhaga, Mihail Liubimov, a vorbit. A povestit cum a operat el în Danemarca în anii 1976-1980: „La noi în Secție le spuneam acestor bani «tutunul» pentru prieteni. Sacii cu biletele de

bancă plecau cu prima valiză diplomatică, escortată de doi însoțitori înarmați. După cum știți, vameșii nu au drept de percheziție. Sosiți la ambasadă, curierii livrau banii rezidentului sau adjunctului său. Numai aceste două persoane erau la curent cu detaliile operației. Livrarea fondurilor către Nr. 1 al partidului sau către oamenii săi de încredere se făcea în general seara, într-un loc izolat, după ce fiecare verifica dacă nu este urmărit. Când relațiile internaționale s-au destins, operația s-a putut derula și la sediul partidului. Un consilier de ambasadă venea acolo cu o valiză. În biroul secretarului general sau al trezorierului, acesta livra banii fără să scoată o vorbă, pentru cazul în care pereții ar fi avut urechi. Apoi se închinau pahare, pentru revoluția mondială..."

Sub semnătura lui Cernenko și Gorbaciov

Fondurile de ajutorare erau girate ca o operație de spionaj, cu aceleași precauțiuni. Comuniștii francezi fiind experți în materie, li s-a cerut lor să livreze banii altora, începând din 1956. Într-o notă secretă către Biroul Politic, din 27 ianuarie 1956, Boris Ponomarev, șeful Secției internaționale a Comitetului Central al P.C.U.S., scria: „Trebuie să ne luăm precauții, mai ales în cazul partidelor pentru care nu există canale fiabile și a căror finanțare ar putea fi descoperită de autorități. Am putea discuta în acest sens cu tovarășii francezi, italieni, germani și finlandezi, când vor veni la Moscova, în februarie anul următor (pentru Congresul XX, cu raportul lui Hrușciov despre Stalin). Ei ar putea asigura livrarea banilor altor țări". De fapt, la acea dată, francezii erau însărcinați de P.C. britanic, belgian, portughez, olandez și luxemburghez.

„Până când? Un lucru este sigur: pe 13 octombrie 1983, Gaston Plissonnier a propus unui agent KGB, sosit să îi remită 1 milion de dolari, să reactiveze unele dintre rețelele sale. P.C. Francez a slujit în anii '70 drept intermediar al mai multor partide. Dovada sa? O telegramă cifrată a KGB, clasată pe 21 august 1978, în mapa OP nr. 2 247, care raporta despre livrarea către Gaston Plissonnier a 1 milion de dolari pentru P.C.F., 20 000 pentru „prieteni” haitieni, 40 000 pentru P.C. din Guadelupa, 30 000 pentru P.C. din Réunion și 30 000 pentru P.C. din Martinica. (În total, P.C. din Martinica, Guadelupa și Réunion au încasat circa 2 milioane de dolari între 1961 și 1990.)

„Prieteni” francezi erau din ce în ce mai de nădejde. P.C.F. a urmat aproape fără nici o ezitare linia Kremlinului. Și a fost recompensat: în cursul anilor '80, între cele vreo 80 partide finanțate, el a primit cel mai mult.

Ceea ce nu a fost cazul întotdeauna. Între anii 1957 și 1979, P.C. Italian, mai puternic și mai promițător pentru Moscova, s-a aflat de departe pe primul loc: partidul lui Luigi Longo și Enrico Berlinguer a încasat între acești ani până la 5,5 milioane de dolari anual, în vreme ce Waldeck Rochet și Georges Marchais s-au mulțumit cu 2 milioane.

Dar a survenit intervenția în Afganistan, pe care Berlinguer a denunțat-o la modul violent. Francezii au hotărât să o aprobe. În vara și toamna anului 1979, delegații franceze conduse de Maxime Gremetz și Charles Fiterman l-au întâlnit de mai multe ori pe Boris Ponomarev și pe adjunctul său Vadim Zagladin. Rezultatul? Faimosul interviu din 11 ianuarie 1980, pe TF 1, unde, în direct de la Moscova, Georges Marchais i-a susținut fără nici o ezitare pe sovietici.

Secretarul general al P.C.F. nu a prezentat toate motivele ata-

șamentului său de neclintit față de Uniunea Sovietică și revoluția mondială. Într-o hotărâre, din 13 noiembrie 1979, P.C.F. primise 6 milioane de dolari (cca 30 milioane de franci).

În anii următori, P.C.F. a continuat să primească de la fond, sub semnătura lui Cernenko și Gorbaciov, ajutorul anual de 2 milioane, în vreme ce P.C. Italian a dispărut total din liste.

Lucrând sub acoperire

Întreaga structură comunistă franceză ducea lipsă în mod dramatic de lichidități financiare. Astfel Confederația Generală a Muncii s-a adresat și ea Moscovei, bazându-se pe faptul că după plecarea miniștrilor comuniști din guvern, centrala era „la fundul sacului”. Ea a primit, via KGB, 10 milioane de franci. Începuse campania electorală pentru alegerile prezidențiale din 1988. Ea avea să coste foarte mult, iar P.C.F. știa acest lucru. De aceea, el s-a adresat încă o dată Moscovei. Scrisoarea a fost publicată în *Le Monde* și *Le Figaro*, în martie 1992, și a trezit unora îndoieli cu privire la autenticitatea ei. Originalul se află la judecătorul Aristov. Este vorba despre scrisoarea nr. 591 din 20 iunie 1987, a lui Valentin Dobrinin, noul șef al Secției Internaționale, adresate lui Mihail Gorbaciov: „Gaston Plissonnier ne-a adus la cunoștință că Georges Marchais l-a investit pe el să vă ceară un ajutor suplimentar pentru P.C.F. Cererea sa este motivată de alegerile prezidențiale din Franța, ce vor avea loc în primăvara lui 1988. Practic, campania electorală a început. În timpul conferinței naționale, care s-a încheiat recent, P.C.F. a anunțat numele candidatului său, André Lajoinie. Pentru a-și desfășura campania lor electorală, partidele de dreapta și socialiștii dispun de mijloace depășind substanțial pe

cele ale partidului comunist. P.C.F. a lansat un apel de sprijin material către muncitorii din țară, dar, cu toate acestea, sumele adunate nu vor fi suficiente. În aceste condiții, a spus Gaston Plissonnier, cum este obiceiul, ne-am adresat P.C.U.S. - frate pentru a ne acorda un ajutor financiar suplimentar de 10 milioane franci (1 650 000 dolari). Eu socotesc posibilă satisfacerea parțială a cererii tovarășilor francezi, acordându-le 50-60% din suma solicitată. Pentru informarea dumneavoastră: «În 1987, P.C.F. a primit deja 2 milioane de dolari din fondul internațional de ajutare a organizațiilor muncitorești de stânga». La 3 iulie 1987, Biroul Politic al C.C. al P.C.U.S. a hotărât un ajutor de 1 milion de dolari.

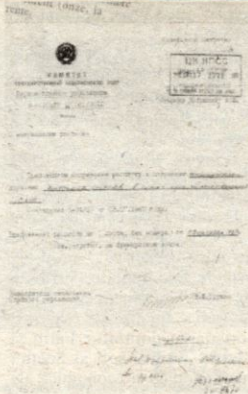
Sprijinul financiar pentru campania prezidențială nu s-a oprit aici. Reviste comuniste au primit și ele bani de la Kremlin. Pe 10 iulie 1987, Biroul Politic a aprobat următoarea propunere a Consiliului de Miniștri al U.R.S.S.: „În urma solicitării P.C.F.: 1) să fie însărcinat Ministerul comerțului exterior să furnizeze gratuit P.C.F., pentru 1987 și 1988, 1 300 tone de hârtie pentru reviste, din fondul special pentru necesitățile de hârtie ale partidelor frățesti; 2) să studieze cu liderii P.C.F. via reprezentanța comercială a U.R.S.S. în Franța, condițiile tehnice și termenele de livrare“.

În p. 40: 8 ianuarie 1980. Întâlnire Georges Marchais - Leonid Brejnev

Notă strict secretă a KGB, Direcția Principală 1, care însoțea chitanța prin care „prieteni francezi” primiseră la 3 iulie 1987 un milion dolari

Gaston Plissonnier (stânga) și Boris Ponomarev se înțelegeau din ochi când era vorba de bani

23 septembrie 1989. Georges Marchais în vizită la Gorbaciov

Nu era prima oară când Kremlinul venea în ajutorul presei comuniste franceze. Astfel, o hotărâre a Secretariatului Comitetului Cent. al din 8 noiembrie 1986 prevedea a se furniza gratuit 160 tone de hârtie. În total, judecătorul Aristov a calculat că începând din anul 1982, anul primei livrări, până în 1989 ultimul, revistele comuniste franceze au primit gratuit 4 058 tone din acest fond special. „Contrar portughhezilor, francezii nu erau foarte mari consumatori”, a comentat el.

Sovieticii au susținut și *L'Humanité*, preluând asupra lor, într-un mod mascat, toate cheltuielile corespondentului său la Moscova. În hotărârea sa nr. 53 din 22 noiembrie 1972, Biroul Politic a decis: „1) Să satisfacă cererea *L'Humanité*-ului de a-l acredita pe tovarășul Max Léon în calitate de corespondent permanent la Moscova; 2) să însărcineze Comitetul executiv al Crucii Roșii a U.R.S.S. să plătească tovarășului Max Léon 300 ruble pe lună; 3) să însărcineze *Pravda* să plătească cheltuielile de telefon și poștale ale tovarășului Max Léon”. Explicația judecătorului Aristov: „Există în cadrul secției sovietice a Crucii Roșii un sector de ajutare a refugiaților politici finanțat nu din donații, ci de la bugetul statului. În afara activităților sale oficiale, acest sector servea drept acoperire pentru retribuția corespondenților“.

Via „miliardarul roșu“

Dar, fără îndoială, revistele nu erau singurele întreprinderi comuniste ce beneficiau de regim preferențial din partea U.R.S.S. Liderii sovietici au acordat în mod deschis multă importanță așa-numitelor „firme prietene”. Prin intermediul lor, P.C.U.S. a ajutat direct P.C.F., mai ales în perioada electorală. Exemplu:

scrisoarea din 13 aprilie 1979 a ministrului comerțului exterior, nota din februarie 1983 a ministrului adjunct al comerțului exterior către Consiliul de Miniștri al U.R.S.S.: „Liderii P.C.F. au solicitat Comitetului Central să acorde Companiei europene a petrolului (aparținând grupului de import-export Interagra, al «miliardarului roșu» Jean-Baptiste Doumeng) cantitatea totală de 300 000 tone motorină, pe care trebuie să o primească la 1 martie. Aceasta ar permite comuniștilor francezi să primească mijloace financiare suplimentare. În același mod, s-a procedat în 1982. Ținând cont de situația politică din Franța și de alegerile municipale din 1983, noi considerăm motivat să amânăm plata, cu 180 de zile“. Până la înmânare banii au fost plasați și au adus beneficii de 2-4 milioane de dolari.

În plină perestroikă și criză economică, sovieticii nu au mai vrut să facă atâtea cadouri. Atunci, s-a insistat, chiar înaintea alegerii prezidențiale. Scrisoarea lui Raymond Jeanne, trezorier al P.C.F., adresată Comitetului Central al P.C.U.S.: „16 martie 1988. La Moscova. Dragi tovarăși, de mai mulți ani ne-ați acordat cu titlul de excepție contravaloarea în bani a 300 000 tone de combustibil, primite prin intermediul lui Michel Doumeng, de la Compania europeană a petrolului. Recent, organismele sovietice însărcinate să execute contractele ne-au înștiințat că ele nu au mai primit ordonanța

pentru 1988. Noi contăm pe sprijinul Dv.“.

Sprijin pe care îl vor obține de la Valentin Dobrinin și care le-a permis să adauge câteva milioane de dolari în casa campaniei electorale.

A venit apoi vremea când Uniunea Sovietică pe cale de dispariție nu a mai avut aproape deloc devize și când datoriile s-au inversat: întreprinderile sovietice cereau ele bani de la firmele occidentale. Firmele „prietene“ au beneficiat și acum de un tratament favorit. Scrisoarea domnilor Falin și Vlasov, ultimii șefi ai Secției internaționale și economice ale Comitetului Central, din 26 februarie 1991, către un consilier al lui Mihail Gorbaciov, Ivașko: „Datoria U.R.S.S. față de întreprinderile străine este de trei miliarde de ruble. Datoria față de întreprinderile prietene nu este decât de 60,4 milioane. Iată o soluție posibilă pentru Franța, Japonia, Italia, Anglia și Grecia: cu aceste țări noi avem acorduri semnate sau de principiu privind un credit pentru plata datoriilor de 1,2 miliarde ruble. Ne-ar fi deci ușor să plătim prioritar firmele prietene din aceste țări... Este urgentă reglarea problemelor cu firmele prietene, pentru că agravarea situației lor financiare și riscurile de faliment pun grav în pericol mecanismul de finanțare al partidelor frățești și creează o amenințare la adresa existenței lor“.

Sase luni mai târziu, totul se sfârșea. Judecătorul Aristov

semnala documentele pe care se arăta gata să le furnizeze în original justiției franceze. După câteva săptămâni, Vladimir Zagladin, fost adjunct al Secției internaționale și mare specialist în Franța, recunoștea în *La Stampa* existența unui fond de ajutorare a partidelor frățești; apoi patronul KGB, Primakov, a admis și el că agenții săi au servit drept intermediari; și, în sfârșit, însuși Gorbaciov a explicat, în *Komsomolskaia Pravda*, că ajutorul către partidele comuniste străine a fost „absolut natural în epocă“.

O altă autoritate ne-a confirmat și ea aceste practici: Iuri Pankov, un intim al liderilor comuniștilor francezi din anii '50 până la retragerea sa, în 1987. El este cel care a adus delegației P.C.F., condusă de Maurice Thorez, textul raportului complet al lui Hrușciov, la Congresul XX al partidului sovietic. Numit șeful Secției franceze la Comitetul Central în 1966, el a mers apoi la Paris, în 1974, ca ministru consilier la Ambasada U.R.S.S. „Primul care mi-a vorbit despre fond a fost Duclos, în 1950, a spus Pankov. El mi-a povestit că crearea sa fusese prevăzută din 1947, la întâlnirea de la Slarska-Poreba, în Polonia, unde s-a născut Cominformul. Eu știu și alte lucruri, dar n-am să spun nimic. Nu vreau să mă revopesc, ca alții. Și apoi, toate astea privesc oameni care sunt încă în viață“.

**Adaptare de
Florentina DOLGHIN**

UN GÂND PE LUNĂ

„Cunoaștem despre trecut ceea ce credem adevărat din ceea ce am înțeles din cât au consemnat documentele“.

**H.I. Marrou,
istoric francez**

Posibilitatea câștigată în ultima vreme a folosirii documentelor de arhivă, între care și cea a Cominternului, permite reevaluarea rolului și locului partidului comunist în viața social-politică a României în diferite etape ale dezvoltării lui, inclusiv în anii tragici din preajma și de la începutul celui de-al doilea război mondial. Între partidele comuniste din Europa de Răsărit, cel din România a fost unul dintre cele mai puțin numeroase. Creat în 1921, avea în ajunul celui de-al doilea război mondial, conform unor surse, circa 1 000 membri, iar după altele nu mai mult de 3 000. În vara lui 1940, după intrarea Basarabiei și Bucovinei de Nord în componența U.R.S.S., efectivele partidului comunist s-au diminuat și mai mult, din cauza faptului că în organele centrale ale partidului lucrau numeroși membri de partid provenind din Basarabia și Bucovina de Nord.

În România situația P.C.(d)R. lăsa dintre cele mai grele. La sfârșitul anilor '30 - începutul '40, el a suferit pierderi semnificative atât în interiorul țării, cât și în urma represaliilor în rândul activiștilor lui la Comintern. În 1937, în U.R.S.S. au fost arestați și au murit reprezentanții P.C.(d)R. în Comintern: Al. Dobrogeanu-Gherea, fiul cunoscutului socialist român Constantin Dobrogeanu-Gherea, Ecaterina Arbore-Ralli, fiica unui cunoscut activist al mișcării socialiste Z. Arbore-Ralli, Ion Dic-Dicescu, participant la Revoluția din octombrie din Rusia, Alexandru Nicolau, David Fabian, Timotei Marin (cunoscut în mișcarea comunistă sub pseudonimul Tătaru), E. Rozvan, Elek Köblös¹.

1939-1940

COMINTERNUL ȘI PARTIDUL COMUNIST DIN ROMÂNIA

T. A. POKIVAILOVA

Cu prilejul unei vizite pe care a făcut-o redacției noastre, doamna T.A. Pokivailova, candidat în științe istorice, cercetător științific principal la Institutul de slavistică și balcanistică al Academiei de Științe a Rusiei, ne-a pus la dispoziție extrasul unui articol publicat de domnia sa în revista *Slavianovedenie*, nr. 6/1994, cu titlul *Cominternul și Partidul Comunist din România în anii 1939-1940* (după documente din arhiva Cominternului). Din câte știm, după deschiderea acestor arhive, în afara unor semnalări aparținând istoricilor români, îndeosebi Gh. Buzatu și I. Chiper, articolul doamnei T.A. Pokivailova este prima contribuție istoriografică mai consistentă pe această temă. Este și motivul pentru care reproducem în paginile revistei noastre câteva fragmente.

¹ Toți aceștia au fost reabilitați în urma Plenarei C.C. al P.C.R. din 22-25 aprilie 1968.

A fost tragică soarta cunoscutului comunist român, membru al P.C.R. din 1922, remarcabil economist-agrarian S. Timov [Tinkelman S.S., pseudonim ilegal Laufer - T.A.P.]. Din 1922 Timov a fost reprezentant al Partidului Comunist din România în Federația comunistă balcanică, din 1936 - membru al C.C., apoi al Biroului Politic al C.C. al P.C.(d)R. În 1923-1938, a trăit în U.R.S.S. Din 1938 a locuit în Franța, cu misiune de la C.C. al P.C.(d)R. În 1940, în Franța a fost internat și închis în lagărul de concentrare de la Vernet. Soția lui S. Timov, Berta Nalcer (Ani Laufer) s-a adresat Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste (C.E.I.C.) cu rugămintea de a i se permite ei și soțului său să meargă în U.R.S.S. Gh. Dimitrov, la 19 martie 1941, i-a trimis o scrisoare lui Vișinski, în care scria: „Dragă tovarășe Vișinski, în Franța se află, între alți oameni ai noștri, un trimis al nostru la muncă acolo, pe linia partidelor comuniste frățești, tov. Tinkelman Solomon Samuilovici (basarabean). Întrucât el a fost cetățean sovietic până la plecarea în Franța, consider că ar putea să i se dea o viză de intrare în U.R.S.S. pentru a putea să se întoarcă cu un transport prevăzut sau individual. Vă rog foarte mult să procedați la cele necesare...”¹

După scrisoarea lui Dimitrov, Vișinski a început, așa cum se proceda, să strângă referințe și caracterizări despre S. Tinkelman (Timov). Pe baza unui referat al lui Foris, Vladimirov, șeful Grupei țări balcanice din C.E.I.C., a dat în martie 1941 următoarea rezoluție în cazul Timov: „Materialele de la Secția

cadre a C.E.I.C. îl caracterizează pe Timov (Tinkelman, Laufer) drept un om de litere capabil, dar rupt de mișcarea revoluționară din țară și de partid. El a refuzat de două ori propunerea de a merge în țară pentru a lucra pe linie de partid. Având în vedere acestea, consider inoportun să punem problema întoarcerii lui în U.R.S.S. în fața organelor corespunzătoare”.

Astfel a fost hotărâtă soarta unui comunist român. El a rămas în lagărul de concentrare din Franța, a fost apoi mutat la Auschwitz, unde a murit la 17 august 1943. Este evidentă și participarea la acest caz a NKVD-ului, întrucât Secția de cadre a C.E.I.C. era legată nemijlocit de acest departament și fără aprobarea lui nu se hotăra nimic. Din documentele pe care le avem la dispoziție, reiese că dorințele și intențiile secretarului general al Cominternului, Gh. Dimitrov, nici nu erau luate în considerare și că ele puteau rămâne pur și simplu pe hârtie.

Condițiile existenței ilegale a P.C.(d)R. erau extrem de grele. Conform unei informări a conducerii P.C.(d)R., parvenită la C.E.I.C. în 1938, au avut loc șase mari căderi: în mai, iunie și decembrie în București, în mai la Galați, în august la Cernăuți (Bucovina), în octombrie la Ploiești.

Situația financiară a partidului era și ea extrem de dificilă. Din raportul unuia dintre conducători P.C.(d)R. Scevortov, raport sosit la C.E.I.C. în ianuarie 1940, reieșea că contribuțiile membrilor erau total insuficiente pentru a duce o muncă de partid și a întreține un aparat de partid central și regional destul de numeros. În 1939, după cum reiese din același raport, în P.C.(d)R. erau numai 26 de activiști plătiți: 4 persoane în aparatul central, 3 colaboratori tehnici, restul în organizațiile regionale și oră-

șenești. În C.C. al P.C.(d)R. intrau 13 membri plini și 2 membri supleanți, iar în Biroul Politic - 5 persoane. Munca practică era condusă de către un Secretariat, ales dintre membrii C.C. al P.C.(d)R.

C.E.I.C. acorda ajutor financiar P.C.(d)R. pe diferite canale, dar cu totul neregulat, și, după părerea conducerii P.C.(d)R., insuficient. Unul dintre canale, de care știm noi, era Franța. De la Moscova, banii erau furnizați comunistilor români aflați în Franța, iar de acolo ajungeau în România. În arhiva Cominternului se află scrisori ale lui I. Draganov (Boris Ștefanov) către Dimitrov din 17 ianuarie și 3 februarie 1939 privind finanțarea P.C.(d)R. de la Moscova. „Dragă tovarășe Dimitrov - scria Draganov - ieri am primit de la tov. Orlov [Bela Breiner - T.A.P.] o scrisoare datată 4.1.39 și de la tov. Andrei² din 26.1.39, ale căror copii le anexez. Ambii tovarăși se plâng că nu au bani. Mă îngrijorează în mod deosebit faptul că tov. Orlov scrie că dacă situația financiară nu se îmbunătățește, nu se va îmbunătăți nici munca partidului... Vă rog foarte mult să dați indicații spre a fi trimis nu mai puțin de 1/4 din buget tov. Andrei, cu indicația de a remite imediat această sumă tov. Orlov”. Pe scrisoarea lui B. Ștefanov se află rezoluția lui Gh. Dimitrov: „S-a dat dispoziția: Rog să transmiteți 1 000 dolari”. Semnătura: Gh. Dimitrov. 4. II. 39. Faptul că există o legătură între C.E.I.C. și conducerea P.C.(d)R. prin Franța este dovedită de scrisorile lui Andrei (Gh. Vasilichi) către Ștefanov. Astfel, la 4 august 1939, Andrei scria că peste câteva zile va trimite un om

¹ Aceste deplasări de „tovarăși” din U.R.S.S. în Franța, ocupată de naști, nu pot fi explicate decât prin înlesnirile oferite lor de existența unor relații privilegiate U.R.S.S. - Germania, respectiv pactul de neagresiune sovieto-german din 23 august 1939.

² Andrei, pseudonimul comunistului român Gh. Vasilichi, care se afla în Franța și prin care se făcea legătura C.E.I.C. cu conducerea P.C.(d)R., aflată în țară.

în România și îi va transmite informația primită de la B. Ștefanov.

Funcționa de asemenea un canal de legătură cu Moscova prin Cehoslovacia, cu care România avea graniță comună pe atunci, canal intens folosit de comuniștii români încă dinainte de acordul de la München și ocuparea Cehoslovaciei. Din 1939 însă, poliția cehoslovacă începe să colaboreze activ cu poliția română. Așa se face că chestionarele întocmite de C.C. privind-i pe activiștii de partid, trimise la Moscova, la cererea C.E.I.C., au căzut în mâna Siguranței române, ceea ce a atras după sine arestări în masă.

Am studiat și un alt document interesant, care completează datele primite din dările de seamă ale conducerii comuniste din țară și din corespondența cu C.E.I.C., în care se face o analiză detaliată a situației din rândurile Partidului Comunist din România. După spusele locțiitorului comisarului poporului pentru afacerile interne, V.G. Dekanozov, acest document a sosit la NKVD „de la una dintre ambasadatele străine din București”, iar „informațiile din acest document sunt primite chipurile de această ambasadă de la serviciile speciale române”. Dekanozov s-a adresat conducerii Cominternului pentru a stabili sursa informației: „provine oare acest document de la o persoană competentă din conducerea partidului comunist sau este întocmit pe baza unor materiale accidentale și disperate?”. Gh. Dimitrov a trimis acest document lui I. Draganov (B. Ștefanov), reprezentant al P.C. din România în Comintern, și acesta, în concluzia lui, a scris că, după opinia sa, informarea fusese întocmită de un agent al Siguranței pentru șeful lui.

Conținutul și stilul acelei note informative par să-i dea dreptate

lui I. Draganov. Și totuși. În informarea agentului Siguranței române se specifică efectivele reduse ale partidului comunist și situația lui financiară dificilă. Datele privind situația financiară, mai precis suma cotizațiilor (50 000 lei din ianuarie până în iulie 1939) coincid practic cu cifrele prezentate în rapoartele C.C. ale P.C.(d)R. către Comintern, ceea ce confirmă capacitatea deosebită de informare a agentului. „P.C.R. — cum se remarcă în informarea mai sus-menționată — își desfășoară activitatea în «comitele populare de binefacere», în organizații ca «Frontul Femeilor», «Comitetul de apărare al deținuților politici și antifasciștilor», «Apărarea Spaniei republicane», «Frontul popular al păcii», sub formă de asociații care par independente, dar în realitate primesc directive și instrucțiuni de la C.C. al P.C.(d)R.

Înșuși P.C.(d)R., speculând toate posibilele greutăți de ordin intern, folosind nemulțumirea populației, caută cele mai potrivite condiții pentru întărirea campaniei agitatorice în folosul ridicării generale a maselor populare”. Informarea remarcă însă îngustimea bazei sociale pe care se sprijină comuniștii: „preponderentă este clasa muncitoare, care până acum a fost cel mai bun mediu pentru receptarea ideologiei comuniste... O mare rezervă pentru P.C.(d)R. o reprezenta elementul evreiesc... În ceea ce privește țărănimea ea a fost și rămâne acum total nereceptivă la orice ideologie... Formarea și moravurile burgheziei — cum se subliniază tot în informare — se

Gheorghe Dimitrov, secretarul general al Cominternului (în p. 45 sus), controla nu numai activitatea, ci și soarta fruntașilor P.C. din România, cu vieți tragice, ascunse sub nume conspirative, cum au fost: Ștefan Foriș-Ilin (în p. 45 jos), Bela Breiner-Orlov, Solomon Tinkelman-Timov, Boris Ștefanov-Draganov (în această pagină, de sus în jos)

află într-o asemenea contradicție flagrantă cu principiile comuniste, încât ea furnizează numai un foarte limitat număr de membri”.

Ca factor care îngreunează activitatea comuniștilor români și care îi dezorientează, autorul informării remarcă „frecvențele procese politice din U.R.S.S., în care sunt implicați conducătorii mișcării comuniste din Rusia Sovietică”.

Mișcarea comunistă însăși – după opinia autorului – nu este omogenă. În ea există diferite curente, unele dintre ele susținând trecerea la activitatea diversionist-conspirativă. Tocmai activitatea diversionist-conspirativă a fost sfera care i-a apropiat pe comuniști de legionari”.

In istoriografie, îndeosebi în cea occidentală, iar în ultima vreme în cea română, circulă pe scară largă opinia că în acea perioadă Partidul Comunist din România a fost subordonat total Cominternului și nu a avut o linie politică proprie. Studierea corespondenței aflate la Moscova a reprezentanței române pe lângă Internaționala Comunistă, a secretarului general al P.C.(d)R. Boris Ștefanov cu conducerea Partidului Comunist din România arată că între centrula de la Moscova și București existau totuși serioase contradicții în înțelegerea sarcinilor momentului și în definirea tacticii privind crearea frontului antifascist.

Deseori, recomandările lui B. Ștefanov, care oglindeau considerente conjuncturale și erau adaptate înainte de toate cursului de politică externă a guvernului sovietic, erau respinse de conducerea internă a P.C.(d)R. ca necorespunzând condițiilor reale ale mișcării comuniste din România. De pildă, în ianuarie 1940, în raportul sosit la C.E.I.C., se remarcă faptul că Draganov (B. Ștefanov) a informat greșit C.E.I.C. despre situația din România și l-a indus în eroare.

În raport se făcea observația că recomandările lui Draganov relative la Frontul Renașterii Naționale (F.R.N.) au fost greșite. Ca atare, atunci când „partidele istorice și-au extins influența, partidul nostru a fost confuzionat, nu a făcut o analiză corectă a situației în țară și a comis greșeli de tactică într-o serie de probleme, între care și față de F.R.N.”.

Atunci când liderii opoziției I. Maniu și D. Brătianu – se spunea mai departe în raport – s-au postat pe o poziție negativă față de crearea și întărirea F.R.N. ca partid monopolist al dictaturii regale, „conducerea P.C.(d)R., în conformitate cu instrucțiunile sosite de la B. Ștefanov, i-a chemat pe membrii săi să intre în F.R.N. și să lucreze acolo pentru atragerea membrilor acestei organizații din partea lui și pentru cucerirea organizației din interior”.

Dar întrucât partidul comunist – și ca efective și din punct de vedere organizatoric – era destul de slab, acest lucru a dus numai la dizolvarea lui în F.R.N. și la pierderea autorității, iar unii membri ai partidului și chiar organizații locale separate au fost dezorientate și au pueres la colaborarea cu legionarii. La rândul său, Draganov a acuzat conducerea internă a P.C.(d)R. de oportunism, de deviere de dreapta, iar pe o serie de conducători de troțkism și luptă fracționistă împotriva C.E.I.C. Acest lucru a generat din partea conducerii de la Moscova o atitudine prudentă față de comuniștii români. Nu întâmplător șeful Direcției 5 de informații a NKVD, Fitin, într-o cerere adresată lui Gh. Dimitrov, la 11 iunie 1941, l-a rugat să-i trimită o listă de 25 persoane din componența conducerii P.C.R. aflate în închisorile și lagărele de concentrare din România, care, la insistența guvernului sovietic, erau propuse pentru eliberare, considerându-se oportună aducerea lor în U.R.S.S.

In condițiile create de vieto-german din 23 august 1939 și apoi de izbucnirea războiului, directivele C.E.I.C., contrare liniei de până atunci a partidului, orientată spre organizarea luptei antifasciste în interior și contra agresiunii hitleriste, au provocat dezorientare și o profundă confuzie în conducerea partidului și în organizațiile sale și au contribuit la dezintegrarea partidului în diferite grupări fracționiste. O influență esențială a avut-o și faptul că între C.E.I.C. și conducerea din țară a partidului comunist nu mai existau legături regulate, ele deveniseră extrem de slabe și greoaie.

În afară de acestea, poziția Partidului Comunist din România în problema națională (el s-a situat pe platforma dreptului naționalităților la autodeterminare, mergând chiar până la separarea de România și nu a recunoscut unirea Basarabiei cu România în 1918, militând pentru întoarcerea acesteia la Uniunea Sovietică) a declanșat o puternică reacție negativă din partea unei majorități semnificative a populației, atașate principiilor apărării României Mari, formate după primul război mondial. Această poziție a Partidului Comunist din România a creat serioase obstacole în calea colaborării sale cu alte forțe politice cu orientare antifascistă.

Schimbările survenite în orientarea politicii externe a vârfurilor conducătoare din România, îndeosebi după înfrângerea Franței, și presiunile grosolane exercitate de U.R.S.S., cu sprijinul Germaniei, cu scopul unor modificări teritoriale (materializate prin ultimatumul din 26-28 iunie 1940) au complicat și mai mult situația comuniștilor români. Astfel, în ajunul și în prima perioadă a celui de-al doilea război mondial, partidul comunist a rămas o organizație cu efective reduse și a avut un caracter sectar. El nu și-a putut asigura o bază socială cât de cât importantă. ■

Pentru prima oară, Constantin Brâncuși în Parlamentul României

Prezentăm, în continuarea celor publicate în numărul 2/1997 al revistei, alte intervenții din Camera Deputaților din cadrul dezbaterilor, din 17 decembrie 1992, a Legii privind declararea Ansamblului Monumental Calea Eroilor, realizat de Constantin Brâncuși în municipiul Târgu Jiu, județul Gorj, ca bun de utilitate publică, de interes național.

Dl. *Mitică D. Bălăeț*, menționează: „Ca unul care am crescut în preajma acestui monument țin minte că el a fost salvat de la pieire nu de noi, ci de străini, de oameni care-i cunoșteau valoarea, din străinătate. Au fost ani grei, ani când operele lui Brâncuși erau socotite decadente și a trebuit să ne deschidă alții ochii pentru că într-o noapte scaunele de la *Masa Tăcerii* fuseseră aruncate în Jiu.”

Dl. *Adrian Năstase* precizează: „Vă propun să trecem la chestiunea care ne preocupă acum. Vă rog, încă o dată, să observați rostul acestei legi, care este legată într-un fel de articolul 41 din Constituție, și vă rog să vedeți alineatul 3 – terminologia din Constituție și rostul utilizării acestor concepte care au o implicație juridică. Noi nu facem acum o dezbatere estetică în legătură cu Brâncuși. Rugămintea mea este de a ne concentra asupra problemelor juridice, de a înțelege rostul acestei propuneri, care este de a proteja Ansamblul respectiv, spre a nu fi afectat de lucrări în zona respectivă, deoarece în măsura în care nu este această «umbrelă» asupra acestui ansamblu, el nu va putea să reziste presiunii de construcții în zona respectivă. Am primit deja o scrisoare de la domnul Varia, care îmi spune că sunt tot felul de proiecte privind diverse întrețineri în zona respectivă.

Problema pe care noi trebuie să o rezolvăm este dacă înțelegem să prezervăm acest spațiu fizic, în care se găsesc acele opere artistice față de anumite lucrări edilitare. Acesta este sensul. În măsura în care ne apucăm să facem enumerarea lucrărilor, poate că greșim... Chestiunea care ne interesează este, din punct de vedere al așezării fizice, care sunt implicațiile și riscurile pe care acest Ansamblu, sub aspect urbanistic, le poate avea din partea unor lucrări.”

După ce este discutat fiecare articol în parte, legea în ansamblul ei este supusă votului. Din cei 186 deputați prezenți în sală, sunt 185 voturi pentru și o abținere.

Pe 29 decembrie 1992, Legea privind declararea Ansamblului Monumental Calea Eroilor, realizat de Constantin Brâncuși în municipiul Târgu Jiu, județul Gorj, ca bun de utilitate publică, de interes național a fost promulgată.

Și prin aceasta, la inițiativa președintelui Fundațiilor Internaționale Constantin Brâncuși, prin proiectul de lege înaintat de guvern la propunerea Academiei Române, a Ministerelor Culturii, Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului, Apărării Naționale, Justiției, Economiei și Finanțelor și, respectiv, Bugetului, Veniturilor Statului și Controlului Financiar, Parlamentul României a legiferat respectul și grija ce trebuiau să înconjoare Ansamblul Monumental de la Târgu Jiu, care vreme de 55 de ani nu a fost ocrotit în nici un fel în legislația țării. Dezbaterile din Senat și Camera Deputaților, finalizate printr-un vot unanim, au dat girul aleșilor națiunii singurei inițiative din istoria țării care investește opera fundamentală de la Târgu Jiu cu interesul național.

MARTIE
1947

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

Cronică mărunță

● Mahatma Gandhi, într-un articol reprodus de ziarul *Adevărul*: „Cei mai vechi fii ai Indiei, patria mea, dădeau dovadă de o magistrală înțelepciune, atunci când, pentru a discuta afaceri de stat, se întruneau într-un templu închis și liniștit, în jurul unui foc de cărbuni aprins. Ei înșiși deveneau câteodată excesivi. Atunci, cel mai în vârstă îi invita pe cei mai turbulenți să ia și să strângă între mâini un tăciune aprins și acest gest readucea serenitatea.

În vremurile acelea oamenii aveau mai puține litigii și războaiele erau mai rare”.

● Iorgu Iordan, ambasadorul României la Moscova, sosit pentru câteva zile în țară, donează casa sa din lăși primăriei orașului, pentru înființarea unui azil de bătrâni. De asemenea, donează suma de 5 milioane lei pentru cantinele din localitate.

● La Universitatea „Stefan Gheorghiu” a P.C.R. este sărbătorit Barbu Lăzăreanu, rectorul acesteia cu prilejul împlinirii vârstei de 65 ani. Iau cuvântul C. Ionescu-Gulia, Zaharia Stancu, Iosif Chișinevski, Sorin Toma, R. Somuz, Barbu Zaharescu.

● La ARLUS, simpozion pe marginea trilogiei Calvarul de Alexei Tolstoi. Participă: Gala Galaction, Felix Aderca, Cella Serghi, Dan Petrașinu, G. Ivăscu.

● „Țara noastră” - consemnează *Adevărul*: „În care se face politică cu atâtea paslune, este o țară lipsită de săpun.

În vremuri normale, producția ajungea la 8 000 tone pe an, ceea ce face 1/2 kg de cap de locuitor. De atunci, producția a scăzut mereu și este astăzi de 2 500-3 000 tone pe an, adică nici 200 grame de cap de locuitor”.

● Asociația corespondenților de presă străină din România își alege noul comitet de conducere format din: Alexandr Lubo (Tass); Raymond Audibert (France Presse) - vicepreședinte; Langas Sezen (La Turquie) secretar general; Joseph Klarman (Agence télégraphique juive), Vl. Poșec (presa cehă) - membri. (Vezi și Magazin istoric, nr. 10.11/1996.)

● O zi a autografelor la Editura Fundațiilor Regale pentru Literatură

Vom începe cronica acestei luni cu câteva fragmente dintr-un document de arhivă (reprodus în volumul *România, viața politică în documente. 1947*, Arhivele Naționale ale României, București, 1994): memoriul pe care generalul Nicolae Rădescu, fost prim-ministru al României, îl adresează de la Alexandria (Egipt) poporului român, chemându-l la rezistență împotriva regimului comunist.

„Frate român, nu te abate din drum și descrețește-ți fruntea.

Răbdarea ta, cu nici o alta asemănătoare, nu o vei mai duce mult timp în spate. Ceasul dezrobirii de sub jugul comunist, pentru a căruia scuturare ai făcut atâtea jertfe, s-a apropiat. Nelegiuirile care te-au adus în sapă de lemn, care de atâtea amar de vreme pângăresc un pământ sfânt pentru noi, dar pe care ei vor să-l înstrăineze cu totul; care necinstesc și răd de tot ce neamul nostru are prins cu rădăcini adânci în sufletul lui vor fi în scurtă vreme puși pe fugă din stăpânirea în care, cu sprijin străin și împotriva voinței tale, au fost înscăunați.”

După ce își exprimă credința (dovedită iluzorie) că marile puteri vor sprijini România, generalul Rădescu continuă: „Prinzând însă nădejde, să nu pierdem cumpătul. Dacă raza de lumină spre drumul care va schimba soarta începe să ne pătrundă în suflet, e bine să ne păstrăm întreaga grijă ca puterea cu care am ținut până acum piept dușmanului să nu slăbească. Dimpotrivă, să ne mărim și mai mult încordarea, astfel ca să fim în stare a înfrunta orice întâmplare. Nu trebuie să scăpăm nici o clipă din minte că s-ar putea ca acei sau căror urgie viețuim de doi ani - și care ne-au secătuit până într-atâtea de tot ce-am avut, încât ne-au transformat în cerșetori ai lumii, într-o țară din al cărei belșug se împărtășeau până acum și alții - să facă, înainte de a se scufunda în adâncul iadului din care au ieșit, o încercare deznădăjduită de a nu scăpa prada din gheare.

În vederea nevoii în care ne-am afla de a înfrunta o astfel de încercare, trebuie să fim găsiți în așa chip oțeliți, încât dărzania noastră să fie în stare de a zdrobi înverșunarea fioroșilor asupritori.”

Iar în încheierea memoriului se spune: „Trăim clipa hotărâtoare a neamului nostru: iată ceea ce nu trebuie să uite nici unul dintre noi. Până în ziua izbăvirii, nici un alt gând să nu-și găsească loc în mintea noastră, afară de acela al ieșirii din robie.

De la mic la mare, străngeți rândurile. Făuriți un mănunchi puternic, un zid-care să constituie Scutul Patriei, de care să se șfarme asaltul

Ministrii de externe aliați, la Conferința de la Moscova; de la stânga la dreapta: generalul G. Marshall, E. Bevin, G. Bidault, V.M. Molotov

I. Fintescu într-un rol de succes: Clownul; desen de Silvan

disperat al celor ce încearcă să ne răpească dreptul de stăpâni în casa noastră.

Tineret, nădejdea de mâine a țării, stai neclintit la post de onoare. Poată să-ți revină și de la aceasta îndatorirea să iei greul în piept. Cu arma la picior, stai de veghe.

Dumnezeu cu noi."

Se împlinesc 2 ani de la instaurarea guvernului prezidat de dr. Petru Groza. La Ateneul Român are loc o adunare festivă, în cadrul căreia vorbește primul ministru. Reținem din cuvântarea sa, reproducă de *Scântea* din 8 martie: „Putem constata că toate obstacolele din drumul acestor ani, toate sarcinile vremurilor cu greutăți excepționale, toată potrivnicia celor care nu vor să se despartă de întinericul trecutului, răutatea și politicianismul «istoricilor» și nici chiar greutățile create temporar de natură nu au putut împiedica realizările noastre de mare importanță pentru dezvoltarea României”.

Referindu-se la această aniversare, N. Carandino scrie în *Dreptatea*, din aceeași zi de 8 martie: „Judecând după discursuri, articole și declarații, cârmuitorii noștri par satisfăcuți de rezultatele pe care le-au obținut.

Fericim pe conducătorii încântați de isprava lor, deși suntem conștienți că în schimbul ei nu vor obține stăpâniri lumești, necum împărăția cerurilor.

Rămânem etern recunoscători guvernului Petru Groza, fiindcă prin nepriceperea lui a ușurat deșteptarea nației”.

La 10 martie se deschide la Moscova cea de a cincea Conferință la Consiliul miniștrilor afacerilor externe ai celor patru mari puteri, la care participă: V. M. Molotov (U.R.S.S.), E. Bevin (Marea Britanie), G. Marshall (S.U.A.), G. Bidault (Franța).

Conferința își desfășoară lucrările până la 24 aprilie 1947.

Printre problemele abordate: tratatul de pace cu Germania; schimb de scrisori între S.U.A. și U.R.S.S. cu privire la China în legătură cu evacuarea trupelor americane din această țară; reconvocarea comisiei sovieto-americane în Coreea; problema frontierei sovieto-polone; planul francez de încorporare a Saarului și viitorul statut al regiunii Ruhr.

„Chiar dacă la Moscova nu se ajunge dintr-o dată la o punere de acord totală și definitivă asupra problemei germane – scrie N. Scărlătescu în *Ultima oră*, din 14 martie –, chiar dacă la un moment dat,

Cronică mărunță

și Artă. La 20 martie cititorii se întâlnesc cu scriitorii: Camil Petrescu, Demostene Botez, Ionel Teodorescu, Ticu Arhip, Henriette Yvonne Stahl, Cella Serghi, Sorana Gurian, Sandra Movilă.

● La doi ani de la reinstaurarea administrației românești în Ardealul de Nord, I.V. Stalin, președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., este proclamat cetățean de onoare al României, printr-o hotărâre a guvernului. V. Molotov, ministrul afacerilor străine al U.R.S.S., este declarat cetățean de onoare al Clujului, iar A.I. Vișinski, prim locțiitor al ministrului afacerilor străine al U.R.S.S. este decorat de regele Mihai cu Ordinul „Carol I” în gradul de cavaler al Marii Crucii.

● Acte necesare pentru obținerea unui permis de conducere a motocicletelor; cerere, copie după certificatul de naștere; adeverință de absolvire a cursului primar; act de cetățenie; fotografie după livretul militar sau Biroul Populației; analiza sângelui; buletin radioscopic pulmonar; certificat de vizită medicală; 8 fotografii; cazier judiciar al Tribunalului Ilfov.

● Sindicatul Ziaristilor Profesioniști organizează dezbaterile Va fi criză economică în 1947? Conferințiază prof. Herbert (Belu) Silber.

● Științea anunță că a sosit un nou lot de 60 000 scrisori de la prizonierii români din U.R.S.S.

● Se constituie Federația Română a Fostilor Deportați și Deținuți Politici, cu următorul comitet de conducere: Valda Vasile, Grigore Preoteasa, Maria Săraru, Jacques Podoleanu, Alex. Bulcan, Zaharia Stancu, R. Somuz, Melita Apostol, Constantin Burlacu.

● La Șantierul Naval din Galați, muncitorii și tehnicienii români în colaborare cu cei sovietici lansează la apă tancul petrolier „Sovrom Transport 128”. Cu o lungime de peste 100 m și o capacitate de 2 000 t, este „cel mai mare tanc petrolier lansat în șantierul Sud-Estului european”, consemnează Științea.

● De ce merg toate așa prost? se întreabă, într-un articol din *Dreptatea*, Nicolae Ciocănescu, găsind următorul

MARTIE
1947

Anunt din Scănteia

S'a încheiat acțiunea de pregătire a campaniei agricole

INCEP ÎNSĂMÂNȚĂRILE!

Pentru împlinirea planului agricol județele excedentare trimit în regiunile însecetate semințe unelte și vite de muncă

DEȘCHIDAREA CAMPANIEI AGRICOLE VA FI ANUNȚATĂ ÎN SATELE DIN JUDEȚUL BRAILA, CU GOARNA

Spre un nou câmin

Cronică mărunță

răspuns: „România a devenit în ultimii doi ani un adevărat paradis al neisprăviților, căci oricine, printr-o adeziune politică, poate obține situații pe care în mod obișnuit nici nu putea să le viseze fără ca să îngrijoreze rudele și cunoscuții.

Excesiva politicizantare a aparatului de stat, dublată de un adevărat cult al incompetenței, trebuie să fie așezată printre cauzele explicative ale marasmului general în care ne afundăm mai tare cu fiecare efort ce facem spre a ieși din el”.

● Din rubrica Faptă și răspălată a ziarului Fapta: • Un confrate constată că majoritatea vitrinelor din Capitală au câte o firmuțică pe care scrie stereotip: „Vitrină în curs de aranjare”. Sau, mai precis, „Prețurile în curs de aranjare”. • Un raport al unui medic veterinar arată că zilnic intră în Capitală o sută de mii de litri de lapte amestecat cu apă în proporție de 60 la sută. • În curând vor sosi în țară semințe de legume importate din Ungaria, în schimbul cărora vom exporta ulei de floarea soarelui. • Restauratorii democrații anunță că se va servi de trei ori pe săptămână carne de miel.

● În urma liberalizării aprovizionării cu alimente a Capitalei, se constată scăderea prețurilor la unele produse: ouă - 6 000 lei bucată (de la 12 000); fasole - 45 000 lei kg (de la 60 000); făină - 30 000 (40 000); carne de vitel - 60 000 (70 000); cartofi - 30 000 (35 000).

● La Galeria de artă „Logos” din Pasajul Eforia, expun tinerii plasticieni Al. Ciucurencu, Horia Damian, Sorin Ionescu, Gh. Vânătoru, Ion Vlasiu, Mircea Marosin.

● Ce se mai vindea în București în martie 1947: gleznieri elastice; pianină „Förster”; mașina de șlefuit lentile de ochelari; 2 tauri de rasă; aragaz sobă; frac absolut nou; vilă la Snagov cu 2 200 metri pătrați teren; „Perle Titus” contra slăbiciunii sexuale; autobuz „Mercedes-Benz” de 30 locuri.

● Motion Pictures Export Association, secția pentru Europa de Răsărit, anunță că va trimite în România o selecție de peste 100 filme de cinematograf, „pentru a pune la curent

să presupunem, se ivesc divergențe care rămân nesoluționate, pasul înainte făcut prin această conferință există, indiscutabil.

Un mare câștig este acela că fiecare va ști ce vrea celălalt. Se va studia problema și până la urmă voința reciprocă de pace va face restul. Un vechi adagiu comercial spune: o datorie socotită e pe jumătate plătită.

În această lumină trebuie privită Conferința de la Moscova, care va constitui în orice caz una din etapele importante pe drumul recăștigării păcii”.

La împlinirea a șase ani de la moartea lui N. Titulescu, ziarele bucureștene evocă viața și faptele strălucitului diplomat. Iată ce scrie Gr. Silvian, în *Ultima oră* din 16 martie: „Dăruit de divinitate cu toate harurile, Nicolae Titulescu avea toate calitățile pentru ca, într-un for internațional, să lumineze cu figura lui și să fie cel mai reprezentativ exponent al țării sale.

Tempul care reliefează adevăratele valori ale unui neam va pune și mai mult în evidență figura de gânditor politic, de profesor și de avocat al cauzei nației sale, așa cum le-a reprezentat în viață acela pe care cu venerație îl amintim.

E poate timpul să întrebăm - continuă autorul citat. Pe când vom vedea turnat în bronz, așezat pe un soclu de marmură, pe una din arterele principale ale Capitalei noastre, marea figură a lui Nicolae Titulescu?

Prin viața sa și munca închinată de-a întregul țării, a binemeritat-o pe deplin”.

Pornind de la o tabletă a lui T. Arghezi intitulată *Viața literară* (apărută în *Adevărul* și reluată de *Dreptatea*, în care poetul, referindu-se la opreliștele ridicate în calea scriitorilor de cenzură, constata cu amărăciune că „viața literară e liberă, cu condiția să nu scrii”), Miron Radu Paraschivescu publică în *Scănteia* din 3 martie 1947 un virulent articol incriminator la adresa autorului *Cuvintelor potrivite*.

Reproșul este că „de la o vreme articolele domnului Tudor Arghezi încep să folosească de îndrumări, ca să zicem așa, doctrinare foi d-lui Iuliu Maniu, aflată în mare carență de ideologi și compensată de urgență prin domni V. Streinu, Șerban Cioculescu, Coposu și C. Tonegaru”.

Atitudinea poetului, „ori de câte ori a angajat discuția publică asupra libertății, a fost cu regularitate una împotriva acestei libertăți”, Arghezi situându-se „de partea dușmanilor de moarte ai libertății, de partea

Zăpada trece...
gunoaiele rămân

acelora care au sugrumat cu plumbii și cu poliția însăși libertatea poporului român”.

Între altele, i se reproșează lui Arghezi atitudinea sa favorabilă generalului Rădescu, „fugar astăzi”, care „pregătea o nouă dictatură antipopulară, inaugurată printr-un măcel”. Articolul lui M.R. Paraschivescu dă „tonul” seriei de atacuri la adresa poetului de la Mărțișor, care vor culmina cu „studiul” lui Sorin Toma ce va fi publicat, peste un an, tot în paginile *Scânteii*.

Despre misiunea partidelor de opoziție scrie *Liberalul*, din 18 martie, din care reținem: „rolul partidelor de opoziție care exercită controlul asupra actelor guvernului constă îndeobște în a pune în lumină greșelile de concepție și de realizare ale puterii executive și în a arăta calea dreaptă de urmat.

Prima dintre aceste sarcini, scoaterea în evidență a abuzurilor și ilegalităților guvernului, nu o putem îndeplini, din cauze cunoscute și independente de voința noastră. Iar a doua, aceea de a arăta calea pe care guvernul trebuie să urmeze, este într-atât îngreuiată, încât românii află opinia opoziției nu din ceea ce poate apare în ziarele ei, ci din ceea ce se scrie și se difuzează peste graniță”.

Revine în țară, după o absență de aproape 5 luni, dr. Alex Șafran, șeful cultului mozaic din România. În aceste luni, după cum scrie *Timpu*, „d-sa a desfășurat o intensă activitate în câteva capitale europene, dar îndeosebi peste Ocean”, în favoarea României, înfățișând „situația dificilă a țării, situație pricinuită de rănilor războiului și de seceta care, doi ani la rând, a pârjolit câmpurile noastre”.

Într-un interviu acordat ziarului citat, dr. Șafran amintește: „Cel dintâi apel pentru ajutorarea României apărut în presa americană (*New York Times*) a fost semnat de mine. Posturile de radio americane au relevat, alături de apelul Sanctității Sale Papa Pius pentru toate țările în suferință, apelul meu pentru ajutorarea țării”.

Dintre întâlnirile avute, neuitată rămâne întrevăderea cu A. Einstein: „Întâlnirea mea cu prof. Einstein, în modesta sa cameră de lucru, discuțiunile filosofice ce au fost purtate marchează unul din momentele cele mai frumoase ale călătoriei mele.”

Alături de acest moment poate fi cu drept cuvânt așezat cel al vizitei făcute d-nei Eleanor Roosevelt (soția fostului președinte F.D. Roosevelt – n.l.), această remarcabilă luptătoare pentru cauza umanității”. ■

B rubrică de Ioan LĂCUSTĂ

Cronica mărunță

publicul cu evoluția cinematografului americane pentru perioada de timp când filmul american nu a fost accesibil în România”.

● „Subsolurile clădirilor, ca și curțile gospodăriilor – scrie *Jurnalul* de dimineață – sunt pline de gunoaie, pe care ploile de primăvară și soarele le descompun. Gunoaiele adunate de două, de trei, chiar și de patru luni, de când gunoierii nu s-au mai zărit nicăieri”.

● Al. Alexandri, ministrul finanțelor, într-o declarație făcută presei, comunică cifra bugetului general al statului pe 1947: ca. 11 000 miliarde lei.

● Maria Filotti este sărbătorită pentru 40 ani de activitate teatrală.

● S-au înmulțit căniile pe străzile orașului, constată *Timpu*, devenind „o primejdie obștească”.

● Unde începe... zvonul? El, notează *Liberalul*, „începe acolo unde se termină cu libertatea scrisului. El se dezvăluie atunci când adevărul se ascunde.

Zvonul se răspândește de la prieten la prieten. Mecanismul circulației sale este încrederea. Amplora și uluitoarea viteză cu care se răspândește zvonurile la noi arată clar cât de mare și cât de generală este încrederea tăcită și reciprocă în sânul poporului nostru. Ea este tot atât de mare, pe cât de mică este încrederea în cei ce le ascund sistematic adevărul și le ștănează răspândirea lor normală”.

● Succes teatral la „Alhambra” – Ion Fintescu în *Clownul*, de Serck Rogers.

● Octav Suluțiu, în Apărarea, organul Apărării Patriotice, despre volumul de poeme *Libertatea* de a trage cu pușca, de Geo Dumitrescu, apărut în Editura Fundațiilor Regale pentru Literatură: „Interesantă, zguduitoare de comodități și prejudecăți estetice, cu îndrăzneală uluitoare, cu o unitate de ton impresionantă, jonglând cu îndemănare un fond liric real, ascuns uneori de banalități și prozaisme căutate, poezia lui Geo Dumitrescu vehiculează o atitudine critică deghizată în formele ironiei permanente.

● Geo Dumitrescu are o fizionomie pe deplin contrară și locul său în peisajul tinerei lirici românești este cu totul aparte”.

TIRANA, 1931.

RECUNOȘȚINȚĂ PENTRU AJUTORUL ROMÂNESC

În colecțiile Arhivelor Naționale ale României – Direcția Arhivelor Istorice Centrale din București, se păstrează în Fondul Vasile Stoica o parte din rapoartele diplomatice pe care acesta le-a trimis din perioada când a fost ministru plenipotențiar al României la Tirana și Sofia (1930-1936), la Kaunas (1936-1939) și la Ankara (1939-1940).

Cititorii noștri au putut lua cunoștință cu unele pagini inedite din aceste rapoarte în nr. 11, 12/1994, 1, 10, 11/1995 și 10, 11/1996. Prezentăm acum alte relații, de asemenea inedite, din perioada când Vasile Stoica s-a aflat în misiune în capitala Albaniei.

Diplomatul român este interesat de soarta aromânilor din Albania (pe care îi numește români), cercetându-le așezările și luând măsuri pentru ajutorarea acestora. De asemenea, consemnează bunele relații dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Albaneză.

Dar să-l urmărim pe Vasile Stoica, cu precizarea că, pentru cursivitatea lecturii, nu am mai marcat prin trei puncte întreruperile de text.

VASILE STOICA

● De la Moscopole în Transilvania ● Slujba Învierii în limba română ● Institutori zeloși și pricepuți ● Burse pentru seminariile teologice ● Mulțumirile mitropolitului Visarion

1931.

27 martie. Numărul populației române din Albania nu se poate stabili decât cu aproximație.

Datele pe care le comunicăm mai jos sunt culese din informațiile celor câțiva intelectuali români și ale oamenilor noștri de încredere din această țară. Deși nu ne dau decât o cifră aproximativă, ele totuși sunt datele cele mai precise pe care le putem avea până acum.

Numărul românilor din Albania este aproximativ 40 000. După ocupațiile lor și după felul lor de viață românii aceștia se împart în 4 categorii: 1) orășeni; 2) agri-

cultori; 3) munteni stabili și 4) munteni nomazi sau fărșeroți.

Românii orășeni sunt răspândiți prin toate centrele comerciale ale Albaniei, formând în unele orașe chiar grupuri puternice. Numărul lor este aproximativ 10 000. În fruntea orașelor cu populație românească stă Corcea sau Corița, cu 2 500 români; urmează apoi Bercatul cu 1 800, Fieri cu 1 500, Elbasan cu 900, Tirana cu 850, Cavaia cu 600, Durazzo [Durrës] cu 600, Pesmeti cu 360, Pogradec cu 240 de suflete românești. În alte orașe numărul lor este neînsemnat, în Șkodra (Scutari) 140, în Valona 90, în Arghirocastro 30 de suflete.

Leagănul unei mari părți din acești români orășeni a fost Moscopole, care pe la 1770 avea peste 60 000 locuitori, aproape toți români, avea o tipografie, o bibliotecă publică, o vigoasă viață intelectuală și comercială, cu ramificații până la Pesta și Viena.

Din Moscopole își trag originea familiile Șaguna, Gojdu și Mocioni, care au jucat un rol așa de important în viața românească din Transilvania.

Capitala țării, Tirana, are o populație românească de 850 de suflete. Aproape toată populația creștină ortodoxă a Capitalei este românească; în eforia parohială, compusă din 6 membri, abia acum

o lună a putut fi ales și un membru albanez.

Românii agricultori locuiesc în rodnicul șes al Musachiei (triumghiul Durazzo-Berat – Valona), fiind așezați în câteva câtune curat românești, într-un număr mai mare de câtune cu populație mixtă română și albaneză și pe o mulțime de mici proprietăți izolate. Numărul lor este aproximativ 13 000. Abia a treia parte dintre ei au pământul lor propriu, insuficient și acesta; covârșitoarea lor majoritate muncește, într-o adevărată iobăgie, pe marile proprietăți ale beilor albanezi.

În general, sunt pricepuți la agricultură și harnici; cu toată sărăcia în care se zbat, gospodăriile lor sunt superioare gospodăriilor albaneze, casele lor sunt curate, îngrijite, împodobite cu scoarțe și țesături. Trăind însă în grupuri mici răzlețe printre albanezi și departe de centrele românești mai conștiente, sentimentul românesc la dânsii e foarte puțin dezvoltat, limba românească pe care o vorbesc e săracă și încărcată de cuvinte albaneze.

Românii munteni locuiesc în regiunea Corcei, formând în ținutul acesta muntos un număr de comune curat românești. Abia în câteva dintre acestea se găsește alături de populația românească și o slabă populație albaneză. Numărul românilor munteni se ridică la 8 000 suflete. Ocupațiunea lor principală este creșterea oilor, vitelor cornute și cailor. În câteva comune fac și puțină agricultură. O parte mai mică se ocupă cu cărăușia, făcând transporturi în convoaie de cai sau catări în regiunile muntoase inaccesibile automobilelor.

Gospodăriile lor sunt frumoase, casele solide, vitele bune.

Românii fărșeroți trăiesc vara în munții din sud-estul Albaniei, iar în timpul iernii în șesurile din sud-vestul ei, în apropierea mării. Numărul lor se ridică la aproximativ 8-9 000 de suflete. Ocupația lor este creșterea vitelor: oi, vaci și cai mărunți de munte. Trăiesc organizați în aproximativ 70-75 de

grupuri de câte 10-15 familii sub conducerea câte unui „celnic”.

Viața de continuă migrare îi împiedică de a-și agonisi o cultură mai înaltă și de a avea o conștiință națională dezvoltată. Abia câțiva „celnici” mai răsăriți se gândesc la o eventuală emigrare în România. Mulțimea continuă cu stoicism traiul și ocupațiile moștenite de la părinți, străbătând vechile drumuri.

31 martie. Am fost patru zile în Corcea și district, am inspectat școlile și bisericile.

Școala din Corcea e grav avariata; am luat măsuri pentru imediata ei reparare. Biserica e total ruinată; nu poate fi salvată decât temelia și eventual cupola centrală; restul trebuie reconstruit complet. Cum această reconstruire cere timp îndelungat, poate mai mulți ani, iar românii nu pot rămâne atâta timp fără locaș de închinare, am dispus imediata construire a unui încăpător și traie nic paraclis de scânduri. Lucrările au început chiar ieri sub ochii mei. De Paști paraclisul va fi terminat și sfințit.

În Șipsca, biserica-veche, cu boltituri grele și zugrăveală admirabilă de pe la mijlocul secolului XVIII, e crăpată în multe părți. Am dispus consolidarea pereților exteriori prin contraforturi și astuparea crăpăturilor cu var și ciment.

Școala este aproape complet ruinată; acoperișul și o parte din

pereti s-au prăbușit. Am luat măsuri ca imediat să înceapă reconstruirea.

În ce privește mersul învățământului, am găsit pe institutori zeloși și pricepuți, iar progresul elevilor foarte îmbucurător. Școlile albaneze din Corcea nu sunt re deschise nici acum, institutorii noștri însă atât în Corcea, cât și în Șipsca, îndată după cutremur, au amenajat camerele mai puțin deteriorate și și-au continuat munca.

În poporul din acest district, am găsit o conștiință națională puternică. Din mai multe comune au venit delegațiuni, rugându-mă să intervin să li se dea școli românești.

1 aprilie. Comunele românești Nicea și Pleasa rămăseseră fără preoți români și erau amenințate să li se impună preoți albanezi. Am ajuns însă la înțelegere cu mitropolitul Albaniei, Visarion, să hirotonisească pentru aceste comune doi români aleși de mine. Am ales astfel doi tineri de încredere, George Cozma Anastas și George Pullia, pe care încă înainte de Crăciun i-am trimis să urmeze cursurile seminarului preoțesc din Durazzo. Deunăzi, după terminarea cursurilor, mitropolitul a venit la mine să le dau instrucții.

Le-am spus în fața mitropolitului și aprobat de dânsul că le cer patru lucruri: să fie cetățeni buni ai acestei țări, să fie preoți harnici, să iubească limba noastră

Aromâni din Corcea

Regele Zogu în biroul său; în p 54: autorul însemnărilor de față

strămoșească și să facă serviciul divin în această limbă.

Acum amândoi sunt hirotonisiți și în câteva zile vor fi la posturile lor: Cozma Anastas în Niceea, iar Pullia în Pleasa. Astfel locuitorii acestor două comune vor avea de Paști slujba Învierii iarăși în limba românească.

19 aprilie. Cu ocaziunea Paștilor în Corița, serviciul divin român s-a făcut în noul paraclis de lemn construit de noi; în Elbasan, în biserica românilor, în care de trei ani serviciul se făcea exclusiv în limba albaneză și care era considerată definitiv pierdută pentru noi, atât slujba Învierii cât și liturghia s-au făcut, de data aceasta, în românește și sper să izbutesc a introduce definitiv limba noastră în această biserică.

Adaug că în catedrala din Tirana, de Paști, *Evanghelia* s-a citit românește, imediat după citirea ei în limba albaneză, corul a cântat imnul Învierii și în românește și însuși mitropolitul s-a adresat poporului cu tradiționalul „Hristos a înviat!” și în limba română.

Mulțumirea românilor e foarte mare. Pentru ei, cei din Tirana, am dat a doua zi de Paști o recepție la care au participat conducătorii lor, deputații români Bercea și Popa,

precum și mitropolitul Albaniei și ministrul Economiei Naționale. Tineretul român din Tirana, care părea înstrăinat, a făcut cor pentru această ocazie și a executat cântece religioase, naționale și populare românești. Amintesc că un astfel de contact între Legațiune și românii din Tirana acum s-a luat întâia dată.

16 mai. Acordarea celor 5 burse pentru seminariile teologice de către ministerul Instrucțiunii și al Cultelor, a celor 3 burse pentru Internatul teologic de către Sanctitatea Sa patriarhul Miron și a celor 8 burse monahale și 1 bursă pentru seminarul „Veniamin” de către P.S.S. episcopul Visarion Puiu din Bălți, pe seama tinerilor albanezi care ar vrea să se dedice carierei preoțești, a produs o mare bucurie în sânul conducătorilor Bisericii ortodoxe albaneze.

Am arătat situația acestei Biserici, care e în căutarea unui sprijin și a unei ocrotiri. Pentru ridicarea prestigiului nostru, pentru întărirea ascendenței noastre culturale și politice în Balcani, precum și, pe de altă parte, pentru ajutorarea eficace a elementului românesc ce se găsește încă în această țară, am fost de părere, încă de la începutul funcționării mele în acest post, că ar fi bine să

nu refuzăm Bisericii albaneze sprijinul nostru ci, având în vedere mizeria intelectuală în care se zbate, pe de altă parte faptul că această Biserică se găsește în conflict cu bisericile grecești și în relații foarte reci cu Biserica sârbească, să-i dăm o mână de ajutor și să o aducem în sfera de influență și de cultură a Bisericii române. Punctul acesta de vedere a fost acceptat atât de guvernul nostru, cât și de cercurile înalte.

Acțiunea mea aici, în această direcțiune, a avut un succes deplin. Conducătorii Bisericii albaneze privesc astăzi spre statul român și Patriarhia română ca spre ocrotitorii ortodoxiei și ca spre singurul loc de unde poate veni un ajutor. Față de bisericile românilor din Albania, episcopatul albanez, pe de altă parte, are acum mai multă considerație; pentru parohiile din Nicea și Pleasa, care erau amenințate să fie completate cu preoți albanezi, au fost hirotonisiți doi tineri români aleși de noi, iar în biserica din cartierul român al Elbasanului, albanizată de patru ani de zile, suntem pe cale a introduce iarăși serviciul divin în limba română.

Acordarea burselor amintite mai sus — deși Biserica autocefală albaneză încă nu e recunoscută ca atare decât de Biserica rusă din exil — este întâiul semn de bună voință arătată ortodoxiei albaneze de o altă Biserică ortodoxă.

De aceea, în ședința din 28 martie a.c., Consiliul Permanent al Bisericii autocefale albaneze, sub președinția mitropolitului Visarion Xhuvani, fiind informat de acordarea burselor, a adus următoarea hotărâre:

„1. Să se scrie și să se trimită Sanctității Sale patriarhului Miron al României, în numele Consiliului, o adresă de mulțumire în termeni cei mai calzi cu putință;

2. Să se scrie în același fel o adresă către guvernul regal al României;

3. Să se scrie în același fel PSS episcopului Visarion Puiu al Hotinului;

4. Să se scrie o adresă de mulțumire în termenii celei mai calde recunoștințe E.S. d-lui Vasile Stoica, ministrul plenipotențiar al României, întrucât ES dl. Vasile Stoica este cel care a intervenit pentru acordarea acestor favoruri.

La propunerea ES dl. Stavro Stavri, membru al acestui Consiliu, care în numele tuturor membrilor laici ai Consiliului a exprimat în modul cel mai strălucit recunoștință Bisericii ortodoxe autocefale a Albaniei atât față de Sfânta Patriarhie a României, față de guvernul român și față de PSS episcopul Visarion Puiu, cât și față de ES dl. ministru Vasile Stoica și față de întreg poporul român, Consiliul hotărăște să se prezinte în corpore la Legațiunea României din Albania spre a exprima mulțumirile Bisericii, iar în vederea prezentării Consiliului la Legațiunea României autoriză pe ÎPSS președintele să solicite ES d-lui ministru o audiență specială.

În urma acestei hotărâri, mitropolitul Visarion mi-a cerut audiența menționată, iar în 8 mai, la amiază, întreg Consiliul Permanent al Bisericii s-a prezentat în delegație solemnă, în frunte cu ÎPSS Visarion, mitropolitul Albaniei, dl. Dimitrie Katzimbra, fost ministru al Justiției și Cultelor, dl. Stavro Stavri, deputat în

Parlamentul albanez, fost ministru plenipotențiar al Albaniei la Atena, și dl. Anton Vecca, deputat român în Parlamentul albanez. Am primit delegațiunea în prezența întregului personal al Legațiunii.

În numele delegației, dl. Stavro Stavri m-a rugat să tâlmăcesc atât guvernului român cât și Sanctității Sale patriarhului Miron și PSS episcopului Visarion al Hotinului grațitudinea albanezilor și, în special, a Bisericii ortodoxe albaneze pentru ajutorul ce li s-a acordat.

[Urmează „pasagii” din alocuțiunea deputatului S. Stavri, în franceză, din care reținem, în traducere, acest fragment. „Nu este pentru prima dată când noi vedem astfel de gesturi și o astfel de atitudine binevoitoare din partea nobilei României pentru Albania. Aceasta este urmarea, este continuarea unei tradiții istorice a românilor de a-i ajuta pe albanezi în toate direcțiile și în toate momentele dezvoltării lor economice, culturale și intelectuale. Istoria deșteptării noastre naționale și a independenței noastre datorează mult ajutorului prodigios fără limite și, dacă îmi este permis a spune, fără nici un gând ascuns venit din partea marii și nobile națiuni române.”]

Dl. Stavri a ținut să accentueze în mod deosebit și să repete

că România ajutând pe albanezi în mișcarea lor națională n-a avut niciodată gânduri ascunse – o aluzie destul de transparentă la adresa Italiei.

Am mulțumit delegației pentru sentimentele ce exprimă. Am arătat că precum în trecut Principatele românești, apoi Regatul român au ajutat Biserica și instituțiile culturale ale popoarelor din Peninsula balcanică, iar în secolul XIX le-a ajutat rând pe rând să-și redobândească independența națională, tot astfel România de astăzi, țară de 18 milioane de locuitori, continuând vechea tradiție a națiunii, e gata să dea tot sprijinul său acestor popoare, astăzi independente, pentru ridicarea lor culturală și morală.

Albanezii generației care a înfăptuit emanciparea politică a Albaniei, dar care acum e aproape de apusul ei, au găsit în România un cuib cald pentru aspirațiile lor. Generația nouă albaneză, tineretul care își desăvârșește acum educația și care are menirea să înfăptuiască emanciparea culturală a Albaniei, poate fi sigur că va găsi în România același adăpost și sprijin pentru aspirațiile sale, ca și predecesorii săi. ■

Prezentare și selecție
Ioan LĂCUSTĂ

MEDALIE DE AUR

Profesorului Virgiliu Nicolae Constantinescu, președintele Academiei Române, i-a fost conferită Medalia de aur pentru tribologie pe anul 1996, acordată de Tribology Trust din Anglia, pentru întreaga activitate în domeniul acestei științe a lubrificației.

Distincția a fost înmănată de către Excelența Sa, domnul Christopher Crabbie, ambasadorul Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord la București, în cadrul unei ceremonii desfășurate în aula Academiei Române, la 23 ianuarie a.c.

*Acad. Virgiliu N. Constantinescu și
Excelența Sa, dl. Christopher Crabbie*

SECRETUL „MIRACOLULUI PINAY“

Antoine Pinay, mort în zorii zilei de 13 decembrie 1994, la numai câteva zile după ce împlinise 103 ani, a fost, incontestabil, una din figurile de prim plan ale vieții publice franceze contemporane.

Într-o țară măcinată de tulburările și dezordinile pricinuite de război și de sechelele ocupației naziste, disprețuind manifestările unor frivolități prea dezinvolve spre a fi sincere și siguranța de sine prea zgotosă afișată spre a fi reală, Antoine Pinay s-a vrut – și a fost – mereu, de-a lungul lungii sale cariere politice, o întrupare a echilibrului și a spiritului pragmatic, un paladin al conservării și reafirmării tradițiilor umaniste, avertizându-și fără încetare concetățenii să nu fie – cum atât de plastic s-a exprimat în discursul ținut în decembrie 1954 – „nici prizonierii zilei de ieri, nici sclavii celei de mâine“.

Și-a legat mai întâi numele de două din cele mai mari înfăptuiri pe care și le poate dori orice om politic: stabilitatea monedei și încrederea țării în prezentul și în viitorul ei. Și a făcut-o fără paradă, treptat, metodic, căci n-a fost niciodată omul cuvintelor mari, al rodomontadelor, apelând mereu doar la bunul simț al concetățenilor săi, pe scurt la mijloace care mai apoi, după ce s-au soldat cu succes, au părut cât se poate de firești, la îndemâna oricui.

Numai că atunci când le-a propus întâia oară, ele au fost primite cu scepti-

cism sau, în cel mai bun caz, cu zâmbete condescendente. Într-o confesiune despre un aspect esențial al politicii sale, făcută domnului Jean-Antoine Giansily

(personalitate politică bine cunoscută în Franța de astăzi, președinte, din 1992, al Centrului național al independenților – al cărui leader necontestat a fost mulți ani Antoine Pinay – și autor al unei admirabile biografii a predecesorului său), Pinay spunea: „Pentru a pune capăt inflației, trebuie început cu suprimarea cheltuielilor inutile. Iar spre a înțelege asta nu e nevoie să fii absolvent al Școlii naționale de administrație. Industriașii și comercianții acceptau să scadă prețurile pentru că aveau încredere. Dumneavoastră sunteți, evident, prea tână, n-ați cunoscut micile anunțuri din vitrine: *Baisse Pinay* – 5%: vă rog, să mă credeți, a fost cea mai bună reclamă“ (Jean-Antoine Giansily – *Pinay l'indépendant*, Paris, ed. Denöel, 232 pp.).

Mai târziu, în calitate de ministru al afacerilor străine, omul sobru, cumpănit, calculat, rece – cum l-au definit unii – și-a legat numele și de unul din proiectele cele mai cutezătoare ale epocii postbelice: construcția europeană, mai ales în planul ei economic. Căci, împreună cu alți câțiva mari „europeni“, el a prezidat la constituirea unui organism comun pentru producerea energiei atomice în scopuri pacifice, apoi la constituirea, în etape, a pieței comune europene, la crearea unui fond de investiții comun, la amortizarea progresivă a reglementărilor sociale din țările respective, la libera circulație a capitalurilor, bucurilor și serviciilor.

Tot atâtea pietre de hotar pentru care i s-a recunoscut statutul de „părinte fondator” al comunității europene, alături de Robert Schumann, Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi, Paul-Henri Spaak și, în parte, Charles de Gaulle. Dar poate că cel mai frumos omagiu ce i-a fost adus – cum relatează Jean-Antoine Giansily – actualmente și președinte al Asociației Franceze a Comunității Atlantice (AFCA), a fost acela al unui adversar politic, în speță premierul socialist din epocă, Pierre Bérégovoy care, atunci când Antoine Pinay a împlinit 100 de ani, i-a scris:

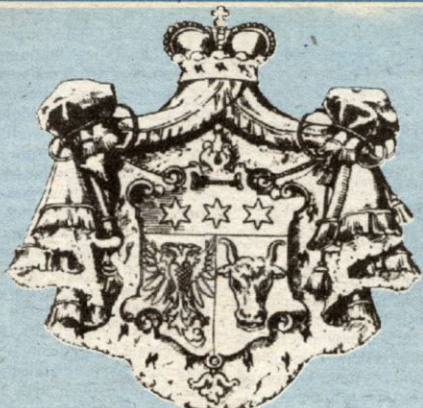
„Domnule Președinte. Nu avem aceeași orientare politică, dar avem în comun aceeași dorință de a servi țara, aceeași preocupare pentru un stat nepărtinitor, garant al interesului general.

Atât în scrisorile pe care le-am schimbat, cât și în convorbirile noastre am apreciat mereu spiritul dumneavoastră deschis către viitor.

De aceea sunt fericit să văd că trăiți cea mai mare miză a speranței noastre mutuale: construcția Uniunii Europene, economice, monetare, sociale și politice. Franța și-a aflat în ea locul ei adevărat, acela al unei țări cu o economie sănătoasă. La vremea dumneavoastră, ați pus o piatră de temelie, redând stabilitatea monedei și încredere țării. Puteți măsura mai bine decât alții drumul străbătut de la Maastricht. Este cel mai frumos dar pe care Franța vi-l putea oferi la împlinirea a o sută de ani”.

Un exemplu, între multe altele, despre ceea ce a însemnat Antoine Pinay pentru istoria Franței și Europei postbelice și un motiv în plus de a releva și saluta reușita biografiei sale, domnul Jean-Antoine Giansily. ■

Cristian POPIȘTEANU,
Dumitru HÎNCU

Cronici de familie

MORUZI:

din satul Moruzanda –

în scaunele domnești

de la București și Iași

GEORGETA PENELEA FILITTI

Mai bine de o sută de ani viața Țărilor române s-a împletit cu cea a unor membri din comunitatea grecească trăitoare în cartierul constantinopolitan al Fanarului. Judecați cu asprime încă de la mijlocul secolului trecut de istorici de talia lui Nicolae Bălcescu sau Mihail Kogălniceanu, fanarioții au ajuns pentru cititorul de astăzi sinonimi cu jefuitori de țară, administratori săngeroși și fără scrupule, arendași nemiloși în slujba Imperiului otoman. Epoca fanariotă e folosită adesea ca termen de comparație și apreciată drept cea mai neagră pagină a istoriei noastre.

Cunoscând fapte din viața lor, implicarea unora în evenimente care au schimbat fața Peninsulei balcanice – ca anul revoluționar 1821 –, cariera altora, pusă în slujba României, vom dobândi o imagine mai nuanțată, mai apropiată de adevăr despre fanarioții și urmașii lor.

Un adevărat despot luminat

Prima mărturie despre un Moruzi datează din anul 1613. Originari din satul Moruzanda (în apropierea orașului Gümüş-tane din Asia Mică, Moruzeștii se instalează pe la 1600 la Constantinopol. Priviți ca „oameni noi” de Cantacuzini și Paleologi, care se considerau urmași ai familiilor imperiale bizantine, ei își croiesc drum în societatea Capitalei prin metode devenite clasice mai tuturor familiilor fanariote proeminente: îmbogățire rapidă din negoț cu cereale, cămătă, accide, arendări, aprovizionarea statului, înrudiri și mai ales ocuparea de funcții în mănoasele principate române. În plus, trebuia făurită o genealogie pe măsură. Legenda nu întârzie așadar să apară. Moruzeștii se declară scoborâtori din familia imperială bizantină a Comnenilor, refugiată după 1204 la Trebizonda. E de reținut totuși și faptul real, consemnat de istoricul Nicoară Beldiceanu, că un Costa Moruzi îl însoțește pe un Comnen în exil, după 1461. Legătura genealogică însă între acest personaj și familia fanariotă nu se poate stabili.

Dimitrie (mort post 1744), nepotul celui dintâi Moruzi venit în capitala Imperiului otoman și deopotrivă, prin mamă, nepot al marelui dragoman Nikusios Mamon, se stabilește în Moldova, ajungând curând postelnic și mare spătar. Fiul lui, din căsătoria cu fiica lui Nicolae Mavrocordat, are astfel drumul deschis: mare postelnic, căpuchehaie a Țărilor române, mare dragoman (1774-1777). Constantin devine domn al Moldovei (1777-1782). Să mai amintim că în Țara Românească unul din boierii veliți de seamă e Ion (1750-1802), care vreme de 30 de ani a făcut parte din Divan. În această calitate a câștigat, după 20 de ani de judecăți, procesul cu orașenii pentru stăpânirea orașului Ploiești pe care i-l oferise în dar vărul său Alexandru Ipsilanti vodă. Odată cu urcarea în scaun a lui Constantin începe epoca de proeminență a familiei, care va dura până în anul 1821. Politica matrimonială plină de dibăcie duce la înrudiri cu familiile grecești Ipsilanti, Mavrocordat, Caradja, Suțu, dar și cu cele românești: Brâncoveanu, Golescu, Sturdza, Ghica, Rosetti ș.a. Lucrarea unui anonim francez păstrată în arhivele Ministerului de externe

francez și intitulată *De l'influence des Mourousi dans les événements politiques qui ont ébranlé l'Empire ottoman* (Despre influența celor din familia Moruzi în evenimentele politice care au zguduit Imperiul otoman) le atribuie, între altele, încercarea de înscăunare a lui Ali pașa de Tebelen ca sultan al imperiului, răsturnarea sultanului Selim (în 1807), neutralizarea lui Mustafa Bairactar ca și încheierea păcii de la București (1812). Pentru moment, în 1777, s-a spus că n-ar fi fost străini deuciderea lui Grigore al III-lea Ghica (*Magazin istoric*; nr. 12/1975). Pentru 350 000 de piaștri Constantin i-ar fi determinat pe membrii Divanului imperial să-l sacrifice pe acesta. Alți 800 000 ar fi fost necesari spre a-l „convinge” pe sultan să-i încredințeze domnia Moldovei. În limbajul înflorit al documentelor turcești Constantin e numit „gloria grecilor”. În Moldova s-a dovedit un administrator înțelept, prin măsurile protecționiste (interzicerea importului de horică din Polonia) și de stăvilire a luxului boierimii de la Curte. Înconjurat de oameni de cultură, abonat la ziare franțuzești și avându-l pe Tupet, unul din secretarii lui Voltaire, ca educator al copiilor săi, vodă Moruzi e un adevărat despot luminat. Agenții săi de la Viena, Breslau și Varșovia îl țineau la curent cu evenimentele politice și la rândul lui transmitea informații prețioase Porții otomane. În 1782 e totuși mazălit, dar păstrează „încrederea” sultanului ca și cele opt milioane de piaștri adunați în Moldova. A fost unul din rarii domni fanarioți care a murit în patul său (de apoplexie, în 1788).

„Casa cu lanțuri”

Anul 1821

Cu bani și multe intrigi domnia se moștenește adesea în familiile fanariote. Fiul lui Constantin, Alexandru, după ce devine mare dragoman și încheie păcile

de la Sîstov (1791) și Iași (1792), se vede răsplătit cu tronul Moldovei (1793). Trece curând în Țara Românească, unde se confruntă cu bandele lui Pasvantoglu (*Magazin istoric*, nr. 14/1985). Inertă garnizoanelor turcești și puținătatea mijloacelor de apărare de care dispunea îl îndeamnă la o soluție de compromis: o vreme el servește lui Pasvantoglu o „pensie” de 50 de pungi pe lună ca să lase Țara Românească în pace. Dar pământul românesc avea o atracție irezistibilă pentru pasvangii. Ei pradă Craiova în 1800 în asemenea hal încât din 7 000 de case rămân în picioare doar 300. Temător să nu fie acuzat de incapacitate, Alexandru își cere mazișirea. Planurile Porții erau însă altele și în 1802 e trecut pe tronul Moldovei (până în 1806). Ca și tatăl său, Alexandru s-a dovedit un bun gospodar. În vremea lui se construiesc primele vase românești în șantierele dunărene, se podesc și se pavează mulțime de ulițe; mai poruncește și instalarea de felinare (câte unul la 25 de case) și de lanterne la ferestrele ce dădeau spre uliță. Captarea izvoarelor (52 la Iași), montarea de fântâni (12 în Țara Românească), instalarea conductelor de tuci, construirea de rezervoare de apă (precum cel de la Golia) au fost o adevărată obsesie pentru acest hidrotehnician. Ca să aibă focșănenii apă n-a ezitat s-o împrumute peste Milcov de la domnul Țării Românești, Alexandru Ipsilanti. De numele lui se leagă și ridicarea spitalului pentru ciumați de la Ducești, a Seminarului de la Socola și organizarea celui dintâi serviciu poștal în Moldova. În sfârșit, în materie de educație introduce examenul public ca și sistemul de burse pentru elevii nevoiași (cu durata de șase ani). Curios și dornic de informare, vodă asista adesea la experiențele de fizică ce se desfășurau în laboratorul școlii domnești din Iași. Nici negțul nu-i uitat. În 1793 francezul Hortolan deschide primul magazin

universal la București. Domnia succesivă în cele două Principate era percepută, într-un atlas apărut în anul 1800 la Viena, ca o stăpânire unică a celor „două Dacii”. Alexandru Moruzi a fost mason (într-o lojă la Sibiu, în 1773, apoi într-alta la Galați, în 1803). Această calitate nu l-a apărut de mazișire. Capriciul sultanului l-a trimis la galere, pentru a fi curând grațiat. A murit în casa lui în 1816, poate otrăvit.

În mișcarea de emancipare națională declanșată în acel an în Peninsula balcanică grecii au avut un rol precumpănitor. Replica turcilor a fost, de aceea, nimicitoare. Fanarioții, aflați atâtea vreme în slujba sultanului, au fost considerați trădători și urmăriți fără milă. 150 de fete din aceste neamuri au fost transformate în prostituate pe piața Constantinopolului pentru un dinar încasat de municipalitate. Biblioteca familiei Moruzi de la Terapia a fost incendiată (acolo se păstrau, între altele, ediții rare din Aristofan și Teofrast); ce a scăpat de foc s-a vândut la Pera pentru cornete de semințe. Mai apoi palatul a devenit fabrică de bere. Constantin (1787-1821), „cel mai savant dintre fanarioții”, mare dragoman doar 40 de zile, a căzut sub satârul călăului. Aceeași soartă a avut-o fratele

Biserica din Zvoriște

său Nicolae, dragoman al Amiralității. Elenist rafinat, el transforma orice ieșire pe stradă într-un adevărat alai, căci umbla însoțit de 70-80 de servitori. În 1820 a dorit să cumpere statuia recent descoperită a Venerii din Milo.

După 1821 fanarioții încetează să mai joace vreun rol în viața Imperiului otoman. Ajutați de neamuri, de ambasadorul rus Stroganov, vânzând bijuterii, stând ascunși zile întregi în cisterne de apă părăsite, înveliți în veșele unor corăbii acostate în Bosfor ori ghemuiți în coșuri de zarzavat (cum-a fost cazul lui Alexandru, 1804-1873), parte din Moruzești ajung cu bine în Rusia ori în Moldova unde banii, înruderile și marea capacitate de adaptare îi ajută pentru a doua oară să urce pe scara socială, să se impună în viața patriei adoptive.

Proprietari, edili, oameni politici, scriitori

În Moldova două mari domenii rămân legate de numele familiei Moruzi: cel de la Pechia (Covurlui) și cel de la Zvoriștea (Dorohoi). *Dumitru* (1788-1844), fiul domnitorului Alexandru, se stabilește în 1829 la Pechia, după ce între 1821 și 1828 aflate adăpost la Curtea de la Petersburg a țarului Nicolae I. Botanist pasionat, literat extrem de cultivat și om de lume prin excelență, Dumitru a clădit șase sere uriașe, constituind una din faimoasele grădini botanice europene; l-a tradus pe Racine în grecește (*Phedra*, 1828) și ținea un salon pe care oaspeții săi nu conteneau să-l asemuiască cu cele din Franța ori din Germania. Uimitor li se părea că limba franceză se vorbea aici la fel de firesc și de corect ca la Paris. Fiii săi, *Alexandru* (1815-1878) și *Constantin* (1816-1886) sunt stăpâniți de același spirit creator, iubesc aventura și nu se dau în lături din fața primejdiei. Cel dintâi, după un scurt stagiul în armata rusă, vine o vreme la Pechia pentru ca patru ani să-i petreacă studiind muzica și pictura în Italia. Reîntors acasă, se alătură revoluționarilor pașoptiști, e arestat de oamenii lui vodă Sturdza, evadează și se refugiază în Bucovina. În 1856 obține neutralizarea de român și din acel moment se consacră administrării Galaților. Deputat de Covurlui, unionist, membru în Comisia Centrală de la Focșani, primar al orașului (1871-1873), Alexandru a intrat în istoria județului ca un edil de excepție. Creează linia telegrafică Galați-Sulina, concepe primul plan de sistematizare a portului, ridică antrepozite, consolidează cheul, sistematizează străzi, croiește grădina publică, introduce canalizarea, ridică spitalul *Elisabeta*

Doamna – într-un cuvânt, se dăruie urbei. Își găsește timp și pentru scris, fiind un fervent susținător al programelor sociale și economice (între altele, *L'abolition des monopoles et l'amélioration de l'état des paysans en Moldavie*, – Abolirea monopolurilor și îmbunătățirea stării țăranilor în Moldova – Galați, 1860). Victor Slăvescu i-a consacrat monografia *Viața și opera economistului Alexandru Moruzi*, București, 1941.

Fratele său Constantin e un excentric. Doctor în drept de la München, se stabilește și el la Pechia dar, neliniștit și obsedat de propriu-i chip („o asemenea frumusețe nu apare decât o dată la o sută de ani”, spunea el), încearcă o răscăală în județul Tutova împotriva lui Mihai Sturdza și – ca supus rus – e expulzat la Odessa. Acolo umblă îmbrăcat spaniolește ca să-și pună în evidență înfățișarea, așteptând să revină în Moldova. Și într-adevăr, în timpul domniei prietenului său Grigore Ghica, se întoarce la Pechia, însă curând e din nou în răspăr cu legea: în 1866, după detronarea principelui Cuza, participă la mișcarea separatistă condusă de cumnatul său Nicolae Rosetti Roznovanu, care voia despărțirea Moldovei de Țara Românească spre a ajunge domn la Iași. Constantin trebuie să fugă iar în Rusia, unde ajunge șambelan al țarului și principe al imperiului. Și ca o încununare a vieții sale pline de neprevăzut, acest nepot de domn își descoperă și talente de pețitor: el aranjează căsătoria nepoatei sale Natalia Keșko (strănepoată de fiică în același timp a domnitorului Ioniță Sandu Sturdza) cu principele sârb Milan Obrenovici.

Un destin la fel de frământat are fiul său *Dimitrie* (1850-1914). După o copilărie fericită la Sorocea, urmează liceul „Louis le Grand” din Paris și devine secretarul mareșalului nobilimii ruse

din Basarabia. În 1877 funcționează ca interpret pe lângă comandamentul rus din România și după terminarea războiului se stabilește la Constanța. Așa cum unchiul său Alexandru a fost un adevărat părinte pentru Galați, el se identifice cu viața Constanței și mai ales cu cea a portului Sulina. Modernizează rada, înființează serviciul de pompieri, școala „Carmen Sylva” de muzică, restaurează biserici. A cheltuit așa 250 000 lei ur, moșteniti de la mama sa Ecaterina Sturdza, rămânând sărac. Cu tot ajutorul oferit de nepotul său, regele Alexandru al Serbiei, Dimitrie ajunge să-și câștige viața din scris. *Înstrăinații* (1910), *Pribege în țară străină* (1912), *Moartea lui Cain* (1914) evocă, idealizat, lumea boierească din Moldova.

Celălalt fief Moruzi din Moldova e Zvoriștea, din județul Dorohoi. De cele 31 000 ha ale domeniului și de administrarea lor se leagă viața familiei lui Alexandru (1804-1873), fiul dragomanului ucis de turci la 1821. Ajuns la Odessa într-un coș cu zarzavat, cum aminteam mai sus, Alexandru face studii economice și politice la Paris și în 1829 se stabilește în Moldova. Socotit unul dintre marii capitaliști ai țării, el a fost și o figură politică de primă mărime în domnia principelui Cuza. Zvoriștea, căreia Ion Ionescu de la Brad i-a consacrat o entuziastă monografie (*Agricultura română în județul Dorohoi*, București, 1866) a fost un etalon de exploatare modernă în secolul trecut. Cu o producție de o jumătate de milion litri de rachiu, o sută de quintale de lână de la cele 5 000 de oi merinos, crescătorie de cai de curse, ateliere de utilaje agricole (între care asimilarea secerătorii Dombasle), culturi alternative, hidroameliorări, participare la standul românesc de la expoziția universală de la Paris în 1867, această gospodărie

l-a impus pe Alexandru Moruzi în viața economică a Moldovei. Pasiunea pentru cai și-a cultivat-o atât prin formarea unei herghelii faimoase cât și prin înființarea în 1862 la Iași a celui dintâi Jockey Club Român.

Mare prieten al principelui Cuza, el devine la un moment dat președintele consiliului de administrație al *Băncii Moldovei* și ministru de Finanțe. În decembrie 1861 e numit prim-ministru al Moldovei. Viața sa, a familiei, ca și uimitorul proces de formare a domeniului Zvořiștea pot fi reconstituite din arhiva sa de peste o mie de documente dintre anii 1478-1893, ajunsă prin urmași la Atena (publicată de noi, în colaborare cu Anna Tabaki și Florin Marinescu în 1991, *Documents greco-roumains. Le fonds Mourousi d'Athènes*). Legăturile de rudenie (cu familiile de Roma, Callimachi, Zaimis, Rosetti, Balș, Ipsilanti, Negri, Tipaldo, Mavrocordat, Katakazi, Canelis, Rosen, Keško, Plagino, Obolenski), nenumăratele tranzacții, procesele nesfârșite pentru pământ, corespondența, mai ales cea feminină, reprezintă o parte din istoria Moldovei, ilustrând în același timp integrarea lumii grecești post-fanariote în spațiul românesc.

Ofițeri

Dintre membrii familiei refugiați în Rusia unui au ales cariera armelor. Cel mai cunoscut rămâne *Panaïot* (1817-1859), frate cu Alexandru Zvořișteanu. După ce urmează Academia militară la Viena, devine ofițer rus. În timpul războiului Crimeii a organizat o *Legiune greco-slavă* de 4 000 de soldați, pe spesele sale, pusă în slujba țarului. Rănit la Balaklava, în 1854, a devenit principe rus un an mai târziu. Scrisorile adresate

de pe câmpul de luptă din Crimeea soției sale Aglaia la moșia Vârful Câmpului, nepublicate încă, sunt o frescă uimitor de vie a acelei înțeleștări sângeroase terminate cu înfrângerea colosului moscovit.

Și fratele său *Constantin* (1821-1876) alege cariera militară. Absolvent al școlii navale din Brest, el ajunge aghiotant al regelui Othon al Greciei și vice-amiral al marinei elene (1873). A întemeiat *Societatea de navigație cu aburi a Greciei* și a condus lucrările de canalizare a strâmtorii Eubee. Ofițer grec, Constantin ajunge, la rândul-i, principe rus. Scrisorile trimise din Port-au-Prince (Haiti) soției sale Elena Mavromihali sunt pline de pitoresc, așa cum s-a dovedit a fi mai toată producția literară a familiei.

Fiul său *George* (1863-1907), alt excentric al familiei, face studii militare în Belgia și se înscrie în Legiunea străină, ajungând spahi la Tombuctu. Pleacă apoi în Rusia unde e ofițer de cavalerie într-o unitate de cazaci și participă la războiul ruso-japonez. După înfrângerea de la Mukden e făcut colonel. Se retrage apoi în Franța, unde moare în condiții obscure. O englezoaică, Mary Hooven, e consacrat cartea *Georges Mourousi et les anthropophages* (George Moruzi și antropofagii).

Dintre ofițerii familiei se cuvine a-l mai aminti pe generalul de divizie *Georges Moruzi* (1876-1939), figură distinsă a armatei române, membru al Jockey Clubului, prototipul aristocratului cosmopolit.

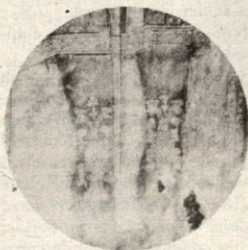
Sumara noastră evocare a familiei Moruzi, cu precădere a celei împământenite în România, nu-l poate ignora pe *Dimitrie* (1847-1916), cel care, timp de peste 40 de ani, a fost una din figurile bucureștenilor, o adevărată

instituție a Capitalei. Fiu al lui Panaïot, conducătorul Legiunii greco-slave din timpul războiului Crimeii, el e politicianul și funcționarul public tipic pentru domnia regelui Carol I. Deputat de București, prefect de Dorohoi și prefect al poliției Capitalei (1885-1888, 1904-1907), a rămas faimos în analele alegerilor noastre parlamentare. Mare petrecăreț, administrator eficient, iubit de marelui public, „ceazul” Dimitrie avea să fie ales deputat în 1909 împotriva candidatului guvernamental grație polițiștilor – foști săi subalterni – care i-au făcut campanie contrar consemnului primit de la autorități! A locuit „Casa cu lanțuri”, una din cele mai frecventate și mai animate din București, situată între casa Bellu (azi grădina Academiei) și casa Catargiu-Monteaur (azi Casa scriitorilor) pe unde trece acum bulevardul Dacia. Soția sa, Smărăndița (născută Cantacuzino), a vegheat, la moșia Vârful Câmpului, pașii de început ai micului George Enescu. Tot ea l-a sprijinit în tinerețe pe Octavian Goga.

Cunoașterea familiilor fanariote ne e necesară pentru înțelegerea propriei noastre istorii. Ajunși o vreme în fruntea Principatelor, fanarioții au continuat și după decăderea lor din domnie să ocupe un loc proeminent în societatea românească. Faptul dovedește marea putere de absorbție a acestora și în același timp oferă elementele esențiale pentru înțelegerea integrării noastre europene. Căci fanarioții au fost principalii artizani ai legăturilor noastre externe. Cosmopolitismul care i-a definit, multiplele contacte în societatea franceză, italiană, greacă, dar mai ales rusă, mobilitatea și spiritul creator – toate acestea au devenit, pe nesimțite, parte integrantă a patrimoniului nostru spiritual de aproape 250 de ani. ■

SĂRUTATUL

Ori de câte ori abordăm problema relațiilor dintre Țările române și Imperiul otoman, de după vârsta eroică, ne revine involuntar în memorie imaginea domnilor noștri care, prosternați, sărutau papucul sultanului, gest de supunere considerat dezonorant pentru un principe creștin. Acest

SORIN IFTIMI

PAPUCULUI

clîșeu, compus cu prea multă ușurință, dar mai ales printr-o insuficiență cunoaștere a izvoarelor epocii, se dovedește nefiresc de persistent. Articolul de față își propune înlocuirea imaginii deformante amintite mai sus cu o alta, cristalizată în urma studierii atente a surselor documentare medievale.

Nu papucul, mîna

Ceremonialul depunerii omagiului către Înalta Poartă a cunoscut o anumită evoluție în timp. Inițial, domnii români nu făceau deplasarea la Istanbul, firmanul și însemnele investiturii fiindu-le trimise în țară. Dacă, pentru Moldova, Ștefan cel Mare a fost cel dintîi căruia, spre sfîrșitul domniei, i s-au trimis steagul, cuca și tuiurile, la Suceava, în cazul Munteniei acest fapt s-a petrecut mai devreme, probabil sub Mircea cel Bătrîn, care încheiasă o primă pace cu turcii.

Chiar dacă în documentele ce fixau condițiile păcii otomani stipulau clar obligațiile domnilor români ca peste doi sau trei ani să se prezinte *personal* la Poartă pentru a aduce tributul și a se închina în fața sultanului, aceștia au evitat cât au putut o asemenea deplasare. Cele mai vechi știri despre depunerea omagiului personal de către un domn român față de sultan se referă la Vlad Tepeș, care fusese crescut la Stambul, în mediu turcesc, drept garant pentru fidelitatea tatălui său. Orudj Bin Adil, în *Cronicile*

diplomației otomane, scriere redactată în sec. XV (deci contemporană evenimentelor) relatează că în anul 1456, Vlad Tepeș a venit la Pragul Împărăției pentru a *săruta mîna* padișahului (și nu piciorul!).

În privința domnilor Moldovei, Ștefan Lăcustă, la 1538, a avut prilejul să depună omagiul personal în fața lui Soliman cel Mare, odată cu instalarea sa în scaun, chiar în cetatea Sucevei, iar Petru Rareș a făcut și el același lucru la Stambul, înainte de a reveni pe tron. Dar în veacul XVI practica obișnuită a Curții otomane pare să fi fost aceeași ca în secolul anterior: *sărutul mîinii*. Astfel, în 1529, Ioan Zapolya s-a prezentat la Poartă pentru a *săruta mîna* padișahului, după mărturia contemporană a lui Mustafa Gelalzade (*Păturile sociale și slujbele în Imperiul otoman*). Chiar pentru amintitul an 1538, același autor consemnează că sangiacbeii, mîrzacii și *principii creștini* soseau la Divan pentru a *săruta mîna* sultanului. Sealaniki Mustafa efendi (1563-1603) relatează în cronică sa cum Aron vodă (Tiranul), fiul lui Alexandru, „a

plătit dările, a distribuit darurile, a îmbrăcat *bûrk*, a *sărutat mîna* și a plecat”. Cronicarul Radu Popescu consemna chiar și pentru sfîrșitul veacului XVII faptul că la domnul Munteniei „a venit un capugiul de la Poartă de l-a chemat să meargă să *sărute mîna* împăratului, de domnie”.

Începînd însă chiar din sec. XVII, ceremonialul la Poartă pare să fi câștigat în pompă, devenind tot mai sofisticat, cu deosebire în epoca fanariotă. Cei care s-au apropiat de această temă au evidențiat ritualul foarte complicat prin care se făcea investitura domnilor români, scenariul respectiv desfășurându-se pe durata mai multor zile. Esențială rămănea însă vizita la sultan, pentru depunerea omagiului. În limbajul cronicilor noastre se spunea că domnul se deplasa pentru „*sărutarea poalei împărătești*”. După H.Dj. Siruni, ceremonia se numea *damen-bus* și consta în a *săruta poala robei*, mai ales a marelui vizir. În vederea acestui act veșmîntul respectiv avea marcat pe țesătură un loc anume. Aceeași formulare – „*sărutarea poalei împărătești*” – o regăsim uneori în cronicile otomane con-

temporane. Documentele turcești consemnează faptul că domnul, intrând în sala divanului sultanului, „și-a aplecat fața pentru slujire”, însă această reverență profundă este atestată și pentru veacurile XV și XVI, în care am arătat deja că se practica sărutatul mâinii, nu al piciorului. Chiar dacă scrisorile domnești către sultan se încheiau, încă din veacul XVI, de la Petru Rareș, cu formula retorică „ne plecăm la pământul de sub picioarele Măriei Sale, fericitului padișah”, este demn de subliniat faptul că nu am întâlnit nicăieri în izvoarele otomane publicate la noi vreo mențiune explicită privind sărutatul piciorului sultanului de către domnii români.

Pentru veacul XVIII, în special, s-au păstrat relatări ce abundă în detalii privind ceremonialul primirii domnilor la Poartă.

Dintre toate momentele ceremonialului, cel care ne interesează direct aici este și cel mai puțin reflectat în izvoare, deoarece de la acest moment publicul era exclus. Din numeroasa suită care îl însoțea pe domn la Tarigrad doar trei-patru boieri erau admiși alături de acesta în audiență la sultan. Uneori domnul intra chiar singur (Gheorghe Duca). Din partea otomană participarea era la fel de exclusivistă, mai ales în perioada veche, ea putând fi restrânsă la persoana sultanului, la aceea a marelui vizir, care intermedia între domn și padișah, un translator și doi capugi-bași. Astfel stând lucrurile, omagiul propriu-zis era depus, adesea, sub pecetea tainei, foarte puțini fiind cei care ar fi putut lăsa relatări scrise cu valoare de sursă primară. Există totuși la autorii amintiți câteva asemenea mărturii. Principele Dimitrie Cantemir, el însuși trecând printr-o astfel de experiență, cu ocazia primirii tronului Moldovei în 1711, consemnează că viitorul domn era introdus la sultan de doi capugi-bași care îl sprijineau de subțiori: „Când ajung în

pragul divanului aceștia îl silesc să plece capul până la pământ, lucru pe care îl face și la pasul al treilea și la al șaselea. În cele din urmă rămâne stând în picioare în mijlocul divanului care nici nu este prea mare”. Retragera se făcea mergând de-a-ndaratele, cu aceleași trei reverențe. Nici aici și nici în alte surse nu se afirmă explicit că domnii români ar fi sărutat papucul sultanului.

D'Andezel, în 1726, nota că Grigore Matei Ghica, urmând obiceiul domnilor români (?), s-a aplecat înaintea sultanului până la pământ. Anterior, la 1566, principele Transilvaniei venise în fața sultanului și „scoțându-și tichia sa împodobită cu pietre prețioase, lucrate cu meșteșug, a îngenunchiat după obiceiul lor (?)”, în semn de supunere. Atunci Măria Sa, prea-fericitul padișah i-a poruncit să se scoale. Ridicându-se, după ce a mai făcut doi pași, el a îngenunchiat din

În p. 64: o frapantă prezență bizantină la Cozia: acvilele bicefale pe genunchii voievodului Mircea cel Bătrân

Un ritual întâlnit la curtea împăratului german Otto I cel Mare...

nou. Îngenunchind a treia oară, s-a dus apoi și s-a închinat la picioarele sultanului”. În 1756, Constantin Mavrocordat „s-a aruncat jos în fața sultanului”, iar Constantin Moruzi, la intrarea în divan, „s-a aruncat cu totul la pământ în fața supremului stăpân”, conform relatărilor publicate de H.Dj. Siruni.

Prosternarea la picioarele sultanului nu era privită însă de către otomani ca un act de umilire împus principilor creștini. Această formă de omagiu făcea parte din protocolul instalării în funcție a fiecărui vizir sau pașă. Dimitrie Cantemir susținea că ceremoniile ce se desfășurau în onoarea domnilor români erau chiar mai strălucitoare decât în cazul vizirilor sau pașalelor. Fiind numiți în actele oficiale otomane „pildă printre emirii neamului Mesiei și onorați printre mai marii celor de creștină lui Iisus”, principii Moldovei și Valahiei erau singurii, în afara sultanului, care aveau privilegiul de a se deplasa prin capitala Imperiului otoman însoțiți de fanfara militară (tabulhanaua). Deși li se refuza portul coroanei, domnii români se bucurau de dreptul de a purta egreta (mănunchi de pene) cu diamante, numită *süpürge* și cabanița îmblănită, asemeni celor mai înalți dregători otomani. Pentru sfârșitul secolului XVI este amintit chiar și privilegiul unic al domnilor români de a purta *marele steag* în campaniile din apus ale marilor sultani.

Basileii, ca și papii

Ceremonialul otoman nu a apărut însă pe loc gol, el s-a suprapus cumva pe glorioasa tradiție bizantină, din al cărei fast imperial a preluat numeroase elemente. Creștinilor răsăriteni li s-a cultivat ideea că sultanul aflat pe tronul de la Constantinopol nu era altceva decât continuatorul împăratului bizantin, iar dacă el era „păgân”, această pedeapsă reprezenta tot voința lui Dumnezeu.

Capul bisericii, împăratul bizantin, era considerat persoană sacră, în fața căreia se cuferea ca toți supușii să se prosterneze. Această practică venită din spațiul oriental a fost denumită, conform etichetei bizantine, *proskinesis*. Surse contemporane evenimentelor, precum Sphrantzes, consemnează că Manuil, fiul mai tânăr al împăratului Ioan V Paleologul, îi *săruta acestuia mâinile și picioarele*.

Atât basileul, cât și moștenitorul tronului purtau încălțări roșii, de purpură, simbolizând puterea imperială. Prosternarea la picioarele împăratului era însoțită de *sărutatul încălțăminte* acestuia. Autorul *Istoriei secrete*, Procopius din Caesarea, relatează că basila Teodora, soția lui Justinian (527-565), pretindea ca și cei mai înalți demnitari ai imperiului să-i *sărute amândouă picioarele*. În alte cazuri, după cum ne informează bizantinologul Charles Diehl, erau sărutați *genunchii* basileului și ai augustei sale soții.

Așadar, dacă printr-un joc al istoriei, Imperiului bizantin ar mai fi supraviețuit două-trei secole, domnii români s-ar fi deplasat la Constantinopol (precum altădată principii bulgari și sârbi) pentru a *săruta încălțăminte* de purpură a unui *împărat grec și creștin*, a cărui autoritate, cel puțin spirituală, s-ar fi ținut peste întreg spațiul ortodoxiei!

În celălalt centru al creștinătății, la Roma, după prăbușirea statului antic, papa, considerându-se moștenitor atât al Sfântului Petru cât și al împăraților romani, s-a impus drept cap al lumii occidentale, recunoscut ca atare în evul mediu. Astfel, având în vedere caracterul sacru al papei, nu ne va surprinde epistola lui Bernardino Quirini care, în vremea lui Ieremia Movilă, în 1599, scria Sfântului Părinte că, pentru a obține documente ferme de numire a sa ca episcop catolic pentru Moldova și Țara Românească, „m-am hotărât să vin eu însumi în acest scop să *sărut picioarele* prea sfințe ale

...dar și la aceea a sultanului otoman Baiazid I

Fericirii Voastre“, adăugând (în aceeași frază!): „și de asemenea pentru a *săruta picioarele* Sanctității Voastre în numele amintitului principe“.

Informația de mai sus nu ar trebui să ne surprindă, deoarece cu multe secole în urmă, în timpul așa-numitei „*lupte pentru investitură*“, papa Grigore VII (1073-1085) stabilea, printr-un *dictatus*, că „doar papa poate folosi însemnele imperiale; el este singurul om căruiu toți principii îi *sărută picioarele*“ (*Magazin istoric*, nr. 9/1995, p. 80).

La Roma, acest obicei era de origine antică, datând, probabil, din timpul împăratului Dioclețian (284-305), care, pentru a revigora autoritatea supremă a statului, a introdus în cultul imperial multe elemente de etichetă orientală, printre care și *proskinesis*-ul. În acest context poate fi explicată afirmația unui călător italian, care face notă discordantă cu alte mărturii de epocă. Este vorba despre Gian Lorenzo d'Anania, care a scris la 1573 că domnul de la Târgoviște este dator, înainte de a se încorona cu coroana de aur, să se ducă el însuși la Poartă, „să *sărute piciorul suzeranului său*“. Mărturia sa (indirectă și

singulară) privind sărutul piciorului sultanului, confruntată cu mărturii directe, otomane și românești, ne sugerează ipoteza că relatarea în discuție era o reflexie a obiceiului pe atunci în vigoare în Occident, la curtea papei, neavând o valoare reală în ceea ce privește raporturile domnilor români cu sultanul.

Picioarele vechilor voievozi

Nașteptate pot apărea în acest context mărturiile referitoare la sărutatul picioarelor domnilor din Moldova și Țara Românească. Astfel, cronica atribuită lui Grigore Ureche relatează cum, în pribegia lui Petru Rareș, un aprod „îndată au cunoscut pe domnul său, Petru vodă, și au căzut de i-au sărutat *picioarele*“. Aceași practică este atestată și în

Muntenia, când la 1547, un călător nota faptul că boierii obișnuiau să *sărute picioarele domnului lor*. La 1645, un alt martor scria că „oamenii de rând vin înaintea domnului, îi *sărută picioarele* și la fel fac și supușii față de stăpânii lor, sau cei prinși cu vreo vină, când se roagă în genunchii de iertare, sau o dobândesc“.

Putem crede că românii au moștenit acest obicei de la bizantini (fie și indirect), odată cu pōrtul încălțăminte de purpură ca însemn al puterii domnești, și nu de la otomani.

În ale sale *Figuri bizantine*, Charles Diehl scria despre *sărutatul genunchilor basileului*, în vremea lui Justinian. Această practică ne-ar putea sugera o explicație pentru rostul *acvilelor bicefale* de pe genunchii lui Mircea cel Bătrân, din binecunoscutul portret votiv de la Cozia. Amplasarea însemnelor de sorginte bizantină *pē genunchii* unui principe înveșmântat după moda occidentală ne-ar permite să presupunem că ele își păstrau și „funcționalitatea“, atestând, în mod indirect, practica *sărutului* picioarelor la curtea domnilor români, în zorii veacului XV. ■

La sfârșitul sec. XIX și începutul celui următor, în viața internațională s-a răspândit tot mai mult un procedeu specific: încercările de „ieșire“ peste graniță a unor ministere și departamente, altele decât Ministerul de externe, prin reprezentanți sau reprezentanțe permanente, principalul rol al acestora fiind operațiile de spionaj pe cont propriu. Activitatea peste hotare a multora dintre acești rezidenți ai unor ministere servea în mod obiectiv interesele Rusiei, dar unii dintre ei lucrau exclusiv conform misiunilor primite de la departamentul respectiv, fără a avea deloc în vedere aceste interese. Câteva exemple.

Exclusivitate de la RIA-Novosti

FAȚETE ALE

SPIONAJULUI RUS

Oficial, Artur Raffalovici era reprezentantul la Paris al Ministerului rus de finanțe, în realitate, el era un mare om de afaceri, un mare bancher și un „agent de influență“ secret, care folosea legăturile lui cu presa franceză, pentru a obține credite mari pentru Rusia, în condiții extrem de avantajoase. Raffalovici a racolat mulți agenți plătiți dintre ziariștii străini la Paris, care au fost folosiți ca „locomotive“ în obținerea de împrumuturi pentru Rusia, dar și pentru a spulbera temerile francezilor cu privire la securitatea capitalurilor lor. Raffalovici avea „oamenii lui“ practic la toate marile publicații din Franța. Disponibilitatea presei franceze față de reprezentantul Ministerului rus de finanțe îi aducea lui Raffalovici rotunjoara sumă de 200 000 franci aur pe lună. Rusia însă avea un beneficiu de milioane. Se știe, de pildă, că peste un sfert din totalul creditelor externe franceze revenea Rusiei.

Vastele lui legături cu presa franceză și cu ziariștii străini acreditați la Paris i-au permis uneori să penetreze și în afaceri politice, să neutralizeze opiniile defavorabile despre politica Rusiei și

chiar dezinformarea care circula despre ea.

În memoriile sale, ministrul afacerilor externe al Rusiei, contele V.N. Lamzdorf (*Magazin istoric*, nr. 6/1981), reproduce textul unei telegrame a lui Raffalovici expediate la Sankt-Petersburg: „Agenția națională a difuzat o telegramă falsă din Roma, alarmantă sub aspectul conținutului, privitoare la poziția Rusiei în chestiunea orientală. Oare nu ar fi util, pentru liniștirea publicului, să dăm o declarație privind orientarea politicii noastre?“ (Este vorba despre posibile acțiuni comune ale Angliei, Franței și Rusiei în sprijinul Turciei.)

Artur Raffalovici ajunsese să reprezinte o figură remarcabilă în viața politică a țării-gază, cumulând, în una și aceeași persoană, businessmanul, finanțistul și spionul.

O singură slăbiciune: franțuzoaicele

P.I. Rakikovski a condus în Franța o agentură a departamentului țarist al Poliției. El avea o „echipă“ de agenți numeroasă și bine organizată, aceștia îndeplinind în principal rolul unor ajutoare plătite ale Ohranei țariste. În materialele „camerei negre“ din Ambasada rusă de la Paris, materiale ce sunt păstrate astăzi la institutul „Război și pace“ din Palo-Alto,

Președintele Republicii franceze, Loubet (sus) și ministrul de externe Th. Delcassé (jos) aveau mare încredere în talentul de polițist al lui Rakikovski

California, se relatează, de pildă, că numai pentru prinderea teroristului rus Boris Savinkov lucrau în Franța vreo 100 agenți plătiți. Ceea ce este pe deplin credibil, fie numai și dacă avem în vedere zecile de fotografii secrete făcute lui de diferite persoane și numeroasele întâlniri conspirative de pe teritoriul francez pe care le-a avut acest periculos dușman al autocrației țariste. Urmărirea lui V.I. Lenin a fost mult mai puțin tenace, deși unele dintre scrisorile sale, scrise cu cerneală specială, n-au ajuns niciodată ca atare în Rusia, iar cele descifrate de Ohrană se află și acum în arhivele institutului „Război și pace”.

Racikovski și-a făcut apariția în capitala franceză la mijlocul anilor '80. A depus multe eforturi pentru a-și câștiga o poziție bună în înalta societate a Parisului. Contraspionajul francez afirmă că Racikovski a fost cel mai influent agent profesionist din Franța în toată istoria Rusiei țariste. Viața lui mondenă era extrem de variată. Dimineața putea fi văzut la Bursa din Paris, în cursul zilei la un dejun cu redactori ai celor mai importante ziare și reviste pariziene, seara ca amfitrion al unor somptuoase recepții la vila sa personală.

Racikovski era foarte apropiat de mulți contraspioni francezi, de mulți miniștri, președinți ai țării. Un cotidian francez scria în acest sens:

„Dacă o să-l întâlniți în societate n-o să bănuți nimic în ce îl privește, pentru că nimic din aspectu-i exterior nu lasă să transpară misiunea lui ocultă. Masiv, mereu în mișcare, cu un zâmbet parcă lipit de buze, arată ca un tânăr vesel, bonom, un animator în societate. Are o singură mare slăbiciune: își pierde mințile în fața parizienecilor noastre minione. De fapt însă, este cel mai priceput agent din toate cele zece capitale ale Europei”.

Suspiciunile lui Spring Rys

Francezii credeau în Racikovski și se foloseau de serviciile lui. Nu întâmplător organizarea vizitei ministrului afacerilor externe al Franței, Théophile Delcassé, la Petersburg, i-a fost încredințată lui Racikovski, și nu ambasadorului francez în Rusia, marchizul de Montebello. O situație analoagă s-a creat și în cazul președintelui Franței Emile Loubet.

Iată ce își nota în jurnalul său primul ministru al Rusiei, Serghei Iulievici Vitte: „Președintele Republicii Franceze Loubet mi-a spus că el are atât de mare încredere în talentul de polițist și de organizator al lui Racikovski, încât când a trebuit să meargă la Lyon, unde îl amenința un atentat, i-a încredințat securitatea persoanei sale lui Racikovski și agenților lui, acordând mai mare credit capacităților de polițist ale acestuia, și nu poliției franceze, care se ocupa de paza prezidențială”.

Agentura lui Racikovski acționa nu numai în Franța, ci și în Marea Britanie, Germania, iar din 1912 și în Italia. În Elveția, centru al emigrației politice ruse, agentura avea în componența ei trei polițiști elvețieni, care extrăgeau informații secrete pentru Racikovski direct din dosarele poliției și care urmăreau cu mare rigurozitate ca datele de spionaj, obținute pentru guvernul Elveției și transmise Rusiei, să fie corect redată.

După întoarcerea sa în Rusia, P.I. Racikovski a creat, pe lângă Ministerul afacerilor interne, o secție specială secretă pentru accesul la arhivele și cifrurile unor ambasade și misiuni străine, acreditate pe lângă curtea țarului. Racikovski a condus personal operația de obținere a cifrurilor diplomatice engleze, folosind în acest scop colaborarea cu șeful cancelariei Ambasadei Marii Britanii la Sankt-Petersburg.

În februarie 1906, secretarul de ambasadă Spring Rys a telegrafiat la Londra că într-un anumit segment de timp din instituție vor dispărea documente și că unele persoane care lucrează pentru ambasadă, între care curierul, sunt agenți plătiți ai Ohranei. „În ciuda faptului că – se plângea Spring Rys – în ambasadă a fost instalat un nou seif, iar la dulapurile cu arhive s-au montat lacăte noi, materialele secrete au continuat să dispară într-un «mod miraculos»”.

Domnul Rys presupunea că la mijloc era mâna unui colaborator corupt al ambasadei, care, făcându-și amprente de ceară de pe lacătele dulapurilor cu arhive, obținea duplicatele cheilor din mâinile oamenilor lui P.I. Racikovski. Trebuie spus că suspiciunile lui Spring Rys aveau temeri destul de serioase. Ca și în ce privește cifrurile diplomatice. Rusia era practic în acei ani singura țară unde „specialiștii” lui Racikovski obțineau regulat succese remarcabile în descifrarea telegramelor secrete, care influențau adoptarea unor decizii de politică externă de mare răspundere.

Racikovski adulmecă primejdia

Între reprezentanții serviciilor secrete care lucrau peste graniță se aflau și multe persoane îndoielnice: aventurieri care aparțineau serviciilor de spionaj ale diferitelor departamente rusești. În acest sens este ilustrativ cazul unui oarecare Manasevici-Manuilov, „funcționar cu însărcinări speciale” pe lângă Ministerul rus al afacerilor externe, trimis la Paris.

În mai 1895, I.F. Manasevici-Manuilov a apărut la Paris în calitate de corespondent al ziarului lui *Novosti*, a făcut cunoștință cu un funcționar din Prefectura Pari-

sului și s-a recomandat ca reprezentant al MAI rus, trimis pentru o verificare secretă a activității agenției de peste graniță, de care Petersburgul ar fi fost chipurile „nemulțumit”. Demonstrându-și multe cunoștințe despre agentură și despre șeful ei de atunci, Racikovski, Manuilov și-a intoxicat interlocutorul cu o grămadă de informații false și a propus – bineînțeles, pentru o recompensă substanțială – să ajute serviciile speciale franceze să-l „demaște” pe Racikovski.

Dar lucrurile au evoluat astfel, încât Racikovski a aflat despre intrigile lui Manuilov și l-a chemat pentru a da explicații. Acela, adulmecând primejdia, a hotărât să-și îndulcească vina printr-o mărturisire sinceră. Dar, cum a reieșit din declarațiile sale, el nu a lucrat de capul lui, ci cu știința comandantului de atunci al Secției Ohranei din Petersburg, colonelul Sekerinski, și altor „pierde vară de Ohrană”, după expresia lui Racikovski. Cu siguranță că Sekerinski nu-l avea la inimă pe Racikovski, de aceea

a plăsmuit numeroase intrigi împotriva lui. Iar Manuilov, vreme de câțiva ani, i-a făcut „servicii de agentură” lui Sekerinski.

După discuția cu Racikovski, Manuilov a fugit din Paris, „aterizând” la Roma în calitate de ... colaborator al reprezentanței ruse pe lângă Vatican.

De data asta, obligația sa consta în supravegherea cardinalului Ledohovski, după opinia departamentului Poliției, „principalul conducător al manifestărilor antirusesi în rândul spiritualității catolice”.

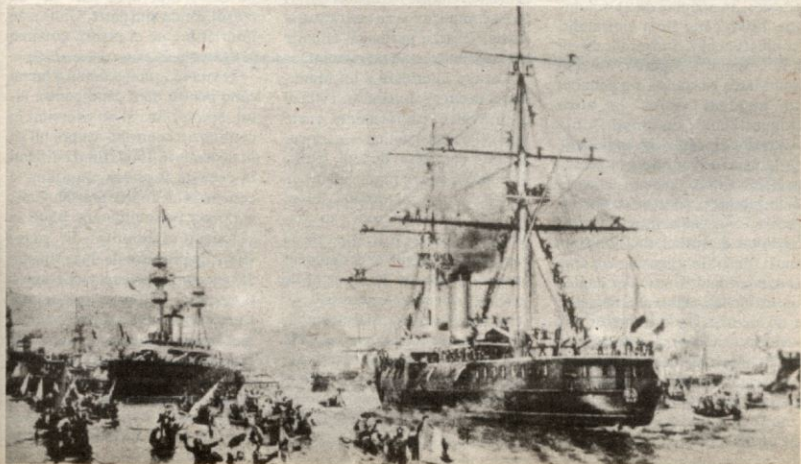
În 1901, „activitatea” lui Manuilov la Vatican s-a încheiat printr-o deconspirare cu scandal, dar el a rămas la Roma pentru „observarea grupurilor de revoluționari ruși” aflate acolo. În 1902, Pleve, ministrul rus de interne, l-a trimis din nou la Paris cu misiunea secretă de a stabili contacte foarte apropiate cu ziariștii străini și cu reprezentanții presei pariziene, în scopul „contracărării apariției în presa pariziană a unor știri false despre Rusia”. Din 1903, el a îndeplinit o misiune analogă și la Roma.

Ordinul Sf. Vladimir pentru merite imaginare

La vremea aceea Manuilov era deja socotit la poliție o personalitate mârșavă, „un om cu conștiința uimitor de elastică”, capabil de trădare, mașinațiuni financiare și găinării. Și totuși, când a început războiul ruso-japonez, el a primit de la conducere misiunea de a strânge informație secretă despre reprezentanțele vest-europene ale Japoniei și ale unor state prietene cu ea. Manuilov a comunicat conducerii că, chipurile, și-a infiltrat agentura în ambasadele Japoniei din Paris, Haga și Londra, în misiunea americană de la Bruxelles, în cea italiană de la Paris. Nu era oare prea mult? Exista cu adevărat această agentură? Greu de crezut. Întrebarea ține, cu siguranță, de „conștiința lui elastică”.

Pentru meritele lui imaginare, Manuilov a primit Ordinul Sf. Vladimir și a continuat să fie extrem de activ, ultima lui „capodoperă” fiind, dacă este să-i dăm

Sosirea unei escadre ruse în portul Toulon, la 13 octombrie 1893

crezare, obținerea cifrului diplomatic japonez. A putut astfel „cunoaște conținutul tuturor rapoartelor diplomatice nipone“. „În acest fel, se făcea remarca în documentele Ministerului rus al afacerilor interne, au fost obținute date despre planul Japoniei de a ataca escadra a doua pe itinerarul spre răsărit“.

Era vorba despre escadra din Oceanul Pacific a amiralului Z.P. Rojdestvenski, care în curând trebuia să plece de la Kronstadt în Orientul Îndepărtat, în zona acțiunilor de luptă. Fără verificarea necesară, informarea (sau dezinformarea) lui Manuilov a ajuns de la Ministerul afacerilor interne la Statul major general. Și iată la ce a condus. Statul major general, acordând credit colegilor din Ministerul afacerilor interne, s-a grăbit, pentru orice eventualitate, să-l înștiințeze pe amiral. Imediat ce a părăsit Kronstadtul, amiralul a solicitat de la ofițeri o deosebită vigilență, din cauza pericolului unei agresiuni iminente a navelor militare nipone, în orice punct al traseului.

Iată și mărturia trimisului de atunci în Danemarca, ulterior ministru al afacerilor externe al Rusiei, A.P. Izvolski, în *Memoriile* sale: „În noaptea de 21 octombrie 1904, când flota amiralului Rojdestvenski, îndreptându-se spre Orientul Îndepărtat, a trecut prin Marea Nordului, s-a petrecut un incident serios în zona Dogger-banki. Întâlnind flota pescarilor din Hull [orașul britanic de la Marea Nordului] și presupunând că este încercuit de corăbiile japoneze, despre existența cărora – în acele ape – fusese înștiințat de biroul rus de informații, amiralul a ordonat să se deschidă focul. Un trauler englez s-a scufundat, câteva au înregistrat mari avarii. Un crucișător rus „Aurora“, a avut și el de suferit. Fără îndoială că, a doua zi dimineața, amiralul Rojdestvenski a aflat despre greșeala pe care o comisese, dar și-a continuat fără oprire drumul și a insistat pe versiunea atacului japonez.“

Acest incident a provocat o imensă revoltă în Anglia, fiind gata-gata să conducă la ruperea relațiilor cu Rusia. Natural că eu, în vremea aceea trimis la Copenhaga, am primit primul știrea despre ce se petrecuse cu adevărat în Marea Nordului. Cu câteva zile în urmă avusesem ocazia să vizitez flota în timpul trecerii ei prin golful Marele Belt și am putut să văd în ce stare de nervozitate se aflau amiralul și mulți ofițeri ai săi, așa că îmi este clar ce impresie trebuie să fi produs asupra lor știrea despre apariția corăbiilor de război nipone în apele europene“.

Pagini de dicționar – documente secrete

Desigur că o amenințare reală pentru escadra lui Rojdestvenski din partea japonezilor în apele europene nu a existat. „Informația“ lui Manuilov, se pare, a reprezentat fie o fabulație proprie, fie o dezinformare a inamicului, strecurată abil, informație care a fost însă la un pas de a duce la ruperea relațiilor diplomatice cu Marea Britanie. Ceea ce ar fi putut complica foarte mult situația Rusiei în acea perioadă, situație care nu era oricum de invidiat.

Cariera ulterioară a lui Manuilov a decurs galopant. În 1905 el a „prăvălit“ literalmente peste șefii săi o mare cantitate de „documente“, care erau, de fapt, bucăți de hârtie scrise în limba japoneză, lipsite de orice importanță. Punctul ultim al carierei sale l-au constituit fotocopiile trimise de la Paris de pe paginile unui dicționar chinez, denumite în raportul de însoțire „documente secrete“.

Cazul Manuilov nu este singular. S-au strecurat aventurieri și în agenturile de spionaj extern ale Statului major general. Dintre ei cea mai pitorească figură a fost un oarecare Gidis, agent dublu, care a lucrat simultan pentru spionajul rus și japonez.

José Maria Gidis (sau Gydes sau Iosif Geddes), portughez de origine, supus al coroanei britanice, era fiul proprietarului ziarului *Shanghai Daily Press* și avea profesia de comis-voiajer. Fiind agent al spionajului nipon, în aprilie 1904, el și-a oferit serviciile atașatului militar rus de la Tianjin, colonelul F.E. Ogorodnikov, apoi consulului de la Tianjin, consilierul de colegiu N. Laptev, care, ca și Ogorodnikov, se ocupa de spionaj. Încă de la început, Gidis s-a aflat sub bănuiala spionajului rus, dar acesta a beneficiat totuși de serviciile sale mai ales că de la el primea informații demne de atenție.

Dar Gidis se afla și sub bănuiala japonezilor. În mai 1904, l-au arestat ca spion rus, l-au bătut și l-au condamnat la împușcare. Totuși, mai târziu, l-au eliberat, „pentru netemeinicia probelor“. Pe 21 mai 1904, colonelul F.E. Ogorodnikov comunica următoarele printr-o telegramă cifrată generalului maior V.I. Harkevici din Statul major al armatei manciuriene: „L-am supus pe agentul Gidis la muncă forțată. Pedepsa suportată de el la japonezi se confirmă, dar din cauza îndărătniciei lui Gidis, niponii se pare că l-au crezut. Pe de altă parte, Gidis este înfuriat foc pe ei pentru cruzime și zgârcenie“.

O vreme, spionul dublu a lucrat când pentru unul când pentru altul. Spionii ruși și-au exercitat în continuare controlul asupra lui și, în decembrie 1904, fiind edificați în ceea ce îl privea, au ajuns la concluzia că trebuie arestat. Gidis a rămas în închisoare până la sfârșitul războiului. În cazul Gidis, în problemele de verificare ale agenturii, reprezentanții departamentului militar ai spionajului extern imperial au manifestat și o mai mare vigilență, operativitate și profesionalism decât colegii lor din Ministerul afacerilor interne, în cazul Manuilov. ■

În românește de
Florentina DOLGHIN

GERHARD RITTER ȘI REVIZUIREA ISTORIEI GERMANE

O dramatică realitate istorică în veacul XX a fost trecerea Germaniei, într-o succesiune rapidă, prin adânci schimbări, în structura sa internă și în relațiile sale cu lumea. Toate, datorate în cea mai mare parte unor inițiative și acțiuni nefericite, ce s-au răsfrânt asupra ei înseși.

Rememorarea lor e de prisos. Zăbovim o clipă doar asupra uneia dintre ele, pe de o parte fiindcă nu este dintre cele bine cunoscute, iar pe de altă parte fiindcă ea înlesnește introducerea în ambianța vremii sale a marelui istoric Gerhard Ritter.

După al doilea război mondial, cultura germană, reputată odinioară pentru nota de respect față de valorile consacrate, a devenit mai reticentă față de acestea, mai grăbită în a le reconsidera, nu o dată învervențios.

Istoriografia – și împreună cu ea mulți istorici – a fost printre victimele noii mentalități, rezultantă a unui decepționism și a unei dorințe, subconștiente sau manifeste, de eliberare de un trecut împovărător.

O cale de accelerare a procesului și, totodată, de a-i conferi și un sens novator, constructiv, pare a fi fost cochetarea cu ideea de modernitate, mai ales din partea istoricilor tineri.

Așa se face că în istoriografia germană din ultimele decenii nu se mai prea numără, ca în veacul trecut, „monștri sacri“, iar personalităților formate în prima jumătate a secolului nostru și devenite reprezentative în primii 10-20 de ani după sfârșitul ultimului război li s-au făcut insidioase săpături la baza pedestalului pe care fuseseră înălțate și au fost etichetate drept „depășite“.

CAMIL MUREȘANU

Licență la Heidelberg

După încetarea din viață a lui Meinecke în 1954 (*Magazin istoric*, nr. 10/1996), Gerhard Ritter a fost istoricul german cu cea mai solidă, mai „oficială“ reputație în anii '50-'60. Ea încununa o lungă carieră științifică și didactică, precum și o atitudine de curaj politic remarcabil.

Și totuși, sau poate tocmai de aceea, la moartea sa a fost publicat un necrolog cu suptitul *O figură de sfârșit de*

epocă. Acesta îi aprecia opera ca împregnată de valori ale unui timp revolut¹. Calificarea era motivată prin aceea că pentru el, situat în tradiția uneia din concepțiile istorice dominante în secolele XVIII-XIX, istoria nu trebuia să fie numai obiect și câmp de cercetare științifică, ci și instrument practic-educativ. „Prin natura ei, consacrată deve-

nirii – scrisese Ritter – observația istorică poate acționa în spirit creator de viață, adică eficient politic, atunci când în procesul devenirii surprinde și ceea ce încă nu este, iar în realizare – ceea ce încă nu s-a realizat“.

Ritter a urmat studii superioare la mai multe universități, luându-și în final licența la Heidelberg, în 1911, sub îndrumarea marelui istoric Hermann Oncken².

¹ Ceea ce era totuși mai bine decât tăcerea deplină, pentru noi absolut inexplicabilă, cu care cea mai prestigioasă revistă de istorie din Germania – *Historische Zeitschrift* – i-a tratat sfârșitul.

² Ritter i-a rămas fidel, luându-i în 1934 apărarea împotriva încercărilor naziștilor de a-l discredita.

În 1912 a devenit profesor de liceu la Magdeburg, iar în primul război mondial s-a înrolat voluntar. A fost afectat de înfrângerea Germaniei, de căderea monarhiei, de instaurarea republicii.

În 1921 a promovat doctoratul, tot la Heidelberg și, după o scurtă chemare la Hamburg, s-a stabilit în Freiburg im Breisgau, unde a rămas până la pensionare, în 1956.

Activitatea sa comportă mai multe perioade, cu note distincte. Până la venirea la putere a hitlerismului, Ritter a fost un conservator moderat, pe una din liniile istoriografiei germane din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. S-a preocupat de istoria ideilor și a fost influențat de opera lui Friedrich Meinecke, în parte și de a altui însemnat istoric, Ernst Troeltsch.

Meinecke susținuse teza că în istoria germană există o fuziune între ideea și actul creator de stat, sub semnul unei morale imanente sferei politicii. Ritter vedea în aceeași istorie preeminența religiozității, ca semn marcant. Ea a fost cea care – afirma Ritter – a temperat intruziunea raționalismului în spiritualitatea germană, oferindu-i în schimb acesteia interiorizare și elan metafizic.

Ritter se deosebea, în această problemă, de Max Weber și de Ernst Troeltsch care, ambii, văzuseră în calvinism cel mai activ factor religios novator în evoluția societății europene din pragul epocii moderne. El a considerat că nu calvinismul, ci luteranismul a jucat rolul respectiv, prin mai adâncă sa „spiritualizare”, care l-a diferențiat de pragmatismul calvinismului, corelat de Max Weber cu geneza capitalismului. Luther și doctrina sa – opina Ritter – au fost simbolul și expresia cea mai pură a spiritului german.

În 1931 a dedicat omului politic reformator prusian Karl baron von Stein, cu prilejul

împlinirii unui veac de la moartea acestuia, o biografie bazată pe extrem de minuțioase cercetări de arhive. Dar, pe lângă acest merit, lucrarea (care i-a adus lui Ritter o definitivă notorietate) comunica o nouă selecție a surselor din care se alimentase reformismul lui Stein¹.

Acestea nu se aflau – susținea Ritter – în revoluția franceză ci în idei ale lui Luther și Kant, în luminismul englez și în liberalismul unor grupuri din „stările” Imperiului romano-german din secolul al XVIII-lea. Altfel spus, Ritter a atașat personalitatea și opera politică a lui von Stein unor elemente tradiționale din gândirea politică germană.

În aripa civilă a complotului contra lui Hitler

A doua perioadă din activitatea sa a fost marcată de regimul hitlerist, de război și de catastrofa germană din 1945.

La fel ca alți istorici, conservatori sau liberali, a avut inițial, în ciuda acestor apartenențe politice, o poziție oscilantă față de hitlerism: destul de curând, aceasta a evoluat însă către ostilitate.

Ritter n-a acceptat brutalitatea metodelor de conducere ale naziștilor. A respins îndeosebi persecuțiile rasiale, pe baza simțului său moral-religios. A aprobat însă unele din anexiunile teritoriale făcute de Hitler (Austria, Alsacia și Lorena), văzând în ele „reîntregiri” ale marii patrii germane.

Încă din 1936 își manifestase însă anumite rezerve față de regim, prin scrierea unei biografii a lui Friedrich cel Mare. Într-însa, într-o manieră cifrată, ermetică, formula o critică la

adresa lui Hitler. Lucrarea glorifica pe regele prusian ca pe un realist. Nu-i refuza admirația nici pentru soluțiile de forță la care politica sa recusesese de mai multe ori. Dar, totodată, îl definea pe Friedrich cel Mare ca pe un om de stat conștient de răspunderile avute în această ipostază, animat de spirit de toleranță și de simț moral.

Aceeași alternativă o va transpune oarecum într-o versiune teoretică, în lucrarea *Machtstaat und utopie* (Stat-forță și utopie), din 1940. Deja titlul ei, contraponând cei doi termeni, suna ca un avertisment, în anul acela al ametrii nazismului cu succese militare fulminante².

Ritter recunoaște că statul este o instituție bazată pe forță, dar cea din urmă trebuie, la rândul ei, să-și impună limite dictate de etică. În caz contrar, statul se afundă într-o iluzie, într-o utopie iremediabil falimentară. Teză transparent aluzivă care, în fața amoralismului politic nazist, ridicat la rang de dogmă, putea deveni primejdioasă pentru cel ce o susținea.

Istoricul german n-a evitat, în continuare, riscurile unei atitudini opozante tot mai decise. A intrat în legătură cu grupul Karl Goerdeler, constituind aripa civilă a complotului care trebuia să-l înlăture pe Hitler, să preia puterea în colaborare cu opoziția unor vârfuri din armată și să încheie pace.

După atentatul nereușit de la 20 iulie 1944 și după arestarea lui Karl Goerdeler (12 august 1944)³, Gestapo-ul a descoperit legăturile lui Ritter cu complotiștii. L-a arestat și l-a supus la interogatorii dar, până când nu se încheiasse instruirea procesului său, încercuirea Berlinului și luptele desfășurate în oraș i-au dat ocazia să scape din detenție, câteva zile înainte de căderea Capitalei.

¹ Reformele introduse de acesta, în perioada cât a fost ministru, după dezastrul de la Jena (1806) în fața lui Napoleon, se consideră a sta la baza modernizării structurilor statale și administrative ale Prusiei.

² În ediții ulterioare o va intitula și mai transparent: *Demonia puterii*.

³ Va fi executat la 2 februarie 1945. Ritter îi va dedica, după război, o elogioasă biografie.

Cu o autoritate răsfântă asupra sa de acest episod, poate cel mai dramatic trăit în anii aceia de groază de un mare istoric și eminent cadru universitar, Ritter s-a văzut proiectat, după război, în prima linie a istoriografiei germane supraviețuitoare catastrofei. După moartea lui Meinecke a devenit liderul neoficial al acestuia, intrând astfel în cea de-a treia perioadă a carierei sale.

S-a înscris printre promotorii „revizuirii” istoriei germane, în sensul de a admite că undeva, în trecut, se comiseseră erori, din care s-au dezvoltat germenii catastrofei.

În Germania s-a format un curent – majoritar – de istorici, de intelectuali și de oameni politici în general, care a considerat necesară această revizuire a istoriei. Spectrul său se întindea de la stânga, de la socialiști și radicali, până la conservatorii evoluți către liberalism – Meinecke, Ritter și alții din jurul lor. E de notat că lucrări ale istoricilor din emigrație, apărute în străinătate și devansând această intenție, n-au avut decât un ecou moderat: germanii au ținut să-și facă în primul rând ei înșiși respectivul proces de conștiință, cu contribuția celor ce trăiseră ororile anilor 1933-1945, și nu să lase primul cuvânt celor ce se puseseră la adăpost și priviseră de departe tragedia. Ceea ce n-a însemnat însă că istoricii emigrații n-au fost reinteegrați „în familie” și că lucrările lor n-au fost republicate în Germania și apreciate.

Discreditația istoriei?

Inițiatorii revizuirii istoriei germane nu s-au putut pune de acord asupra naturii acelor greșeli din trecut, fatale pentru destinul național. S-au ridicat voci „radicale” care au pus în cauză întreg trecutul german, mergând până la a discredita istoria însăși,

demonstrând-o ca izvor al naționalismului, al iluziilor demențiale de grandoare.

Ritter, în fruntea a ceea ce s-ar fi putut numi „vechea școală”, a negat răspunderea tradițiilor idealiste germane pentru pregătirea succesivă a naționalismului, pangermanismului și, în final, a național-socialismului. La fel ca Meinecke, a susținut că nazismul n-a fost un fenomen specific german, ci unul european. Geneza lui s-a datorat eclipsării religiei și moralei, consecință a declinului calitativ al culturii și a ascensiunii democrației de masă. Efectul acestor fenomene și procese a fost un dezechilibru între „putere” și „morală”, exprimat printre altele în întărirea militarismului. Spiritul și practicile acestuia, în loc de a diminua au fost exacerbate de înfrângerea din 1918 și au condus către substituția totală a politicii prin absolutizarea soluțiilor de forță.

În 1948 Ritter l-a urmat îndeaproape pe Meinecke, publicând și el un eseu despre perspectivele Germaniei după înfrângere. Titlul acestuia era *Europa und die deutsche Frage. Betrachtungen über die geschichtliche Eigenart des deutschen Staatsdenken* (Europa și problema germană. Observații asupra particularității istorice a concepției de stat germane).

Ritter admitea că anul 1945 însemnase prăbușirea iremediabilă a visului german de mare putere, cel puțin în sens politic și militar. Germania – mai scia el – a devenit o țară a nimănui, între doi coloși ai puterii. Nu-i rămâne decât integrarea într-una din comunitățile diriguite de acestea. Evident, preferința lui se îndrepta către cea occidentală. Era și acesta un punct de vedere ce semnifica o „revizuire” a istoriei germane.

O importantă contribuție a sa a fost implicarea istoriografiei germane într-o activitate comună

cu o echipă de istorici francezi, condusă de Pierre Renouvin, în scopul clarificării vechii și spinoasei probleme a responsabilităților pentru declanșarea primului război mondial. În cursul a două sesiuni, la Paris și la Mainz, în 1951, s-a căzut de acord asupra unor amendamente la afirmația înscrisă categoric și oficial în articolul 231 al Tratatului de pace de la Versailles, conform căreia Germaniei i-a revenit responsabilitatea exclusivă a pregătirii și declanșării războiului. Concluziile lucrărilor acestor sesiuni, care s-au voit, și au reușit, să fie cât mai obiective, s-au înscris printre primele acțiuni concrete din cadrul reconcilierii – istorice și în istorie – franco-germane.

Cu începere din 1954, Ritter a început publicarea operei sale celei mai întinse, intitulată *Staatskunst und Kriegshandwerk* (Politică și meseria armelor). Ea tratează dezvoltarea militarismului german, de la Friedrich cel Mare până la sfârșitul primului război mondial. Ultimul volum, al IV-lea, a apărut postum.

Și în această lucrare Ritter s-a străduit să disocieze spiritul prusian și german de militarism, susținând că fenomenul a devenit în Germania o forță autonomă și influentă asupra deciziilor politice numai treptat, abia după 1890. A tăgăduit că, fie și în această perioadă, el ar fi determinat o politică deliberată și exclusivă de pregătire a unei agresiuni militare de proporții.

Privirea asupra operei lui Gerhard Ritter începe să ne facă a înțelege de ce el – unul din marii istorici germani ai secolului nostru, angajat la un moment dat în lupta antinazistă – a rămas o personalitate controversată. În convingerile lui s-au confruntat, indecis, spiritul conservator și naționalist cu cel liberal. I-a lipsit

(Continuare în p. 84)

F.I.F. DE LA CANNES

ÎN AJUNUL SEMICENTENARULUI

CRISTIAN POPIȘTEANU

Oricât ar părea de șocant – și chiar dacă este șocant – istoria ultimului secol datorează extrem de mult cinematografului. Păstrată până în sec. XX doar în documente înscrise în marmură și piatră, pe papirus, hârtie, pânză sau fotografie, de la 1895 încoace s-a deschis era dimensiunii sale la scara 1/1 a istoriei. Jurnalele de actualități, documentarele, filmele istorice au captat pentru eternitate istoria, așa cum a fost și cum este. Mai mult, au fost reconstituite pe peliculă sute și mii de evenimente ale trecutului omenirii din ultimii 5-6 mii de ani. Fraza profetică a lui André Malraux din 1939 „Cinematograful este o industrie“ poate fi completată în sensul că

„Filmul este istoria veacului nostru“.

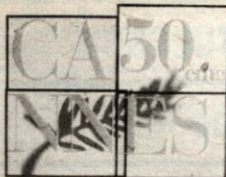
Dintre filmele ce reconstituie, fie documentar, fie artistic istoria, cele mai multe au rulat mai întâi pe ecranele Festivalului Internațional de la Cannes, ajuns în acest an la a 50-a aniversare. Strălucită aniversare. Putând să-l urmăresc încă din 1967, grație ministrului culturii din acea vreme din Franța, André Malraux, F.I.F. cum i se spune în limbaj jurnalistic, mi-a relevat rolul de primă arhivă istorică ce-i revine filmului.

Am avut ocazia să semnez cititorilor *Magazinului istoric* relația filmului istoric cu F.I.F. (*Magazin istoric*, nr. 3-5/1995, 12/1996). Acum mi se pare necesar să relev cât de esențială este

această arhivă istorică primordială nu numai pentru istorici, ci pentru toți oamenii. Dacă jurnalul de actualități și documentarul au colosalul impact de a ne reda evenimentul în imagine, filmul istoric, artistic ne poate demonstra psihologia protagoniștilor și țesătura întâmplărilor istorice.

În toate secțiunile festivalului trebuie spus că din cele peste 5 000 de filme prezentate timp de o jumătate de secol la Cannes, aproape 2 000 au o legătură cu istoria. Să amintesc doar câteva titluri: *Roma, oraș deschis, Neelea Nagar, Ghepardul, Cazul Mattei, Apocalipsul acum, Omul de fier, Kagemusha, Dat dis-părut, Misiunea*. Am citat doar

filmele care au luat Palme D'Or, distincție supremă la Cannes.

Atunci când la 19 mai 1996 se închidea cel de-al 49-lea F.I.F. la Cannes și la Paris, începea marea cursă contra cronometru pentru ediția semicentenară. Doamna Michèle Morgan, pe care Radu Beligan a denumit-o cândva la București „Regina filmului francez”, a avut marea amabilitate ca, reîntâlnindu-ne după mulți ani, să-mi confirme că va fi cea care va deschide ediția festivă în calitate de primă laureată a F.I.F. în 1946, când a primit premiul de interpretare pentru creația domniei sale din *Simfonia Pastorală*, un film pe care tinerii de azi ar fi uimiți să-l revadă. Apoi tot doamna Michèle Morgan, împreună cu domnia Gilles Jacob, delegatul general al

F.I.F., și cu președintele său, domnul Pierre Viot, cărora li s-a alăturat ministrul culturii, domnul Philippe Douste-Blazy, ne-au comunicat câteva din secretele actualei ediții, ce se va desfășura între 7-19 mai 1997. Denumind F.I.F. *Santinela talentului*, domnul Gilles Jacob a precizat că se va acorda pe lângă marea trofeu al Frunzei de palmier, un premiu intitulat „Frunza de palmier a Frunzelor de palmier”, ce va fi decedat de un juriu de laureați celebri, care va încorona astfel opera unui cineașt excepțional. Juriul cuprinde nume ca: Woody Allen, Antonioni, Bergman, Bertolucci, Coppola, Kazan, Kubrick, Kurosawa, Resnais, Spielberg, Wajda, Wenders, Wilder.

Marele patron al filmului american, domnul Jack Valenti, va acorda tot sprijinul acestui semicentenar, știut fiind că multe mari succese americane și-au luat zborul în lume lansate pe promontoriul de la Cannes.

F.I.F. din acest an va cunoaște de asemenea o retrospectivă a retrospectivelor unde vor figura 10 autori de geniu ai celei de-a 7-a arte.

Scriind aceste rânduri mă gândesc cu simpatie la șefa presei Festivalului, doamna Christine Aimé, care la această oră încearcă să trieze dintre cele peste 10 000 de acreditări solicitate pentru ziariștii presei scrise și audiovizuale, în așa fel încât să nu supere nici o țară și nici o zonă influentă a celei de a patra puteri.

Judecând după experiența mea la Cannes, care nu a decedat nici măcar în furtunosul mai '68 și în nici una dintre crizele mereu anunțate ale economiei cinematografice, sunt convins că F.I.F. – nava amiral a celor peste 1 500 de festivaluri cinematografice – va merge înainte. „E la nava va”, cum bine spunea Federico Fellini, un mare răsfățat la Cannes. ■

DINU C. GIURESCU 70

Descendent al unor străluciți istorici, colaborator al și prietenul revistei noastre, dl. prof. Dinu C. Giurescu, membru corespondent al Academiei Române, a împlinit, la 15 februarie a.c., șaptezeci de ani.

O viață închinată cercetării trecutului românilor, locului și rolului jucat de aceștia în istoria sud-estului și a continentului european, promovării istoriei noastre în lumea științifică internațională, studierii deceniilor dictaturii comuniste în lumina adevărului devenit posibil după Revoluția din decembrie 1989, salvării patrimoniului național.

O viață plină de încercări. Să amintim doar faptul că tatăl său, acad. C.C. Giurescu, a fost arestat în 1950 și interzis la Sighet mai bine de cinci ani, având apoi domiciliu obligatoriu în Bărgan, iar familia aruncată în stradă – ca atâtea mii de familii de intelectuali – cu bunurile distruse, între care și vechi documente istorice. Trei decenii mai târziu, prof. Dinu C. Giurescu părăsea țara, stabilindu-se în S.U.A. De acolo putea să lupte mai eficient pentru cauza istoriei românești. Cartea sa *The Razing of Romania's Past* (Rădarea trecutului României), publicată în 1988 în S.U.A. o documentată și patetică mărturie asupra politicii regimului comunist de distrugere sistematică a trecutului arhitectonic. Cititorii români au putut lua cunoștință cu ea, în premieră, în ediția specială *Magazin istoric* apărută de Crăciunul 1989 și în primul număr al noii serii a revistei, din ianuarie 1990.

Colaborator statornic al revistei noastre, încă de la primul număr apărut în aprilie 1967, dl. prof. Dinu C. Giurescu a fost alături de noi în toate momentele, de bucurii sau dificultăți, prin care *Magazin istoric* a trecut în aceste trei decenii. Un prieten, un sfătuitor.

Din partea cititorilor și a redacției un călduros *La mulți ani!*, domnule profesor, cu bucurii, cu cărți și cu o viață lungă!

FUNDAȚIA EUROPEANĂ TITULESCU

– Șase ani pentru Europa –

În 15 martie 1991, în Rotonda Atheneului Român se deschidea, în prezența reprezentanților Academiei Diplomatice Internaționale de la Paris, Academiei Române și Ministerului Afacerilor Externe, a corpului diplomatic acreditat la București, a peste 60 de membri fondatori din întreaga Europă, sesiunea de constituire a Fundației Europene Titulescu.

Încă la sfârșitul anului 1990, personalități ale vieții academice și diplomatice românești și străine, printre care R. Badinter, J. Bariéty, J. Barrat, D. Berindei, P. Du Bois, K. Bodart, H. Cassan, A. Ciubarian, G. Conac, C. Coposu, M. Couve de Murville, D. Deletant, D. Dontas, M. Drăgănescu, A. Duțu, M. Emanoil și S. Argeșanu (nepoatele lui Nicolae Titulescu), C. Ene, N. Fotino, P. Gligor, K. Ercument, D. Lăzărescu, C. Mănescu, T. de Montbrial, C. Mureșanu, A. Năstase, J. D'Ormesson, M. Pearton, A. Pleșu, A. Poher, P. Roman, M. Schumann, L. Seton-Watson, C. Svolopoulos, M. Teichman, R. Theodorescu, M. Vanku, G. Vieru, C. Popișteanu, reluau o idee mai veche, și anume crearea unei fundații care să poarte numele și să fie patronată de spiritul marelui jurist, om politic și diplomat care a fost Nicolae Titulescu.

În acest scop și-au conjugat eforturile și patru instituții: Academia Diplomatică Internațională de la Paris, înființată în 1926, al cărei vicepreședinte și apoi președinte a fost Titulescu, Academia Română, Ministerul afacerilor externe român și Asociația de Drept Internațional și Relații Internaționale (ADIRI) din București – ultima ea însăși patronată de spiritul marelui Titulescu și găzduită de casa acestuia încă din 1965.

La șase ani de la înființare, Fundația Europeană Titulescu poate prezenta un prim bilanț.

Rămășițele pământești ale ilustrului om politic, jurist și diplomat au fost repatriate și odihnesc la poalele Tâmpei, în curtea Bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului. În fiecare an s-au făcut slujbe de pomenire. Au fost ridicate două monumente, unul în curtea Ministerului afacerilor externe și altul în parcul central „Nicolae Titulescu”, din Brașov. Au fost publicate mai multe lucrări și au fost organizate numeroase conferințe și seminarii internaționale la „Casa Titulescu”.

În cooperare cu ministerele afacerilor externe român, francez, englez, grec, polonez, cu universitățile București, Sorbona, Londra, Montréal și Beijing, cu Institutul de Înalte Studii Internaționale – Geneva, cu Academia Diplomatică Internațională – Paris, cu Academia Română și Asociația de Drept Internațional și Relații Internaționale (ADIRI) – București, s-au ținut Cursurile de Vară Titulescu pentru tineri diplomați, de la Brașov. Pe durata a două săptămâni, în luna iulie, din 1991 încoace, un număr total de peste 250 de tineri diplomați, cărora li s-au adăugat absolvenți ai Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative și ai Institutului de Drept și Relații Internaționale „Nicolae Titulescu”, studenți ai facultăților de drept și istorie, tineri jurnaliști din cadrul posturilor TV și Radio etc., au participat la cursuri prezentate de personalități politice, diplomatice, academice române și străine.

Vlad-Andrei MOGA,
Director – Fundația Europeană Titulescu

Soluția jocului din p. 86 (nr. 2/1997):
– PATRIOTI (O – TIPĂRIT)

Soluția integralei *Monede din Europa* (nr. 2/1997):

P – LEU – C – LEVA – ZLOT – SANSA –
RR – NESAT – BOA – TA – ISCAT – CALIRE
– NA – A – AMBALAT – RS – U – RI – E –
HANGARE – FILEU – APA – LE – LA – IL –
DISIDENTI – N – TERMEN – IGIENA – TT

MITOLOGICĂ
(Monoverb: 6-9)

R
2 **A** **M**

Laurian BUTURE

Călugăriță, intrigantă, scriitoare: acestea sunt cele trei strălucitoare cariere ale doamnei de Tencin, cu perioada sa de glorie în timpul regenței lui Ludovic XV, apoi în vremea domniei lui (1715-1774). „Călugărița caterisită“, dar și mamă a filosofului d'Alembert, ea și-a făcut din viață o capodoperă de prefăcătorie și de inteligență.

Directoare de cercetări la Centrul național de cercetări științifice din Franța (CNRS) și autoare de biografii (Casanova, Maria-Antoaneta, marchizul de Sade), Chantal Thomas îi dedică un articol celebrei femei frivole, în revista L'Histoire, pe care îl prezentăm și noi într-o formă prelucrată.

„Oamenii de spirit fac multe greșeli de comportare, pentru că nu cred că lumea este atât de proastă pe cât este“. Se pare că autoarea acestei fraze, Claudine-Alexandrine Guérin

Capriciile istoriei

de Tencin, avea viitorul deja hotărât atunci când se născuse, în aprilie 1682, la Grenoble. Părinții o destinaseră călugăriei. Era interesul unei familii,

innobilate de puțin timp, dornică să-și întărească privilegiile și să-și extindă domeniile. Vocația, impusă cu atâta ușurință unui copil, nu comporta deci nici o discuție. Nașterea Claudinei-Alexandrine urmasse celei a unui fiu mai mare, cu doi ani decât ea, François, care avea să preia de la tatăl său demnitatea de președinte al Parlamentului din Grenoble și alteia, a primei fiice, Marie-Angélique, și ea destinată mănăstirii, de care scăpase printr-o neașteptată cerere în căsătorie. Fiica cea mică avea să fie deci călugăriță, pentru că, la moartea părinților săi, ea nu a putut să-și ceară partea de moștenire.

Preotul-confesor se îndrăgostește

Încă de la vârsta de șapte ani, Claudine-Alexandrine a fost dusă la un așezământ de lângă Grenoble, mănăstirea regală de la Montfleury, în speranța că „se va obișnui de timpuriu cu viața de mănăstire“. La cincisprezece ani, adolescența, a îmbrăcat veșmintele călugăriei, iar peste un an a depus jurământul. Triumfase astfel voința părintească și puteam crede că tânăra Claudine-Alexandrine avea să aibă destinul anonim al multor fiice mezine de neam nobil care, fără convingere religioasă deosebită, trebuiau să se mulțumească a petrece zile liniștite în incinta unei mănăstiri.

Dar, deși la mănăstirea dominicană de la Montfleury austeritatea nu era exagerată, Claudine-Alexandrine nu s-a împăcat cu soarta ce-i fusese impusă. Murea de plictiseală și de atâtea inter-

dicții. Odată cu trecerea anilor, aversiunea față de acest fel de viață i s-a agravat. Energia tinerei călugărițe avea nevoie de Capitală, de marele teatru al lumii. Ea, care făcuse jurământ de sărăcie, castitate și obediență nu visa decât aur, plăcere și putere. Cum hotărârea familiei se

neîndurătoare, se supusese. Însă imediat după ce a depus jurământul a făcut un demers legal: „a protestat“ în fața notarului, anexând o declarație conform căreia nu-și alesese în mod liber vocația, ci forțată de părinți. În *Memorii secrete sub domniile lui Ludovic XIV și Ludovic XV*, Charles Duclos, membru al Academiei Franceze și scriitor care a frecventat-o îndelung, povestește: „Când a depus jurământul, visă la mijloacele de a-l încălca, preotul-confesor fiind instrumentul orb pe care l-a folosit pentru a-și atinge scopurile.

Era un cleric bun, foarte limbitat, care se îndrăgostise spontan de ea. Căința lui nu a dat rezultate. Când Claudine-Alexandrine a ajuns la situația dorită de ea, a cerut renunțarea la jurământ și a reușit, în cele din urmă, să obțină mutarea la o comunitate de călugărițe la catedrala din Neuville, lângă Lyon“. Dar tot nu a fost mulțumită, timp de cinci ani

DOAMNA DE TENCIN SAU O INTRIGANTĂ

ÎNȚELEAPTĂ DE LA CURTEA LUI LUDOVIC XV

a continuat să reia „protestul”, străduindu-se ca plângerea să ajungă la Papa Benedict XIII, vreme în care și-a permis frecvent să încalce regulile vieții monahale. Abaterile sale au dat naștere la bârfe. Oamenii îi condamnau libertinajul și cinismul cu care, atunci când a fost însărcinată, a dispărut într-o stațiune balneară, pentru a reveni, sveltă și ușoară, să-și reia îndatoririle eclesiastice, exact de unde le lăsase.

D'Alembert – abandonat

În sfârșit, în 1712, după mai multe călătorii la Lyon și la Paris, tenacele ei răbdare a fost răsplătită: o scrisoare de dezlegare din partea Papei îi dădea dreptul „să revină în lumea laică și să dispună de propria-i persoană așa cum va voi”. Fosta călugăriță a părăsit imediat comunitatea de maici de la Neuville, și-a primit partea de moștenire (tatăl său murise în 1705) și s-a dus la Paris, pentru a fi aproape de sora sa Marie-Angélique de Ferriol și de fratele său mai mic cu doi ani, Pierre, cel hărăzit și el Bisericii, la naștere. Claudine-Alexandrine avea 30 de ani. Pentru ea, dincolo de prejudecățile contemporanilor, care considerau bătrână o femeie la această vârstă, viața de-abia începea.

Această femeie care face apel în justiție pentru a fi eliberată în mod legal de jurământ, evocă cititorului romanul *Călugărița* de Denis Diderot și întâmplarea reală din care s-a inspirat autorul: ea și doamna de Tencin, Marguerite Delamarre, adusă la mănăstire fără voia ei, cerea justiției, în 1758, să fie eliberată. Dar, spre deosebire de doamna de Tencin, ea pierdea procesul și liniștea de mormânt dintre zidurile mănăstirii avea să o copleșească. Impresionat profund de această nedreptate și identificându-se cu nefericita, Diderot a scris un roman plin de compasiune, pledoarie pentru o victimă

a durității familiilor și act de acuzare împotriva regimului contra naturii al mănăstirilor.

Când a scris *Călugărița*, Diderot nu s-a gândit la doamna de Tencin, mai întâi pentru că era prieten al matematicianului și filosofului d'Alembert iar acesta, fiu natural al doamnei de Tencin și al cavalerului Destouches, fusese abandonat la nașterea sa, în 1717, din ordinul mamei sale, la Paris, pe treptele capelei Saint-Jean-le-Rond. În ciuda iubirii reale a mamei sale adoptive, d'Alembert va păstra toată viața nevindecată rana acestui abandon, cum dovedesc rândurile adresate marchizei du Deffand, care voia ca el să devină secretar al Academiei de Științe: „Locul meu în lume nu e mare, iar eu caut zilnic să-l fac și mai mic. Mijlocul de a fi fericit este de a nu sta în calea nimănui. Asta nu înseamnă că nu apreciez ceea ce vreți să faceți pentru mine: însă domnul de Mau... [Maurepas] și doamna de Tencin [m-au] învățat să renunț la funcții, la avere și la respect”.

Cu cinism, imediat ce a obținut caterisirea, doamna de Tencin s-a alăturat ostentativ partidei credincioșilor. Întruchipare a spiritului de prefăcătorie, ea nu a renunțat niciodată la politețe, așa încât blândețea a părut dintotdeauna trăsătura dominantă a caracterului său. După opinia moralistului Sébastien Chamfort, „Doamna de Tencin, cu manierele sale pline de amabilitate, era o femeie fără principii și capabilă absolut de orice. Într-o zi, i se lăuda blândețea: «Asta așa e, a spus abatele Trublet, dacă ea ar fi avut interes să mă otrăvească, ar fi ales otrava cea mai blândă»”.

„Geniile citesc puțin, realizează multe și se perfecționează singure. Vezi cazurile lui Cezar, Turenne, Vauban, marchiza de Tencin, fratele său cardinalul și secretarul acestuia, abatele Trublet”, scrie la rândul său, cu ironie, Diderot în *Notul lui Rameau*. Caligrafia doamnei de Tencin era cu adevărat urâtă. Avea probleme cu ortografia

și nu știa deloc latinește. Vremea cât a stat la mănăstire și lupta pe care a dus-o pentru a se elibera nu influențaseră cu nimic formarea personalității sale aspre și complicate, capabilă de orice îndrăzneală, sub masca unor maniere suave. Cea pe care opinia publică avea să o numească „maica Tencin”, „călugărița caterisită”, „papa Ioana”, „frumoasa și ticăloasa călugăriță Tencin”, și-a format din anii de reclusiune forța de a răbda și rezista, precum și simțul victoriilor obținute prin intrigă. Ea a deprins în același timp mănuierea unui limbaj capabil să-i ascundă gândurile.

O legătură incestuoasă?

Imediat ce s-a eliberat a înțeles că o femeie nu poate interveni în viața politică decât din culise. Doamna de Tencin a sprijinit cu pasiune cariera fratelui său mai mic, cu care întreținea o relație atât de tandră, de constantă și de intimă, încât, printre alte acuzații care i s-au adus, cea de incest revine adesea. Ducele de Saint-Simon, care îi detesta și pe frate și pe soră, s-a arătat impresionat de pasiunea secretă ce îi anima: „Abatele de Tencin și ea au fost întotdeauna o inimă în un suflet, atât de mult se potriveau unul cu celălalt. El a fost confidentul ei toată viața, ea – a lui. Doamna de Tencin era o desfrănată numai din interes și din ambiție. Avea prea mult spirit pentru a nu-și da seama că, la vârsta și în situația ei, o ambiție personală nu putea să o ducă prea departe. Ambiția ei a fost deci clădită pe acest frate drag”, a scris Saint-Simon în *Memoriile sale*.

Două scopuri a urmărit doamna de Tencin: să se îmbogățească și să-l facă pe fratele ei cardinal, condiție indispensabilă pentru cine dorea să obțină un post de ministru de stat. Primul s-a realizat mai repede decât al doilea. Setea de bani a marchizei a fost satisfăcută începând din 1715, odată cu urcarea

pe tron a regentului Ludovic XV și cu înființarea în Franța a unei bănci după model englez. Sistemul bancherului scoțian John Law (1671-1729), care aplica la nivelul statului pasiunea sa pentru joc, într-o țară în care banii erau lucru rar, a produs bani ca prin farmec, permițând fraților Tencin o îmbogățire spectaculoasă. Chemat în Franța de către regent, John Law a fondat o bancă particulară (1716), care avea dreptul să emită bilete de bancă, apoi Compania Occidentului (1718) și, în sfârșit, pentru a rambursa datoria publică, un sistem ce unea Banca și Compania de stat, controlând comerțul exterior și marile întreprinderi ale regatului. Creditul public și comerțul au fost astfel reanimate provizoriu, însă imprudența emisiunilor, febra speculațiilor și intrigile dușmanilor săi au provocat falimentul, iar Law a trebuit să fugă în Italia.

Nemulțumit că acumula beneficiile mai multor mănăstiri, printre care cea de la Vézelay, abatele a speculat și a câștigat sume importante. Devenit prieten al bancherului scoțian, l-a convins să renunțe la protestantism, putând astfel să ocupe postul de controlor al finanțelor, iar Tencin a obținut gestionarea bugetului pentru ajutoarele guvernamentale. Era, cum scria Mason, „împărțitorul pomenilor ministeriale“, căci pe acolo treceau toate formele de acțiuni caritabile, ceea ce i-a permis să mănuiască sume enorme.

Cât despre doamna de Tencin, ea a deschis un centru de împrumut cu o dobândă în strada Quincampoix, unde se aflau și birourile lui Law. Când bancherul scoțian a fugit, în 1720, în Italia, era complet ruinat. Protejații săi, în schimb, se scăldau în prosperitate, fiindcă, speculanți avizați, ei au știut să-și transforme acțiunile în bunuri imobiliare.

Abatele, arhiepiscop de Embrun din 1724, a trebuit să aștepte

până în 1739 pentru a deveni cardinal și, în același timp, arhiepiscop de Lyon. Avansarea a fost obținută cu prețul unor manevre complicate și ascunse ale celor doi frați în timpul Regentei, apoi al domniei regelui Ludovic XV, o artă a intrigii practică și pentru sine, ca un joc. În acest drum sinuos au fost totuși două constante: susținerea pretendentului Iacob Stuart, fiul regelui Iacob II al Angliei (înlăturat de la putere de revoluția din 1688), catolic exilat în Franța, apoi la Roma, și opțiunea în favoarea bulei papale *Unigenitus* (1713) prin care papa Cle-

Filosoful Fontenelle (în stânga acestui tablou din 1716), cu care d-na de Tencin a fost acuzată de desfrâu

În p. 75: pictură anonimă reprezentând-o pe d-na de Tencin (sec. XVIII)

ment XI condamna 101 afirmații extrase din *Reflecțiile morale* ale părintelui Quesnel, de orientare jansenistă.

Amanta lui Richelieu și a multor altora

Doamna de Tencin a făcut speculații în domeniul banilor, în politică, dar și în domeniul plăcerilor. Era înaltă și subțire, cu trăsături interesante, cu un aer agreabil și, nu ne îndoim, de totală independență. Inteligența contribuia la farmecul ei. Marivaux care, în romanul *La Vie de Marianne* (1731-1741), i-a făcut portretul sub numele de doamna Dorsin, scria: „Să ne în-

chipuim frumusețea și să presupunem că ea se plictisește să fie frumoasă. Vrea să încerce să placă. Își domolește deci frumusețea, fără a și-o pierde, și se preface în cochetă.“

Niciodată plictisită de dorința de a plăcea, doamna de Tencin a avut o aventură trecătoare cu regentul, înainte de legătura de durată cu fostul preceptor al acestuia, cardinalul Dubois, prim-ministru, începând din 1722. Legătura între „călugărița caterisită“ și „cardinalul ateu Dubois“, cum scrie Voltaire, fusese adusă la cunoștința papei, care se amuza pe seama ei.

Într-o scrisoare către doamna de Tencin abatele scria: „Papa mi-a spus atunci în glumă: «Pentru că sora dumneavoastră îl iubește atât de mult pe cardinal, eu nu voi mai accepta să mă sărute»“.

Cardinalul Dubois atinsese culmea actelor de desfrâu și nelegiuire. Zvonurile susțineau că doamna de Tencin se apucase să scrie pentru amantul său o „cronică scandalosă a genului uman“! Desigur că se străduia împreună să o îmbogățească prin exemple inedite... Moartea neașteptată a lui Dubois, în 1723, l-a întrerupt însă proiectele.

În același an a murit și regentul. Ludovic XV era prea mic pentru a guverna; iar ducele de Bourbon a devenit prim-ministru. Cărțile s-au împărțit din nou. Fratele și sora au fost nevoiți să reconsidere situația, să țeară noi legături. Cu o remarcabilă intuiție, doamna de Tencin a mizat pe cardinalul Fleury, preceptor al lui Ludovic XV și viitor ministru de stat (1726). Însă un eveniment dintre cele mai penibile avea să îi incurce planurile.

Marchiza fusese amanta lui d'Argenson, ministru de justiție în timpul regentei, a mareșalului Richelieu și a multor altora. Toți, ca

niște adevărate spirite libertine, considerau sfârșitul unei legături amoroase începutul unei prietenii sincere. Luându-și însă pe Charles de La Fresnaye drept amant, intriganta a făcut o greșală de apreciere, cel puțin în privința discreției. Consilier în Marele Consiliu și bancher, acesta, încurcat în mari probleme bănești, și-a tras un glonte în inimă. Era 6 aprilie 1726 și Charles se afla în casa amantei sale. Dacă acest deznodământ, care urma unui sir de scene violente din partea lui La Fresnaye, nu a surprins-o poate deloc pe doamna de Tencin, testamentul sinucigașului a avut de ce să o îngrozească: el o acuza de furt și asasinat, de acte de desfrâu cu filosoful Fontenelle, atunci un bătrân, și cu nepotul său d'Argental.

Deși poliția a ajuns imediat la concluzia că fusese o sinucidere, doamna de Tencin a fost arestată și dusă la Bastilia, unde a rămas patru luni, în același timp cu Voltaire, închis deoarece voise să-l provoace la duel pe cavalerul de Rohan. Din lipsă de probe, doamna a fost în cele din urmă eliberată, așa încât fratele și sora au putut părăsi o vreme Parisul. Mai întâi s-au stabilit la Passy, unde au făcut băi și unde doamna de Tencin, foarte bolnavă, s-a tratat, apoi în Dauphiné. Criza a trecut, doamna s-a vindecat, publicul a uitat. Frații Tencin au revenit în Capitală, reînnoșând firul intrigilor. Atunci abatele a fost în sfârșit numit cardinal.

În plus, la sugestia atotputernicului ministru Fleury și în ciuda antipatiei regelui Ludovic XV, cardinalul de Tencin a devenit, în 1742, membru al Consiliului de Miniștri. Instalat la Curte, el mergea adesea la Versailles, pentru a se consulta cu sora sa. Moartea lui Fleury, în 1743, a pus capăt scurtei sale cariere de ministru de stat. Fratele și sora s-au consolatat. El, conștient că era competent numai în probleme religioase, simțindu-se nesigur în alte domenii, ea, pentru că mai avea un ătu, pe lângă talentele de intrigantă și de afaceristă: literatura.

Viciile – unica fericire a vieții

În palatul său din strada Saint-Honoré, doamna de Tencin a deschis un salon, în 1726. „Întâlnirile de marți”, care urmau celor ale doamnei de Lambert, erau printre cele mai căutate între întrunirile mondene și intelectuale din vremea sa. Nucleul vechi al societății („ai casei”, cum le spune ea) era constituit din participanții la salonul surorii sale Marie-Angélique, ea însăși prietenă cu omul politic și scriitorul englez Lord Bolingbroke.

În cursul anilor, acestui nucleu inițial, numit „cei șapte înțelepți” (Fontenelle, Marivaux, romanierul Duclos, marele colecționar de Boze, fizicianul Mairan, medicul Astruc, scriitorul și academicianul Maribaud), li s-au alăturat doamna du Châtelet, doamna de la Popelinière, doamna Dupin, filosofii Montesquieu, Helvétius, Marmontel, precum și oameni politici, diplomați, personalități aflate în trecere, cum ar fi omul de stat britanic Lord Chesterfield.

Universul saloanelor era cosmopolit și restrâns. Domnea curtoazia, orice violență verbală era prost văzută, era nepotrivit să te înfurii. Dar protocolul nu excludea manifestarea spiritului partizan. Lumea literară a epocii era sfâșiată de dispute. Doamna de Tencin se amesteca în toate: se declara în favoarea modernilor, împotriva celor vechi, contra enciclopediștilor și în favoarea credințioșilor, împotriva poeziei și favorabilă prozei, ba chiar, datorită prieteniei sale cu medicul lui Ludovic XV, Astruc, împotriva chirurgilor și în favoarea medicilor!

În acest context al polemicilor intelectuale și al bărfelor personale, al asociațiilor și rivalităților, doamna de Tencin s-a hotărât să scrie. Ea a publicat: *Memoriile contelui de Comminges* (1735),

Asediul orașului Calais (1739), *Nefericirile iubirii* (1747), *Anecdotele de la curtea și din timpul domniei lui Eduard II, regele Angliei*, roman terminat de Élie de Beaumont și apărut după moartea sa, survenită în 1749. Curând operele sale au cunoscut un mare succes și au fost reeditate de multe ori. Să fi fost un succes de scandal, pentru că dezvăluiau năzdrăvăniile autoarei? Nicidecum. Sunt de o castitate și de un rafinament fără egal. Omagiu al delicateței sentimentelor, deplăngeau miile de obstacole ce stau în calea iubirii. Povestirile doamnei respectau riguros codul dragostei de curte. Erau decente și pline de discreție.

Doamna de Tencin se plasa ca valoare, alături de doamna de La Fayette, autoarea *Prințesei de Clèves*. În 1800, marchizul de Sade, într-un text scurt, intitulat *Idee despre romane*, aducea un omagiu acestui curent feminin din literatura franceză: „Povestirile lor, ale domnișoarei de Lussan, doamnelor de Tencin, de Grafigny, ale lui Élie de Beaumont și Riccoboni, pline de delicatețe și de gust, le onorează cu siguranță sexul”.

Cu toate acestea, în comportarea sa, doamna de Tencin a onorat mai degrabă principiul enunțat la începutul cărții *Istoria Julietei*, a aceluiași marchiz de Sade, de către călugărița Delbène, stareță a mănăstirii Panthemont: „Adevărata înțelepciune, scumpa mea Julietă, nu constă în a-ți reprimă viciile, fiindcă viciile sunt aproape unica fericire a vieții noastre. Ar însemna să devii propriul tău călău dacă ai vrea să le reprimi; înțelepciunea constă în a te da pe mâna lor în taină, cu asemenea precauții încât să nu te lași niciodată surprins”.

Făcând în același timp din viața sa și din scrierile sale capodopere de prefăcătorie și inteligență, doamna de Tencin a fost, în sensul marchizului de Sade, un model de înțelepciune. ■

**Adaptare de
Mihai POPESCU**

Revoluția franceză

În ținuturile de peste mări

„ȘI EU SUNT LIBER!”

În 1789, când izbucnește Revoluția și Ludovic XVI hotărăște să convoace Stările Generale, numai metropola este chemată să își aleagă deputații. La colonii nu se gândește nimeni. Dar ele vor forța destinul, cerând să participe la evenimentele revoluționare.

Despre desfășurarea Revoluției franceze în colonii a scris, în revista franceză *Historia*, și istoricul Jean-Louis Donnadieu. I-am adaptat articolul, aducând câteva precizări necesare cititorului român pentru a putea înțelege mai bine faptele descrise.

O bătălie dură

Flamura regală albă cu flori de crin flutură, în 1789, pe clădirile celor cinci contoare din Indii care îi mai rămăseseră Franței. În urma tratatului de la Paris, care puneă capăt războiului de 7 ani (1756-1763), Franța pierdea Canada, o mare parte din India, insulele Grenada, Dominica, Tobago. Île de France (azi Mauritius) administrează insulele Seychelles, Bourbon (Réunion), Rodrigues și contoarele din Madagascar. Dincoace de Capul Bunei Speranțe, pe coasta Africii Occidentale, comerțul cu sclavi asigură o bună parte a veniturilor contoarelor din Ajuda (Ouidah), în regatul Dahomey (azi Republica Benin), Saint-Louis de Sénégal și insulița Gorée. În America, Guyana este o colonie fără perspective, din cauza climatului său nesănătos, iar Saint-Pierre și Miquellon rămân complet izolate. În schimb, Antilele – cu Martinica, Guadelupa și mai ales Santo-Domingo – constituie floarea coloniilor franceze de peste mări. Dieppe, Nantes, La Rochelle, Bordeaux, Marseille dătoresc acestora o bună parte a

prosperității lor: zahărul, mirodeniile, bumbacul, cauciucul, cafeaua și sclavajul sunt importante surse de venituri.

În preajma convocării Stărilor Generale, în metropolă sunt redactate „caiete de doleanțe”. Coloniile consideră că a sosit momentul să își prezinte și ele revendicările. Două mari probleme le frământă: monopolul comerțului cu metropola, acordat unor companii privilegiate, și sclavia. În Antile, în special, societatea colonială are o ierarhie complexă. Minoritari din punct de vedere numeric, albi sunt în general oameni de vază: plantatori, comercianți, mari negustori. Chiar atunci când sunt săraci, ei încearcă un sentiment de superioritate față de negri, metiși, creoli și mulatri. Creolii sunt uneori proprietari de pământ și de sclavi, la fel ca și unii negri liberi (căci există și din aceștia), ceea ce complică și mai mult situația. Dar marea majoritate a „oamenilor de culoare” suportă robia și muncesc din greu pe plantații. Opoziția față de sclavie a existat încă de la începutul comerțului cu sclavi. Dar abia în 1787, în Anglia, din inițiativa lui

Pitt-junior și a lui Wilberforce s-a creat o societate aboliționistă. Curentul de gândire aboliționist s-a concretizat în Franța prin fondarea în 1788 a *Societății Prietenii Negrilor*. Abatele Grégoire, Mirabeau, Condorcet, Pétion Brissot și mulți alții militează în rândurile ei cu ardore. Dar în coloniile de peste mări, plantatorii și marii negustori, prea puțin dispuși la reforme, își impun punctul de vedere.

Coloniștii din Senegal trimit un reprezentant, pe nume Lamiral, să înfățișeze doleanțele și plângerile lor în fața poporului francez. Principala cerere pe care o adresează Stărilor Generale privește abolirea monopolului Companiei din Senegal. Nu se face nici o aluzie la abolirea sclaviei. Doar 30 din „caiete de doleanțe” înaintate Stărilor Generale făceau aluzie la desființarea sclaviei. De altfel, în „caietul” stării a treia din Nantes (unde armatorii erau puternici) s-a cerut chiar menținerea comerțului cu sclavi. Dar Lamiral nu este admis ca deputat. În schimb, la 20 iunie 1789, nouă din cei 18 reprezentanți ai coloniștilor din Santo-Domingo sunt primiți cu

titlu provizoriu și participă la jurământul din Sala Jocului cu Mingea. La 4 iulie 1789, șase dintre ei sunt admiși cu titlu definitiv. În aceeași zi este recunoscut principiul de reprezentare a coloniilor. Treptat, sunt primiți și alți deputați de peste mări: doi din Guadelupa, doi din Martinica, alți doi din Indiile Orientale, apoi tot atâția din Île de France. Toți sunt proprietari, ofițeri, magistrați sau mari negustori.

La 2 martie 1790 se creează, la inițiativa deputaților din Santo-Domingo, un *Comitet colonial*, care le permite reprezentanților coloniilor să vegheze mai bine asupra intereselor lor. Bătălia asimilării politice a coloniilor cu metropola este dură; reprezentarea coloniștilor, problemele comerciale, drepturile civile care trebuie acordate mulatrilor și negrilor, în sfârșit, sclavia sunt tot atâtea motive de discordie. În general, Adunarea Constituanta respectă privilegiile marilor plantatori.

Imperiu da, Constituție ba

În domeniul comercial se realizează lucruri importante: privilegiile exclusive ale companiilor comerciale (Compania Indiilor Orientale, Compania din Senegal) sunt desființate și barierele vamale reduse. Grijă principală a membrilor Adunării Constituante fiind menținerea liniștii, de la 8 martie 1790 atât coloniștii, cât și proprietățile lor intră „sub protecția specială a Națiunii”. În fiecare colonie este instituită o Adunare colonială care își va exprima părerea asupra activității constituționale, dar va fi, fără îndoială, controlată cu grijă de notabilități.

Primul articol al *Declarației drepturilor omului și ale cetățeanului* proclamă: „Oamenii se nasc liberi și egali în drepturi”. Dar mai târziu coloniile au fost, în mod subtil, „recunoscute ca făcând parte integrantă din imperiul francez fără ca să fie totuși incluse în Constituția Franței”. Această prevedere permitea ca drepturile politice ale mulatrilor și negrilor liberi să nu se îmbunătățească și să se mențină sclavia.

Încă din luna octombrie 1789, o delegație a „negrilor liberi și a proprietarilor din insulele și coloniile franceze” vine să revendice de la tribuna Adunării dreptul la vot. La

Egalitatea (gravură aflată la Bibliothèque de Valenciennes) – p. 81– fusese prevăzută de autorii noii Constituții (gravură contemporană)...

Clubul Iacobinilor și la *Societatea Prietenii Negrilor* circulă o gravură reprezentând un negru cu o bonetă frigiană (simbol al eliberării sclavilor din antichitate), care exclamă: „Și eu sunt liber!”

Asemenea revendicări lovesc direct în interesele plantatorilor și armatorilor grupați la Clubul Masiac, cât și în cele ale deputaților membri ai Comitetului Colonial. Polemica este violentă, injuriile frecvente. În acest context, Adunarea decreteează, la 15 mai 1791, că „oamenii de culoare născuți din tați și mame libere sunt admiși în adunările coloniale ce vor avea

loc”. Acest timid pas înainte, ce provoacă o reacție puternică a armatorilor din Bordeaux și a deputaților din colonii, nu îi privește totuși decât pe 5% din negri. Furioși, deputații din Santo-Domingo părăsesc Adunarea.

Coloniștii din Santo-Domingo refuză cu încăpățănare să se supună. Atunci, mulatrii și negrii liberi pun mâna pe arme, în august 1791; sclavii se revoltă și ei. În fața acestui pericol neașteptat, plantatorii albi se aliază totuși cu mulatrii și negrii liberi. Ordinea este restabilită cu prețul unei represiuni dure. Alianța de circumstanță face posibilă, la 11 septembrie, acceptarea decretului dat de Adunare. Peste două săptămâni însă, Adunarea hotărăște, la intervenția lui Barnave, ca această problemă, cât și „legile referitoare la situația sclaviei” să fie lăsate în seama Adunărilor coloniale. Nici nu se putea mușamaliza mai bine afacerea! Barnave și frații Lameth, care se ridicaseră împotriva abolirii sclaviei, sunt excluși de la Clubul Iacobin chiar de a doua zi. În cele din urmă, fără nici o logică, Adunarea Constituanta hotărăște, la 28 septembrie 1791, să

desființeze sclavia numai în metropolă.

La 1 octombrie 1791, când se deschide Adunarea Legislativă, coloniile nu sunt chemate să trimită reprezentanți. Datorită perseverenței de care a dat dovadă, deputatul din insula Bourbon reușește totuși să fie admis. Pe ansamblu, Adunarea rămâne prudentă în problema colonială. Ea adoptă două hotărâri importante: la 4 aprilie 1792 acordă drepturi politice tuturor oamenilor liberi, indiferent de culoare și la 11 august 1792, în contextul cuceririi Palatului Tuileries și al prăbușirii

regalității, desființează „primele și stimulentele acordate pentru comerțul cu negri”.

Principala problemă a raporturilor dintre Franța și coloniile sale o constituie depărtarea, incertitudinea și neregularitatea legăturilor maritime, lipsa reciprocă de informații, ceea ce explică decalajul dintre luarea hotărârilor și aplicarea lor. Drept rezultat, sporește violența și crește numărul deciziilor luate pe plan local.

Pentru deputații de peste mări sunt prevăzute 19 locuri în Convenția aleasă după înălțurarea monarhiei și proclamarea Republicii. Datorită distanțelor și tulburărilor crescânde, doar 16 deputați ajung la Paris.

Trădarea marilor plantatori

Din clipa când s-a aflat de moartea regelui (21 ianuarie 1793), spiritele se înfierbântă în colonii. În februarie 1793, creolii din

Antile cer să formeze un batalion revoluționar iar orașul Port-au-Prince din Santo-Domingo își exprimă „adeziunea sa la abolirea regalității”.

Valul schimbărilor de nume cuprinde coloniile: insula Bourbon este rebotezată Réunion (în amintirea adunării membrilor Federației marsilieze și a gărzilor naționale de la 10 august 1792, cu ocazia luării Palatului Tuileries), iar Martinique Fort și Bourg Royal devin Fort-de-France.

Încă de la sfârșitul lunii martie 1793 s-a decretat suprimarea totală a drepturilor de vamă între Franța și coloniile sale, comerțul fiind, cu toate acestea, rezervat în continuare numai navelor franceze (sistem numit „de eliminare”). Apoi, la 27 iulie 1793, Convenția confirmă interdicția comerțului cu negri.

În Santo-Domingo, comisarii Sonthonax și Polverel duc, începând din septembrie 1792, o politică favorabilă oamenilor de culoare liberi, dar foarte dură față de sclavi. La rândul lor, plantatorii refuză să admită decretul din 4 aprilie 1792 și provoacă o răsccoală. Majoritatea sclavilor negri au încetat să mai muncească pe plantații. Bande înarmate străbat munții și văile. Plantatorii atacă orașul Cap-François cu scopul de a-i îndepărta pe comisarii trimiși de Convenție. Dându-și seama de greșeala comisă, reprezentanții Convenției îi înarmează pe

tre deputați denunțând la două zile, într-un discurs violent, trădarea marilor plantatori și declarând atașamentul sclavilor negri din Santo-Domingo față de Franța. El relatează despre rezistența pe care au opus-o sclavii englezilor și insistă asupra cererii lor de emancipare. Plini de entuziasm, participații la Convenție, conduși de abatele Gregoire și de Danton, votează abolirea sclaviei. În ziua de 30 Pluviose (18 februarie) are loc la Paris o sărbătoare civică în onoarea acestui eveniment. Scurt timp după aceea sclavii sunt declarați cetățeni francezi.

Situația din Antile continuă însă să fie îngrijorătoare. Până când un negru, Toussaint Bréda, numit Louverture (*Magazin istoric*, nr. 6/1981), reușește să redreseze situația pentru francezi în Santo-Domingo. În anul 1798, după ce au suferit grele pierderi în oameni și bani, englezii evacuează insula; spaniolii își abandonează năvărul de trei ani po-

...pentru toți muritorii (Aquatinte, Musée Carnavalet). Dar decretul din 15 mai 1791 (ținut în mână de personajul de culoare) nu suprima sclavia

sclavi – care se opun cu înverșunare plantatorilor – și încep să ducă o politică de emancipare; în cele din urmă vor reclama eliberarea tuturor sclavilor. Decât să accepte aceasta, mulți dintre marii plantatori preferă să se alieze cu englezii și să le cedeze prin tratat Antilele franceze, până la restaurarea Bourbonilor. Guadelupa și Martinica sunt ocupate de englezi, Santo-Domingo este amenințat din nord și vest, în vreme ce spaniolii ocupă partea de est a coloniei.

Trei dintre deputații aleși în nordul insulei Santo-Domingo – un alb, un mulatru și un negru liber – reușesc să ajungă în Franța. În seara zilei de 15 Pluviose anul II (3 februarie 1794), ei se prezintă în fața Convenției. Unul din-

sesiunile lor orientale din Santo-Domingo. Impunându-și puterea Toussaint devine singurul stăpân.

În Guadelupa, Convenția trimite, în iunie 1794, drept comisar pe energicul Victor Hugues, însoțit de 1 000 oameni. El recucereste insula, îi îndepărtează pe plantatorii partizani ai englezilor în urma unor acțiuni sângeroase, impune foștilor sclavi munca obligatorie pe plantații cu scopul de a evita falimentul economic și organizează războiul de hărțuire din Antilele Mici, ceea ce va perturba comerțul englez. La 11 septembrie 1794, Convenția decreta că Victor Hugues „are drept la recompensă de la Patrie”.

Revenire tardivă

Și în Oceanul Indian s-a întetit războiul. În anii care urmează se va ilustra un personaj ce va intra în legendă: Robert Surcouf.

După căderea lui Robespierre, relațiile între Franța și coloniile sale nu slăbesc. Constituția anului III duce până la capăt ideile revoluționare, precizând: „coloniile franceze fac parte integrantă din Republică, sunt supuse aceleiași legi constituționale și vor fi împărțite în departamente”, semnul înțelării depline. Atât în Consiliul celor Cinci Sute, cât și în cel al Bătrânilor coloniștii sunt reprezentați. Printr-o lege, Directoratul recunoaște definitiv tuturor oamenilor de culoare drepturile politice ale albilor.

Cu toate acestea, diferența între intenții și realitate se menține. Legătura cu coloniile se face greu și ele dau dovadă de o tot mai mare autonomie. În insula Réunion, de exemplu, se menține sclavia, iar comisarii trimiși de Convenție sunt expediați înapoi cu primul vapor.

Insulele Saint-Pierre și Miquelon precum și contoarele din Indii trec în stăpânirea englezilor. Majoritatea coloniilor vor cunoaște ocupația altor state, temporar (Senegal, Martinica) sau definitiv (Île de France – Mauritius, Rodrigues, Seychelles, Antile, Santa-Lucia). Cât privește Guyana, ea servește în special ca loc de deportare, atât pentru preoți refractari sau pentru contra-revoluționari, cât și pentru iacobini notorii ca Biluad-Varenne sau Collot d'Herbois.

Din 1795, Franța, care controlează „Republica soră” batavă (olandeză), și-a extins tutela și asupra posesiunilor olandeze de peste mări. Văzând în aceasta un pericol, Anglia pune stăpânire pe Ceylon, Colonia Capului și Guyana olandeză.

Încercarea Franței din 1796 de a interveni în Irlanda încetează

brusc. În schimb, Bonaparte extinde, în 1797, în urma succesorilor repurtate în Italia, tutela Directoratului până în Insulele Ionice. Proaspătul consul este însă profund nemulțumit de dorința de independență manifestată tot mai puternic de Toussaint Louverture, care se proclamă guvernator pe viață și dă insulei o constituție proprie. Bonaparte nu ezită să încalce principiile revoluționare, abandonând politica de asimilare a coloniilor, reinstaurează vechile structuri administrative și ordonă, în 1802, reintroducerea sclaviei, motivând-o ca o necesitate economică pentru bunăstarea coloniilor. Îl trebuie trei ani generalului Richepanse pentru a înăbuși revolta negrilor din Guadelupa. Cu Toussaint Louverture lucrurile merg și mai greu. Primul consul îl trimite pe cumnatul său, generalul Leclerc, cu 20 000 oameni pentru a reinstaura ordinea în Santo-Domingo. Până la urmă, Toussaint este capturat și trimis în Franța, unde își va sfârși zilele. Dar urmașii săi, Dessalines și Christophe, continuă lupta și la sfârșitul anului 1804 Santo-Domingo își proclamă independența sub numele de Haiti.

Revoluția franceză ia sfârșit, Republica cedează locul unei dinastii imperiale, principiile umaniste ale drepturilor omului sunt încălcate. Este drept, mult mai târziu, în timpul Celor o sută de zile, Napoleon va decreta abolirea sclaviei, dar hotărârea nu va avea nici un efect. Să mai menționăm că în 1803 împăratul vinde Louisiana Statelor Unite și că în 1814 tratatul de la Paris, care pune la capăt războaielor lui Napoleon, va restitui Franței, cu unele excepții importante, pe care le-am menționat deja, cea mai mare parte a posesiunilor sale coloniale. ■

**Adaptare și versiune
românească de
Florica GEORGESCU**

GERHARD RITTER...

(Urmare din p. 73)

o opțiune suficient de clară între ele. Revizuirea istoriei germane a însemnat pentru el mai mult atenuarea incriminărilor de mare gravitate la care aceasta fusese supusă după 1918 și mai ales după 1945, recunoașterea unor erori din trecut, dar nu o distanțare netă de ele.

În acest spirit moderat și oscilant, Ritter a mobilizat remarcabila sa erudiție și artă a argumentării științifice. A respectat și chiar reabilitat valori ale istoriografiei tradiționale, a împărtășit până și anumite prejudecăți ale ei, dar a știut să pară că n-a căzut în prizonieratul lor.

În fond, el se înfățișează sub vălul unei dileme: cine a fost cu adevărat? Conservatorul care a căutat să apere politica germană de acuzația de agresivitate premeditată? Care i-a aprobat, până la un punct, obiectivele expansioniste? Sau liberalul și omul de curaj care a cutedat să-și riște viața, luând poziție împotriva nazismului?

Dacă, după 1945, Ritter s-ar fi menținut pe ultima poziție, definirea sa ar fi simplă și neechivocă. Dar după 1950 el a revenit voalat, către cele dintâi, fapt care întretine dilema interpretării opiniei sale ultime.

Dificultatea nu pune însă în discuție valoarea în sine a erudiției și a vocației sale, exprimată într-o operă care, la aceste două calități, adaugă seriozitatea meditației asupra unor fapte și procese istorico-politice fundamentale pentru epoca apropiată de noi și pentru înțelegerea ei. ■

VIKINGII ATACĂ

PENINSULA IBERICĂ

„Dăamne Dumnezeule, ferește-ne de furia normanzilor“, iată o rugăciune des repetată, începând din secolul IX.

Acești normanzi erau celebri și temuții vikingi, care cu rapidele lor corăbii devastau coastele maritime și rutele fluviale, atacând oameni și orașe, în căutare de pradă și bogății.

În anul 799 câteva bande de prădători veniți pe mare au semănat teroare în Aquitania. Erau formate din războinici înalți și blonzi care mânuiau spade și mari topoare de luptă. Apăreau pe neașteptate în lungile lor ambarcațiuni cu vâsle, cu care intrau pe râuri, debarcau în sate, omorau, jefuiau, incendiau și fugeau rapid, înainte ca orașele să poată reacționa. Acei pirați au căpatat repede o tristă faimă în întreaga Europă. Creștinii îi numeau „nordomanii“ sau „lordomanii“, iar musulmanii le spuneau „mayus“ sau „adoratorii focului“.

Capcana

Vikingii sau normanzii (oamenii din nord) veneau din teritoriile Suediei, Norvegiei și Danemarcei. Prin secolul VII, populația acestor teritorii crescuse mult, încât resursele economice, agricole și comerciale ale zonei deveniseră insuficiente. La emigrarea forțată contribuiau și cauze sociale de diferite naturi.

Tocmai în vremea respectivă, un progres tehnic important avea să favorizeze expansiunea vikingă până în locuri atât de îndepărtate: adăugarea velelor pătrate, care se puteau coborî, la faimoasele lor bărci „drakkar“. Înainte de secolul VII, bărcile vikingice fuseseră mânuite numai cu vâsla. Acum își măreau în mod considerabil raza de acțiune. Puteau transporta un echipaj de

aproxi-
persoane.
atâneau de
navei im-
du-le într-un mod caracteristic.
Aceste ambarcațiuni nu necesi-
sitau cheiuri sau instalații unde
să acosteze, ci puteau fi împot-
molite pe orice plajă până când
jefuiau satul apropiat, încărcau
prada și le împingeau apoi în
apă.

În ceea ce s-a numit „epoca vikingă“, oamenii din Nord s-au încumetat să exploreze Atlanticul și au colonizat Islanda și Groenlanda. Ca să nu mai vorbim despre controversata lor sosire în America (*Magazin istoric*, nr. 6/1989). În partea de Răsărit au fondat orașe în Rusia și au coborât până la Constantinopol. Nu trebuie uitat că în afara faptului că erau războinici, mai erau și activi negustori. În apus au

mativ 32 de
Scuturile
bordurile
podobin-

intrat în contact cu insulele britanice, Franța, Peninsula Iberică și Marea Mediterană.

În anul 841 vikingii au urcat pe cursurile fluviale de pe valea Senei, jefuind și incendiind Rouen-ul. La puțină vreme după aceea a venit rândul Parisului. Coborând pe cursul Garonnei au ajuns până la Toulouse. Este probabil ca cei ce au debarcat pe litoralul asturian, în dreptul Gijonului, să fi fost oameni din aceeași expediție. *Cronica Albeldense* înregistrează faptul. De această dată se pare că vikingii au găsit un adversar de talia lor în regele asturian Ramiro I, același despre care se spune că ordona să fie orbiți hoții și arși cei ce practicau magia. Ramiro I i-a respins pe normanzi, cu toate că n-a putut evita ca unele detașamente să debarce prin

partea Galiciei, nu departe de La Coruña, și să devasteze zona.

În luna august a anului 844, expediția vikingă ajungea la Lisabona prin estuarul râului Tajo, teritoriu ce se afla deja în mâinile musulmanilor. Acolo au produs multe pagube în timpul celor trei zile de lupte. Lisabona a trimis mesageri la Cordova pentru a-l înștiința pe Abd al Rahman II despre sosirea unor piraiți ce se presupunea că își vor continua drumul spre sud. Într-adevăr, la puțin timp vikingii apăreau la gurile Guadalquivirului. Acolo s-au împărțit probabil în două grupuri: unul s-ar fi dus să prădeze Cádiz-ul, frumosul oraș victimă eternă a pirateriei din toate timpurile, iar altul, format din aproximativ 80 de ambarcațiuni, ar fi urcat pe cursul râului. În septembrie ajungeau la Isla Menor, nu departe de Sevilla. Apoi jefuiau Coria del Rio, trecând populația prin foc și sabie. Știrile despre acel măcel au provocat un val de panică în regiune. O parte din populația Sevillei părăsea în grabă orașul pentru a se refugia în Carmoña, așezare bine adăpostită de ziduri, și în munți. În sfârșit, la 1 octombrie vikingii atacau Sevilla: „imposibil să se calculeze numărul morților și captivilor”. Trupele emirului, dintre care o mare parte aduse în grabă din garnizoanele de frontieră din nord, s-au înfruntat cu normanzii și le-au cauzat primele pierderi importante.

Dar mai bine să urmărim textul unui cronicar andaluz: „Când s-au unit forțele de frontieră cu solii trimiși la ei, i-au întrebat despre mișcarea dușmanului și aceștia le-au dat de

știre că obișnuiau să iasă în toate zilele detașamente în direcția Firix și Lecant și spre partea Cordovei și a Moronului; au mai întrebat și dacă era posibil să se pregătească un atac pe neașteptate, ascunzându-se în împrejurimile Sevillei, și li s-a indicat ferma Quintos de Muafar, care se află la sud de oraș. Așa că s-au dus acolo la miezul nopții și s-au pregătit de ambuscadă. Într-o biserică veche care era acolo au pus să se urce o santinelă în partea cea mai înaltă a clădirii, luând cu el o legătură de lemne. Când mijeau zorile a ieșit (din Sevilla) un grup de 16 000 vikingi, mergând în direcția Moronului. Când au ajuns în fața fermei, cu toate că santinela a transmis semnalul, cei ce stăteau la pândă s-au abținut să iasă, cu scopul de a-i lăsa să se îndepărteze și, odată îndepărtați, s-au interpus între ei și oraș și i-au măcelărit pe toți. După aceea solii au luat-o înainte, au intrat în Sevilla și l-au găsit pe guvernatorul acesteia asediat în cetate. El le-a ieșit în întâmpinare și locuitorii s-au întors în oraș. În afara detașamentului care a fost trecut prin sabie, mai ieșiseră două detașamente de normanzi, unul în partea Lecantului și altul în partea Cordovei; dar după ce normanzii care se aflau la Sevilla au aflat despre trufia și înaintarea armatei și moartea detașamentului ce plecase spre partea Moronului, au fugit la bărcile lor și au luat-o pe râu în sus până la castelul Azaguc; s-au găsit cu tovarășii lor și odată imbarcați, aceștia au făcut cale-ntoarsă urmând curentul râului în jos. În această situație, oamenii au început să-i insulte și să arunce

pietre cu praștia. Ajungând la o milă mai jos de Sevilla, au strigat în gura mare celor care aruncau cu pietre în ei: «dacă vreți să existe răscumpărare, lăsați-ne». Au încetat atunci de a mai arunca cu pietre și ei au permis răscumpărarea celor pe care-i țineau prizonieri. Cea mai mare parte au fost răscumpărați, dar n-au luat aur, nici argint; n-au primit decât îmbrăcăminte și alimente”.

Ambasadorul și regina

Principalii aliați ai vikingilor erau factorul surpriză și extraordinara mobilitate pe care bărcile lor le-o permiteau. Dar vikingii dovedeau și un punct slab: excelenți combatanți în lupta individuală, corp la corp, pierdeau o mare parte a eficacității lor când trebuia să se înfrunte cu armate organizate.

Este sigur că relatarea despre vizita unui trimis al lui Abd al Rahman la curtea vikingă este imaginară. Dar aceasta nu împiedică să fie extraordinar de interesantă și amuzantă. Ca ambasador, Abd al Rahman a ales persoana cea mai competentă de la curtea sa și anume poetul și istoricul originar din Jaén, al-Gazal, care era renumit atât datorită frumuseții și înfățișării sale plăcute, cât și vicleniei și finei inteligențe cu care era dotat. Era, în sfârșit, un om care, după spusele cronicarului musulman, „știa să intre și să iasă prin toate ușile”.

Ambasada s-a imbarcat la Sevilla, escortată de o navă vikingă. După o navigație hazarată pe mări nemaivăzute vreodată, a ajuns la locul în care locuia regele vikingilor. Era „o mare insulă în Ocean”.

Se afla în apropierea altor insule mari și mici și a unui continent: „aceea este o mare țară care cere multe zile pentru a o străbate. Locuitorii săi erau atunci păgâni dar acum sunt și ei creștini, căci au abandonat cultul focului care era religia lor“.

Regele normand a poruncit ca lui al-Gazal și însoțitorilor săi să li se facă o primire minunată. Înainte de întrevederea cu regele, ei au cerut însă să nu fie obligați să se incline în fața lui, motivând că era contrar obiceiurilor lor. Regele normanzilor a părut să fie de acord. Când andaluzii au ajuns la sala tronului au văzut că ușa de intrare avea buiandrugul extrem de jos, încât nu exista altă posibilitate decât să intri înclinându-te. Spiritul inventiv al lui al-Gazal l-a ajutat să eludeze acest obstacol. Nici una nici două, s-a așezat pe jos și a intrat cu capul sus și drept, până când, după ce a trecut de ușă, a putut să se ridice.

Regele viking a văzut că al-Gazal era om ingenios și l-a plăcut. A spus oamenilor săi: „Aveam intenția să-l umilim dar el și-a luat revanșa arătându-ne talpa picioarelor sale; act ce ar fi fost ofensator dacă n-ar fi venit de la un ambasador“.

Al-Gazal a citit scrisoarea pe care o trimitea Abd al Rahman și apoi i-a înmănat regelui darurile pe care le aducea: pânzeturi prețioase și produse de manufactură ale atelierelor din al-Andalus.

Regina vikingilor l-a primit și s-a îndrăgostit de

el, lăsându-se cucerită atât de înfățișarea plăcută a andaluzului, cât și de dezmiardările măgulitoare cu care al-Gazal lăuda peste măsură frumusețea doamnei. După ce s-a întors la Cordova, un cunoscut l-a întrebat pe al-Gazal: „Era regina vikingilor atât de frumoasă pe cât spuneai tu că este?“. La care al-Gazal a răspuns: „Omul, urâtă nu era; dar, ca să spun adevărul, aveam nevoie de ea și măgulind-o în acel fel i-am câștigat considerația și am obținut de la ea mai mult decât speram“.

„Într-adevăr, — continuă cronicarul — soția regelui vikingilor l-a simpatizat în așa măsură pe al-Gazal încât nu putea trece o zi fără să-l vadă. Dacă nu se ducea el, ea ordona să fie chemat și petrecea câțva timp conversând cu el și el îi vorbea despre musulmani și istoria lor, despre țara în care locuia și populațiile din regiune și, în general, după ce se despărțea de ea pentru a se în-

toarce la reședința lui, ea îi trimitea un dar, constând în stoffe, mâncăruri, parfumuri sau lucruri asemănătoare. Aceste vizite frecvente au trezit imediat curiozitatea publică, iar însoțitorii ambasadorului nostru s-au supărat și l-au sfătuit să fie mai prudent. Și cum el a înțeles că puteau avea dreptate, în viitor vizitele sale la regină au fost mai rare. Aceasta l-a întrebat despre cauza acelei schimbări, iar el nu i-a ascuns-o. Răspunsul lui a făcut-o să suradă: «Gelozia, a spus ea, nu există în obiceiurile noastre. Printre noi, femeile nu stau cu soții lor decât atâta timp cât ele au o părere bună despre ei, iar odată ce soții lor au încetat să le mai placă, îi părăsesc“.

Acum peste 1 000 ani

Pe măsură ce se răspândeau știrile despre bogatele pământuri ale Europei lipsite de apărare, erau tot mai numeroa-

În p. 85: războinic normand și sabia lui
Navă vikingă, ce a servit drept mormânt unui șef viking și a fost descoperită sub un tumul

se bărcile vikingilor care se încumetau în expediții piratești. În ziua de Paște a anului 845, cam 120 de bărci au asaltat Parisul și l-au prădat cu atâta conștiinciozitate încât au smuls până și grinzile din tavanele cu ornamente de stuc din biserica Saint Germain de Près pentru a-și împodobi cu ele mascaroanele navelor.

În 858 sau în anul următor, vikingii debarcă din nou pe coasta cantabrică venind cu 62 de ambarcațiuni și 3 800 de oameni, sub comanda norvegianului Hasting. Regele Asturiei, Ordoño I, se duce în grabă să-i alunge, asemenea tatălui său în trecut. Cifra combatanților este, fără îndoială, exagerată. Trebuie să se țină seama că singurul nostru izvor de informație sunt scrierile rămase de la cei ce sufereau atacurile vikingilor și că tendința este, de altfel de înțeles, de a umfla efectivele umane ale piratilor pentru a justifica astfel propriile eșecuri sau a mări valoarea victoriilor.

Expediția normandă a urmat drumul celei anterioare, coborând pe coastele atlantice. Când și-a propus să urce pe râul Guadalquivir în căutarea fertilelor câmpii betice, s-a lovit de noua escadră andaluză, dotată cu teribile mașini de foc (după modelul „focului grecesc”), care le-a incendiat câteva „drakkare”.

Este posibil ca unele bărci din această expediție să fi intrat pe râul Ebro. În orice caz, vikingii au ajuns în Pamplona.

În Occident panica în fața vikingilor era generală căci, așa cum scria prin 860 Ermenariu de Noirmoutier, „numărul

bărcilor se mărește, pletora nesfârșită a vikingilor nu încetează să crească. Creștinii sunt peste tot victimele masacrului, focului și jafului. Vikingii rad de pe fața pământului tot ce găsesc în cale și nimeni nu-i poate opri”.

Când expedițiile au devenit mai îndelungate, deoarece țineau obiective mai îndepărtate, vikingii n-au avut altă soluție decât să ierneze pe pământ străin. Până la urmă și-au luat cu ei familiile și au construit așezări fortificate mai mult sau mai puțin provizorii. Acesta a fost un prim pas pentru a se stabili definitiv și a coloniza noi teritorii.

În 968 sau puțin mai târziu o expediție plecată din Normandia a atacat litoralul cantabric și a devastat Santiago de Compostela. Nu va trece mult timp și cultura franceză, pe de-o parte, și convertirea la creștinism pe de alta, vor îndulci cruzimea acestor războinici vikingi.

În 1016 se înregistrează un atac pe coastele galiciene în timpul căruia episcopul de Tuy a fost prins. Ultima expediție

piraterească de importanță împotriva teritoriilor spaniole se va înregistra la mijlocul secolului. Aceasta va avea o soartă mai rea decât cele anterioare, înfruntându-se, în Galicia, cu oțelitele trupe ale lui Crescenio, episcop de Santiago.

Cam prin aceeași epocă există știri despre un șef normand, numit Roger de Toeni, care lupta în serviciul contesei regente de Barcelona, Ermesinda, împotriva musulmanilor din Levant și Baleare. Un alt contingent viking a participat la cucerirea Barbastro (1064), război ce prezintă caracteristicile unei adevărate cruciate.

Și astăzi încă arheologii nordici mai descoperă uneori în săpăturile lor tezaure de monede bizantine sau, în mai mică măsură, andaluze. Le-au dus acolo, de la mii de kilometri distanță, acum peste o mie de ani, neliștiții, îndrăzneții și întreprinzătorii lor strămoși, vikingii. ■

**Adaptare de
Ana VĂDEANU**

REALITATEA EVREIASCĂ 40

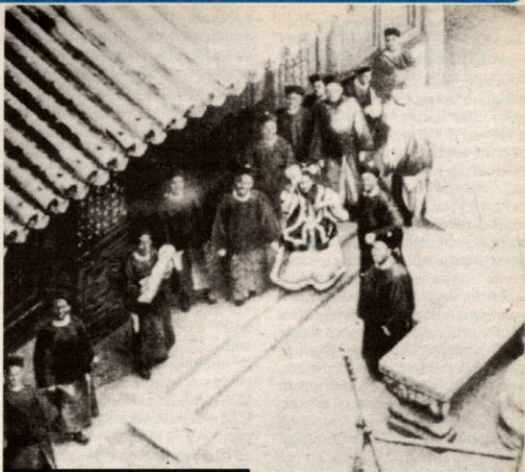
Ne asociem caldelor urări de noi succese în reflectarea vieții comunității evreiești din țara noastră și a permanentelor dialogului cu românii în planul național și universal, adresate și prin viu grai la aniversarea săptămânalului *Realitatea Evreiască* care, sub autoritatea domnului Dorel Dorian, cunoaște o nouă altitudine profesională.

Era 16 august 1900. Seara se lăsa încet peste peisajul dezolant. Pe câmpurile devastate zăceau cadavre mutilate. Casele părăsite se profilau fantomatice pe fundalul vinețiu al cerului.

Împărăteasa-mamă Cixi se uita în jur cu ochii măriți de spaimă. Hurducăită de o caretă țărănească, vedea pentru prima dată în viața ei realitatea crudă a țării, pe care o condusese mai bine de 40 ani. Epuizată, și-a întors privirea spre sine. Simțea cum îi tremurau mâinile și cum trupul înveșmântat în straiele țărănești era scuturat de frig. Părăsise de două zile capitala imperială într-o fugă rușinoasă și acum era la limita puterii. Iat-o la vârsta de 65 de ani dezonorată, fugară, fără acoperiș, fără apărare.

Ploaia începuse să cearnă și în depărtare se auzeau împuscături. Suita a intrat în panică.

Cixi amorsea. Își lăsase capul în piept și în fața ochilor minții se derulau una după alta amintiri dragi din tine-

„MICA ORHIDEE“ A MARELUI IMPERIU QING

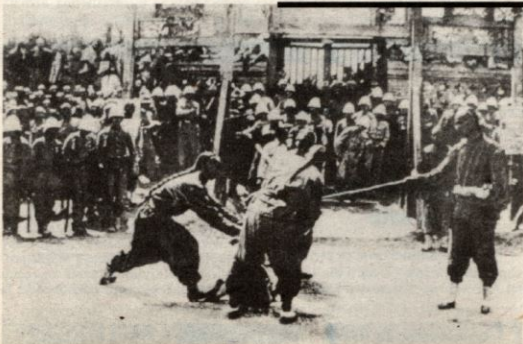
Dr. ANNA EVA
BUDURA

rețe: sfioasa xiunu (fată gingașă), selectată pentru iatacul imperial (1851), mama fericită a singurului moștenitor al tronului (1856), apoi văduva împăratului Xianfeng (1861) și eroina unei spectaculoase lovituri de palat, care îi marcase întreaga viață, așezând-o pe tronul ascuns în spatele perdelelor de voal galben.

De aici condusese destinele zbuciumate ale marelui imperiu Qing. Dezastre interne, calamități venite de afară, de peste mări, îi întunecaseră micile bucurii ale vieții. Izolată de realitatea brutală, ea s-a văzut chemată să aducă decizii pentru prezentul și viitorul țării, respectând mereu legământul sfânt de a apăra glia strămoșească.

Împărăteasa Cixi se întoarce în Beijing pe care l-a părăsit în august 1900 (sus)

Scenă de execuție a unui boxer

Tratat semnat cu lacrimi în ochi

Acum, în acest moment al adevărului, a trebuit să admită că în fața „strănilor barbari veniți de peste mări” se dovedise neputincioasă. Și-a dat seama că puterea lor consta în armele lor de foc, în cunoștințele lor, în organizarea lor. A înțeles că pentru a le face față și pentru a-i învinge trebuiau găsite căi pentru însușirea secretelor puterii lor. În acest scop a aprobat toate propunerile funcționarilor competenți de a deschide mine, de a ridica arsenale, de a dura șantiere navale, de a trimite solii și studenți în străinătate.

Și-a amintit însă cu amărăciune că, în ciuda eforturilor financiare, aceste încercări de a „împrumuta cunoștințe străine pentru a le pune în slujba înflorii Chinei” nu au dat rezultatele așteptate. Seria înfrângerilor dureroase a culminat cu cea în războiul cu un dușman considerat până atunci – cu Japonia, „învățăcelul” de secole al Chinei¹.

Nici o putere străină nu afișase atâta aroganță, lăcomie și intrinsecă genă cât manifestase Japonia după războiul din 1894. Cu câtă bucurie se pregătise ea să-și serbeze în acel an cea de a 60-a zi de naștere, atât de importantă în viața fiecărei chineze! A înțeles însă să renunțe – a câta oară? – la strălucirea și grandiozitatea festivităților și să verse în fondul apărării naționale 3 milioane liang² de argint.

A înțeles – cu inima frântă – gravitatea situației în care se afla țara și a militat pentru adoptarea unei atitudini ferme, a unei rezistențe onorabile pe câmpul de luptă. Știrile despre distrugerea flotei imperiale în Marea Galbenă, sinuciderea comandanților acesteia, înfrângerea de la Mukden au mișcat-o până la lacrimi, iar pretențiile Japoniei pentru a înceta acțiunile militare i-au zdrobit încrederea și respectul de sine!

Japonia cerea ceea ce nu îndrăznise să ceară nici un străin venit de peste mări; recunoașterea „independenței” Coreii, cedarea „pentru veșnicie” a sudului provinciei Sheng-jing³, a insulei Taiwan și a arhi-

pelagului Pescadores, plata unei despăgubiri de 300 milioane liang de argint și facilități cvasi-nelimitate pentru comerțul cu Japonia. Până și puterile străine occidentale au fost consternate și și-au oferit serviciile pentru a media.

Cixi și-a amintit cum după toate știrile primite, după dezbaterile cu marii dregători, căzuse din nou bolnavă, lăsând totul pe seama împăratului Guangxu. Cu toții au fost revoltați, cu toții au vărsat lacrimi amare, de jale pe mormântul patriei, dar până la urmă cu toții au căzut de acord că nu există altă ieșire și au aprobat semnarea, la 17 aprilie 1895, a celui mai umilitor tratat în istoria Chinei – tratatul sino-japonez de la Shimonoseki.

Știrea semnării ridicase valori-valuri de proteste – își amintea Cixi – și ea devenise ținta unor atacuri și critici vehemente. A înțeles că înnoirile introduse până atunci nu fuseseră suficiente și a dat mână liberă tânărului împărat să adopte măsuri reformatoare, cu condiția ca acestea „să nu încalce legile strămoșești și să nu dăuneze autorității imperiale, autorității manciuriene”.

Își amintea cu cât nesaț citise lucrările reformiștilor, asemenea lui Kang Youwei, și constatase că „relatările lor sunt adevărate și pertinente până la cel mai mic detaliu”, cum recomandase împăratului „să le aplice, dacă este convins că acestea vor întări China și îi vor aduce prosperitate”.

Anul 1898 care a debutat cu atâtea speranțe s-a încheiat tragic și pentru împărat, și pentru ea, și pentru întreaga acțiune reformistă⁴ – constata împărăteasa, în timp ce în jurul ei se declanșase furtuna și întregul cortegiu imperial se împotmolise în hârtoapele mocirlite. Auzea prin ceață comenzi, porunci și chiar înjurături, în alte condiții de neimaginat și pasibile de pedeapsă capitală. Dar în acele condiții orice devenise posibil.

Chinuită de foame și sete

Și-a adus aminte de acea zi a lunii septembrie când i s-au adus la cu-

noștință că împăratul era gata să-l primească pe Ito Hirobumi pentru a-l angaja ca sfetnicul său întru aplicarea reformelor. Da, chiar pe acel Ito, care negociase și semnase tratatul atât de rușinos pentru China, de la Shimonoseki. Era prea mult și inacceptabil. S-a grăbit să se întoarcă la Beijing, pentru a asista la audiența acordată de împăratul Guangxu lui Ito Hirobumi și de a zădărnici orice act nesăbuit ce ar fi putut leza ireparabil demnitatea țării și integritatea gleei strămoșești.

Au urmat sechestrarea împăratului, revocarea decretelor emise de el. Toate deciziile au fost luate sub imperiul unei furii oarbe – recunoștea Cixi privind siluetele eunucilor și slujitoarelor ce se agitău în noroiul drumului.

Apoi a preluat din nou cămașa țării și, încrâncenată de experiența vieții, era decisă să găsească un moment prielnic de „a-și răzbuna toate umilințele și jignirile suferite din partea strănilor barbari”, veniți din vest și din est, pentru a-i pedepsi pentru impertinența cu care se amestecau în treburile Curții imperiale și în politica internă a țării⁵.

„În starea de spirit în care mă aflam – își amintea Cixi – mișcarea pugiliștilor populari uniți în organizația Yihetuan⁶, acțiunile lor îndreptate împotriva bisericilor creștine și a strănilor, chemarea lansată de ei, «Sprijin curții imperiale și pierzanie strănilor», mi-au oferit o rază de speranță. Am decis să accept propunerile insistente ale prințului Duan pentru a-i folosi în lupta mea împotriva strănilor. Atunci nici nu am visat că mișcarea se va termina cu asemenea urmăiri grave pentru China”, a apreciat Cixi.

Și-a amintit cum prințul Duan, folosind un document contrafăcut, a determinat-o să declare la 21 iunie 1900 război strănilor. A dat ordin să se încercuiască și să se atace cartierul legațiilor, dar a indicat să nu se producă pagube materiale prea mari și jertfe umane, să se protejeze

¹ Magazin istoric, nr. 5,6/1996.

² 1 liang = 50 grame.

³ Manciuria.

⁴ Magazin istoric, nr. 10/1990.

⁵ Cixi a considerat condamnată atitudinea Angliei de a înlesni fuga lui Kang Youwei și a Japoniei de a-i acorda protecție și de a-l sprijini în publicarea celor mai aberante născociri defăimătoare la adresa ei.

⁶ Cunoscut în literatura occidentală sub numele de boxerii.

copiii și femeile. Războiul acesta ciudat în care au murit mai mulți chinezi decât străini a luat sfârșit la 14 august. În ziua aceea armatele aliate a șapte țări occidentale și ale Japoniei, după ce au măturat cu tunurile din calea lor ostașii armatei imperiale și pe boxerii înarmați cu săbii, sulite și încredere în forțele lor, presupus supranaturale, au pătruns în capitala Chinei și au trecut la represalii, instaurând teroarea.

Cixi își amintea cu amărăciune de acele momente grele când era pregătită să se sinucidă, apoi de fuga ei rușinoasă din Beijing.

Și iat-o acum în această noapte rece, fără un loc unde să se adăpostească, chinuită de foame și sete.

În fața judecății strămoșilor

După trei zile de fugă bezmetică, micul cortegiu al împărătesei Cixi și al împăratului Guangxu a fost ajuns din urmă de principalii dregători ai curții imperiale și s-a reușit să se pună ordine în această curte pribeagă. Au fost editate primele decrete care purtau din nou sigiliul imperial.

Cixi a refuzat propunerea de a se întoarce în Capitală și s-a arătat decisa să continue drumul spre Xi'an, unde a ajuns la 26 octombrie. De aici a emis, după lungi tergiversări, decretul impune de puterile străine pentru pedepsirea celor vinovați de evenimentele din vara anului 1900

și și-a dat acordul pentru a repune în funcție pe cei care se opuseseră politicii ei intransigente față de străini. Aici, la Xi'an, ce păstra amintirea glorioasei dinastii Tang, și-a dat acordul pentru un nou tratat infamant în istoria modernă a Chinei¹.

După retragerea (17 septembrie 1901) a armatei aliate a celor opt țări, Cixi a hotărât că poate să se întoarcă în Capitală. Drumul parcurs, începând din 6 octombrie 1901 și până la 7 ianuarie 1902, reflectă marile schimbări prin care Cixi a trecut: ea purta discuții neînconșetate de protocol și etichetă cu funcționarii locali, a decis să folosească prima linie de cale ferată din acea regiune, iar la sosirea în Capitală a parcurs drumul de la gară până la palat într-un palanchin deschis, permițând populației să o vadă și să o aclame, iar ea la rândul ei răspundea zămbitoare manifestărilor de simpatie.

¹ Este vorba despre tratatul din 7 septembrie 1901, semnat cu reprezentanții Angliei, Franței, Rusiei, Japoniei, Austro-Ungariei, Germaniei, Italiei, Statelor Unite ale Americii, prin care Chinei i s-au impus plata unei despăgubiri de 450 milioane liang de argint, staționarea armatelor străine, distrugerea fortului Dagou, interzicerea acțiunilor și manifestărilor xenofobe, înființarea Ministerului Afacerilor Externe, i s-a interzis importul de armament etc.

După reinstalarea ei în palatul răvășit de soldații străini, Cixi a impus reguli noi protocolare. Primește personal scrisorile de acreditare ale diplomaților chiar în sala tronului, invită doamnele din corpul diplomatic la întâlniri prietenești, permite ca pictori străini să-i facă portretul. Dar și mai importante au fost decretele care preconizau modernizarea Chinei și trecerea la o monarhie constituțională. Măsurile adoptate cu atâta fervoare s-au lovit însă, la toate nivelurile, de rezistență, apatia dregătorilor.

Cixi, împovărată de ani, zdrobită de răspunderea pe care o purta pentru decăderea măreției Chinei, cu sănătatea subrezită mai are totuși puterea să-și serbeze, la 3 noiembrie 1908, ziua ei de naștere – cea de a 74-a și ultima – și chiar să se îngrijească de continuarea dinastiei. La 13 noiembrie, după consultarea sfetnicilor, îl nominalizează pe Puyi, în vârstă de 2 ani, moștenitorul tronului și pe tatăl său, prințul Chun, regent.

În ziua următoare, măcinat de boală, a trecut în neființă, la vârsta de 38 de ani, împăratul Guangxu. Cixi l-a urmat în amurgul datei de 15 noiembrie, pentru a se înfățișa alături de el în fața judecății strămoșilor. Odată cu ea s-a încheiat practic era imperială a Chinei.

Trei ani mai târziu, la 10 octombrie 1911, izbucnește revoluția democratică ce abolește monarhia manciuriană. ■

Concursul Magazin istoric 30: 2 000 000 lei premii!

Mărțișor 1996 vine cu o plăcută surpriză pentru participanții la concursul **Magazin istoric 30**: o generoasă sponsorizare de 2 000 000 lei. Este darul oferit revistei și cititorilor noștri de un îndrăgostit de istorie și de revista noastră, dl. **DAN-SOCRATE CALOIAN**, directorul firmei **S.C. ALGERNON S.R.L.**, din București.

Mulțumim pentru sponsorizare, redacția având astfel posibilitatea să acorde următoarele premii și mențiuni ale **Concursului Magazin istoric 30**.

PREMIUL I – 1 000 000 lei

PREMIUL II – 500 000 lei

PREMIUL III – 300 000 lei

MENȚIUNE – 100 000 lei

MENTIUNE – 100 000 lei

Deci, stimați participanți, **acestea sunt premiile și mențiunile** Concursului **Magazin istoric 30**, în valoare de 2 000 000 lei.

2 000 000 LEI VĂ AȘTEAPTĂ!

Concursul
Magazin istoric
30

A doua serie de întrebări

1. „Istoria nu este nici literatură și nu este nici politică, iar cei cari vor să facă literatură sau politică să nu facă istorie. Istoria este o înaltă magistratură, comparabilă cu cele mai înalte foruri de justiție și dacă cel care reprezintă justiția trebuie să lase la o parte orice pentru a glăsuși numai în numele dreptății, tot așa și istoricul, care este un înalt magistrat, trebuie să glăsuiască numai în numele adevărului”.

Cărui istoric român, statornic colaborator al revistei noastre, îi aparțin aceste cuvinte?

2. Între aceste chipuri de boieri, zugrăvite de un meșter anonim, s-a „strecurat” și un intrus venit de la răspântia veacurilor XVIII și XIX? (foto 1)

Dacă l-ați recunoscut, precizați numele lui.

3. La ce dată a intrat în vigoare Tratatul de asociere a României la Uniunea Europeană?

4. „Mi-e teamă de tine, mă simt atât de jos față de ce reprezintă tu, dar această umilință constituie deopotrivă o bucurie pe care ți-o dăruiesc ție”.

În această scrisoare a Marthei Bibescu către Henry de Jouvenel au fost schimbate câteva cuvinte.

Câte?

5. Unul dintre monumentele ridicate în Capitală, ca de altfel în întreaga țară, în memoria eroilor Revoluției din decembrie 1989. (foto 2)

Unde este amplasat?

6. La 3 noiembrie 1834 s-a înființat „Muzeul pentru depunerea antichităților” din București.

Din inițiativa cărui domnitor?

7. În imagine, stema personală a unui mare voievod român.

Menționați numele lui. (foto 3)

8. În iulie 1943, Cișmigiul și Capitala se înfrumusețau „cu o nouă podoabă”: rotonda cu busturile unor scriitori români, dintre cei mai reprezentativi, din ultimul veac.

Câți scriitori erau reprezentați în rotondă?

- a) 10
b) 12
c) 14

9. În-
tre

Talon de
participare

25 și 28 aprilie 1929 a avut loc la Detroit primul Congres Bisericesc al Episcopiei Ortodoxe Române din S.U.A., prezidat de pr. Trandafir Scorabeș, delegat al Sfântului Sinod de la București.

Care era hramul bisericii în care s-a ținut Congresul?

10. Care a fost cel mai vestit oraș de pe litoralul traco-getic al Mării Negre în perioada dominației romane?

- a) Callatis
b) Histria
c) Tomis

CETĂȚI ROMANE

AMPELUM		PRECUM		POTAISSA		CABINAI		ASEZARE RURALA ROMANA IN JUD. SIBIU
APULUM		ANGUSTIA		IUDA!		CĂTRE		
IN ZARE								
ASEZARE RURALA ROMANA IN JUD. SIBIU			DUȘMANIE				CASTRU ROMAN IN JUD. SALAJ	
				NIMIC		MECANICII		
						DAVA!		
NETI			ACMONIA (AUGMONIA)					
RÂND								
SFINTE								
					USTOROIT			
					LACURI DE UNGHII			
	GERMISARA		CARO!			BAGATĂ LA MUJOCI		
			FORTIFICATIE ROMANA IN JUD. MEHEDINTI			CASE DE BILETE		
		FOC						RIGLA
		BOMBONICA						
RADU GHEORGHE				TERMEN ASEMENEA				
MONEDA EUROPEANA				PACALIT				
CAPUT STENARUM								
					DIMINUTIV MASCULIN			
FĂRĂ SÂMBURI								PREFIX PENTRU „EGAL”
ARGINT								
		NESI			DUMITALE			
		CĂTRE			MARIA HARALAMBIE			
FIRE				PUSA-N JOC				
HALMYRIS								

Radu STOIANOV

DIALOG CU CITITORII

30 MAGAZIN ISTORIC 30

Iată alte fragmente din scrisorile cititorilor noștri adresate în preajma împlinirii a 30 ani de la apariția primului număr al revistei.

Mulțumim tuturor celor care ne-au scris și așteptăm în continuare de la dvs., stimați cititori, relatările dvs. despre prima întâlnire cu Magazin istoric, despre amintirile dvs. legate de revistă, despre ceea ce înseamnă ea pentru dvs. etc. etc.

Vom publica, și în numărul viitor, și în alte numere, fragmente din aceste scrisori, cu regretul că spațiul de care dispunem nu ne permite reproducerea lor integrală.

Ele reprezintă însă tot atâtă noi prilejuri de a vă cunoaște pe dvs. cei care, lună de lună, ne cumpărați și ne citiți, ne sunteți alături și, prin devotamentul și statornicia dvs., ne ajutați să menținem existența revistei.

Vă mulțumim!

IMI ÎNFRUMUȘTEAZĂ ZILELE

Preot iconom stavrofor IOAN MALANCA, din Făgăraș: În luna iulie 1967 am aflat de apariția revistei, la care m-am abonat imediat. Este de prisos să descriu bucuria și satisfacția ce le-am avut la citirea și savurarea articolelor publicate în acel număr, ca și în toate celelalte pe care le-am primit până astăzi.

Revista îmi încălzește sufletul și-mi înfrumusețează zilele.

Cu excepția a 2-3 numere, am toată colecția din 1967 până astăzi. Le păstrez în biblioteca personală, legate pachete, pe fiecare an.

Această colecție constituie pentru mine o bogăție spirituală. Va rămâne copiilor și nepoților mei.

ADMIRAȚIE

CONSTANTIN AUGUSTUS BĂRBULESCU, elev la liceul „Zinca Goleșcu”, din Pitești: Sunt abonant al revistei Magazin istoric de scurtă vreme, dar am colecția aproape întreagă.

Am admirat și admir în continuare faptul că revista și-a propus să scoată la iveală partea cea mai frumoasă, după mine, a istoriei poporului nostru: anii în care România a avut, cu adevărat, un cuvânt de spus în lume. Sunt un mare admirator al perioadei 1866-1947, fiindcă consider că este perioada în care țara noastră a cunoscut cu adevărat dezvoltarea economică și socială.

HRANĂ SUFLETEASCĂ

CHIRIĂCHIȚA MORUN, din Galați: Ca cititoare fidelă a acestei cărți de istorie care este revista Magazin istoric, de la apariție și până în prezent, nu am decât cuvinte de laudă pentru ea și echipa redacțională.

Am colecția completă, fiind abonată la Oficiul poștal Galați 6.

Chiar dacă revista s-ar scumpi iarăși, eu împreună cu familia mea nu o vom abandona, căci toți o prețuim ca pe o hrană sufletească.

ÎMPREUNĂ CU REVISTA

Ne-au mai scris despre prima lor întâlnire cu Magazin istoric, evocând anii petrecuți împreună cu revista de atunci, din acel aprilie 1967 de început, și cititorii ale căror scrisori le-am primit până la închiderea acestui număr: **GHEORGHE MADĂRAȘ, din Satu Mare; ing. ILIE IONIȚĂ, din Ploiești; col (r) CONSTANTIN C. GOMBOȘ, din Timișoara; NICOLAE IORDAN, din com. Leordeni, jud. Argeș; TATIANA și STERIAN STEGARU, din Galați; VICTOR I. VLEJU, din com. Dorna Arini, sat Ortoia, jud. Suceava; col (r) NICOLAE DEACONU VĂLCEA, din Lipova; AUREL RUSU, din Iași; VIOREL BURDUCEA, din Târgu Ocna; ȘTEFAN CIUBOTARU, din com. Sulița, jud. Botoșani; VALENTIN FUȘCAN, elev, din Făgăraș; LILIAN CIURDEA, din Gura Humorului.**

În numărul viitor, vom publica alte fragmente din scrisorile primite la cea de-a 30-a aniversare a apariției revistei.

COLECȚII COMPLETE

Iată, alți cititori care ne-au scris, cu justificată mândrie, despre colecțiile lor complete din Magazin istoric: **ANDREI LORENT, b-dul Decebal, bl. 88, ap. 56, Piatra Neamț; SIMION GĂRLEA, com. Vitănești, jud. Teleorman; LICA NEAGU, com. Pestera, sat Ivrinezu Mare, jud. Constanța; ION A. CARZOL, str. B.P. Hasdeu, nr. 9, Câm-**

pina; RADU GURĂU, str. Gh. Lazăr, nr. 34, ap. 50, Timișoara; TATIANA și STERIAN STEGARU, str. Albatrosului, nr. 1, bl. M, ap. 33, Galați; elev CONSTANTIN BĂRBULESCU, din com. Cotmeana, jud. Argeș.

MODELUL STRĂMOȘILOR

Sub acest titlu am grupat câteva extrase dintr-un articol pe care dl.

comandor (r) **MIHAI CHIRIȚĂ**, veteran de război, din București, ni l-a trimis la redacție, după publicarea amplei evocări consacrate de colaboratorii noștri **Alexandru Duțu și Florica Dobre** celui care a fost contraamiral Horia Măcellariu (Magazin istoric, nr. 7/1996). Am reținut fragmente ce completează fișa biografică a eroului evocat:

DIALOG CU CITITORII

După ispășirea unei pedepse penale timp de peste 16 ani în temnițele comuniste, fiind condamnat la muncă silnică pe viață pentru „crimă de înaltă trădare”, c. am. Horia Măcelariu a mai trăit încă 25 de ani, după ce fusese grațiat în 1964, ceea ce i-a permis să lase posterității în manuscris, povestea vieții sale: **Scurtă autobiografie și Amintiri din furtunoasa mea viață...**

S-a născut la Craiova, la 28 aprilie 1894, fiind unul dintre cei 12 copii ai inginerului silvic Nestor Măcelariu. Se trăgea dintr-un neam vechi de români ardeleni, cunoscut în evul mediu sub numele de Fleșeriu.... Mândria familiei sale o constituia Ilie Măcelariu, fost consilier gubernal împărătesc, tribun al poporului sub Avram Iancu, deputat român ales în Dieta de la Budapesta și unul dintre frunții Partidului Național Român din Transilvania, înființat chiar în casa sa din Miercurea Sibiului, în 1869. Bunicul dinspre mamă, Constantin Popescu, fusese căpitan de cavalerie în războiul pentru cucerirea independenței, din 1877-1878. Nu este deci o întâmplare că, după terminarea liceului, Horia Măcelariu a ales cariera armelor.

În timpul primului război mondial, sublt. H. Măcelariu a fost aghiotant al comandantului flotei de operațiuni de pe Dunăre (comandant c. am. N. Negrescu) și concomitent comandant al vasului amiral Principale Nicolae cu care a însoțit tot timpul escadra de monitoare. Despre bravura sa în timpul luptelor de la Turcuiața, Rasova și Hârșova, comandantul flotei avea să noteze: „În calitate de comandant al vasului-amiral, deși temperament nervos, s-a arătat de un calm imperturbabil, cum nu am întâlnit la mulți, în conducerea sub ploaia de obuze de toate calibrele, la Turcuiața de două ori, la Rasova, odată la Hârșova”. Pentru faatele sale de luptă a fost decorat cu ordinul „Coroana României” în grad de cavalier cu panglică de virtute militară. În 1917, la Chilia Veche, a fost numit comandant al bateriilor a.a. destinate să apere portul și flota, iar la 10 decembrie 1918 a participat la capturarea unui mare convoi austro-ungar, la Corabia, fiind ambarcat pe monitorul „Brătianu”...

Un gest semnificativ al familiei Măcelariu s-a produs în 1922, la Tebea, în prezența regelui Ferdinand, când a înmănat Generalului H.M. Berthelot, șeful Misunii militare franceze din România în anii războiului, o sabie turcescă datând din bătălia de la Mohaci și care se afla în posesia lui Ilie Măcelariu...

GENERALUL MIRCESCU

Domnul col. (r) FLORIN DIMITRIU, cavalier al Ordinului „Mihai Viteazul”, din București, ne semnalează o inadvertență strecurată în articolul România-Așa a început S.S.I. (nr. 4/1996). Generalul cărui serviciul de informații sovietic a reușit să îi sustragă planul de mobilizare a armatei române se numea Ludovic Mircescu, nu Marinescu. Colaboratorul nostru, domnul Cristian Troncotă, s-a lăsat înșelat de o greșală de dactilografie din documentul S.S.I. la care a avut acces, nemaiverificând numele și în alte surse.

Mulțumindu-i domnului colonel pentru îndreptarea făcută, să îl cităm și cu alte informații pe care ni le oferă: Mircescu Ludovic fusese mai înainte comandantul Diviziei 8 Infanterie, cu sediul la Cernăuți, după generalul Zagid, trecut la comanda Corpului 4 Armată, la Iași. Generalul Mircescu și-a clădit în Cernăuți o casă cu mai multe etaje. Tatăl meu, căpitan de geniu, șef al biroului de domenii militare, a fost rugat de general să supravegheze felul cum își făceau treaba antreprenorii și diversii muncitori. Când blocul a fost terminat, am închiriat și noi un apartament de trei camere la parter. La etajul întâi locuia într-unul dintre apartamente distinsul ing. Henry Holban, care a lucrat la uzinele Malaxa. Tot în acel bloc, în alt apartament vecin cu noi, la parter, locuia marele geograf, prof. univ. Brătescu.

Cititorul nostru încheie cu următorul îndemn: Sper că tirajul revistei să se mărească pentru a avea o cât mai mare răspândire în publicul mare. Când se face apologia Căpitanului și se caută a se băga zăvanie între noi și unguri, trebuie acționat în publicistica noastră nu cu violențe de limbaj, ci cu documente, care să arate adevărata față a lucrurilor.

PORTILE DE FIER

DI. MITE MĂNEANU, președintele Filialei Mehedinți a Societății Naționale de Științe Istorie din România, ne trimite numărul 3, an I, 1996, al revistei Porțile de Fier, al cărei redactor șef este.

Numărul este dedicat, în mare parte, lui Tudor Vladimirescu, la 175 ani de la revoluția din 1821. Semnează: Mirela Șerban, Constantin Șerban, Paul Em. Barbu, C. Juan-Petriu, Dumitru Bălaș, Constantin Bărbulescu, C.A. Protopopescu, Elena Jianu Tutunaru.

Alte articole: Mite Măneanu, Vechea stemă a Mehedințiului, Dincă Ciobotea, Ideea de Europa în istorie, Varvara M. Măneanu, Universal și particular în prelucrarea artistică a lemnului la români, Cocuța Raicu, Doctrina neoliberală în perioada interbelică, Mihai Stamatescu, Noi și Europa, Georgeta Munteanu, Theodor Costescu — viața și opera, Dumitru Dem. Ionașcu, De la Acornion la Argedava.

MONUMENT

DI. învățător pensionar VICTOR I. ROTARU, veteran de război, locotenent-colonel în rezervă, din satul Stăncești, com. M. Eminescu, jud. Botoșani, ne scrie despre monumentul ridicat, în 1981, în satul Stăncești în memoria celor 101 eroi, fii ai localității, căzuți în războaiele din 1877-1878, 1916-1918, 1941-1945.

CERERI ȘI OFERTE

GEORGE ST. BOGDĂNESCU, str. Galați, nr. 71, bl. H, ap. 18, Brăila, solicită: nr. 1, 6, 7/1967; 1, 4/1975; 1/1977; 2, 3/1978; 1, 2/1990.

CONSTANTIN BOBOCEA, str. Negoii, nr. 10, ap. 12, Timișoara, oferă colecția completă.

ION IORGULESCU, str. Suceava, nr. 7, Ploiești, oferă colecția completă.

CONSTANTIN BELDIE, str. C. Negri, nr. 5, bl. 5, ap. 9, Bacău, solicită: nr. 2/1989 (2 ex); 2/1990 (2 ex).

CONSTANTIN ROIU, str. Vigoniei, bl. 9, sc. IV, ap. 110, București, oferă colecția 1967, nr. 3/1992.

AGACHE BOJOAGA, bd. Revoluției 1989, nr. 24, ap. 5, Timișoara, solicită: nr. 1, 2/1967.

IOAN HARAPU, str. C. Negri, bl. A9, ap. 9, Târgu Ocna, oferă colecția completă.

VASILE AVRAMESCU, str. Olga Bancic, nr. 17, Râmnicu Vâlcea, solicită: nr. 3/1991; oferă nr. 2-9/1967; 1-3, 5-12/1968; 1, 3, 6, 9/1969; 4/1970 și 3, 4, 9/1972; 9/1973; 7, 9, 12/1975; 12/1976; 1-9/1977.

MARIN DAIBU, bd. Alex. Obreja, nr. 6, bl. M1, ap. 139, București, oferă colecția 1973-1996.

LAZĂR AVRAM, bd. Păcii, nr. 5, bl. 17, ap. 10, telefon 772 07 17, București, oferă colecția completă.

ION DOVLETE, str. Micea cel Bătrân, nr. 49, bl. 36, ap. 28, Brașov, solicită: nr. 1/1967.

CONTENTS (Romanian History) O. Densusianu Being Romanian • Ch. Tissot, V. Stan, D. Sandru Unknown Documents about Bessarabia • I. Scurtu August, 1945. Gh. Gheorghiu-Dej against the Social-Democrat Titel Petrescu • Al. Duțu, F. Dobre, A. Șiperco Pow in Romania and the International Red Cross • T.A. Pokivailova The Communist Party from Romania in the Archives of Comintern • C. Troncotă Antonescu deports the Gypsies to Transnistria • V. Stoica Diplomat in Tirana (1931) • C. Popișteanu In Tel Aviv and Jerusalem • I. Mamina The Governors of the National Bank (III) • G. Penelea Filitti Moruzi – Hospodars in Iași and Bucharest • S. Iftimi Scenes of Mediaeval Ceremonial • P. Cernovodeanu The Jewish Communities in the Romanian Principalities (II) • I. Lăcustă In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) O. Densusianu Être Roumain • Ch. Tissot, V. Stan, D. Sandru Bessarabie – nouveaux documents • I. Scurtu Août 1945. Gh. Gheorghiu-Dej passe à l'attaque contre le social-démocrate Titel Petrescu • Al. Duțu, F. Dobre, A. Șiperco Prisonniers de guerre en Roumanie et la Croix Rouge Internationale • T.A. Pokivailova Le Parti Communiste de Roumanie dans les archives du Komintern • C. Troncotă Antonescu déporte les Gitans de Transnistrie • V. Stoica Diplomate à Tirana (1931) • C. Popișteanu A Tel Aviv et Jérusalem • I. Mamina Les gouverneurs de la Banque Nationale (III) • G. Penelea Filitti Mourouzi – princes à Iassy et Bucarest • S. Iftimi Scènes du cérémonial diplomatique médiéval • P. Cernovodeanu Les communautés juives dans les Principautés roumaines (II) • I. Lăcustă À Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) О. Денусиану Быть румыном • Ш.Тиссо, В.Стан, Д.Шандру Бессарабия в неопубликованных документах • И.Скурту Август 1945. Г.Георгиу-Деж нападет на социал-демократа Титела Петреску • Ал.Дуцу, Ф.Добре, А.Шиперко Военнопленные в Румынии и Международный Красный Крест • Т.А.Поквайлово Коммунистическая Партия Румынии в архивах Коминтерна • К.Тронкотă Антонеску, ссылает цыган в Транснистрию • В.Стойка Дипломат в Тиране(1931) • К.Попиштеану В Тель-Авиве и Иерусалиме • И.Мамина Губернаторы Национального Банка(III) • Г.Пенеlea Филиitti Моружи – государи в Бухаресте и Яссах • С.Ифтим Сцены средневекового протокола • П.Черноводану Еврейские общины в Румынских Княжествах(XVIII в.-II) • И.Лăкустă В Бухаресте, 50 лет назад

INHALT (Rumänische Geschichte) O. Densusianu We heisst Rumäne zu sein • Ch. Tissot, V. Stan, D. Sandru Bessarabien in noch unbekannte Urkunden • I. Scurtu August 1945. Gh. Gheorghiu-Dej greift an den Sozial-Democraten Titel Petrescu • Al. Duțu, F. Dobre, A. Șiperco Kriegsgefangene Rumänen und das Internationale Rote Kreuz • T.A. Pokivailova Die Kommunistische Partei Rumäniens in den Komintern-Archiven • C. Troncotă Antonescu deportiert die Zigeuner in Transnistria • V. Stoica Diplomat in Tirana (1931) • C. Popișteanu In Tel Aviv und Jerusalem • I. Mamina Die Gouverneure der Nationalen Bank (III) • G. Penelea Filitti Die Moruzi – Herrscher in Iassy und Bukarest • S. Iftimi Szenen aus den mittelalterlichen Zeremoniell • P. Cernovodeanu Die jüdischen Gemeinden in die Rumänische Fürstentümer (II) • I. Lăcustă In Bukarest, vor 50 Jahre

SUMARIO (Historia rumana) O. Densusianu Ser rumano • Ch. Tissot, V. Stan, D. Sandru Besarabia en documentos inéditos • I. Scurtu Agosto de 1945. Gh. Gheorghiu-Dej ataca al social-demócrata Titel Petrescu • Al. Duțu, F. Dobre, A. Șiperco Prisioneros de guerra en Rumanía y la Cruz Roja internacional • T.A. Pokivailova El Partido Comunista de Rumania en el archivo del Comintern • C. Troncotă Antonescu destierra a los gitanos en Transnistria • V. Stoica Diplomático en Tirana (1931) • C. Popișteanu En Tel Aviv y Jerusalén • I. Mamina Los gobernadores del Banco Nacional (III) • G. Penelea Filitti Los Moruzi – príncipes en Iași y Bucarest • S. Iftimi Escena de ceremonial medieval • P. Cernovodeanu Las comunidades judías de los Principados Rumanos (II) • I. Lăcustă En Bucarest, hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chișcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate; difuzare redacție, Constantin Mușat, telefon: 615.09.91.

ABONEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

telex: 11995 – Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A.

Revista Magazin istoric poate fi găsită pe INTERNET la

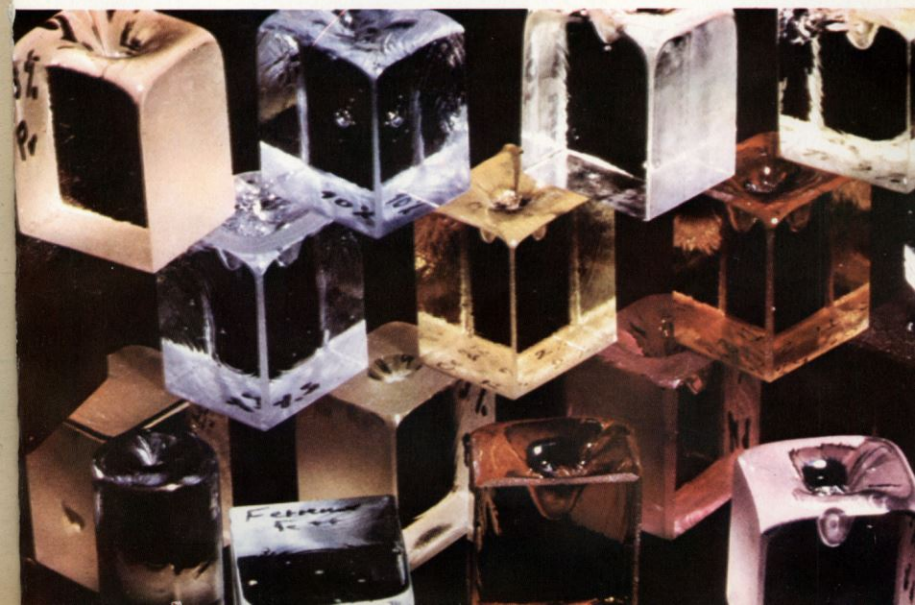
<http://www.itc.ro/history/magazin.htm>

E-mail address: anuntul@matco.kappa.ro

Tiparul executat la R.A.I. – Imprimeria „Coresi” – București

 RHÔNE-POULENC

•Intrigi

la curtea lui
Ludovic XV

•Banii luați
de la Moscova
de comuniști

•Concursul
Magazin istoric

30

magazin istoric